

รายงานวิจัย

เรื่อง

การจัดการอัตลักษณ์ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนบ้านฝายมูล
หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์

ภาควิชาประวัติศาสตร์

ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณเงินรายได้ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘

ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา

๒๕๖๑

ประกาศคุณูปการ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีจากการได้รับความอนุเคราะห์ของบุคคลและหน่วยงาน
หลายๆแห่ง ที่ได้ให้ความกรุณาแก่ผู้ศึกษาในครั้งนี้ ขอขอบพระคุณคณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ที่ได้มอบทุนในการศึกษาวิจัยและประสบการณ์การทำงานด้านวิจัยของหน่วยงานในครั้ง
นี้ ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโทของผู้ศึกษา ที่ได้ประสาทความรู้ใน
การทำงานวิจัยกับชุมชน การเรียบเรียงและเขียนงานวิจัย รวมไปถึงท่านผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาสละ
เวลาเพื่ออ่านงานวิจัยในครั้งนี้ให้กับผู้ศึกษาและยังเสนอแนวคิด แนะนำ ส่งเสริม ช่วยปรับปรุงแก้ไข
ให้งานออกมาสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่เวลาจะเอื้ออำนวย และบุคคลที่ขาดไม่ได้คือชาวพวนบ้านฝายมูลทุก
ท่านที่ได้ให้ความกรุณาแก่ผู้ศึกษา ขอกราบขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูง

สุดท้ายนี้ขอขอบองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ให้กับชาวพวนบ้านฝายมูล และกลุ่ม
ชาติพันธุ์อื่นๆที่ต้องการรักษาอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของตนท่ามกลางกระแสของความ
เปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่รวมเป็นหนึ่งเดียว ผู้ศึกษาขอขอบการสานต่อการจัดการทรัพยากร
วัฒนธรรมของพ่อโหล่งแม่โหล่งที่ได้สืบทอดไว้ในทุกกิจกรรมของชุมชนนี้ให้กับลูกหลานชาวพวน
บ้านฝายมูลที่มีความรักต่อถิ่นฐานบ้านเกิดและความเป็นตัวตนของตนเองเพื่อสืบสานต่อไปในอนาคต
อย่างยั่งยืน และเพื่อเป็นแรงบันดาลใจในการจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนอื่นๆต่อไปใน
อนาคต

เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธการจัดการอัตลักษณ์ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนบ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบล
ป่าคา อำเภอน้ำหนาว จังหวัดน่าน : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
คำสำคัญ : ชาวพวนบ้านฝายมูล/การจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาถึง ประวัติ พัฒนาการ ทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีในชุมชน และวิธีการ
จัดการอัตลักษณ์ชุมชนไทพวนบ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าคา อำเภอน้ำหนาว จังหวัดน่าน โดยใช้วิธีการ
วิจัยเชิงคุณภาพ คือ มีการศึกษาจากเอกสารขั้นต้นและขั้นรอง เช่น หนังสือ บทความ งานวิจัย และ
พงศาวดาร รวมถึงมีการลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ทั้งแบบเป็นทางการ ไม่เป็นทางการ และการสังเกตจาก
กิจกรรมในชีวิตประจำวันรวมถึงในงานประเพณี เพื่อนำเอาข้อมูลทั้งหมดมารวบรวมและวิเคราะห์ผล

จากการศึกษาพบว่าชาวพวนบ้านฝายมูลมีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์
ของสยามในสมัยรัชกาลที่ ๓ และเจ้าผู้ครองนครน่านองค์ที่ ๖๒ และ ๖๓ กล่าวคือ เป็นกลุ่มชาวพวนที่ถูก
กวาดต้อนมาครั้งเหตุการณ์กบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ โดยเมื่อน่านในสมัยของเจ้านันทวรฤทธิเดชได้ส่ง
คนไปร่วมรบกับรัฐบาลสยาม เมื่อได้รับชัยชนะจึงได้มีการกวาดต้อนชาวพวนกลุ่มหนึ่งมายังเมื่อน่านด้วย
จากนั้น เจ้าสุริยะ(พระยศในขณะนั้นของพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช ผู้ครองนครน่านองค์ที่ ๖๓) ได้มีพระ
ประสงค์ในการขุดเจาะเหมืองฝายเพื่อตักน้ำเข้านาของพระองค์ จึงได้เกณฑ์ชาวพวนที่มีฝีมือในการตีเหล็ก
๑๕ ครั้วเรือนเดินทางมายังที่ตั้งของบ้านฝายมูลในปัจจุบันเพื่อขุดเจาะเหมืองฝาย เมื่อขุดแล้วเสร็จชาวพวน
กลุ่มนี้ก็ได้อาศัยบ้านเรือนอยู่ ณ ที่แห่งนี้ ปัจจุบันจะพบว่าบ้านฝายมูลมีทรัพยากรอยู่อย่างมากมาย ทั้ง
ทรัพยากรธรรมชาติ คือ แม่น้ำย่าง ป่าชุมชน ต้นตำบ (จามจุรี) ยักษ์ และทรัพยากรวัฒนธรรม โดยแบ่งเป็น
ทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรม คือ ประเพณีกำมาฮั่ว มาฮาย, ประเพณีกำเกียง หรือกำไลยไล่เกียง
ประเพณีกำฟ้า ประเพณีที่บ้าน ประเพณีการแต่งงานฮิตลาว ประเพณีทานสลากห่อข้าวดำนิล (ดำดิน)
ภาษาไทพวน ภูมิปัญญาการตีเหล็ก ภูมิปัญญาการทอผ้า และทรัพยากรวัฒนธรรมทางวัตถุ คือ ศาลเจ้า
หลวงเหมยฟ้า (เจ้าหลวงชมพู) กำแพงบรรพชน หลักเสื่อบ้าน บ้านจำลองไทพวน วัดฝายมูล พระธาตุไท
พวนศรีฝายมูล ฝายกั้นลำน้ำย่างลูกที่ ๑ และลำเหมืองมหัศจรรย์ และเรือแข่งบ้านฝายมูล จากทรัพยากร
ต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ชาวพวนบ้านฝายมูลมีการจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองผ่านกิจกรรมต่างๆ
คือ การจัดการอัตลักษณ์ผ่านทรัพยากรวัฒนธรรมทางรูปธรรม คือ การจัดตั้งกลุ่มทางวัฒนธรรมโดยคนใน
ชุมชน การจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมในชุมชน การจัดการอัตลักษณ์ผ่านทรัพยากรวัฒนธรรมทาง
นามธรรม คือการจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านประเพณีชุมชน การจัดการอัตลักษณ์วัฒนธรรมทาง
ภาษา การจัดการอาชีพที่เป็นอัตลักษณ์ดั้งเดิมของชุมชน และการจัดการอัตลักษณ์ผ่านหน่วยงานที่
เกี่ยวข้อง คือ องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา และหน่วยงานอื่นๆ

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

ประกาศคุณูปการ.....	ก
บทคัดย่อ.....	ข
สารบัญ.....	ค
สารบัญตาราง.....	ง
สารบัญรูปภาพ.....	ช
บทที่ ๑ บทนำ	

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการศึกษา.....	๑
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	๕
ขอบเขตการศึกษา.....	๖
ระเบียบวิธีวิจัย.....	๖
ขอบเขตการวิจัย.....	๖
อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๗
แผนการดำเนินงานตลอดโครงการและผลที่จะได้รับ.....	๗
ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา.....	๘

บทที่ ๒ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎี.....	๙
๒.๑.๑ แนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม.....	๑๐
๒.๑.๒ แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์.....	๒๖
๒.๑.๓ แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน.....	๓๑
๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๓๓

บทที่ ๓ ระเบียบวิธีการวิจัย

๓.๑ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๓๕
๓.๑.๑ ศึกษาจากเอกสาร.....	๓๕
๓.๑.๒ ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม.....	๓๕
๓.๒ กลุ่มประชากรที่ทำการศึกษา.....	๓๗
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	๓๘
๓.๔ การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล.....	๓๘

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง

หน้า

บทที่ ๔ ชาวพวนบ้านฝายมูล

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของชาวพวนบ้านฝายมูล.....	๓๙
๔.๑.๑ ประวัติความเป็นมาของบ้านฝายมูล.....	๓๙
๔.๑.๒ คำขวัญหมู่บ้าน.....	๔๐
๔.๑.๓ สภาพทั่วไปของบ้านฝายมูล.....	๔๑
๔.๒ ทรัพยากรภายในชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูล.....	๔๔
๔.๒.๑ ทรัพยากรธรรมชาติ.....	๔๔
๔.๒.๒ ทรัพยากรวัฒนธรรม.....	๔๗

บทที่ ๕ การจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูล

๕.๑ การจัดการอัตลักษณ์ของชาวพวนบ้านฝายมูลผ่านทรัพยากรวัฒนธรรมทางรูปธรรม....	๗๗
๕.๑.๑ การจัดตั้งกลุ่มทางวัฒนธรรมโดยคนในชุมชน.....	๗๗
๕.๑.๒ การจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมของคนในชุมชน.....	๘๗
๕.๑.๓ วิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา และแนวทางการจัดการอัตลักษณ์ของ ชาวพวนบ้านฝายมูลผ่านทรัพยากรวัฒนธรรมทางรูปธรรม.....	๙๑
๕.๒ การจัดการอัตลักษณ์ของชาวพวนบ้านฝายมูลผ่านทรัพยากรวัฒนธรรม ทางนามธรรม.....	๙๔
๕.๒.๑ การจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านประเพณีชุมชน.....	๙๔
๕.๒.๒ การจัดการอัตลักษณ์วัฒนธรรมทางภาษาของชาวพวนบ้านฝายมูล.....	๑๐๓
๕.๒.๓ การจัดการอาชีพที่เป็นอัตลักษณ์ดั้งเดิมของชาวพวนบ้านฝายมูล.....	๑๐๖
๕.๒.๔ การจัดการอัตลักษณ์วัฒนธรรมอาหารชาวพวนบ้านฝายมูล.....	๑๑๑
๕.๒.๕ การสร้างความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเองของชาวพวน บ้านฝายมูล.....	๑๑๓
๕.๒.๖ นามสกุลของชาวพวนบ้านฝายมูล.....	๑๓๒
๕.๒.๗ วิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา และแนวทางการจัดการอัตลักษณ์ของ ชาวพวนบ้านฝายมูลผ่านทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรม.....	๑๓๒
๕.๓ การจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูลโดย หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง.....	๑๓๕

สารบัญ(ต่อ)

เรื่อง

หน้า

๕.๓.๑ องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา.....	๑๓๕
๕.๓.๒ หน่วยงานอื่นๆ.....	๑๔๐
๕.๓.๓ วิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา และแนวทางการจัดการอัตลักษณ์ของ ชาวพวนบ้านฝายมูลผ่านหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง.....	๑๔๑

บทที่ ๖ สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

๖.๑ สรุปผลการศึกษา.....	๑๔๓
๖.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของบ้านฝายมูล.....	๑๔๔
๖.๑.๒ ทรัพยากรที่เป็นอัตลักษณ์ภายในชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูล.....	๑๔๔
๖.๒ การวิเคราะห์รูปแบบการจัดการอัตลักษณ์ชาวพวนบ้านฝายมูล.....	๑๔๘
๖.๒.๑ การจัดการอัตลักษณ์วัฒนธรรมทางรูปธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูล.....	๑๔๙
๖.๒.๒ การจัดการอัตลักษณ์วัฒนธรรมทางนามธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูล.....	๑๕๐
๖.๒.๓ การจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูลโดย หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง.....	๑๕๔
๖.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๕๕
๖.๓.๑ ข้อเสนอแนะจากการศึกษา.....	๑๕๕
๖.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป.....	๑๕๖

บรรณานุกรม.....	๑๕๗
-----------------	-----

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๔.๑ แสดงตัวอย่างภาษาไทยพวนที่มีการใช้ในชีวิตประจำวันของชาวพวนบ้านฝายมูล.....	๕๕
๕.๑ แสดงกลุ่มองค์กรเครือข่ายที่สังกัดสภาวัฒนธรรมไทยพวนบ้านฝายมูล (ข้อมูล เมื่อแรกก่อตั้งสภาวัฒนธรรมฯ ปี พ.ศ. ๒๕๔๒).....	๘๐
๕.๒ แสดงการแบ่งการปกครองย่อยของชาวพวนบ้านฝายมูล.....	๘๓
๕.๓ แสดงรายได้จากอาชีพทอผ้าและตีเหล็กของชาวพวนบ้านฝายมูล.....	๑๑๐

สารบัญรูปภาพ

รูปที่

หน้า

๔.๑ แสดงที่ตั้งบ้านเรือนและสถานที่สำคัญของบ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน.....	๔๒
๔.๒ แสดงต้นฉำฉา (จามจุรี) ใหญ่ ที่อยู่บริเวณลานกลางของหมู่บ้าน.....	๔๖
๔.๓ แสดงภาพวาดบริเวณกำแพงบรรพชนเกี่ยวกับประเพณีการแต่งงานฮิตลาว ของชาวพวนบ้านฝายมูล.....	๕๒
๔.๔ แสดงห่อข้าวดำนิล (ดำดิน) ของชาวพวนบ้านฝายมูล.....	๕๔
๔.๕ แสดงภาพวาดบริเวณกำแพงบรรพชนเกี่ยวกับภูมิปัญญาการตีมีดของชาวพวน บ้านฝายมูล.....	๕๕
๔.๖ แสดงเพิงที่พบเห็นได้ริมถนนสายน่าน-ทุ่งช้าง และบริเวณลานบ้านของชาวพวน บ้านฝายมูล ที่สล่า (ช่าง) ตีมีดบ้านฝายมูลใช้ประกอบอาชีพตีเหล็กให้กับคนทั่วไป.....	๕๖
๔.๗ แสดงอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบในการตีเหล็กของสล่าชาวพวนบ้านฝายมูล.....	๕๖
๔.๘ แสดงชายชาวพวนบ้านฝายมูลพกมีดพริ้วมาช่วยในการจัดเตรียมงานทั้งงานมงคลและ อวมงคลของคนในหมู่บ้านด้วยเสมอ (จากภาพคือวันห้างดางาแต่งงาน).....	๕๗
๔.๙ แสดงการแต่งกายด้วยผ้าซิ่นในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุชาวพวนบ้านฝายมูล เมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๐.....	๕๘
๔.๑๐ แสดงหญิงสูงอายุชาวพวนบ้านฝายมูลที่ยังคงนั่งซิ่นในชีวิตประจำวัน แต่จะเห็นว่า ซิ่นจากรองงานราคาถูกลงได้เข้ามามีอิทธิพลในชีวิตประจำวันมากขึ้น.....	๕๘
๔.๑๑ แสดงประติมากรรมเจ้าหลวงหมยฟ้า (เจ้าชมพู่).....	๖๒
๔.๑๒ แสดงหลักเสื่อบ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน.....	๖๔
๔.๑๓ แสดงที่ตั้งของหลักเสื่อบ้านในปัจจุบัน มีสิ่งก่อสร้างที่ใช้ในความเชื่อและพิธีกรรมเพิ่มขึ้น โดยขวามือคือศาลาสำหรับเซ่นไหว้ ตรงกลางเป็นประติมากรรมเจ้าหลวงหมยฟ้า (เจ้าชมพู่) และซ้ายสุดของภาพคือบ้านจำลองไทพวน โดยมีหลักเสื่อบ้านอยู่ด้านหลัง ของประติมากรรมเจ้าหลวงฯ.....	๖๔
๔.๑๔ แสดงวัดฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน.....	๖๖
๔.๑๕ พระธาตุไทพวนศรีฝายมูล.....	๖๘
๔.๑๖ ฝายน้ำย่ำลูกที่ ๑ บ้านฝายมูล.....	๗๐
๔.๑๗ เหมืองมหัศจรรย์ จากภาพจะเห็นว่าตัวเหมืองมาจากการขุดเจาะหินผา.....	๗๒

สารบัญรูปภาพ (ต่อ)

รูปที่

หน้า

๔.๑๘ แสดงการสู่ขวัญเรือมาลัยไทยพวน.....	๗๔
๕.๑ แสดงตราประจำชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทย.....	๘๕
๕.๒ ชาวพวนบ้านฝายมูลเข้าร่วมการแสดงบนเวทีในงานสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ไทยพวน ๒๓ จังหวัด จัดที่บ้านหาดเสี้ยว อ.ศรีสขนาลัย จ.สุโขทัย เมื่อวันที่ ๑๗-๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.....	๘๖
๕.๓ แสดงสิ่งก่อสร้างเพื่อใช้พักผ่อนบริเวณฝายน้ำยางและเหมืองมหัศจรรย์.....	๘๘
๕.๔ แสดงการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลผ่านสื่อสังคมออนไลน์.....	๘๘
๕.๕ แสดงการก่อสร้างอาคารหลังใหม่ในเดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๐.....	๘๙
๕.๖ แสดงกำแพงบรรพชนและหลักเสื่อบ้านที่ชาวดุทธศุโธรมที่คนในชุมชนมีแผนที่จะพัฒนา ในอนาคต.....	๙๐
๕.๗ แสดงบ้านจำลองไทพวน ที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของประติมากรรมเจ้าหลวงหมยฟ้า (เจ้าชมพู่).....	๙๑
๕.๘ แสดงรูปแบบการจัดงานประเพณีที่บ้านของชาวพวนบ้านฝายมูลที่มีการใช้ “ตาแหลว” มาปิดทางเข้าทุกทางของหมู่บ้าน โดยคนในห้ามออกคนนอกห้ามเข้า เช่นเดียวกับ ประเพณีบูชาเจ้าหลวงเมืองลำของชาวไทลื้อทั้งสามหมู่บ้านในอำเภอท่าวังผา.....	๙๖
๕.๙ แสดงบรรยากาศของงานกำฟ้าที่บ้านช่วงกลางคืน (กินข้าวแลง แยกประเพณี).....	๙๘
๕.๑๐ แสดงกิจกรรมในการแข่งเรือในประเพณีทานสลากห่อข้าวดำดินบ้านฝายมูล ณ แม่น้ำยาง (บริเวณเหมืองมหัศจรรย์).....	๑๐๒
๕.๑๑ แสดงสุภาชิตของชาวพวนบ้านฝายมูลที่มีการนำมาติดตั้งอย่างถาวรในชุมชน.....	๑๐๔
๕.๑๒ แสดงการนำเอาคำศัพท์ภาษาไทยมาประกอบเวทีในการจัดงานกำฟ้าที่บ้าน พ.ศ.๒๕๖๑.....	๑๐๕
๕.๑๓ แสดงการนำเอาคำศัพท์ภาษาไทยพร้อมคำแปลเป็นภาษาไทยมาประกอบการ ตกแต่งซุ้มของหมวด ๒ ในการจัดงานกำฟ้าที่บ้านประจำปี พ.ศ.๒๕๖๑.....	๑๐๕
๕.๑๔ แสดงการนำเอาสุภาชิตพวนมาประกอบการตกแต่งซุ้มของหมวด ๖ ในการจัดงาน กำฟ้าที่บ้านประจำปี พ.ศ.๒๕๖๑.....	๑๐๖
๕.๑๕ แสดงมิดพริ้วและผ้าทอที่ชาวบ้านนำมาวางจำหน่ายให้กับคนที่เข้ามาศึกษาดูงาน ภายในชุมชน.....	๑๐๗
๕.๑๖ แสดงกลุ่มดีเหล็กบ้านฝายมูลในเว็บไซต์ไทยตำบลดอทอง.....	๑๐๘

สารบัญรูปภาพ (ต่อ)

รูปที่

หน้า

๕.๑๗ แสดงข้อมูลกลุ่มทอผ้าบ้านฝายมูลในเว็บไซต์ไทยตำบลดอกคอม.....	๑๐๘
๕.๑๘ การจำหน่ายมีดพร้าบนสื่อออนไลน์ของสล่าดีเหล็กบ้านฝายมูล.....	๑๐๙
๕.๑๙ แสดงรายการอาหารวันงานประเพณีกำฟ้าที่บ้านประจำปี ๒๕๖๑.....	๑๑๓
๕.๒๐ พระราชรัตนเมธี.....	๑๑๔
๕.๒๑ การจัดงานสวดมนต์ข้ามปีภายในวัดฝายมูล.....	๑๑๘
๕.๒๒ แสดงการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้นักเรียนภายในวัดฝายมูล.....	๑๑๘
๕.๒๓ แสดงการตั้งชื่อร้านในภาษาไทยของชาวพวนบ้านฝายมูล.....	๑๒๐
๕.๒๔ แสดงชื่อร้านก๋วยเตี๋ยวคนพวน ชื่อถนนพวนพัฒนา ๑ และพรว้าฝายมูล ตั้งอยู่ริมถนน วรนคร ทางเข้าหมู่บ้านทางทิศตะวันตกเฉียงใต้.....	๑๒๐
๕.๒๕ แสดงเฟซบุ๊กชื่อวิถีชีวิตไทยพวน บ้านฝายมูล.....	๑๒๑
๕.๒๖ แสดงกลุ่มสังคมออนไลน์ของชาวพวนบ้านฝายมูล.....	๑๒๒
๕.๒๗ แสดงหน้าเฟซบุ๊กของสล่าดีเหล็กบ้านฝายมูล ที่มีการซื้อขายสินค้าทางออนไลน์ร่วมด้วย...	๑๒๒
๕.๒๘ แสดงการใช้ชื่อบนเฟซบุ๊กของชาวพวนบ้านฝายมูล.....	๑๒๓
๕.๒๙ แสดงการการกระตุ้นเตือนเพื่อทำให้เกิดความภาคภูมิใจในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนผ่าน สื่อสังคมออนไลน์ที่สร้างขึ้นโดยชาวพวนบ้านฝายมูล.....	๑๒๓
๕.๓๐ แสดงการรายงานกิจกรรมภายในงานประเพณีกำฟ้าที่บ้านประจำปี พ.ศ.๒๕๖๑ ของเฟซบุ๊กวิถีชีวิตไทยพวน บ้านฝายมูล.....	๑๒๔
๕.๓๑ แสดงการเล่นน้ำเหมืองของเด็กชาวพวนบ้านฝายมูล.....	๑๒๖
๕.๓๒ การแสดงฟ้อนไทพวนของกลุ่มเยาวชนทั้งชายและหญิงบ้านฝายมูล.....	๑๒๗
๕.๓๓ การแสดงชุดเร่ไฟไทยพวน (บ้านฝายมูล) ของกลุ่มเยาวชนบ้านฝายมูล.....	๑๒๗
๕.๓๔ เด็กภายในชุมชนเล่นดนตรีพื้นเมืองร่วมกับผู้เฒ่าผู้แก่ในงานบวงสรวงเจ้าหลวง หม่อมฟ้า (เจ้าชมพู่).....	๑๒๘
๕.๓๕ เด็กภายในชุมชนเข้าร่วมการแสดงทางวัฒนธรรมบนเวทีในงานกำฟ้าที่บ้าน.....	๑๒๘
๕.๓๖ เด็กและเยาวชนภายในชุมชนมีการแต่งกายตามประเพณี และเข้าร่วมเดินขบวน ในงานกำฟ้าที่บ้าน.....	๑๒๙

สารบัญรูปภาพ (ต่อ)

รูปที่

หน้า

๕.๓๗ แสดงการจำลองประเพณีทานสลากห่อข้าวดำดินในขบวนแห่งานประเพณีกำฟ้าที่บ้าน ของชาวพวนบ้านฝายมูล.....	๑๓๐
๕.๓๘ แสดงการจำลองการทอผ้าของหญิงชาวพวนบ้านฝายมูล.....	๑๓๐
๕.๓๙ แสดงการจำลองวิถีชีวิตของเกษตรกรชาวพวนบ้านฝายมูล.....	๑๓๑
๕.๔๐ แสดงการจำลองสัตว์เลี้ยงของชาวพวนบ้านฝายมูล.....	๑๓๑
๕.๔๑ แสดงภาพเมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑ คณะศึกษาดูงานจากสำนักงานทรัพยากร- ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดชลบุรี และเทศบาลตำบลเกล็ดแก้ว อ.สัตหีบ จ.ชลบุรี ในการจัดโครงการศึกษาดูงานการบริหารจัดการขยะของตำบลป่าคา โดยมีท่านนายก- องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา พร้อมด้วยทีมบริหารและพนักงานของ องค์การบริหาร ส่วนตำบลป่าคาให้การต้อนรับ.....	๑๓๖
๕.๔๒ แสดงสินค้าทางวัฒนธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูลบนเว็บไซต์ ขององค์การบริหาร- ส่วนตำบลป่าคา.....	๑๓๘
๕.๔๓ วารสารเพื่อการท่องเที่ยวของตำบลป่าคาที่จัดทำโดยองค์การบริหารส่วนตำบล ป่าคา ผู้ศึกษาพบวางเป็นเอกสารแจกฟรีอยู่ที่ร้านกาแฟ gems coffee อำเภอป่า จังหวัดน่าน.....	๑๓๙
๕.๔๔ แสดงเอกสารแนะนำการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมหมู่บ้านไทพวนบ้านฝายมูล ที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนการจัดพิมพ์เพื่อแจกในงานทอดผ้าป่าไทยพวนโดยชมรม ไทยพวนแห่งประเทศไทยในปี พ.ศ.๒๕๕๑ ณ บ้านฝายมูล.....	๑๓๙
๕.๔๕ แสดงที่ตั้งกลุ่มทอผ้าบ้านฝายมูล โดยได้รับการสนับสนุนจากกรมพัฒนาสังคม และสวัสดิการ.....	๑๔๐
๕.๔๖ แสดงที่ตั้งกลุ่มตีเหล็กบ้านฝายมูล ที่ได้รับการส่งเสริมโดยกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม.....	๑๔๑

บทที่ ๑

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการศึกษา

พวน เมืองพวน คนพวน เป็นชื่อเรียกพื้นที่ ที่ตั้งบ้านเรือน และกลุ่มคนที่อาศัยอยู่บริเวณที่ราบสูงในแขวงเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน พวน (Phuan) เป็นคำเดียวกับ พวนหรือโพน หมายถึงบริเวณที่สูง, ที่ราบสูง คนพวน คือ บรรดาผู้ที่ตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกันบริเวณที่สูงหรือที่ราบสูง (ซึ่งคำพื้นเมืองดั้งเดิมเรียกว่า พวน) ต่อมาเรียกไทพวน หมายถึง ชาวพวน (เจ้าคำหลวง หน่อคำ. ๒๕๕๕, หน้า ๓๐.) เมืองพวน มีคำบอกเล่าเป็นตำนานอยู่ในพงศาวดารล้านช้างและในนิทานเรื่องขุนบรมราชา มีความโดยสรุปว่าขุนบรม (ลาวเรียก ขุนบุลม) มีลูกชาย ๗ คน ให้ไปสร้างเมืองต่างๆ ลูกสุดท้องที่เจ็ด ชื่อเจ็ดเจิง หรือเจ็ดเจืองให้ไปสร้างเมืองพวน (เชียงขวาง) มีดินแดนต่อเขตติดกับเมืองขวา หลวงพระบาง (สุจิตต์ วงศ์เทศ. ๒๕๖๐, ๑๕ ตุลาคม), เข้าถึงได้จาก <http://m.matichon.co.th/readnews.php?newsid=1424232256>.) คนพวน เป็นคนกลุ่มใหญ่ที่มีขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมเป็นของตนเอง แม้ภาษา ความเชื่อ และประเพณีพิธีกรรมบางอย่างจะคล้ายคลึงกับลาวอีสานหรือคนไทยอีสาน แต่ก็ต่างกันสิ้นเชิง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ เรื่องของภาษาที่น่าสนใจคือคำที่ใช้สระ ไอ คนพวนออกเสียงเป็นสระ เออ เช่น ให้ เป็น เห้อ หัวใจ เป็น หัวเจอ เจ้าแม่นไผ(คุณเป็นใคร) เป็น เจ้าแม่นเผอ ภาษาพวนจัดอยู่ในภาษาตระกูลไต มีหน่วยเสียง ๒๐ หน่วย มีสระเดี่ยว ๑๘ เสียง สระประสม ๖ เสียง(ภาษาไทยมี ๕ เสียง) ภาษาพวนไม่มี ร ควบกล้ำ (จะออกเสียงเป็น ฮ หรือ ล) ไม่มีตัว ก เป็นตัวสะกด เช่น เชือก=เชือะ คอก=เคาะ ปาก=ปะ และไม่มีเสียง ช และฉ (จะออกเป็น ซ และ ส แทน) เช่น ช้าง=ซ้าง ออกเสียง สระเอีย เป็น สระเอือ เช่น เกลือ=เกีย เป็นต้น (องค์ บรรจุน. ๒๕๕๓, หน้า ๑๑๑.)

ต่อมาชาวพวนเหล่านี้ได้มีการอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นฐานอย่างสม่ำเสมอตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ มีร่องรอยหลักฐานหลายอย่างยืนยันตรงกันว่าชาวพวนทยอยเคลื่อนย้ายจากเมืองพวนในแขวงเชียงขวาง ไปตั้งหลักแหล่งใหม่ทางสองฝั่งโขง บริเวณเวียงจันทน์ จนถึงอีสานเหนือเมื่อนับร้อยๆปีมาแล้ว (เจ้าคำหลวง หน่อคำ. ๒๕๕๕, หน้า ๓๔.) ซึ่งในระยะแรกนี้การย้ายถิ่นของชาวพวนนั้นเป็นไปเพียงเพื่อหาพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ในการทำเกษตร และตั้งบ้านเรือนเท่านั้น แต่ต่อมาการย้ายถิ่นฐานล้วนเป็นผลมาจากเหตุการณ์ทางการเมืองระหว่างอาณาจักรสยามและลาว โดยชาวลาวที่มาจากเมืองพวน (ฝ่ายสยามจะเรียกว่าลาวพวน) ได้มีการย้ายถิ่นเข้ามาในประเทศไทยครั้งใหญ่ ๔ ครั้งด้วยกัน คือ (มนู ทิลา. ๒๕๕๙, ๒๖ ตุลาคม, สัมภาษณ์.) ครั้งแรก พ.ศ.๒๓๒๑ รัชสมัยสมเด็จพระ

พระเจ้าตากสินมหาราช พระองค์โปรดให้สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกและพระเจ้าสุรสีห์ยกทัพไปตีเมืองลาว รวมทั้งเมืองพวนในแขวงเชียงขวางด้วย ในการนี้ได้นำเอาครัวลาวเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ ของไทย ครั้งที่สอง พ.ศ.๒๓๓๔ เจ้านันทเสนราชบุตรองค์โตของเจ้าสิริบุญสถาน เจ้าเมืองเวียงจันทน์ซึ่งขณะนั้นเป็นเมืองขึ้นของสยามได้นำชาวพวน ชาวโซ่ง ส่งลงมายังกรุงเทพฯ เพื่อเป็นของราชบรรณาการต่อกษัตริย์สยาม ครั้งที่สาม พ.ศ.๒๓๖๙-๒๓๗๑ เกิดศึกสงครามระหว่างสยามกับลาว โดยเฉพาะในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) ปรากฏเอกสารว่ามีชาวลาวเข้ามาตั้งถิ่นฐานในราชอาณาจักรสยามเป็นจำนวนมาก (บังอร ปิยะพันธ์. ๒๕๔๑, หน้า ๓๘.) และครั้งที่สี่ พ.ศ.๒๓๗๗ สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯให้กรมพระราชวังบวรสถานมงคลยกทัพไปปราบพวนที่ครองเมืองพวน เมื่อฝ่ายสยามรบได้ชัยชนะจึงได้นำชาวพวนเข้ามาในอาณาเขตสยามทางหัวเมืองฝ่ายเหนือ

โดยการอพยพครั้งใหญ่และสำคัญคือครั้งที่ ๓ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) เป็นพวกที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาหลังจากฝ่ายสยามได้มีการปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ได้สำเร็จ มีทั้งลาวเวียงจันทน์และชาวลาวเมืองต่างๆ ที่อยู่ทั้งฝั่งซ้ายและฝั่งขวาแม่น้ำโขง ชาวลาวเหล่านี้ได้อพยพเข้ามาเป็นคราวๆไป วิธีการย้ายเข้ามามีทั้งการกวาดต้อนด้วยกองทัพของกรุงเทพฯ และบรรดาหัวเมืองลาวต่างๆได้ส่งมาพักไว้ตามเมืองใหญ่ๆก่อน แล้วแยกส่งไปอยู่ตามหัวเมืองชั้นในที่ชาวลาวรุ่นก่อนไปตั้งหลักแหล่งอยู่แล้ว (บังอร ปิยะพันธ์. ๒๕๔๑, หน้า ๕๖.) สาเหตุที่มีการกวาดต้อนชาวลาวเข้ามาในกรุงสยามเป็นจำนวนมากนั้น เนื่องจากทางกรุงเทพฯ เกรงว่าเมืองเหล่านี้จะเป็นกำลังสำคัญของเวียดนาม พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว(รัชกาลที่ ๓) จึงทรงมีนโยบายกวาดต้อนผู้คนจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง(เมืองเวียงจันทน์และเมืองใกล้เคียง) เข้ามายังฝั่งขวาแม่น้ำโขงให้มากที่สุด (บังอร ปิยะพันธ์. ๒๕๔๑, หน้า ๙๗๘-๙๗๙.)

จากหลักฐานการอพยพเคลื่อนย้ายของชาวพวนในสมัยต้นรัตนโกสินทร์จะให้เห็นได้ว่าชาวพวนเหล่านี้ได้อพยพปะปนเข้ามากับชาวลาวกลุ่มอื่นๆเป็นจำนวนมากในหลายครั้งหลายคราวด้วยกัน ทำให้ในปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๕๑) มีชาวพวนอาศัยอยู่ตามจังหวัดต่างๆ ในประเทศไทย ๒๕ จังหวัด ได้แก่ กาญจนบุรี กำแพงเพชร ฉะเชิงเทรา ชัยนาท นครปฐม นครสวรรค์ สุโขทัย น่าน อุทัยธานี พิจิตร เพชรบูรณ์ ลพบุรี สิงห์บุรี สุพรรณบุรี สระบุรี นครนายก ปราจีนบุรี อุดรธานี เลย พิษณุโลก เพชรบุรี แพร่ ยโสธร หนองคาย และอุบลราชธานี รวมประชากรทั้งหมดประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ คน (องค์ บรรจุน. ๒๕๕๓, หน้า ๖๓.)

จังหวัดน่าน เป็นหนึ่งจังหวัดในภาคเหนือของประเทศไทยที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีกลุ่มชาติพันธุ์เข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนมากมาย เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ มีแม่น้ำน่านเป็นแม่น้ำสายสำคัญ รวมถึงมีแม่น้ำสาขา ลำห้วย เหมืองฝายอีกมากมาย สภาพโดยทั่วไปของเมืองน่าน เป็นเมืองที่สร้างอยู่บนที่ราบท้องกระทะ แวดล้อมไปด้วยภูเขา

สูงต่ำเป็นชั้น ๆ ของเทือกเขาผิบน้ำและเทือกเขาหลวงพระบาง มีเส้นทางน้ำหลักที่ไหลผ่านคือแม่น้ำน่านที่มีต้นน้ำมาจากตอยขุนน้ำน่าน มาสมทบกับแม่น้ำวัง แม่น้ำยม และแม่น้ำปิง รวมกันเป็นแม่น้ำเจ้าพระยา (สำนักศิลปากรที่ ๗ น่าน สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. ๒๕๔๙, หน้า ๗.)

ซึ่งจากหลักฐานทางโบราณคดีที่มีการขุดค้นพบพบว่าพื้นที่จังหวัดน่านในปัจจุบันนี้มีผู้คนอยู่อาศัยมาอย่างยาวนานตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ และเมื่อเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์ก็มีพัฒนาการทางวัฒนธรรมอย่างสูง ทั้งด้านงาน สถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และการเมืองการปกครองที่มีเจ้าผู้ครองนครมาอย่างยาวนาน มีการตรากฎหมายใช้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนั้นเมืองน่านยังมีความสัมพันธ์กับอาณาจักรต่างๆ เช่น สุโขทัย ที่มีการรับเอาวัฒนธรรมของสุโขทัยมาประยุกต์ใช้ รวมไปถึงสายสัมพันธ์ทางเครือญาติระหว่างเจ้าผู้ครองนครอย่างแน่นแฟ้น เป็นต้น (กรมศิลปากร, ๒๕๓๐.) ซึ่งความสัมพันธ์นี้ก็สืบเนื่องมาจนกระทั่งยุครัตนโกสินทร์ที่เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ต่างๆ ล้วนแสดงให้เห็นว่าเมืองน่านมีความจงรักภักดีต่อสยาม ดังจะเห็นได้จากการให้ความร่วมมือในการเกณฑ์ผู้คนเข้าร่วมในการรบกับกองทัพสยามหลายครั้งหลายครา เช่น ในสมัยของเจ้าอัตถวรปัญโญ (พ.ศ.๒๓๓๑) ได้ลงมาเฝ้าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ณ กรุงรัตนโกสินทร์เพื่อขอเป็นข้าขอบขัณฑสีมา ทำให้น่านมีฐานะเป็นหัวเมืองประเทศราช นอกจากนั้นยังได้ช่วยราชการบ้านเมืองสำคัญ ๆ เช่น ช่วยราชการสงครามเมืองเชียงแสนในสมัยรัชกาลที่ ๑ ปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ในรัชกาลที่ ๓ ช่วยราชการสงครามเมืองเชียงตุงในรัชกาลที่ ๔ และ ๕ เป็นต้น (กรมศิลปากร, ๒๕๓๐, หน้า ๕๐-๕๑.)

ปัจจุบันน่านเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยอย่างสมบูรณ์ โดยตั้งอยู่ทางตะวันออกสุดของภาคเหนือตอนบน มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยอย่างหลากหลาย โดยสามารถจำแนกตามลักษณะวัฒนธรรมและภาษา ดังนี้ (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ น่าน. ม.ป.ป., หน้า ๑.)

๑. กลุ่มชาติพันธุ์ในตระกูลภาษาไท ได้แก่ ชาวยวนหรือคนเมือง ลื้อ พวน เขิน
๒. กลุ่มชาติพันธุ์ในตระกูลภาษามอญ-เขมร ได้แก่ กลุ่มชนขมุ ลัวะ มลาบรี
๓. กลุ่มชาติพันธุ์ในตระกูลภาษาสาขาของตระกูลภาษาม้ง-เมี่ยน (แม้ว-เย้า) หรือเมี้ยว-เย้า (Miao-Yao) ในภาษาตระกูลจีน-ทิเบต ได้แก่ กลุ่มชนม้ง เมี่ยน หรือเย้า

๔. กลุ่มชาติพันธุ์ในตระกูลภาษาทิเบต-พม่า แขนงโลโลกกลาง ได้แก่ กลุ่มชนลาฮู หรือมุเซอร์
อำเภอท่าวังผาเป็นอำเภอเล็กๆ ตั้งอยู่บริเวณที่ราบแคบ ๆ ริมฝั่งแม่น้ำน่านทางทิศเหนือของตัวเมืองน่านราว ๔๒ กิโลเมตร ในอดีตพื้นที่บริเวณอำเภอท่าวังผาได้พบหลักฐานการตั้งบ้านเรือนที่เป็นคูน้ำคันดินบริเวณที่ราบริมฝั่งแม่น้ำอย่างซึ่งเป็นแม่น้ำสาขาของแม่น้ำน่าน เชื่อว่าเป็นเมืองอย่างต้นกำเนิดของเมืองน่านในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำและทรัพยากรทางธรรมชาติ ทำให้พื้นที่อำเภอท่าวังผามีการตั้งบ้านเรือนของผู้คนมาอย่างยาวนาน ทำให้คนหลากหลาย

กลุ่มชาติพันธุ์เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้ ทำให้เกิดประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆที่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เช่น ชาวไทลื้อ ชาวไทยวนเชียงแสน ชาวม่าน ชาวเมี่ยน ชาวไทพวน และชาวพื้นเมือง เป็นต้น

ตำบลปากา เป็นตำบลหนึ่งในอำเภอท่าวังผา ประกอบไปด้วย ๗ หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ ๑ บ้านฝายมูล, หมู่ที่ ๒ บ้านต้นฮ้าง, หมู่ที่ ๓ บ้านสບย่าง, หมู่ที่ ๔ บ้านหนองม่วง, หมู่ที่ ๕ บ้านหนองบัว, หมู่ที่ ๖ บ้านดอนแก้ว และหมู่ที่ ๗ บ้านสบซุ่น หมู่บ้านเหล่านี้มีพื้นที่เป็นที่ราบริมฝั่งแม่น้ำน่านและแม่น้ำย่าง ยกเว้นหมู่ที่ ๗ เป็นที่ราบบริเวณช่องเขา ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ทำนา ทำสวน ทอผ้า ตีมีด และแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น

ตำบลปากาถึงแม้ว่าจะเป็นตำบลเล็กๆมีเพียง ๗ หมู่บ้าน แต่มีความหลากหลายของผู้คนที่เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัย ณ บริเวณเดียวกัน คือ หมู่ที่ ๑ บ้านฝายมูล เป็นชาวพวน อพยพมาจากแขวงเชียงขวาง ประเทศลาว หมู่ที่ ๒ บ้านต้นฮ้าง เป็นชาวไทลื้อ อพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศจีน หมู่ที่ ๓ บ้านสບย่าง เป็นคนพื้นเมืองน่านดั้งเดิม ดังจะเห็นได้จากนามสกุลคนในหมู่บ้านส่วนใหญ่คือ “ชวาน่าน” หมู่ที่ ๔ บ้านหนองม่วง ชาวบ้านหนองม่วง เชื่อว่าบรรพบุรุษของตนเป็นชาวไตจีน อพยพมาจากแถบภูเขาอันไต ทางตอนใต้ของประเทศจีน หมู่ที่ ๕ บ้านหนองบัว เป็นชาวไทลื้อ อพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศจีน คราเดียวกับบ้านต้นฮ้าง และบ้านดอนมูล (ปัจจุบันอยู่ในตำบลศรีภูมิ ตั้งบ้านเรือนอยู่ติดแม่น้ำน่านทางทิศใต้ของบ้านหนองม่วง, ผู้ศึกษา.) หมู่ที่ ๖ บ้านดอนแก้ว ชาวบ้านดอนแก้วแต่เดิมมีถิ่นฐานอยู่ที่เมืองเชียงแสนมีเชื้อสายไทยวน และได้อพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำน่าน (ตรงข้ามกับบ้านต้นฮ้างที่อยู่ทางตะวันออกของแม่น้ำน่าน และทางทิศเหนือคือบ้านหนองบัว, ผู้ศึกษา.) หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้สถาปนากรุงเทพฯเป็นเมืองหลวงของไทย และ หมู่ที่ ๗ บ้านสบซุ่น สภาพพื้นที่ของหมู่บ้านอยู่กลางป่าเขา ห่างไกลจากตัวอำเภอ หมู่บ้านเกิดขึ้นจากพ่อหลวงกันทะจันทิมา นายพรานชาวลาวที่เข้ามาล่าสัตว์ และเห็นว่าเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์จึงเกิดการตั้งบ้านเรือนและมีการชักชวนญาติพี่น้องเข้ามาตั้งบ้านเรือนมากขึ้นจนกระทั่งปัจจุบัน (องค์การบริหารส่วนตำบลปากา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน. ม.ป.ป., หน้า ๒.)

บ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลปากา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน เป็นหมู่บ้านของชาวไทพวนเพียงหมู่บ้านเดียวในอำเภอท่าวังผา และเป็น ๑ ใน ๒ หมู่บ้านชาวไทพวนในจังหวัดน่าน ตามประวัติที่เล่าสืบต่อกันมาและจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่า การเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่เรียกว่า “บ้านฝายมูล” แห่งนี้ มีที่มาสืบเนื่องตั้งแต่กบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) ในปี พ.ศ.๒๓๖๙-๒๓๗๑ โดยเจ้านันทวรฤทธิเดชเจ้าผู้ครองนครน่านได้แสดงความจงรักภักดีต่อราชสำนักสยามโดยส่งกำลังพลเข้าร่วมรบ เมื่อได้รับชัยชนะจึงได้รับพระราชทานครัวลาวที่เป็นเชลยกลับมาด้วยจำนวน ๑๗๐ คน และได้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ชั่วคราว

บริเวณนอกเวียงน่านไปทางทิศตะวันตก (ปัจจุบันคือบริเวณบ้านนาท้อ) จากนั้น เจ้าสุริยะ (ต่อมาคือพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช พระเจ้านครน่าน) ต้องการผู้ที่มีมือทางด้านกรติเหล็กเพื่อใช้ในการขุดเจาะเหมืองฝาย จึงได้คัดเลือกชาวพวนที่มีฝีมือในการตีเหล็กได้จำนวน ๑๕ ครอบครัวมาขุดเจาะเหมืองฝายยังบริเวณที่ตั้งของบ้านฝายมูลในปัจจุบัน ทำให้ชาวไทพวนกลุ่มนี้ได้ตั้งหลักปักฐาน ณ ที่แห่งนี้นาจนกระทั่งปัจจุบัน

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ในอำเภอท่าวังผาถึงแม้จะเป็นอำเภอเล็ก ๆ แต่รุ่มรวยไปด้วยวัฒนธรรมที่หลากหลายที่เกิดจากการเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของคนหลากหลายชาติพันธุ์ ดังจะเห็นได้จากในตำบลป่าคาที่แต่ละหมู่บ้านล้วนแล้วแต่มีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นของตนเอง ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาเลือกพื้นที่ศึกษาเป็นบ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ เนื่องจากเป็นชุมชนชาวไทพวนขนาดใหญ่เพียงชุมชนเดียวในอำเภอท่าวังผา และเป็น ๑ ใน ๒ ชุมชนชาวไทพวนในจังหวัดน่าน ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มวัฒนธรรมเล็ก ๆ ในจังหวัดน่านแต่มีความเป็นอัตลักษณ์อย่างสูง อีกทั้งได้รับความสนใจในการศึกษาวิจัยน้อย ต่างกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆที่มีอยู่เป็นจำนวนมากและมีผู้สนใจเข้าไปศึกษาวิจัยแล้วเป็นจำนวนมาก เช่น ไทลื้อ ชาวพื้นเมือง หรือแม้กระทั่งชาวเขากลุ่มต่าง ๆ โดยจากประวัติการตั้งถิ่นฐานที่เกี่ยวข้องกับหน้าประวัติศาสตร์ครั้งสำคัญในสมัยรัชกาลที่ ๓ และเจ้าผู้ครองนครน่าน รวมไปถึงทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีในชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูล อาทิเช่นการเป็นชุมชนตีเหล็กขนาดใหญ่ของจังหวัดน่าน การทอผ้า ประเพณี วิถีชีวิต ความเชื่อต่าง ๆ ของชุมชนล้วนแตกต่าง เด่นชัดและน่าสนใจ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมีความต้องการที่จะรวบรวมองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนที่มีทั้งจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ รวมไปถึงวิเคราะห์ถึงการจัดการอัตลักษณ์ของชาวไทพวนบ้านฝายมูลแห่งนี้ ที่จะทำให้ทราบถึงศักยภาพ สภาพปัญหา และแนวทางในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมร่วมกันของคนในชุมชน อันจะนำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน การสร้างและเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจชุมชนจากทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ รวมถึงการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอาไว้ได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

๑. ศึกษาประวัติความเป็นมา พัฒนาการของชุมชนชาวไทพวนบ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน
๒. ศึกษาทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีในชุมชนชาวไทพวนบ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน
๓. ศึกษาวิธีการจัดการอัตลักษณ์ชุมชนชาวไทพวนบ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

๔. วิเคราะห์คุณค่า ศักยภาพ สภาพปัญหา และหาแนวทางในการจัดการทรัพยากร วัฒนธรรมของชุมชนชาวไทพวนบ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลปากคา อำเภอนาทม จังหวัดน่าน

ขอบเขตการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งขอบเขตของการศึกษาออกเป็น ๓ ด้านด้วยกัน คือ

๑. ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา คือพื้นที่ทั้งหมดของบ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลปากคา อำเภอนาทม จังหวัดน่าน

๒. ขอบเขตด้านเนื้อหาที่ศึกษา มีการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทั้งจากหลักฐานชั้นต้น และหลักฐาน ชั้นรอง รวมไปถึงข้อมูลจากการลงภาคสนาม เพื่อนำมาวิเคราะห์และสรุปผล โดยมีเนื้อหาสำคัญ ที่ต้องการศึกษาดังนี้

๒.๑ ศึกษาประวัติความเป็นมา และข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชุมชน

๒.๒ ศึกษา สำนวน รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการ และความสำคัญของของชุมชน

๒.๓ ศึกษาและเก็บรวบรวมทรัพยากรวัฒนธรรมทั้งหมดในชุมชน

๒.๔ ศึกษาคุณค่า ศักยภาพ และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรวัฒนธรรมใน ชุมชน เพื่อใช้เป็นองค์ความรู้ในการจัดการอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

๓. ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ทำการศึกษา ประกอบด้วยคนในชุมชนไทพวนบ้าน ฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลปากคา อำเภอนาทม จังหวัดน่าน ผู้สูงอายุที่มีความรู้ในชุมชน รวมไปถึง พระสงฆ์ ผู้ประกอบอาชีพดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ ผู้ทรงคุณวุฒิภายในท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิด้าน วัฒนธรรม และหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน

ระเบียบวิธีวิจัย

๑. สำนวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ทั้งเอกสาร งานวิจัย และการลงพื้นที่สัมภาษณ์อย่าง เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

๓. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา

๔. เรียบเรียงรายงานการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

๕. ปรับปรุงต้นร่างและจัดพิมพ์ผลงานฉบับสมบูรณ์

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีขอบเขตที่จะศึกษา ประวัติความเป็นมา ทรัพยากรวัฒนธรรมทั้งหมดในชุมชนชาวไทพวนบ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าคำ อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดน่าน เพื่อวิเคราะห์ถึงคุณค่า ศักยภาพ และสภาพปัญหา อันนำไปสู่การจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านระบบการจัดการภายในชุมชน

อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย

หนังสือ คอมพิวเตอร์ อุปกรณ์ในการบันทึกเสียงและบันทึกภาพ

แผนการดำเนินงานตลอดโครงการและผลที่ได้รับ

แผนการดำเนินงานตลอดโครงการ (มกราคม ๒๕๕๘-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑)

กิจกรรม	ม.ค.-ธ.ค. ๕๘	ม.ค. ๕๙-ก.พ. ๖๑	ก.พ. ๖๑-พ.ค. ๖๑	พ.ค.-มิ.ย. ๖๑	มิ.ย.-ส.ค. ๖๑
๑.สำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Collection of data) รวมไปถึงเก็บข้อมูลงานประเพณี	✓				
๒.รวบรวมหลักฐาน ทั้งหลักฐานขั้นต้น (experiment:online questionnaires)หลักฐานขั้นรอง และรายละเอียดข้อมูลจากการสัมภาษณ์และลงพื้นที่		✓			
๓.วิเคราะห์ข้อมูล Analyzing of data,Statistical reports			✓		
๔.เรียบเรียงรายงานการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ writing by description รวมไปถึงการรวบรวมและเพิ่มเติมข้อมูลงานประเพณีสำคัญอื่นๆในรอบปีของชุมชน				✓	
๕. ปรับปรุงต้นร่างและจัดพิมพ์ผลงานฉบับสมบูรณ์ publishing					✓

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

๑. ทราบถึงประวัติ ความเป็นมาและพัฒนาการของชุมชนชุมชนชาวไทพวนบ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าคา อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดน่าน
๒. ทราบถึงทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบันของชุมชนชาวไทพวนบ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าคา อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดน่าน
๓. ทราบถึงคุณค่า ศักยภาพ และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนชุมชนชาวไทพวนบ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าคา อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดน่าน
๔. ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา สามารถนำเอาองค์ความรู้ที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการชุมชนได้หลายด้าน ทั้งการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจจากตัวสินค้าทางวัฒนธรรม ด้านวัฒนธรรมชุมชน และการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน เป็นต้น
๕. คนในท้องถิ่น เกิดความตระหนักรู้ เห็นคุณค่า รักและหวงแหนวัฒนธรรมชุมชนมากขึ้น

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงการจัดการอัตลักษณ์ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน บ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ศึกษาจะต้องทำความเข้าใจในแนวคิดและทฤษฎี รวมไปถึงข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ต้องการทำการศึกษาอย่างถ่องแท้ เพื่อการเข้าไปศึกษาในพื้นที่จริงจะทำให้ผู้ศึกษาสามารถทำงานได้อย่างราบรื่น ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้จึงมีการทบทวนข้อมูล แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาดังนี้

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎี

๒.๑.๑ แนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ประกอบด้วย

- ความหมายของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม
- สาเหตุของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม
- ประเภทของทรัพยากรวัฒนธรรม
- เป้าหมายของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม
- กระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม
- การประเมินคุณค่าและศักยภาพทรัพยากรวัฒนธรรม

๒.๑.๒ แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ ประกอบด้วย

- ความหมายของอัตลักษณ์
- ลักษณะสำคัญของอัตลักษณ์
- ประเภทของอัตลักษณ์
- อัตลักษณ์กับวัฒนธรรม
- อัตลักษณ์กับท้องถิ่นและสิทธิชุมชน

๒.๑.๓ แนวคิดการพัฒนาย่างยั่งยืน

- ที่มาของการพัฒนาย่างยั่งยืน
- ความหมายของการพัฒนาย่างยั่งยืน

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้ศึกษาได้ทำการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม งานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการลักษณะทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนในประเทศไทยเนื่องจากมีความสัมพันธ์ในฐานะที่เป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงได้รวบรวมเอาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ ดังนี้

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎี

ในหัวข้อนี้ผู้ศึกษาได้รวบรวมเอาแนวคิดทฤษฎีที่สามารถนำไปใช้อธิบายและวิเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาในครั้งนี้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๒.๑.๑. การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

แนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ถือว่าเป็นแนวคิดหลักของการศึกษาในครั้งนี้ แนวคิดนี้มีจุดเริ่มต้นมาจากการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นก่อนหน้าที่จะมีการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม จากการที่ทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกคุกคามและทำลายลงอย่างรวดเร็วจากน้ำมือมนุษย์ ต่อมาเมื่อทรัพยากรทางวัฒนธรรมได้ถูกนำมาใช้อย่างฟุ่มเฟือยและถูกทำลายจากมนุษย์มากขึ้นเรื่อย ๆ เช่นเดียวกับทรัพยากรธรรมชาติ จึงทำให้เกิดความตระหนักว่าในอนาคตข้างหน้าทรัพยากรวัฒนธรรมอาจจะลดน้อยลง หรือแม้กระทั่งสูญหายไป ทำให้อนุชนรุ่นหลังไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้อีกต่อไป ดังนั้น จึงเกิดแนวคิดในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมขึ้น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑.) ความหมายของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

คำว่า “การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม” มีที่มาจากคำว่า “การจัดการ” “ทรัพยากร” และคำว่า “วัฒนธรรม” มารวมกัน และมีผู้ให้ความหมายของคำเหล่านี้ ดังนี้

พิสิฐ เจริญวงศ์ (๒๕๓๒, ๒๕) คือ “วัฒนธรรม คือ แนวทางประพฤติปฏิบัติของคนที่อยู่ในสังคมเดียวกัน ซึ่งก็รวมไปถึงความคิดอ่าน การทำศิลปะ การเคารพบูชา และการทำมาหากินที่มองได้ว่าเป็นแบบแผนเดียวกัน ไม่ได้หมายความว่าเจริญอย่างที่เคยเข้าใจกัน ซึ่งเป็นคำแปลของคำว่า วัฒนธรรม เท่านั้น”

คำว่า “การจัดการ” หมายถึง การกระทำหรือศาสตร์และศิลป์และการดำเนินการ ธุรอย่างหนึ่งอย่างใด ขณะที่คำว่า “ทรัพยากร” หมายถึง บางสิ่งบางอย่างที่มีอยู่แล้วและมีศักยภาพ

ที่จะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ด้วยเหตุนี้ “การจัดการทรัพยากร” ก็คือ ศาสตร์และศิลป์แห่งการดำเนินการเกี่ยวกับบางสิ่งบางอย่างที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์ (สว่าง เลิศฤทธิ์. ๒๕๔๗, หน้า ๑.) และคำว่า “วัฒนธรรม” ตามความคิด

สว่าง เลิศฤทธิ์ (๒๕๔๗, ๒) ให้ความหมายของทรัพยากรทางวัฒนธรรมว่า ทรัพยากรทางวัฒนธรรม คือ ผลผลิตของวัฒนธรรม หรือลักษณะต่าง ๆ ของระบบวัฒนธรรม (ทั้งในอดีตหรือปัจจุบัน) ที่มีค่าหรือเป็นตัวแทน หรือสามารถสื่อถึงวัฒนธรรมต่าง ๆ ได้ ดังนั้นทรัพยากรทางวัฒนธรรมจึงรวมถึงซากสิ่งของที่มนุษย์ทำขึ้น (ซากเรือจม ซากเตาเผา ขวานหิน เครื่องปั้นดินเผา ลูกปัด ฯลฯ) แหล่งโบราณคดี โบราณสถาน ศาสนสถาน เสื้อผ้าอาหาร เครื่องประดับ เอกสารทางประวัติศาสตร์ จารึก ภาษา ศาสนา ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญาพื้นบ้านต่าง ๆ ฯลฯ และสิ่งของที่มนุษย์ไม่ได้ทำขึ้น แต่มีความหมายทางใดทางหนึ่งต่อมนุษย์ เช่น ซากสัตว์ ซากพืช ละอองเรณู แหล่งน้ำ ดิน และหินที่มนุษย์นำมาใช้ประโยชน์

ขณะที่ สายันต์ ไพรชาญจิตร (๒๕๕๐, ๑๓-๑๔) ได้กำหนดความหมายและขอบเขตของทรัพยากรวัฒนธรรมว่า หมายถึง ส่วนประกอบของระบบวัฒนธรรมทั้งหมดในสังคมมนุษย์ ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ สิ่งก่อสร้างที่จับต้องมองเห็นได้ และที่เป็นความหมาย ความรู้/ภูมิปัญญา ความเชื่อ กฎระเบียบแบบแผนเพื่อการปฏิบัติ จินตนาภาพ ความรู้สึกนึกคิด ศิลปะและการแสดงออกที่ไม่สามารถจับต้องหรือสัมผัสทางกายภาพได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถจัดการให้เกิดประโยชน์แก่การดำรงชีวิตของมนุษย์ในแต่ละชุมชน แต่ละสังคม แต่ละยุคสมัยได้ และทรัพยากรวัฒนธรรมในสังคมปัจจุบันประกอบด้วยสิ่งที่เป็นมรดกตกทอดมาจากอดีต และสิ่งที่ยังมีการสร้างสรรค์ดัดแปลงขึ้นมาใหม่เพื่อใช้สอยให้สมประโยชน์ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนและสังคม

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ทรัพยากรวัฒนธรรม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่ดีงามหรือสิ่งที่เลวร้ายก็ตาม และทรัพยากรวัฒนธรรมก็มีทั้งสิ่งที่สามารถมองเห็น จับต้องได้ และสิ่งที่มองไม่เห็น หากแต่เป็นวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ทรัพยากรวัฒนธรรมถ้านำมาใช้ให้ถูกทางก็สามารถจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมมนุษย์ได้

๒.) สาเหตุของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

ทรัพยากรวัฒนธรรมมีความจำเป็นในการจัดการดังต่อไปนี้

๑. ทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่มีอะไรมาทดแทนได้ หรือทำขึ้นใหม่ไม่ได้
๒. ทรัพยากรวัฒนธรรมถ้าถูกทำลายแล้ว ไม่มีทางนำกลับมาใหม่ได้
๓. ทรัพยากรวัฒนธรรมหลายอย่างเปราะบาง และไวต่อการสูญหาย หรือหมดไป

จากโลก

๔. ทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นสิ่งหายาก หรือเป็นประเภท “ขึ้นเดียวในโลก” (ธนิ เลิศชาญฤทธิ์. ๒๕๕๒, หน้า ๙.)

จากสาเหตุและความสำคัญดังกล่าวข้างต้นทำให้เห็นว่า ทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความเสี่ยงต่อการสูญเสียชีวิต ดังนั้น เราจำเป็นต้องมีการจัดการเพื่อให้ทรัพยากรเหล่านี้ยังคงอยู่ต่อไป

๓.) ประเภทของทรัพยากรวัฒนธรรม

ในการศึกษาครั้งนี้จำเป็นต้องมีการแบ่งประเภทของทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างชัดเจน โดยมีรายละเอียดการแบ่งประเภท ดังนี้

ธนิ เลิศชาญฤทธิ์ (๒๕๕๒, ๕) ได้กล่าวว่า ทรัพยากรวัฒนธรรมมีหลายประเภท ขึ้นอยู่กับวิธีการจัดแบ่ง เช่น ถ้ามีการแบ่งตามสาขาวิชาหรือตามศาสตร์ทางการศึกษา ทรัพยากรทางวัฒนธรรมก็จะแบ่งเป็นทรัพยากรทางโบราณคดี ทรัพยากรทางสถาปัตยกรรม ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ และทรัพยากรทางศิลปะ เป็นต้น หากใช้แนวคิดการลำดับความสำคัญและบทบาทเชิงการบริหารจัดการ เราก็สามารถแบ่งทรัพยากรออกเป็น ทรัพยากรวัฒนธรรมท้องถิ่น/พื้นบ้าน ทรัพยากรวัฒนธรรมของชาติ/ประเทศ และทรัพยากรวัฒนธรรมโลก หรือมรดกโลก หรือถ้าจำแนก ทรัพยากรวัฒนธรรมตามลักษณะความเป็นเจ้าของก็จะมีการแบ่งออกเป็น ทรัพยากรวัฒนธรรมสาธารณะและทรัพยากรวัฒนธรรมส่วนบุคคล นักวิชาการบางท่านก็ได้มีการเสนอว่า ทรัพยากรวัฒนธรรมอาจจำแนกได้ตามลักษณะหน้าที่ในการใช้งาน เช่น ทรัพยากรวัฒนธรรมที่ใช้สร้างรายได้ หรือมีหน้าที่เชิงเศรษฐกิจและการใช้สอย ทรัพยากรวัฒนธรรมที่ใช้สำหรับการศึกษาเรียนรู้ และ ทรัพยากรวัฒนธรรมที่ใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น และทางด้านองค์การยูเนสโกได้จำแนก ว่าทรัพยากรวัฒนธรรมมีอยู่ ๒ ประเภทตามลักษณะที่ปรากฏหรือมีอยู่ คือ ทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

๔.) เป้าหมายของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

เมื่อมีการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเกิดขึ้น เป้าหมายที่พึงประสงค์ของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ก็เป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องได้รับการจัดการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

สว่าง เลิศฤทธิ์ (๒๕๔๗, ๙) ได้กล่าวถึงเป้าหมายของทรัพยากรทางโบราณคดีเอาไว้ ซึ่งทรัพยากรทางโบราณคดีเป็นทรัพยากรประเภทหนึ่งของทรัพยากรทางวัฒนธรรม คือ

๑. เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรทางวัฒนธรรมสำหรับการวางแผนและการป้องกัน ไม่ใช่เพื่อการท่องเที่ยว

๒. เพื่อปกป้องทรัพยากรทางวัฒนธรรม และทำให้เกิดประโยชน์ตามความเหมาะสม แต่การอนุรักษ์และสงวนรักษาเป็นเป้าหมายสำคัญรองลงมา ทั้งนี้เพื่อให้ทรัพยากรเสื่อมสภาพหรือสูญหายก่อนเวลาอันควร

๓. เพื่อให้ประชาชนหรือสาธารณชน นักวิจัย นักเรียน-นักศึกษา ฯลฯ สามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรมได้อย่างเท่าเทียม

๔. เพื่อใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมในการให้การศึกษาเกี่ยวกับอดีต และให้เราได้ตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรมเองด้วย

จะเห็นได้ว่าการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมมีความจำเป็นอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบันที่กระแสโลกาภิวัตน์เข้ามามีบทบาทในชีวิตมนุษย์ จนทำให้ทรัพยากรวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สั่งสมกันมาเป็นระยะเวลายาวนานถูกทำลายลดน้อยลง และอาจจะสูญหายได้ในเวลาไม่นาน ทำให้มนุษย์กลายเป็นคนที่ไร้รากเหง้า ไร้วัฒนธรรม สังคมก็ไม่สามารถอยู่ได้ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมสามารถนำมาปรับใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้ เนื่องจากจะทำให้ชาวบ้านสามารถนำเอาศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเองในด้านทรัพยากรวัฒนธรรมมาต่อตรงกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนสามารถตั้งรับกระแสนี้ได้อย่างทันทั่วทั้งที่ และทำให้การจัดการการท่องเที่ยวโดยมีการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนโดยชุมชนนั้นเกิดความยั่งยืน

๕.) กระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นต้องมีกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อใช้เป็นกรอบและวิธีการในการทำการศึกษาค้นคว้าซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการในการจัดการ ดังนั้นจึงต้องมีการศึกษาทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวกับกระบวนการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อให้การศึกษามีบริบทตามเป้าประสงค์

กระบวนการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นวิธีการปฏิบัติที่ทำให้บรรลุเป้าหมายในการจัดการ อีกทั้งเป็นการพัฒนาให้ผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการวัฒนธรรมของตนเองและพึ่งตัวเองได้ และเกิดการพัฒนาทางจิตใจซึ่งจะทำให้เกิดความสงบสุขร่มเย็นทั้งต่อตนเอง ชุมชน และประเทศชาติ

สายันต์ ไพเราะญจิตร (๒๕๔๘, ๒๕-๒๕ และ ๒๕๕๐, ๒๑๖-๒๒๑) กล่าวว่า กระบวนการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมประกอบไปด้วยกิจกรรม ๘ ลักษณะด้วยกัน คือ

๑. การศึกษาวิจัยหรือการสร้างความรู้ (resource research : RR) เพื่อให้เกิดความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรมที่ต้องการศึกษาในท้องถิ่น ทั้งในเชิงกายภาพ เชิงปริมาณ

เชิงคุณภาพ ประวัติศาสตร์ ประโยชน์ใช้สอยในอดีต คุณลักษณะทางนามธรรม และศักยภาพ คุณค่า ข้อจำกัดของทรัพยากรนั้น ๆ ต่อชุมชนปัจจุบันในระดับต่าง ๆ

๒. การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากร (resource valuing and appraisal : RVA) เป็นกิจกรรมที่จะช่วยให้สามารถทราบว่าทรัพยากรนั้น ๆ มีคุณค่าทางด้านใดบ้าง และมีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการตัดสินใจลงทุนลงแรงดำเนินการใด ๆ ต่อไปหรือไม่ เพราะหากพิจารณาแล้วพบว่ามีความน้อยหรือมีคุณสมบัติที่เหมาะสมต่อการอนุรักษ์หรือพัฒนา ก็อาจจะตัดสินใจลงทุนลงแรงดำเนินการใด ๆ ต่อไปหรือไม่ เพราะหากพิจารณาแล้วพบว่ามีความน้อย หรือไม่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมต่อการอนุรักษ์หรือพัฒนา ก็อาจจะตัดสินใจไม่ดำเนินการใด ๆ ต่อไปก็ได้ หรือพิจารณาแล้วว่าทรัพยากรนั้น ๆ มีคุณค่าและมีคุณสมบัติเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการดำเนินการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้หรือแหล่งท่องเที่ยวก็จะสามารถตัดสินใจและวางแผนว่าจะทำอย่างไรต่อไปจึงจะเกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อชุมชนท้องถิ่น สังคม และประเทศโดยรวม นอกจากนี้ การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรมจะช่วยให้มีฐานข้อมูลของทรัพยากรเพื่อใช้ในการประกอบการตัดสินใจในกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาอื่น ๆ ได้

๓. การอนุรักษ์ (resource conservation within use : RCU) หมายถึงการคงไว้ซึ่งสภาพทางกายภาพและคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ในการศึกษา การทัศนศึกษาหรือการท่องเที่ยวโดยใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ ตามความเหมาะสมในสภาพแวดล้อมของทรัพยากรวัฒนธรรมแต่ละประเภทแต่ละแห่ง รวมไปถึงการสร้างและการบังคับใช้กฎหมายข้อปฏิบัติ และข้อห้ามต่าง ๆ เพื่อสนองต่อความประสงค์ที่จะทำให้ทรัพยากรวัฒนธรรมคงอยู่ และชุมชนสามารถใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมให้นานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

๔. การจัดการความรู้เรื่องทรัพยากร (resource-base knowledge management : RKM) โดยการสร้าง จัดระบบ จัดแสดง เผยแพร่ความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ให้แก่คนหมู่มากหรือมหาชนในชุมชน นอกชุมชน และสาธารณชน กิจกรรมการจัดการความรู้เป็นปฏิบัติการสำคัญในกระบวนการเรียนรู้และการจัดการศึกษา ซึ่งนอกจากการจัดแสดงแล้วก็สามารถจัดให้มีสิ่งพิมพ์ หนังสือ เอกสารหรือสื่อต่าง ๆ ออกเผยแพร่โดยการจำหน่ายหรือให้เปล่า ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของกลุ่มคนและองค์กรที่จัดการในการจำหน่ายสื่อสิ่งพิมพ์ หรือข้อมูลต่าง ๆ จะเชื่อมโยงกับการจัดการเชิงธุรกิจชุมชน

๕. การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ (resource rehabilitation / revitalization : RRehab / RRevit) เป็นการสร้างความหมาย คุณค่า และกำหนดบทบาทและหน้าที่ใหม่ให้กับทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่แต่อาจจะไม่ได้ทำหน้าที่ดั้งเดิมอย่างที่เคยเป็นในอดีตและมีการนำเอาทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น ๆ มาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ (re-functioning) เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาด้านสังคมวัฒนธรรม ศาสนาประเพณี เศรษฐกิจ และปัญหา

ความยากจนของชุมชนท้องถิ่น หรือสร้างประโยชน์ใหม่ทางการเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับการจัดการศึกษาในทุกรูปแบบ เป็นต้น

๖. การใช้กฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัติ ข้อบัญญัติในการควบคุมและป้องกัน (resource regulation control : RRegC) ซึ่งอาจจะเป็นข้อตกลงของชุมชน กลุ่ม ชุมชน สมาคม มูลนิธิ องค์กร ประชาชน หรือข้อกฎหมายที่กำหนดโดยรัฐก็ได้ แต่การบังคับใช้จะต้องสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เอื้ออำนวยต่อการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน และเป็นคุณค่าต่อทั้งชุมชนท้องถิ่นและต่อตัวทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น ๆ ด้วย

๗. การดำเนินกิจกรรมธุรกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรม (resource-based community business : RCB) ซึ่งในปัจจุบันเป็นกิจกรรมที่ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีความจำเป็นต้องเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการ เนื่องจากเราอยู่ในกระแสการพัฒนาแบบทุนนิยมเสรี ที่มีการคิดเรื่องลงทุน-ขาดทุน-กำไรอยู่ตลอดเวลา แม้ว่าในกรอบคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนและแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงจะพยายามไม่ให้เกิดเรื่องกำไร-ขาดทุนมากนัก แต่ในการจัดการจะต้องมีค่าใช้จ่ายตลอดเวลา ในระยะเริ่มต้นคงจะไม่มีใครเสียสละลงทุนลงแรงในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยไม่มีทุนที่เป็นเงิน หรือวัตถุสิ่งของได้เป็นเวลานาน ๆ ดังนั้น กิจกรรมเชิงธุรกิจจึงมีความสำคัญในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสร้างรายได้โดยการจัดพิมพ์หนังสือ เอกสาร ภาพโปสเตอร์ จัดทำของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์เอกลักษณ์ที่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน ออกจำหน่าย การจัดเก็บค่าธรรมเนียมการให้บริการนำชม การให้บริการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เก็บค่าธรรมเนียมจากผู้เข้าร่วม และการขอรับการสนับสนุนจากองค์กรการกุศล ภาคธุรกิจเอกชน และองค์กรระหว่างประเทศด้านวัฒนธรรม เป็นต้น

๘. การสร้างเครือข่ายขยายความร่วมมือและสร้างกัลยาณมิตร (networking & friend-making : RNet) ด้วยเหตุที่ทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นสมบัติของส่วนรวมและมีอยู่อย่างมากมาย มีผู้คนเกี่ยวข้องเป็นเจ้าของร่วมกันหลายกลุ่มหลายฝ่าย ทั้งคนในชุมชนท้องถิ่น คนในภาครัฐ และภาคส่วนอื่น ๆ ดังนั้นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมจึงจำเป็นต้องแสวงหาความร่วมมือจากสถาบัน กลุ่ม ชุมชนองค์กรอื่น ๆ ทั้งทางภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม โดยการสร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน เป็นกระบวนการเสริมพลังซึ่งกันและกัน ซึ่งจะช่วยให้การจัดการเกิดประโยชน์อย่างกว้างขวางและยั่งยืน

ทางด้านธนิช เลิศชาญฤทธ์ (๒๕๕๒, ๒๕๖๒) ได้เสนอกระบวนการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมว่า ในการดำเนินการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมให้บรรลุเป้าหมาย นักจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมควรวางแผนการดำเนินการในลักษณะที่เป็นกระบวนการ (process) และมีขั้นตอน (procedures) เนื่องจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องหลายอย่างไม่สามารถดำเนินการในเวลาเดียวกันได้ ซึ่งแม้ว่าการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมอาจแตกต่างกันไป

ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ (circumstance) และยุทธวิธี (strategy) ของแต่ละพื้นที่/สังคม/ชุมชน และประเภทของทรัพยากรวัฒนธรรม และนักจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น หรือในแต่ละประเทศอาจมีกระบวนการและขั้นตอนหลายขั้นตอนไม่เท่ากันและไม่เหมือนกัน แต่โดยทั่วไปแล้วกระบวนการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมประกอบด้วย ๓ ขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

๑. การประเมินความสำคัญ (assessing significance) การประเมินความสำคัญในที่นี้หมายถึงการแปลความหมายความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรม โดยการแปลความหมายนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานจากการวิเคราะห์หลักฐานเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรม และคุณค่าต่าง ๆ ของทรัพยากรวัฒนธรรม

ในการประเมินความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรม นักจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมต้องทำงานใกล้ชิดกับชุมชนและบุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะเข้าใจทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างถ่องแท้ภายใต้บริบทต่าง ๆ และเพื่อให้การจัดการได้ผลงาน (output) ที่มีประสิทธิภาพ

ในแง่ของการทำงาน การประเมินความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมต้องอาศัยนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญหลายสาขาด้วย เช่น นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ นักมานุษยวิทยา นักวิชาการสาขาอื่น รวมทั้งสมาชิกในชุมชนท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้าน พระสงฆ์ ครู ปราชญ์ ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้เฒ่าผู้แก่ เป็นต้น

ในหลายกรณี ควรมีการจัดทำแผนการจัดการ (plan of management) ก่อนการประเมินความสำคัญ ซึ่งจะช่วยให้ นักจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเลือกได้ว่าคุณค่าหลักประการใดบ้างที่ควรได้รับการประเมินอย่างละเอียด จากนั้นจึงดำเนินการตามแผน และสุดท้ายก็เป็นการจัดทำเอกสารระบุความสำคัญ (statement of significance หรือ SoS) ซึ่งมีการจัดลำดับความสำคัญของทรัพยากรแต่ละอย่างในพื้นที่ที่ดำเนินการ เอกสารระบุความสำคัญ (SoS) ยังมีข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับวิธีที่เหมาะสมที่สุดในการจัดการอยู่ด้วย

ควรกล่าวด้วยว่า ชาวบ้านหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการจัดการควรมีโอกาสได้อ่านทบทวน และประเมินเอกสารระบุความสำคัญ (SoS) ด้วย

๒. การวางแผนการจัดการ (planning for management) เมื่อมีการประเมินความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรม มีการจัดทำโครงร่างคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นอย่างดี และมีการพรรณนาความสำคัญและประวัติที่เกี่ยวข้องเรียบร้อยแล้ว กระบวนการต่อไปก็เป็นการกำหนดแผนการปฏิบัติงานหรือแผนการจัดการที่เหมาะสม ในแผนการปฏิบัติการจัดการควรมียุทธวิธีในการจัดการทรัพยากรที่กำหนดเป็นระยะยาว และผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับการจัดการ นอกจากนี้ในการวางแผน การจัดการควรมีแผนการให้การศึกษาและการแปลความหมายเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรม การวางแผนการจัดการยังต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ชุมชนท้องถิ่น ชนพื้นเมือง และผู้สนใจอื่น ๆ ด้วย

๓. การกำหนดรายการการจัดการ (management program) การจัดการอาจทำได้หลายวิธี แต่หลักการเบื้องต้นก็คือการจัดการตามข้อเสนอแนะและลำดับความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมที่ประเมินไว้ในขั้นตอนแรก รูปแบบการจัดการก็มีหลายวิธีขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย (เช่น สภาพทางกายภาพของทรัพยากร เงื่อนไขทางสังคม ทำเลที่ตั้ง ความสำคัญ ฯลฯ) มีตั้งแต่การเสริมความมั่นคง การทำรั้วกัน การบูรณะ การเคลื่อนย้าย การฝังกลบ การสงวนรักษา การดูแลรักษา เป็นต้น แต่การจัดการต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในพื้นที่ด้วย อนึ่ง การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมจำเป็นต้องอาศัยความรู้และทักษะของผู้เชี่ยวชาญสาขาต่าง ๆ ด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของทรัพยากร

ดักกลาส โคเมอร์ (Comer 1994, หน้า 7-13 อ้างถึงใน ธนิส เลิศชาญฤทธิ์. ๒๕๕๒, หน้า ๒๖-๒๗.) ได้เสนอขั้นตอนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมไว้เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไว้ ดังนี้

๑. การวิจัยศึกษาว่ามีทรัพยากรวัฒนธรรมอะไรบ้าง (ผ่านการระบุหรือกำหนดประเภททรัพยากร การค้นหา การประเมิน การเก็บข้อมูล และการบันทึก)
๒. การตัดสินใจว่าจะจัดการหรือสงวนรักษาทรัพยากรที่มีอย่างไร (ผ่านการอนุรักษ์)
๓. การนำเสนอทรัพยากรวัฒนธรรมต่อสาธารณะ (ผ่านการแปลความหมาย)
๔. การกระตุ้นและส่งเสริมให้สาธารณชนเข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุน (ผ่านกิจกรรมสาธารณะต่างๆ)

วิลเลียม ดี โลปป์ (Lipe 2000, อ้างถึงใน ธนิส เลิศชาญฤทธิ์. ๒๕๕๒, หน้า ๒๗-๓๒.) ได้เสนอกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมออกเป็น ๕ ข้อด้วยกันคือ

๑. การจัดทำบัญชีรายชื่อแหล่งทรัพยากร (resource inventory) เป็นขั้นตอนเริ่มต้น เป็นส่วนหนึ่งของการระบุชนิด/ประเภทของทรัพยากรวัฒนธรรม ขั้นตอนนี้มีความสำคัญในแง่ที่เป็นฐานข้อมูลในการประเมินและการจัดลำดับคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรม

ถ้ามีการทำบัญชีรายชื่อทรัพยากรวัฒนธรรมได้ครบถ้วนสมบูรณ์ จะทำให้เรารู้ว่าทรัพยากรวัฒนธรรมในพื้นที่หรือแหล่งนั้นประกอบด้วยทรัพยากรประเภทใดบ้าง (เช่น แหล่งโบราณคดี โบราณวัตถุ โบราณสถาน ประเพณี ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นต้น) สภาพปัจจุบันเป็นอย่างไร มีจำนวน (ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ) มากน้อยเพียงใด และทรัพยากรนั้น ๆ ในปัจจุบันอยู่ในบริบทใด (มีเจ้าของหรือไม่ ใครเป็นเจ้าของ ใครดูแล และอยู่ในสภาพเช่นใด ถูกใช้หรือไม่อย่างไร)

ในแง่วิธีวิทยาของการจัดทำบัญชีรายชื่อยามีหลายวิธีและสามารถแบ่งเป็นขั้นตอนได้เหมือนการทำวิจัยทั่วไป ตั้งแต่การเก็บข้อมูล (เช่น การสำรวจ การสัมภาษณ์ การขุดค้นทางโบราณคดี) การบันทึกข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการเขียนรายงาน

๒. การประเมินทรัพยากร (resource assessment) ขั้นตอนนี้มีเป้าหมายเพื่อระบุหรือตัดสินความสำคัญและจัดลำดับความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรม และเพื่อให้ข้อมูลอย่างเพียงพอรอบด้านมากที่สุดก่อนที่จะมีการดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

การประเมินทรัพยากรวัฒนธรรมโดยหลักการแล้วต้องปราศจากอคติ และมีเกณฑ์การประเมิน (evaluation criteria) ที่ชัดเจน เปิดเผย โปร่งใส ซึ่งในแต่ละประเทศก็อาจมีเกณฑ์ในการประเมินที่แตกต่างกัน หรือแม้แต่ทรัพยากรแต่ละชนิดหรือแต่ละประเภทที่อยู่ในแต่ละท้องถิ่นก็ต้องสร้างเกณฑ์ในการประเมินทรัพยากรวัฒนธรรมของตนเองขึ้นมาเช่นเดียวกัน แต่ส่วนมากก็จะต้องมีเกณฑ์ในการประเมินมากกว่าหนึ่งเกณฑ์เพื่อให้การประเมินรัดกุม รอบคอบ และครอบคลุม และช่วยให้มองเห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมได้ชัดเจนขึ้น

วิธีวิทยาในการประเมินก็คล้ายกับการจัดทำบัญชีรายชื่อ กล่าวคือ เป็นการออกแบบการวิจัย ซึ่งอาจจะประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ เช่น วัตถุประสงค์ เทคนิคและวิธีการ และผลที่คาดว่าจะได้รับ

รายงานผลการประเมินควรมีข้อเสนอแนะและทางเลือกในการจัดการด้วย เช่น ถ้าทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นมีความสำคัญมาก แต่กำลังตกอยู่ในภาวะอันตรายจากกิจกรรมบางอย่าง ควรจะดำเนินการอย่างไร มีทางเลือกใดบ้างในการจัดการหรือสงวนรักษาเพื่อหลีกเลี่ยงการสูญเสียทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น เป็นต้น

๓. การระบุผลกระทบและข้อขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม (identification of potential impacts and resource management conflicts) ผลจากการประเมินจะทำให้เรารู้ว่าทรัพยากรวัฒนธรรมมีคุณค่าอย่างไร และสถานภาพปัจจุบันของทรัพยากรวัฒนธรรมในพื้นที่นั้นเป็นอย่างไร ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้เราเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการจัดการ และการมองคุณค่าที่แตกต่างกันของกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นในการจัดการจะต้องมีการระบุผลกระทบ เพื่อจะเป็นแนวทางในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในขั้นต่อไป ซึ่งผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับทรัพยากรวัฒนธรรมมี ๒ ลักษณะ ได้แก่

๓.๑ ทรัพยากรวัฒนธรรมที่ได้รับผลกระทบจากกิจกรรมอื่น เช่น ทรัพยากรวัฒนธรรมที่อยู่ในพื้นที่ที่อาจเกิดอันตรายจากการบุกรุกหรือการประกอบกิจกรรมอื่น ผลกระทบจากการเพิ่มขึ้นของประชากร แหล่งโบราณคดีถูกลักลอบขุดและทำลาย ผู้สูงอายุและปราชญ์พื้นบ้านมีน้อยและกำลังล้มหายตายจากไป เอกสารตำราแพทย์พื้นบ้านกำลังเสื่อมสภาพ ความรู้เกี่ยวกับการทำนากำลังสูญหาย เป็นต้น

๓.๒ ผลกระทบของการพัฒนาและการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมต่อสังคม ชุมชน และกลุ่มชน เช่น หากมีการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมใครได้ประโยชน์ ใครเสียประโยชน์ มีความขัดแย้งด้านอื่น ๆ หรือไม่อย่างไร สาธารณชนมีโอกาเข้าถึงทรัพยากรอย่างเท่าเทียมหรือไม่ ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสมบัติสาธารณะจะถูกคุกคามหรือไม่ เป็นต้น

ขั้นตอนการระบุผลกระทบและข้อขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นขั้นตอนที่สำคัญและจำเป็นอีกขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เพราะถ้าหากไม่ศึกษาและวิจัยให้รอบคอบแล้วก็จะทำให้การจัดการนั้นล้มเหลวและทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น ๆ ก็มีโอกาสเสียหายและสูญหายไปด้วย

๔. การทำงานและปรึกษาหารือร่วมกับชุมชนและคนอื่น (consultation with indigenous people and other groups) ปัจจุบันทรัพยากรวัฒนธรรมไม่เพียงเป็นศาสตร์ที่มีการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาทั่วโลก หรือเป็นที่สนใจเฉพาะในแวดวงนักวิชาการทางด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา ศิลปะ และสถาปัตยกรรมเท่านั้น หากแต่นักวิชาการในสาขาอื่นก็ได้เริ่มเข้ามามีบทบาทและให้ความสนใจในทรัพยากรวัฒนธรรมกันอย่างกว้างขวางอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการในสายสังคมศาสตร์ และนักวิชาการในสายวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้ยังไม่นับปัจเจกบุคคลและองค์กรอื่นที่สนใจและสนับสนุนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง

ยิ่งไปกว่านั้นในห้วงสองทศวรรษที่ผ่านมากลุ่มชนพื้นเมือง กลุ่มชาติพันธุ์ ชนกลุ่มน้อย ชาวบ้านร้านตลาด รวมทั้งนักบวชและพระสงฆ์ในทุกภูมิภาคทั่วโลกก็แสดงความสนใจและเสนอแนวทางในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมกันมากขึ้น และยังมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยตรง และแม้แต่กำหนดนโยบาย วางแผนการจัดการ และดำเนินการเองภายในกลุ่มของตัวเองก็มี ซึ่งในบางครั้งอาจเกิดความขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ อยู่บ้าง แต่ก็แสดงให้เห็นว่าทรัพยากรวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อสังคมมนุษย์ทุกหมู่เหล่า

ในแง่ของเทคนิควิธีการจัดการ นักวิชาการทุกฝ่ายและกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์ และคนกลุ่มอื่นที่อาจได้รับผลกระทบจากการพัฒนาและการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมควรทำงานร่วมกัน มีการปรึกษาหารืออภิปรายให้เข้าใจกันทุกฝ่าย หรือเป็นการทำงานในลักษณะหลายฝ่ายร่วมกัน (multiple party management)

๕. การพัฒนาโปรแกรม/รายการสำหรับปกป้อง การเข้าถึง และการให้ความรู้แก่สาธารณะ (development of programs for resource protection, public access, public education) ขั้นตอนนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นขั้นตอนท้าย ๆ ของกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม และเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่ส่งผลย้อนกลับไปขั้นตอนแรกได้ในลักษณะเป็นวงจร

การพัฒนาโปรแกรมในการป้องกันทรัพยากร การเข้าถึงแหล่งทรัพยากรอย่างเท่าเทียม และการให้การศึกษาแก่สาธารณะนั้นเป็นขั้นตอนที่ต้องใช้เทคนิควิธีที่หลากหลายและ

เฉพาะพื้นที่ เพราะเป้าหมายและกลุ่มที่ได้รับผลกระทบนั้นแตกต่างกัน รวมทั้งทรัพยากรของกลุ่มคน หรือกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาจต้องใช้วิธีการที่แตกต่างกันไป เพราะแต่ละกลุ่มก็จะมีวัฒนธรรมเป็นของตัวเอง ดังนั้น การจัดการจะต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นต้น

ในขณะที่การพัฒนาการเข้าถึงแหล่งทรัพยากรอย่างเท่าเทียมต้องคำนึงถึงกลุ่มผู้ใช้ทรัพยากรแต่ละกลุ่ม เช่น กลุ่มเด็ก ผู้ใหญ่ คนชรา คนพิการ กลุ่มคนต่างศาสนาและวัฒนธรรม เป็นต้น และพื้นที่ที่อาจต้องเสียไปในการจัดสร้างและติดตั้งสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ถนน ทางเดิน ลิฟต์ อักษรเบรลล์ และลานจอดรถ เป็นต้น

ส่วนการให้การศึกษาแก่สาธารณะก็ต้องกำหนดโปรแกรมให้เหมาะสม เช่น กลุ่มเด็กนักเรียน (school children) กลุ่มสาธารณชน (public audiences) กลุ่มนักวิชาการ (academics) เป็นต้น ซึ่งต้องใช้เทคนิค แนวทาง และวิธีการนำเสนอแตกต่างกันออกไป เช่น ภาษา ป้ายข้อมูล นิทรรศการ สื่อมัลติมีเดีย วีดีโอ โทรศัพท์ หนังสือ แผ่นพับ และมัลติมีเดีย เป็นต้น

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมมีลำดับขั้นตอนของการปฏิบัติหลายขั้นตอนและหลายรูปแบบด้วยกัน ซึ่งสามารถนำมาเป็นกรอบเพื่อประยุกต์ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในขั้นตอนของการดำเนินการศึกษาวิจัยเพื่อให้คนในชุมชนที่เข้าไปศึกษาได้เรียนรู้ทรัพยากรในชุมชนร่วมกับผู้ศึกษาด้วย

๖.) การประเมินคุณค่าและศักยภาพทรัพยากรวัฒนธรรม

การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น การประเมินคุณค่าและศักยภาพทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ควรคำนึงถึงเป็นอย่างมาก เพราะคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรมนี้เองที่สามารถจะกำหนดแนวทางในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมสำหรับคนในสังคมที่เป็นเจ้าของทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น ๆ

การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรมคือการศึกษาที่ทำให้เราได้ทราบถึงประโยชน์และคุณสมบัติต่าง ๆ ของทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การจัดการในขั้นตอนต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เราทราบว่าทรัพยากรวัฒนธรรมชนิดใดมีค่ามาก มีคุณสมบัติในการพัฒนาสูง ก็สมควรที่จะลงแรงจัดการมากกว่าทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีค่าน้อย ไม่เพียงพอต่อการลงทุนลงแรง เป็นต้น ซึ่งนักวิชาการก็ได้ให้ความหมายและความสำคัญของคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรมไว้หลายท่านดังนี้

วิลเลียม ดี โลปป์ (Lipe 1984, อ้างถึงใน สายันต์ ไพเราะญจิตร. ๒๕๕๐, หน้า ๒๕-๒๗.) ได้ระบุว่าทรัพยากรวัฒนธรรมมีคุณค่า ๔ ด้านด้วยกัน คือ

๑. คุณค่าที่แสดงนัยแห่งอดีต (associative/symbolic value) หมายถึง ทรัพยากรวัฒนธรรมทุกประเภทล้วนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในห้วงเวลาต่าง ๆ ในอดีตทั้งสิ้น โดยเฉพาะ ทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทที่เป็นสิ่งก่อสร้างและเป็นวัตถุสิ่งของ (tangible cultural resources) นั้น เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ใช้ยืนยันเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีตได้ด้วยสภาพของตัวมันเอง ในขณะที่หลักฐานเอกสารหรือข้อเขียนทางประวัติศาสตร์ที่แต่งขึ้นไม่สามารถใช้ยืนยันได้ดีเท่าหลักฐานที่เป็น วัตถุจริง ๆ เพราะไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่บันทึกไว้ เรื่องเล่า ตำนาน นิทาน ก็เป็นเพียงบันทึกว่าเคยมีอะไร เกิดขึ้นบ้าง แต่สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นไม่ได้ปรากฏอยู่จริง ณ เวลานั้นแล้ว ทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุสิ่งของ จริง ๆ สามารถจับต้องได้ พิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ย่อมมีน้ำหนักและความสำคัญในฐานะ ที่เป็นตัวแทนของอดีตที่เชื่อถือได้มากกว่า

ซึ่งคุณค่าในข้อนี้ สายันต์ ไพรชาญจิตร์ (๒๕๕๐) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทที่เป็นนามธรรมจับต้องไม่ได้ก็มีคุณค่าไม่น้อยไปกว่ากัน เพราะในปัจจุบัน วิทยาศาสตร์จิตวิวัฒน์ หรือวิทยาศาสตร์จิตวิญญาณ (spiritual sciences) และคอนดัมฟิสิกส์ก็เริ่ม เป็นที่ยอมรับมากขึ้น และเชื่อว่าจะสามารถใช้ในการอธิบายเรื่องราวของอดีตผ่านการแปลความจาก ทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทนามธรรมได้อีกมิติหนึ่ง และหากความรู้ภูมิปัญญาที่แปลและสกัดได้จาก ทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทวัตถุสิ่งของสอดคล้องและรับรองต้องกันกับความรู้ที่แปลได้จาก ทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทนามธรรม ก็จะทำให้คุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นนัย เป็นสัญลักษณ์หรือตัวบ่งชี้ และเป็นความทรงจำของอดีต (memory of the past) ที่มีพลังสูงในการ สื่อสารถึงคนสมัยปัจจุบันให้สามารถทำความเข้าใจอดีตของมนุษยชาติได้โดยง่าย ในสังคมตะวันตก ทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทโบสถ์โบราณ สนามรบบสำคัญในประวัติศาสตร์ รูปปั้น หรือบ้านของ บุคคลสำคัญมักถูกใช้เป็นสื่อในการส่งผ่านสาระที่ต้องการกระตุ้นเตือนให้ผู้คนในสังคมตระหนัก ในระบบความคิด ความเชื่อที่ยึดถือสืบกันมายาวนาน หรือเตือนให้ระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญๆ ในประวัติศาสตร์ที่เป็นต้นตอก่อให้เกิดความมั่นคงของสังคมปัจจุบัน

๒. คุณค่าทางวิชาการ (informational value) ในขณะที่ทรัพยากรวัฒนธรรม ที่เป็นวัตถุสิ่งของสิ่งก่อสร้าง ภูมิทัศน์วัฒนธรรม มีคุณค่าในฐานะที่เป็นตัวแทนของอดีตในตัวของมันเองแล้ว ตัววัสดุที่นำมาสร้าง และบริบทที่เกี่ยวข้องกับวัตถุนั้น ๆ ก็เป็นแหล่งข้อมูลที่ชวนให้สนใจ เรียนรู้เรื่องราวว่าได้มาจากไหน ได้อย่างไร ซึ่งวัตถุทางวัฒนธรรมไม่ว่าจะมีขนาดเล็ก ขนาดย่อม หรือขนาดใหญ่กว้างขวางเล็กแคบอย่างไรก็ล้วนแต่แฝงไว้ด้วยพลังในการบอกให้เราเรื่องราวในอดีต ทั้งสิ้น แต่การจะรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่ถูกต้องตามที่เป็นจริง หรือใกล้เคียงกับความเป็นจริงที่เคยเกิดขึ้น ในอดีตได้นั้นจำเป็นจะต้องผ่านกระบวนการตั้งคำถามและมีวิธีการหาคำตอบที่เหมาะสมที่เราเรียกว่า การศึกษาวิจัยนั่นเอง ซึ่งการวิจัยพื้นฐานที่นิยมใช้หาคำตอบเกี่ยวกับอดีตได้แก่ การวิจัยทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ศิลปะ ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ภูมิประวัติศาสตร์ ธรณีวิทยา ดึกดำบรรพ์วิทยา

ชาติพันธุ์วิทยา ประวัติศาสตร์ คติชนวิทยา ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ฯลฯ ซึ่งเป็นการศึกษาในรูปแบบสหวิทยาการ (interdisciplinary) ที่ใช้ทั้งการพิสูจน์เชิงประจักษ์ด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์เชิงปริมาณ/กายภาพ เชื่อมโยงกับการแปลความจากทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมในแบบแผนวิทยาศาสตร์เชิงคุณภาพที่อาจจะต้องอธิบายด้วยระบบความเชื่อ ศาสนา จิตวิทยาและระบบความสัมพันธ์

๓. คุณค่าด้านความงามหรือสุนทรีย์ (aesthetic value) ทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทสิ่งก่อสร้างวัตถุสิ่งของ และภูมิทัศน์วัฒนธรรมบางชิ้น บางสถานที่ที่มีรูปทรง ลักษณะพื้นผิว และคุณลักษณะภายนอกอื่น ๆ ที่เมื่อมองเห็นแล้วเกิดความรู้สึกชื่นชอบเพราะว่ามีความงดงาม ถูกตาต้องใจกว่าชิ้นอื่น ๆ สวยงามกว่าแห่งอื่น ๆ ในมุมมองของผู้คนในวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ ที่มีมาตรวัดและเกณฑ์กำหนดคุณค่าของความสวยงามแตกต่างกันออกไปซึ่งเป็นเรื่องที่ค่อนข้างซับซ้อน คุณค่าด้านความงามอาจจะไม่ได้เกิดหรือมีอยู่ในตัววัตถุทางวัฒนธรรมนั้นเองเพียงอย่างเดียว แต่อาจจะถูกกำหนดจากปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ แบบแผนและความงามที่เป็นประเพณีนิยมในสังคมและในห้วงเวลาที่วัตถุนั้นถูกสร้างขึ้น หรืออาจจะเกิดจากข้อวิจารณ์ทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ หรือไม่ก็เป็นไปตามความนิยมของตลาดซื้อขายชิ้นงานทางศิลปะหรือวัตถุทางวัฒนธรรมนั้น ๆ ก็ได้

๔. คุณค่าทางเศรษฐศาสตร์ (economic value) ทรัพยากรวัฒนธรรมที่เหลือเป็นมรดกอยู่ทุกวันนี้ถือเป็นส่วนประกอบของวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของสังคมในปัจจุบัน ทั้งส่วนที่ยังคงถูกใช้สอยสืบทอดต่อเนื่องเรื่อยมา และส่วนที่กำลังถูกละทิ้งไม่ได้ใช้สอยหรือจัดการให้เป็นประโยชน์ ปัจจุบันไม่ว่า ณ แห่งหนใดในโลก ทรัพยากรวัฒนธรรมกำลังถูกนับรวมเข้าไปสู่กระบวนการสร้างมูลค่าเชิงปริมาณในทางเงินตราตามกระแสนิยมของโลกสมัยใหม่ ซึ่งเป็นมาตรวัดที่มีมิติทางเศรษฐศาสตร์เข้ามากำกับกับคุณค่า ในทางเศรษฐศาสตร์ของทรัพยากรวัฒนธรรมอาจจะเกิดจากมูลค่าของตัวสิ่งก่อสร้าง หรือวัตถุสิ่งของที่สามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของคนปัจจุบันได้ เช่น อาคารสถานที่ สิ่งก่อสร้างที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัย ใช้เป็นสำนักงาน เป็นต้น นอกจากนี้คุณค่าพื้นฐานด้านอื่น ๆ ทั้งด้านที่เป็นตัวแทนของอดีต ด้านความสวยงามก็ถูกนำมาคิดคำนวณเป็นมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานสำหรับผู้บริโภคที่จะเต็มใจหรือไม่เต็มใจในการจ่ายเงินเป็นค่าเข้าไปชม ซื้อมาเป็นเจ้าของ ลงทุนใด ๆ เพื่อให้เกิดกำไร หรือเพื่อการอนุรักษ์เอาไว้ตามคุณค่าและความสำคัญที่มีอยู่ในทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น ๆ และแม้ว่าโดยทั่วไปคุณค่าในทางวิชาการอาจจะไม่ถูกแปลงเป็นมูลค่าทางการตลาดโดยตรง แต่การลงทุนในงานศึกษาวิจัยเพื่อสร้างคุณค่าทางวิชาการก็มักจะได้รับความกระตือรือร้นจากกระบวนการตัดสินใจที่ต้องอ้างอิงมาตรวัดทางการเงินเรื่องต้นทุน-กำไร หรือ cost-benefit อยู่เสมอ ๆ ในปัจจุบัน ภูมิปัญญาที่มีมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ เช่น ความรู้เรื่องยา อาหาร การประดิษฐ์คิดค้น เทคโนโลยี งานศิลปะ คำร้อง-ทำนองดนตรี เพลง วรรณกรรม หนังสือ แฟชั่น รูปสัญลักษณ์ทางการค้า ฯลฯ กลายเป็นทรัพยากรวัฒนธรรม

ที่ต้องจดทะเบียนสิทธิบัตรหรือลิขสิทธิ์ป้องกันการละเมิดหรือทำซ้ำเพื่อการค้า จนทำให้คุณค่าและมูลค่าเกือบจะกลายเป็นเรื่องเดียวกันไปในทางเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมอุตสาหกรรม

ธนิช เลิศชาญฤทธ์ (๒๕๕๒, ๑๑) กล่าวว่า คุณค่า และความหมายของ ทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้น เป็นสิ่งที่มนุษย์ให้ค่าแก่สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมานั้นคุณค่าและความหมายจึงอาจแตกต่างกันไปตามพื้นฐานสังคม-วัฒนธรรมทางประวัติศาสตร์ และทางสติปัญญาของคนแต่ละสังคม นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับบริบทอื่น ๆ หรือเงื่อนไขทางสังคมและเศรษฐกิจด้วย

ทางด้าน Carver (Carver 1996, อ้างถึงใน สว่าง เลิศฤทธ์. ๒๕๔๗, หน้า ๗.) ได้ระบุคุณค่าของทรัพยากรต่อมนุษย์ในลักษณะเป็นกลุ่มใหญ่หรือลักษณะร่วมได้ดังต่อไปนี้

๑. คุณค่าเชิงการตลาด (market value) คือ production value, commercial value, residential value, capital/estate value เช่น เก็บไว้ทำมาหากิน เป็นที่อยู่อาศัย ค่าขาย ลงทุน หรือให้เช่าเป็นคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ-พาณิชย์ เป็นต้น

๒. คุณค่าสำหรับชุมชน (community value) เช่น ประโยชน์ทางการเมือง (political value), ประโยชน์หรือคุณค่าสำหรับชนบางกลุ่ม หรือชนกลุ่มน้อย (minority value) หรือคุณค่าสำหรับท้องถิ่น (local style value)

๓. คุณค่าสำหรับความเป็นมนุษย์ (human value) เช่น คุณค่าเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของมนุษย์ (environmental value) และคุณค่าเชิงโบราณคดี (archaeological value) หรือการศึกษาเรื่องราวในอดีตของมนุษยชาติ

นอกจากนี้ องค์การนานาชาติที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมก็มีการกำหนดคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมร่วมกัน เพื่อนำมาพิจารณาคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม เช่น องค์การยูเนสโก องค์การไอโคโมส และอิกครอม เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการพิจารณาคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมมาใช้กำหนดทรัพยากรที่ควรได้รับการประกาศให้เป็นมรดกโลก โดยทั้งสามองค์กรได้ร่วมกันกำหนดคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่คือ คุณค่าทางวัฒนธรรม และคุณค่าเชิงเศรษฐกิจและสังคมร่วมสมัย โดยที่คุณค่าทั้งสองด้านนั้นจะต้องมีการพิจารณาควบคู่กันไป โดยมีรายละเอียดดังนี้ (ธนิช เลิศชาญฤทธ์. ๒๕๕๒, หน้า ๑๗-๑๙.)

๑. คุณค่าทางวัฒนธรรม ในที่นี้หมายถึงสิ่งที่ผู้คนในปัจจุบันให้ความสำคัญกับทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น ๆ ซึ่งอาจแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม คุณค่าทางวัฒนธรรมของทรัพยากรวัฒนธรรมยังแบ่งย่อยออกได้อีก ๓ กลุ่ม คือ

๑.๑ คุณค่าเชิงอัตลักษณ์ (identity value) เป็นกลุ่มคุณค่าที่มีความสัมพันธ์และความผูกพันด้านอารมณ์ความรู้สึกกับทรัพยากรวัฒนธรรม เช่น สิ่งของ สถานที่ หรือสิ่งก่อสร้าง ความผูกพันนั้นอาจรวมถึงอายุความเก่าแก่ คุณลักษณะบางประการ ประเพณี ความหลังหรือความ

ทรงจำ ตำนาน ความรู้สึก ศาสนา จิตวิญญาณ และสัญลักษณ์ ซึ่งอาจมีนัยทางการเมือง ชาตินิยม และความรักพวกพ้อง

๑.๒ คุณค่าเชิงศิลปะหรือเทคนิค (relative artistic or technical value) เป็นคุณค่าที่ขึ้นอยู่กับความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และสามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เช่น ลวดลาย โครงสร้าง หน้าที่การใช้สอย ทักษะฝีมือ เป็นต้น

๒.๓ คุณค่าเชิงจำนวนที่หายาก (rarity value) หมายความว่าทรัพยากรวัฒนธรรมบางอย่างที่มีลักษณะคล้ายกัน (เช่น ประเภทเดียวกัน รูปแบบเดียวกัน ออกแบบโดยสถาปนิกคนเดียวกัน อายุสมัยเดียวกัน อยู่ในภูมิภาคเดียวกัน) อาจมีจำนวนไม่เท่ากัน ซึ่งในหลายกรณีก็พบว่ามียุ่จำนวนไม่มาก หรือเป็นของหายาก

๒. คุณค่าเชิงเศรษฐกิจและสังคมร่วมสมัย หมายถึง คุณค่าในการใช้งานในสังคมร่วมสมัย แบ่งออกเป็นกลุ่มได้ดังนี้

๒.๑ คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ (economic value) หมายถึงคุณค่าที่ทรัพยากรวัฒนธรรมสามารถช่วยให้มนุษย์มีความเป็นอยู่ที่ดี สามารถดำรงชีพได้ เช่น มีรายได้ อย่างไรก็ตาม คุณค่านี้ไม่ได้จำกัดเฉพาะเงินตราหรือเกี่ยวกับการเงินเท่านั้น แต่หมายถึงคุณค่าที่มนุษย์สามารถใช้ทรัพยากรวัฒนธรรมในการมีชีวิตอยู่ได้ เช่น การท่องเที่ยว การค้า และการมีความสุข เป็นต้น

๒.๒ คุณค่าเชิงหน้าที่ใช้สอย (functional/utilitarian value) หมายถึงคุณค่าที่คล้ายกับคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ แต่เน้นที่คุณค่าทางด้านการใช้งาน การใช้สอยแบบเดิมที่ทรัพยากรวัฒนธรรมเคยถูกใช้มา หรืออาจมีการปรับเปลี่ยนหน้าที่ได้ เช่น การปรับปรุงศาลากลางจังหวัดเก่าให้เป็นพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

๒.๓ คุณค่าเชิงการศึกษา (educational value) หมายถึง คุณค่าที่มนุษย์ในปัจจุบันใช้ในการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรม มีความหมายใกล้เคียงกับคุณค่าทางวิชาการ

๒.๔ คุณค่าเชิงสังคม (social value) หมายถึง ในเชิงสังคมประเพณี กิจกรรมทางสังคมที่ยังเป็นประโยชน์ในสังคมปัจจุบันได้ เช่น การทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มชนที่ยังผลให้เกิดความรัก ความสามัคคี หรือเป็นการนำมาใช้ในการรวมกลุ่มเพื่อการต่อรอง เป็นต้น

๒.๕ คุณค่าเชิงการเมือง (political value) หมายถึง คุณค่าที่อาจเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางการเมืองในประวัติความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น เช่น สถานที่สู้รบระหว่างไทยกับพม่า หรือสถานที่ประกาศอิสรภาพของชนชาติในบางประเทศ

สายนต์ ไพรชาญจิตร์ (๒๕๕๐, ๒๕๗-๒๕๘) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่จะต้องมีการประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางโบราณคดีไว้ดังนี้ การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางโบราณคดี เป็นกิจกรรมที่จะช่วยให้สามารถทราบว่าทรัพยากรทางโบราณคดีชนิดต่างๆ

ที่มีอยู่นั้นมีคุณค่าทางด้านใดบ้าง และมีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการตัดสินใจลงทุนลงแรงดำเนินการใดๆ ต่อไปหรือไม่ เพราะหากพิจารณาแล้วพบว่ามีความค่าน้อย หรือไม่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมต่อการอนุรักษ์หรือพัฒนา ก็อาจจะตัดสินใจไม่ดำเนินการใด ๆ ต่อไปก็ได้ หรือพิจารณาแล้วเห็นว่าทรัพยากรทางโบราณคดีนั้น ๆ มีคุณค่าและมีคุณสมบัติเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการดำเนินการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้ หรือแหล่งท่องเที่ยว ก็จะสามารถตัดสินใจและวางแผนว่าจะทำอย่างไรต่อไปจึงจะเกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อชุมชนท้องถิ่น สังคม และประเทศโดยรวม นอกจากนี้การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางโบราณคดีที่มีอยู่ในชุมชนต่าง ๆ จะช่วยให้มีฐานข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรทางโบราณคดีที่สำคัญ ซึ่งเมื่อจะมีการวางแผนการดำเนินการโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนาทางกายภาพอื่น ๆ เช่น การก่อสร้างเขื่อน อ่างเก็บน้ำ ขุดสระ สร้างอาคารสถานที่ ถนนหนทาง การขยายพื้นที่เพาะปลูก การขออนุญาตใช้ที่ดินเพื่อทำเหมืองแร่ ฯลฯ ก็สามารถทราบได้ว่าจะวางแผนงานอย่างไรจึงจะไม่ทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรทางโบราณคดีนั้น ๆ การศึกษาวิจัยประเมินคุณค่าและศักยภาพทรัพยากรทางโบราณคดีอาจจะดำเนินการไปพร้อม ๆ กันด้วยเทคนิควิธีที่เรียกว่า การทำแผนที่โบราณคดีท้องถิ่น หรือแผนที่วัฒนธรรมท้องถิ่น ที่จัดทำโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมมากที่สุด

ธนิก เลิศชาญฤทธ์ (๒๕๕๒, ๒๔) กล่าวว่า การประเมินความสำคัญ หมายถึงการแปลความหมายความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรม โดยการแปลความหมายนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานจากการวิเคราะห์หลักฐานเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรม และคุณค่าต่าง ๆ ของทรัพยากรวัฒนธรรม และในการประเมินความสำคัญจะต้องทำงานใกล้ชิดกับชุมชนและบุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะเข้าใจทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างถ่องแท้ภายใต้บริบทต่าง ๆ

และเพื่อให้การจัดการได้ผลงานที่มีประสิทธิภาพ การประเมินทรัพยากรโดยหลักการแล้วต้องปราศจากอคติและมีเกณฑ์การประเมินมากกว่าหนึ่งเกณฑ์เพื่อให้การประเมินรัดกุมรอบคอบ และครอบคลุม และช่วยให้มองเห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมได้ชัดเจนขึ้น และในแต่ละประเทศก็อาจมีเกณฑ์ในการประเมินความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมแตกต่างกันออกไป อีกทั้ง ทรัพยากรวัฒนธรรมแต่ละชนิด/ประเภทก็อาจจะมีเกณฑ์ในการประเมินแตกต่างกันด้วย (ธนิก เลิศชาญฤทธ์. ๒๕๕๒, หน้า ๒๘-๒๙.)

จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าการจัดการใดจะเกิดขึ้นก็จะต้องมีการประเมินคุณค่าและศักยภาพ เพื่อให้ผู้ที่ศึกษาเรียนรู้ว่าสิ่งใดควรจัดการเพราะมีความสำคัญมาก หรือสิ่งใดยังไม่ควรจัดการเพราะอาจทำให้เสียเวลาและเสียกำลังทรัพย์ไปโดยเปล่าประโยชน์ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมก็เช่นเดียวกัน ที่จะต้องทราบถึงคุณค่าและศักยภาพในทรัพยากรวัฒนธรรมนั้น ๆ เพื่อให้การจัดการที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคตนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และตรงต่อความต้องการของชุมชนและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหลาย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดใน ๒.๑.๑ จะเห็นได้ว่า แนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้การวิจัยมีรูปแบบที่ชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากกระบวนการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมต่างๆในแต่ละขั้นตอนล้วนจำเป็นในการทำการศึกษ วิเคราะห์ข้อมูลดิบ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ครอบคลุมและถูกต้องมากที่สุด

๒.๑.๒.แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์

คำว่า “อัตลักษณ์” ถือเป็นคำใหม่ในสังคมไทย แต่มีการใช้คำนี้กันอย่างกว้างขวางมากขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจากประเด็นทางด้านอัตลักษณ์เริ่มได้รับความสนใจทั้งจากนักวิชาการและบุคคลทั่วไปเป็นอย่างมากทั้งในระดับโลก ระดับภูมิภาค หรือแม้แต่ระดับท้องถิ่นเองก็ตาม เนื่องจากอัตลักษณ์ได้กลายเป็นเครื่องมือในการสร้างความรู้ ความเข้าใจทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องราวที่อยู่ในชีวิตประจำวันของคนทุกคน

จากสาเหตุที่โลกในยุคปัจจุบันมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างรวดเร็วจากกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้วัฒนธรรมจากต่างถิ่นแพร่กระจายหากันได้อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะวิถีวัฒนธรรมแบบตะวันตก ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มคน ชุมชนต่าง ๆ เริ่มเปลี่ยนแปลงและเหมือนกันไปทั้งโลก ด้วยเหตุนี้ทำให้เกิดกระแสการต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งก็คือกระแสท้องถิ่นนิยมที่ต้องการคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มคนและชุมชนต่าง ๆ ดังนั้น จึงเกิดกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มหรือพวกตัวเองขึ้น

๑.) ความหมายของอัตลักษณ์

อัตลักษณ์ (identity) มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินที่ว่า identitas และเดิมใช้คำว่า idem ซึ่งมีความหมายว่า “เหมือนกัน” (the same) อัตลักษณ์เป็นคำที่ใช้กันโดยทั่วไปในศตวรรษที่ ๒๐ เป็นต้นมา โดยมีจุดเริ่มต้นและพัฒนาขึ้นมาในสำนักปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (symbolic interactionism) (นิลณี หนูพิณิจ. ๒๕๕๑, หน้า ๒๖. อ้างถึงใน ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์. ๒๕๕๘, หน้า ๑๐๓.)

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (๒๕๕๕) ได้นิยามว่า อัตลักษณ์ หมายถึง ตัวตน ตัวเอง และลักษณะของตนเอง โดยเน้นลักษณะทั้งหมดโดยไม่ได้เปรียบเทียบกับใคร และเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการสร้างของวัฒนธรรม

ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล (๒๕๕๕, ๒๐๑-๒๐๒) ได้นิยามคำว่า “อัตลักษณ์” ว่า เกี่ยวข้องกับความสำนึกเกี่ยวกับตนเอง การนิยามตนเอง หรือการตอบคำถามว่า เราคือใคร โดยอัตลักษณ์ หรือ identity อ้างอิงอยู่กับการจำแนกกลุ่มคน ด้วยป้ายทางสังคมวัฒนธรรม เช่น คนไทย (อัตลักษณ์ทางเชื้อชาติ) ชาย หญิง (อัตลักษณ์ทางเพศ) คนชั้นกลาง ชาวบ้าน (อัตลักษณ์ทาง

ชนชั้น) โดยป้ายเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงความคิดหรือคำที่ประดิษฐ์ขึ้นอย่างเดียว แต่มีกลไกทางปฏิบัติการของการสร้างความหมาย ที่จะทำให้เกิดความสับสนขึ้นภายในแต่ละบุคคลว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่มีลักษณะร่วมกันบางอย่าง เช่น มีลักษณะทางกายภาพเหมือนกัน มีประวัติศาสตร์หรือความทรงจำร่วมกัน หรือมีเป้าหมายเดียวกัน และต้องมองอัตลักษณ์อย่างเคลื่อนไหว มีการเปลี่ยนแปลงตามเวลาและสถานที่ มีการก่อตัวและปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ต่าง ๆ และมีภาวะที่หลากหลายไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รวมทั้งมีการแข่งขันต่อสู้กันอยู่เสมอ

สายนต์ ไพรัชญจิตร และคณะ (๒๕๔๙, ๒๖) กล่าวว่า อัตลักษณ์ หมายถึง ความพยายามในการสร้างความชอบธรรมให้สิทธิชุมชนบนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชนตามความเชื่อในมิติของคุณค่า ทั้งคุณค่าตามความเชื่อดั้งเดิมและคุณค่าที่มีการปรับเปลี่ยนผ่านกระบวนการผลิตความเชื่อเดิมมาใช้ในสถานการณ์ใหม่ เพื่อจะตอบสนองและปรับตัวกับสถานการณ์ใหม่ที่กำลังเผชิญหน้าอยู่ ในการปรับตัวนั้นชุมชนให้ความสำคัญกับการมองสิทธิชุมชนในมิติของอำนาจมากขึ้น เพราะการที่จะรู้ว่าชุมชนมีสิทธิอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับการสร้างความชอบธรรม ซึ่งเป็นความพยายามที่จะบอกให้คนอื่นได้รู้ว่าชุมชนนั้นเป็นใคร ที่นำไปสู่การกำหนดความสัมพันธ์กับชุมชนอื่นในสังคมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้นเมื่อกลุ่มชนใดก็ตามที่รวมกันขึ้นเป็นชุมชน พวกเขาจะต้องพยายามบอกคนอื่นว่าพวกเขามีตัวตนอยู่อย่างไรในสังคม อัตลักษณ์ของชุมชนช่วยบ่งบอกถึงการดำรงอยู่ของควมมีตัวตน และก็เป็นตัวตนของความเป็นมนุษย์อีกด้วย ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่ชื่อเรียกขานของกลุ่มชนชาติต่าง ๆ มักจะมีนัยที่หมายถึงคนทั้งนั้น เช่น คำว่า ชาวปกากะญอ ชาวม้ง และชาวมลาบรี ต่างก็มีความหมายบ่งบอกว่า ฉันเป็นคน เพราะทุกกลุ่มชนต้องการบอกคนอื่นว่า *ฉันก็เป็นคนเหมือนกัน* ดังนั้น เขาจึงมีสิทธิอันชอบธรรมในการใช้และจัดการทรัพยากรตามภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องและเหมาะสมกับระบบนิเวศและสังคมที่พวกเขาอยู่อาศัย

Kath Woodward (Woodward 2000, 7) กล่าวว่า อัตลักษณ์ถูกก่อตัวขึ้นโดยผ่านการปฏิสังสรรค์ระหว่างบุคคล และบุคคลหนึ่ง ๆ สามารถที่จะมีอัตลักษณ์ที่หลากหลาย และเมื่อบุคคลยอมรับอัตลักษณ์ใดอัตลักษณ์หนึ่งในเวลานั้น มันจะมีกระบวนการที่แตกต่างกันในการแทนที่ ในขณะที่บุคคลทำการกำหนดตำแหน่งของตัวเองก็จะถูกกำหนดตำแหน่งจากผู้อื่นในโลกทางสังคมเสมอ อัตลักษณ์จึงเป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ของเรากับคนอื่นและสังคมที่เราอาศัยอยู่ อัตลักษณ์จึงเกี่ยวข้องกับการมองตัวเราเองที่ว่า “ฉันมองตัวเองอย่างไร และคนอื่น ๆ มองฉันอย่างไร” มันเป็นการกำหนดตำแหน่ง (position) ที่เรารู้สึกทางสังคม ซึ่งเกิดขึ้นจากคนอื่นรับรู้ด้วย ไม่ใช่แค่ตัวเราเท่านั้น อย่างไรก็ตาม การที่เรามองตัวเองอย่างไรและคนอื่นมองเรานั้นอาจไม่สอดคล้องกันเสมอไป (พิศิษฐ์ คุณวโรตม์, ๒๕๔๖.)

๒.) ลักษณะสำคัญของอัตลักษณ์

ทวิช จตุรพฤกษ์ (๒๕๕๑, ๑๒๐) กล่าวว่า อัตลักษณ์มีลักษณะเป็นกระบวนการสร้างสรรค์และดัดแปลงที่ไม่จบสิ้น และมีความหลากหลายแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลา สถานการณ์ และพื้นที่

Berger and Luckmann (Berger & Luckmann. 1996, 173.) กล่าวว่า อัตลักษณ์ เป็นสิ่งที่ถูกสร้างหรือก่อปรูขึ้นโดยกระบวนการทางสังคม ซึ่งมีทั้งที่ถูกสร้างขึ้นโดยคนภายนอกและจากคนภายใน เมื่อตกผลึกแล้วอาจจะคงความเป็นลักษณะเฉพาะ เลื่อนไหล หรือเปลี่ยนรูปไป บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นกับคนอื่นและบริบทที่แตกต่างออกไป (ประสิทธิ์ ลิปรีชา. ๒๕๕๑, หน้า ๑๒๔.)

พิศิษฐ์ คุณวโรตม์ (๒๕๔๖, ๓๐๗) กล่าวว่า ลักษณะสำคัญของอัตลักษณ์ คือ สัญลักษณ์ (symbol) ที่จะใช้แสดงตน สัญลักษณ์และการเป็นตัวแทน (representative) เป็นสิ่งสำคัญในการแสดงให้เห็นแนวทางที่เรามีอัตลักษณ์ร่วมกับบุคคลบางคนและแยกแยะตัวเราด้วยความแตกต่างจากคนอื่น

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ดังเช่นในปัจจุบันชาวบ้านฝ่ายมูลได้ใช้ทรัพยากรวัฒนธรรมต่างๆเป็นสัญลักษณ์ในการเป็นตัวแทนของหมู่บ้านจากการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น การจำลองมรดกปราสาทใหญ่ไว้บริเวณทางเข้าหมู่บ้าน ทำให้คนทั่วไปทราบว่าบ้านฝ่ายมูลมีอัตลักษณ์ทางอาชีพภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ ในพื้นที่เดียวกัน และทำให้คนทั่วไปเมื่อนึกถึงชาวพวน หรือการนำมรดกปราสาทไปแลกคัมภีร์จะต้องไปที่บ้านฝ่ายมูลเช่นเดียวกัน

๓.) ประเภทของอัตลักษณ์

เนื่องจากอัตลักษณ์ได้ถูกกำหนดด้วยความเหมือนและความต่างจากผู้อื่น ทำให้อัตลักษณ์แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทด้วยกัน คือ

๑. อัตลักษณ์ส่วนบุคคล (individual identity) หรือการนิยามตัวตนว่าเรานั้นเป็นใคร โดยจะเกิดขึ้นได้จากการที่เรามีปฏิสัมพันธ์หรือสื่อสารกับบุคคลอื่น ๆ (วิริยา วิฑูรย์สฤกษ์ศิลป์. ๒๕๔๘, หน้า ๒๐. อ้างถึงใน สมสุข หินวิมาน. ๒๕๔๗, หน้า ๖๐.)

๒. อัตลักษณ์ทางสังคมหรืออัตลักษณ์ร่วม (collective/social identity) คือ กลุ่มคนหนึ่ง ๆ จะมีอัตลักษณ์ร่วมกัน โดยอัตลักษณ์ร่วมกันนี้จะป็นอะไรก็ได้ เช่น อาชีพ ภาษา ศาสนา แต่ที่สำคัญคือกลุ่มที่มีลักษณะร่วมกันจะต้องมีประเพณีบางอย่างที่เป็นของกลุ่มตัวเอง โดยที่สมาชิกของกลุ่มไม่จำเป็นต้องรู้จักสมาชิกอื่น ๆ ทั้งหมด (วิริยา วิฑูรย์สฤกษ์ศิลป์. ๒๕๔๘, หน้า ๒๐-๒๑. อ้างใน ฝนวันจันทร์ ศรีจันทร์. ๒๕๔๓, หน้า ๑๕.)

ทั้งนี้ บุคคลมีการกำหนดตัวเองด้วยการมีอัตลักษณ์ร่วมอยู่ในคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และมีอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากคนอื่น ๆ โดยเราจะรู้ได้ว่าคนอื่นเหมือนเราได้อย่างไร หรือข้อมูลใดที่จะแบ่งประเภทของคนอื่นและตัวเราก็ดำเนินการสื่อสารผ่านสัญลักษณ์และภาพตัวแทน (symbols and representation) เช่น เข็มตราต่าง ๆ สัญลักษณ์ขององค์กร เครื่องหมายที่แสดงอุดมการณ์ หรือ ภาษาที่เราพูด เป็นต้น (เรื่องฟ้า บุราคร. ๒๕๕๐, หน้า ๒๙-๓๐.)

ประสิทธิ์ ลิปรีชา (๒๕๔๗, ๓๓-๓๔) กล่าวว่า อัตลักษณ์มีทั้งระดับปัจเจก (individual) และอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม (collective) ในระดับปัจเจก บุคคลคนหนึ่งอาจจะมีหลายอัตลักษณ์อยู่ในตัวเอง เช่น เพศสภาพ กลุ่มชาติพันธุ์ ชาติ ชว่งชั้นทางสังคม อาชีพ และศาสนา เป็นต้น ในขณะที่อัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มนั้น ความเป็นอัตลักษณ์ร่วมถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเหมือนกันของสมาชิกในกลุ่ม อย่างไรก็ตามบนพื้นฐานของความเหมือนกันของกลุ่มนั้น ย่อมมีความแตกต่างกับกลุ่มอื่นมาเป็นตัวกำหนดความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มตนด้วย

ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้จะเน้นศึกษาอัตลักษณ์กลุ่ม ที่มาจากการหล่อหลอมร่วมกันของคนกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันในสังคม

๔.) อัตลักษณ์กับวัฒนธรรม

ประสิทธิ์ ลิปรีชา (๒๕๕๑, ๑๖๓) กล่าวว่า อัตลักษณ์เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม อัตลักษณ์บ่งบอกถึงความเป็นตัวตนของปัจเจกหรือกลุ่มคนว่ามีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เช่นไรบ้าง มีความแตกต่างจากคนอื่นหรือกลุ่มอื่นอย่างไร อัตลักษณ์มีลักษณะที่เลื่อนไหล ปรับเปลี่ยนไปตามบริบทและกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป และประการสำคัญคืออัตลักษณ์นั้นสามารถถูกสร้างหรือนิยามขึ้นได้โดยทั้งคนในและคนนอก

จุฑาพรรธ (จามจุรี) ผดุงชีวิต (๒๕๕๐, ๓) กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ เพราะวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวกลางคั่นระหว่างธรรมชาติของมนุษย์ และการหล่อหลอมบุคลิกภาพ (personality) ของคนคนหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของอิทธิพลทางวัฒนธรรมในเรื่องของความเชื่อ ค่านิยม โลกทัศน์

กาญจนา แก้วเทพ (๒๕๔๔, ๑๖๓) กล่าวว่า “อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (cultural identity) ก่อตัวมาจากการใช้วาทกรรม (discourse) และปฏิบัติการต่าง ๆ ในสังคม (social practice) ที่ดำเนินอยู่ในชีวิตประจำวันของบุคคล เช่น การสนทนา การทักทาย การประกอบพิธีกรรม ฯลฯ บุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเดียวกันก็จะถูกยอมรับจากสมาชิกภายในชุมชนเดียวกันว่า “เป็นคนวงใน/เป็นคนในวัฒนธรรมเดียวกัน” (us) ในด้านบทบาทของอัตลักษณ์ต่อบุคคลและสังคม นักวัฒนธรรมนิยมบางสำนักก็มีแนวคิดพื้นฐานว่า เรื่องของวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ “อำนาจ” (power) เนื่องจากวัฒนธรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะกับเรื่องอัตลักษณ์ของบุคคลหรือ

ของสังคมนั้นเป็นแหล่งที่มาของอำนาจบางชนิด เช่น ความมั่นใจในตนเอง (self-confidence) ความภาคภูมิใจและความรู้สึกมีศักดิ์ศรีในตนเอง ดังนั้น หากบุคคลหรือสังคมใดขาดอัตลักษณ์เฉพาะตัวหรืออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแล้ว ก็จะทำให้ขาดความมั่นใจ หดความภาคภูมิใจในตัวเอง เป็นต้น ในขณะเดียวกัน อัตลักษณ์คือการต่อสู้ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งภายใต้สังคมที่เต็มไปด้วยผู้คนที่หลากหลาย

อีกทั้งอัตลักษณ์เป็นเรื่องของเกณฑ์แบ่ง “เขา” และ “เรา” เนื่องจากอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบที่บอกว่า “เราเป็นใคร” (we/us) และแตกต่างจากคนอื่น (they/them) อย่างไร โดย Sarbaugh อธิบายว่า ความรู้สึก “เป็นวัฒนธรรมเดียวกัน” นั้น อาจจะแล้วแต่รหัส/สัญลักษณ์ที่เรากำลังใช้เกณฑ์ในการแบ่ง ดังตัวแปรทั้ง ๔ ตัว สำหรับวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมหรือการพิจารณาอัตลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรม ดังนี้ หนึ่งคือโลกทัศน์ (worldview) ซึ่งเป็นชุดความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับความหมายชีวิต เป้าหมายของชีวิต และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับจักรวาล ฯลฯ สองคือแบบแผนของบรรทัดฐาน (normative pattern) ซึ่งเป็นแบบแผนที่วางแนวทางในการปฏิบัติของคนในกลุ่มว่าต้อง/ไม่ต้องทำอะไร ควร/ไม่ควรทำอะไร และอาจจะทำอะไรตามระดับความเข้มงวดของแต่ละวัฒนธรรมที่ต่างกันไป สามคือระบบรหัส (code system) ซึ่งเป็นแบบแผน/กฎทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับทุกอย่างที่มีความหมาย (meaning) ไม่ว่าจะเป็นวัจนภาษา อวัจนภาษา สถานที่ เวลา โครงสร้างทางสังคม ฯลฯ และสี่คือความสัมพันธ์ที่บุคคลได้รับรู้ (perceived relation) ซึ่งอาจมีหลายมิติ เช่น เป้าหมายของแต่ละวัฒนธรรมนั้นไปด้วยกันหรือไม่เกี่ยวกับลำดับขั้นตอนของความสัมพันธ์นั้นและความรู้สึกบวก-ลบกับ “ผู้อื่น” (alien) เป็นต้น

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าอัตลักษณ์กับวัฒนธรรมนั้นเป็นของคู่กัน วัฒนธรรมของคนแต่ละกลุ่มจะมีอัตลักษณ์เป็นของตนเองที่ทำให้เกิดความรู้สึกร่วม สิ่งเหล่านี้สามารถใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตัวของคนในกลุ่มวัฒนธรรมนั้น ๆ ในการอยู่

๕.) อัตลักษณ์กับท้องถิ่นและสิทธิชุมชน

สายันต์ ไพเราะญัตร์ (๒๕๕๒, ๑๗) กล่าวว่า อัตลักษณ์ท้องถิ่น หมายถึง ความเป็นตัวตน ที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างอย่างชัดเจนจากคนอื่น/กลุ่มอื่น ซึ่งในทางสังคมเป็นเรื่องของ คน กับ ความหมาย

๑. ตัวตนในระดับชุมชนและท้องถิ่นไม่ใช่เรื่องของใครผู้ใดผู้หนึ่งที่เป็นปัจเจกบุคคล หากเป็นเรื่องของความเป็นคน ที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มคน

๒. เป็นกระบวนการที่จะบอกแก่คนอื่นว่า ตนเองเป็นใคร และจะสัมพันธ์กับคนอื่นอย่างไร

๓. ตัวตนไม่ได้เป็นอะไรที่หยุดนิ่งตายตัวแบบใดแบบหนึ่ง แต่มีหลายมิติที่เคลื่อนไหวไหลเลื่อนอย่างมีชีวิต

๔. อัตลักษณ์ของกลุ่มใด ๆ ก่อตัวมาจากการเรียนรู้

อานันท์ กาญจนพันธ์. ๒๕๔๔, หน้า ๒๔๗. อ้างถึงใน สายันต์ ไพเราะญจิตร. ๒๕๕๐, หน้า ๗๕.) กล่าวว่า อัตลักษณ์ คือ พลังในการจัดความสัมพันธ์ทางสังคม อัตลักษณ์จึงหมายถึงความพยายามในการสร้างความชอบธรรมให้สิทธิชุมชนบนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชนตามความเชื่อในมิติของคุณค่า ทั้งคุณค่าตามความเชื่อดั้งเดิมและคุณค่าที่มีการปรับเปลี่ยนผ่านกระบวนการผลิตความเชื่อเดิมมาใช้ในสถานการณ์ใหม่ เพื่อจะตอบสนองและปรับตัวกับสถานการณ์ใหม่ที่กำลังเผชิญหน้าอยู่

ในการปรับตัวนั้นชุมชนให้ความสำคัญกับการมองสิทธิชุมชนในมิติของอำนาจมากขึ้น เพราะการที่จะรู้ว่าชุมชนมีสิทธิอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับ การสร้างความชอบธรรม ซึ่งเป็นความพยายามที่จะบอกคนอื่นให้รู้ว่า ชุมชนนั้นเป็นใคร ที่นำไปสู่การกำหนดความสัมพันธ์กับชุมชนอื่นในสังคมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ดังนั้น เมื่อกลุ่มชนใดก็ตามที่รวมกันขึ้นเป็นชุมชน พวกเขาก็จะต้องพยายามบอกคนอื่นว่าพวกเขามีตัวตนอยู่อย่างไรในสังคม อัตลักษณ์ของชุมชนช่วยบ่งบอกถึงการดำรงอยู่ของความเป็นตัวตน และก็ป็นตัวตนของความเป็นมนุษย์

ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจที่ชื่อเรียกขานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มักจะมีนัยที่หมายถึง “คน” ทั้งนั้น เช่นคำว่า ชาวปกากะญอ ชาวม้ง และชาวมลาบรี ต่างก็มีความหมายบ่งบอกว่า *ฉันเป็นคน* เพราะทุกกลุ่มชนต้องการบอกคนอื่นว่า *ฉันก็เป็นคนเหมือนกัน* ดังนั้น เขาจึงมีสิทธิอันชอบธรรมในการดำรงอยู่ และมีสิทธิอันชอบธรรมในการใช้และจัดการทรัพยากรตามภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องและเหมาะสมกับภูมิสังคมที่พวกเขาอยู่อาศัย

จากรายละเอียดทั้งหมดของแนวคิดอัตลักษณ์ดังกล่าวข้างต้น เราสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับการจัดการอัตลักษณ์ชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าคา อำเภอน้ำหนาว จังหวัดน่านได้ เนื่องจากชาวพวนบ้านฝายมูลเป็นกลุ่มคนที่มีความโดดเด่นทางวัฒนธรรม แตกต่างกับชุมชนอื่นๆที่อยู่ในอำเภอน้ำหนาว แต่ชุมชนแห่งนี้ยังมีการเข้าไปศึกษาน้อย และในประเด็นของการรวบรวมและแบ่งประเภทของทรัพยากรต่างๆ รวมไปถึงการวิเคราะห์การจัดการกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ยังไม่ได้มีการศึกษา ซึ่งเมื่อมีการศึกษาที่ลึกซึ้งก็อาจทำให้ทรัพยากรและแนวทางการจัดการอัตลักษณ์เหล่านี้กลายเป็นสิ่งที่สร้างความรัก ความหวงแหนและเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของคนในชุมชนมากขึ้น เพื่อทำให้เกิดการรักษาสืบทอด และจัดการอย่างเหมาะสมในอนาคต อีกทั้งสิ่งเหล่านี้ยังสามารถนำมาใช้เป็นองค์ความรู้ในการจัดการเพื่อสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจจากตัวทรัพยากรต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนอีกด้วย

๒.๑.๓ แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนถือว่าเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญและได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในปัจจุบัน เนื่องจากในปัจจุบันมีกระแสการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ด้วยทรัพยากรเหล่านั้นลดน้อยลงอย่างรวดเร็วจากความต้องการที่ไม่สิ้นสุดของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติหรือทรัพยากรวัฒนธรรม ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้จึงต้องมีการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วย

๑.) ที่มาของแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้เข้ามามีบทบาทในแผนการพัฒนาของประเทศต่าง ๆ มากขึ้นหลังจากยุคที่มีการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรปได้ก่อให้เกิดการใช้และทำลายสิ่งแวดล้อมอย่างใหญ่หลวงจนเกิดผลกระทบไปทั่วโลก ดังนั้นเพื่อแก้ปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้น จึงเกิดการประชุมที่นครริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ (ค.ศ. ๑๙๙๒) ได้มีการกำหนดแผนปฏิบัติการ ๒๑ (Agenda 21) ที่ว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืนอย่างเป็นทางการ ทำให้ประเทศต่าง ๆ ในโลกตื่นตัวในการจัดการทรัพยากรทุกด้านเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

เมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม ถึงวันที่ ๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้มีการประชุมนานาชาติที่ว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ณ กรุงโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศสหภาพแอฟริกาใต้ โดยมีข้อสรุปว่า ก่อนปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ทุกประเทศต้องกำหนดยุทธศาสตร์ระดับประเทศเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และให้เริ่มนำไปปฏิบัติก่อนปีพ.ศ. ๒๕๔๘ (ประพันธ์ รักดีกุล และคณะ. ๒๕๔๙, หน้า ๒๐. อ้างถึงใน คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติและคณะ. ๒๕๔๖, หน้า ๓๕.)

จากแนวทางดังกล่าวทำให้ประเทศไทยรับเอาแนวคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืนในกระแสโลกดังกล่าวเข้ามาปรับใช้ในการวางแผนพัฒนาประเทศด้วยเช่นเดียวกัน โดยจะเห็นได้ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๙) เป็นต้นมา ที่ได้ให้ความสำคัญกับเป้าหมายทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมเข้ามาด้วย หลังจากทีก่อนหน้านี้จะเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวเป็นสำคัญ ต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙) ก็ได้มีแผนที่มุ่งให้เกิดการพัฒนาที่มีคุณภาพและยั่งยืน และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔) นับเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดที่มุ่งเน้น “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” โดยใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และเปลี่ยนวิธีการพัฒนาเป็นองค์รวม พร้อมทั้งมีกระบวนการพัฒนาที่เชื่อมโยงมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกันอย่างสมดุล ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙) ได้ัญญาเศรษฐกิจพอเพียง” ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ โดยให้

ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งยึดหลักทางสายกลาง เพื่อให้ประเทศสามารถรอดพ้นวิกฤต สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล มีคุณภาพและยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ๒๕๔๖, หน้า ๖-๗.)

๒. ความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

คำนิยาม “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” มีผู้ให้ความหมายไว้อย่างมากมาย แต่ก็มี ความหมายไปในแนวทางเดียวกัน แต่คำนิยามที่มีการนิยมนำมากล่าวอ้างมากที่สุดก็คือคำนิยามของ World Commission on Environment and Development หรือ Brundtland (2526) ที่ได้ให้ไว้ใน รายงาน “Our Common Future” ความว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ รูปแบบของการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอม ยอมลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง (Sustainable Development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs)”

ทางด้านนักวิชาการไทย เช่น พระธรรมปิฎก ก็ได้ให้ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนเอาไว้ว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นลักษณะที่บูรณาการ (integrated) คือ ทำให้เกิดเป็นองค์รวม (holistic) หมายความว่า องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องควรจะต้องมาประสานกันครบองค์ และมี ลักษณะอีกอย่างหนึ่ง คือ มีดุลยภาพ (balance) หรือพูดอีกนัยหนึ่งคือ การทำให้กิจกรรมของมนุษย์ สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ. ๒๕๔๖, หน้า ๓-๔.)

ดังนั้น การจัดการเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนสามารถทำได้หลายแนวทางตาม กระบวนการของแต่ละสาขาวิชา ซึ่งในที่นี้เป็นการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อก่อให้เกิดความ ยั่งยืนของชุมชนที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้น เพราะฉะนั้นจึงมีแนวคิดที่ทำให้เกิดการจัดการอย่างยั่งยืน ที่นำเอามาใช้กับการศึกษาในครั้งนี้ได้ดังนี้

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้ศึกษาได้ทำการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ ซึ่งมีทั้งงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน โดยมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

งานของอนันดา ต่ายทอง (๒๕๕๔) เรื่อง **การเสริมสร้างอัตลักษณ์ไทยพวนของเทศบาล**

ตำบลหนองพยอม อำเภอดงพวนหิน จังหวัดพิจิตร มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาถึงวัฒนธรรม ประเพณีของชาวพวนในการถ่ายทอดระบบความคิด ความเชื่อและวิถีชีวิตประจำวันที่สามารถดำรงรักษาความเป็นพวน รวมไปถึงการปรับตัวทางวัฒนธรรมที่ทำให้วัฒนธรรมประเพณีคงอยู่ รวมไปถึง การศึกษาบทบาทของหน่วยงานส่วนท้องถิ่นในการจัดการวัฒนธรรมประเพณี ผลการศึกษาพบว่า ชาวพวนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลหนองพยอมยังมีกระบวนการจัดการถ่ายทอดวัฒนธรรมใน ชีวิตประจำวัน เช่น ภาษา การแต่งกาย วัฒนธรรมประเพณี การสืบทอดของประเพณีวัฒนธรรมยังไม่ เกิดขึ้น มีเพียงขั้นตอนหรือวิธีการบางอย่างในประเพณีถูกยกเลิกไป หรือขาดหายไปเนื่องจากถูกรวบ รัดให้สั้นและง่ายขึ้น อีกทั้งบทบาทของหน่วยงานส่วนท้องถิ่นยังเป็นไปเพียงการสนับสนุนงาน ประเพณีตามภาระหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ และยังไม่ได้รับการยอมรับจากชาวพวนในพื้นที่อย่างแท้จริง

งานของปิยะพร วามะสิงห์ (๒๕๓๘) เรื่อง **ความสำนึกในชาติพันธุ์ของลาวพวน** เป็น การศึกษาถึงความสำนึกในชาติพันธุ์ของลาวพวนในอำเภอบางพลี จังหวัดลพบุรีว่ามีอยู่มากน้อย เพียงใด และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างไร รวมไปถึงการรักษาเอกลักษณ์ต่างๆที่มีผลต่อสังคม ชาวลาวพวนอย่างไร โดยจากการศึกษาพบว่า ความสำนึกในชาติพันธุ์ของลาวพวนบางพลีจะมีผลต่อ สังคมโดยการเกิดการรวมตัวกันของชาวลาวพวนในท้องถิ่นและต่างถิ่น อันจะก่อให้เกิดการช่วยเหลือ ในระหว่างลาวพวนด้วยกันมากขึ้น อีกทั้งยังส่งผลทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างคนพวนกับเจ้าหน้าที่ ของรัฐอีกด้วย

งานของเจนสุตา สมบัติ (๒๕๔๘) เรื่อง **“ความเป็นพวน” ในปรากฏการณ์ความเป็นไทย ร่วมสมัย** ผู้ศึกษาได้ศึกษาการนิยามตัวตนของชาวพวนโดยมองผ่านสำนึกการรับรู้และจดจำความเป็น พวนในหลายรูปแบบ การรวมกลุ่มฟื้นฟูวัฒนธรรมและการปรับตัวของชาวพวนที่สอดคล้องกับ การปรากฏการณ์ในสังคมไทยที่ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ผล การศึกษาพบว่าวิธีการในการนิยามตัวตนของชาวพวนเน้นการเชื่อมโยงกันในประวัติศาสตร์การอพยพ เพื่อตอกย้ำความเข้าใจในรากเหง้าของตน โดยคนพวนแต่ละพื้นที่จะมีการหยิบยกชุดประวัติศาสตร์ที่ เหมาะกับพื้นที่ของตนขึ้นมาใช้ รวมไปถึงการรวมกลุ่มก็เปิดโอกาสให้พวกเขาได้แสดงออกถึงสำนึก การรับรู้ จดจำตัวตนร่วมกันผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ โดยมีการเลือกอนุรักษ์บางสิ่งที่พวกเขา เห็นว่ามีความหมายร่วมกัน มีการเลือกเอาอัตลักษณ์บางอย่างมาประดิษฐ์สร้างและแสดงออกเพื่อให้ บุคคลภายนอกได้ชม ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถ “ขายได้” ในกระแสของการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการ อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีไทยของรัฐทั้งสิ้น

จะเห็นได้ว่างานวิจัยที่นำมาศึกษาเหล่านี้ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องราวที่จะ ทำการศึกษา และสามารถนำเอาแนวคิด ทฤษฎี หรือวิธีปฏิบัติต่าง ๆ ของผู้ที่เคยศึกษามาแล้ว นำมา ประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้ได้เป็นอย่างดี

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี โดยศึกษาชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ “ไทพวน” โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อรวบรวมทรัพยากรทั้งหมดภายในชุมชน ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม และศึกษาปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นกับตัวทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูลให้เป็นไปอย่างเหมาะสมเข้ากับยุคสมัยและยั่งยืน

๓.๑ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้มีวิธีการเก็บข้อมูลดังต่อไปนี้

๓.๑.๑ ศึกษาจากเอกสาร

ข้อมูลที่ได้ในการศึกษาครั้งนี้มาจากการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร บทความเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี รวมถึงข้อมูลต่างๆ ที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ เช่น แนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ความหมายของทรัพยากรวัฒนธรรม ประเภทของทรัพยากรวัฒนธรรม การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรม แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์และการจัดการอัตลักษณ์ นอกจากนี้ยังมีการใช้หลักฐานชั้นรองต่างๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ที่ทำการศึกษา ทั้งหนังสือ บทความวารสาร แผนที่ สื่อออนไลน์ และข้อมูลจากหน่วยงานราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาต่อไป

๓.๑.๒ ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม

ในการเก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่นั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑.) การสำรวจพื้นที่ที่จะทำการศึกษาโดยรวม โดยการใช้แผนที่เพื่อศึกษาภาพรวมของพื้นที่ชุมชน และมีการลงพื้นที่สำรวจโดยตรง เพื่อให้เห็นสภาพทั่วไปทั้งหมดที่เป็นจริงของชุมชนในปัจจุบัน และเพื่อใช้ในการวางแผนเข้าไปศึกษาในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยผู้ศึกษาได้เข้าไปยังพื้นที่จริงและร่วมทำกิจกรรมกับคนในชุมชน โดยมีการสังเกตการณ์การกระทำ การพูดคุยกับคนในชุมชน ควบคู่ไปกับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในชุมชน เช่น ศึกษากระบวนการ ขั้นตอนการประกอบอาชีพภูมิปัญญาต่างๆ

เช่น การตีเหล็ก การทอผ้า การทำการเกษตร และการรวมกลุ่มเพื่อประกอบกิจกรรมทางวัฒนธรรม เช่น ประเพณีกำฟ้าที่บ้าน เป็นต้น เพื่อทำให้เห็นถึงกระบวนการในการจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนในชุมชน

๓.) การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ คือ เป็นการพูดคุยอย่างเป็นกันเองกับคนในชุมชน เพื่อนำเอาข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรมในแต่ละด้านเหล่านั้นมารวบรวมให้เป็นงานทางวิชาการ

๔.) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม หรือการสังเกตอย่างเป็นทางการ จะเป็นการสัมภาษณ์รายบุคคลเพื่อต้องการทราบรายละเอียดของข้อมูลแหล่งทรัพยากรวัฒนธรรมในแต่ละด้านอย่างละเอียดมากที่สุด โดยมีคำถามประกอบการสัมภาษณ์ที่มีประเด็นครอบคลุมเนื้อหาที่ทำการศึกษา โดยเน้นสัมภาษณ์บุคคลที่มีองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมในแต่ละด้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ ปราชญ์ หรือผู้รู้ภายในชุมชน และคนจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในการศึกษา ดังนี้

- ศึกษาประวัติความเป็นมา พัฒนาการของชุมชน เช่น ที่ตั้ง ประวัติการตั้งถิ่นฐาน สภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ แหล่งน้ำ ลักษณะการปกครอง ลักษณะเศรษฐกิจ อาชีพ
- ศึกษา รวบรวมรายละเอียดและแบ่งประเภทของทรัพยากรต่าง ๆ ในชุมชน คือ ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรวัฒนธรรม ว่ามีอะไรบ้าง แต่ละอย่างอยู่ในประเภทไหน รวมไปถึงรายละเอียดเกี่ยวกับตัวทรัพยากรเหล่านั้น
- ศึกษาถึงปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นกับตัวทรัพยากรวัฒนธรรมเหล่านั้นตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชนจนถึงปัจจุบัน เช่น ในอดีตมีการจัดการอย่างไร และต่อมาได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือไม่ แบบใด และทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเหล่านั้นประสบกับปัญหาและเกิดผลกระทบอะไรบ้าง ในปัจจุบันมีการใช้งานทรัพยากรเหล่านั้นอยู่หรือไม่ อย่างไร
- ศึกษากระบวนการและวิธีการจัดการกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูล โดยมีรายละเอียดคือ

๑. ศึกษาอัตลักษณ์ของทรัพยากรวัฒนธรรมในบ้านฝายมูล โดยหาสิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนบ้านฝายมูล ที่แตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ รวมไปถึงสิ่งที่แตกต่างกับชาวพวนที่อาศัยอยู่ในชุมชนอื่นๆด้วย

๒. ประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรต่างๆที่มีอยู่ในชุมชน เป็นการประเมินเพื่อให้ทราบว่าทรัพยากรต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนมีคุณค่าและศักยภาพอย่างไร รวมไปถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในตัวทรัพยากรเหล่านั้นให้ความสำคัญต่อตัวทรัพยากรมากน้อยเพียงใด

๓. เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และศักยภาพของเจ้าของทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อให้เจ้าของทรัพยากรวัฒนธรรม รัก ห่วงแหน สืบทอด และจัดการกับตัวทรัพยากรวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม เพื่อคงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไว้

๔. หาแนวทางในการจัดการทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนอย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดความยั่งยืน คงความเป็นของแท้ดั้งเดิม แต่เหมาะสมกับความต้องการของคนในชุมชนไปพร้อมกัน

- เกิดการศึกษาเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ศึกษาและคนในชุมชน

๓.๒ กลุ่มประชากรที่ทำการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาชุมชนหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน ในอำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน คือ บ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน จากกรอบแนวคิดในการศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาใน ประเด็น ดังนี้

๑. ศึกษา รวบรวมประวัติความเป็นมาของชุมชนอย่างเป็นระบบ คือ ประวัติ ที่ตั้ง สภาพทางภูมิศาสตร์
๒. ศึกษาทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งหมดในชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูล
๓. ศึกษาการจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูล

ซึ่งจากการศึกษาทั้งสามประเด็นดังกล่าวจะทำให้เราสามารถทราบถึงศักยภาพและปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวทรัพยากร ทำให้สามารถนำไปกำหนดแนวทางในการจัดการทรัพยากรภายในชุมชนได้อย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ดังนั้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เพียงพอและน่าเชื่อถือ ผู้ศึกษาจึงได้เลือกกลุ่มประชากรที่ทำการศึกษา ดังนี้

๑. ชาวบ้านทั่วไปที่อาศัยอยู่ภายในชุมชน โดยใช้วิธีการสุ่มศึกษา เพื่อที่จะทำให้เห็นถึงแนวคิดและทัศนคติ รวมไปถึงองค์ความรู้ของคนในชุมชนต่อทรัพยากรต่างๆที่มีอยู่ในชุมชน
๒. ชาวบ้านที่เป็นผู้ที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรมทางรูปธรรมในชุมชน เพื่อให้ทราบจำนวน รายละเอียดขององค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรมทางรูปธรรมเหล่านั้น เช่น วิธีการสร้าง ผลิตภัณฑ์ สืบทอด รูปแบบ และลวดลาย เป็นต้น
๓. ชาวบ้านที่มีองค์ความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรมในชุมชน เพื่อให้ทราบถึงที่มา รูปแบบ วิธีการ และขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมหรือประเพณีต่างๆ ภายในชุมชน
๔. ชาวบ้านที่เป็นผู้นำในชุมชน ทั้งผู้นำตามธรรมชาติ ผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งจากส่วนกลางอย่างเป็นทางการ หรือคนที่คนในชุมชนให้การเคารพนับถือ เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลของ

ทรัพยากรต่าง ๆ ในชุมชนอย่างลึกซึ้ง และทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาต่างๆของ
ทรัพยากรที่มีทั้งหมดในชุมชน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

๑. ชุดคำถามประกอบการสัมภาษณ์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ และพูดคุยกับคน
ในชุมชน และสังเกตการณ์

๒. เครื่องมือที่ช่วยในการสำรวจ เช่น แผนที่ เป็นต้น

๓. แบบจดบันทึกภาคสนาม เพื่อใช้สำหรับการจดบันทึกรายละเอียดที่ได้จากเหตุการณ์ต่างๆ
ที่เกิดขึ้นในแต่ละครั้งในการเก็บข้อมูล จากการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์ และการ
สังเกต เช่น ปากกา ดินสอ สมุดจดบันทึก เป็นต้น

๔. เครื่องมือที่ใช้ในการช่วยจดจำ เช่น

- เครื่องบันทึกเสียง ใช้ในการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์
- กล้องถ่ายรูป ใช้ในการบันทึกภาพกิจกรรมและทรัพยากรต่างๆในชุมชน
- แผนที่ ใช้ในการจดจำตำแหน่งของแหล่งทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในชุมชน

๓.๔ การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาความ โดยผู้ศึกษาได้นำเอาข้อมูลที่ได้จากพื้นที่
ศึกษาตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นมาวิเคราะห์ในบริบทที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและ
วัฒนธรรมภายในชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูล การจัดการอัตลักษณ์ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์พวนบ้านฝาย
มูล รวมไปถึงการประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรต่างๆที่มีอยู่จริงในพื้นที่ที่ศึกษา บน
พื้นฐานของการใช้กรอบแนวคิดต่างๆประกอบการวิเคราะห์ และนำผลการศึกษาที่ได้รับมานำเสนอ
ออกมาในรูปของการบรรยายพรรณนาความ เพื่อสร้างและรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรทั้ง
ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและเพื่อให้
คนในชุมชนเกิดความตระหนักรู้ ช่วยกันดูแลรักษาสืบทอดต่อไปอย่างยั่งยืน

บทที่ ๔

ชาวพวนบ้านฝายมูล

ในบทที่ ๔ นี้ จะกล่าวถึงรายละเอียดของชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าคา อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ในบทที่ ๕ ต่อไป คือ

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของชาวพวนบ้านฝายมูล

๔.๒ ทรัพยากรภายในชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูล

โดยมีรายละเอียดในแต่ละหัวข้อ คือ

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของชาวพวนบ้านฝายมูล

ในหัวข้อ ๔.๑ นี้จะกล่าวถึงข้อมูลทั่วไปของบ้านฝายมูลอย่างละเอียด ทั้งประวัติ ที่ตั้ง สภาพทางภูมิศาสตร์ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ ประวัติความเป็นมาของบ้านฝายมูล (สภากาชาดไทยพวนบ้านฝายมูล. ๒๕๔๔, หน้า ๑-๒.)

ชาวบ้านฝายมูล มีบรรพบุรุษมาจากเมืองพวน แขวงเมืองเชียงขวาง หรือที่เรียกว่า “ทุ่งไหหิน” สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สันนิษฐานกันว่าชาวพวนบ้านฝายมูล น่าจะอพยพเข้ามาสู่ประเทศไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ประมาณ พ.ศ.๒๓๗๗ เมื่อครั้งกรมพระราชวังบวรสถานมงคลได้ยกทัพไปปราบญวนที่ครองเมืองพวน เมื่อได้รับชัยชนะจึงได้อพยพชาวไทพวนซึ่งมีความรู้ความสามารถในการก่อสร้างและช่างฝีมือเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยตามหัวเมืองต่างๆ โดยทางหัวเมืองฝายเหนือ นั้น ชาวพวนที่อพยพเข้ามาในคราวเดียวกันน่าจะเป็นชาวพวนบ้านฝายมูล อำเภอด่านช้าง ชาวพวนบ้านหลักมันพรวน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดสุรินทร์ และชาวพวนบ้านทุ่งไธสง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

“ที่มาจากที่เดียวกันก็ ๑ จากสุโขทัย ๒ แพร่ที่ทุ่งไธสง และที่ ๓ เมืองน่านเฮา กับหลักมันพรวนนี้มาพร้อมกัน...” (อภัย ธิมา. (๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม). สัมภาษณ์.)

โดยในช่วงแรก ชาวพวนกลุ่มนี้ได้มาตั้งบ้านเรือนบริเวณหมู่บ้านนาท้อ (บ้านนาท้อปัจจุบันตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของตัวเมืองน่าน, ผู้ศึกษา.) จำนวน ๑๗๐ คน ซึ่งเจ้านันทวรฤทธิเดช เจ้าผู้ครองนครน่าน ได้ทรงประทานพื้นที่เพื่อตั้งบ้านเรือนชั่วคราว ณ ที่นั้น ต่อมาเมื่อเจ้าสุริย

(พระยศของพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชในขณะนั้น) ได้กราบทูลขอแรงงานผู้มีฝีมือจากเจ้าอนันตวรฤทธิเดชเพื่อนำมาขุดเหมืองฝาย ณ ที่ดินของพระองค์ที่เมืองศรีพรหม (ปัจจุบันคือบริเวณบ้านหนองม่วง บ้านม่วงใต้ บ้านคอนมูล และบ้านคอนตัน) เพราะในฤดูทำนามักจะมีน้ำไม่เพียงพอสำหรับการใช้งาน เจ้าสุริยะเห็นว่าชาวลาวที่กวาดต้อนมานั้นเป็นผู้มีฝีมือในการตีเหล็ก จึงได้คัดเลือกครอบครัวที่มีฝีมือมา ๑๕ ครอบครัวเดินทางมายังตั้งที่บ้านฝายมูลในปัจจุบัน โดยมีแสนหลวงวิชาเป็นหัวหน้าคนลาว (คนเมื่อนานจะเรียกชาวไทพวนเหล่านี้ว่าคนลาว และบ้านลาว, ผู้ศึกษา) มาตั้งรกรากเป็นครั้งแรก

“ดังพระยาพิไชยรณฤทธิ์ก็ให้พระมหาสงครามลงมาอยู่ปากลายที่นั่น พระมหาสงครามก็แบ่งคนครัวให้เจ้าสุริย ๑๗๐ คน...” (อนุสรณ์งานบำเพ็ญพระราชกุศลออกพระเมรุ พระราชทานเพลิงศพ พระเทพนันทาจารย์ (บุญชู ธรรมสารมหาเถร) อดีตเจ้าคณะจังหวัดน่าน เจ้าอาวาสวัดพญาภูพระอารามหลวง ๑ เมษายน ๒๕๔๓. ๒๕๔๓, หน้า ๙๗.)

รายนามผู้ใหญ่บ้านบ้านฝายมูล (ป้ายทำเนียบผู้ใหญ่บ้านบ้านฝายมูล. (๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม). หอประชุมประจำหมู่บ้านบ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน.)

๑. ตั้งแต่เมื่อคราวอพยพเข้ามาครั้งแรก จนถึง พ.ศ.๒๕๔๖ ไม่มีหลักฐานปรากฏ
๒. นายอุต วิชา พ.ศ.๒๕๔๖-๒๕๗๐
๓. นายศรีไชย หมั่นดี พ.ศ.๒๕๗๐-๒๕๘๒
๔. นายสงค์ วิชา พ.ศ.๒๕๘๒-๒๕๐๕
๕. นายคำเสาร์ ติมะปัญญา ๒๐ มีนาคม พ.ศ.๒๕๐๕-๑๖ กันยายน พ.ศ.๒๕๑๗
๖. นายบุญชาญ หมั่นดี ๑๗ กันยายน พ.ศ.๒๕๑๗-๑ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๒๑
๗. นายกำ ตาลาว ๒ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๒๑-๒๒ มกราคม พ.ศ.๒๕๒๙
๘. นายเกษม สิริธิ ๒๓ มกราคม พ.ศ.๒๕๒๙-๒๘ มกราคม พ.ศ.๒๕๓๙
๙. นายยุทธนา ดวงประภากร ๒๙ มกราคม พ.ศ.๒๕๓๙-๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๔๔
๑๐. นายคำหล้า อะทะ ๙ มีนาคม พ.ศ.๒๕๔๔-๑๖ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๐
๑๑. นายสมศักดิ์ จิณปัน ๑๗ เมษายน พ.ศ.๒๕๖๐-ปัจจุบัน

๔.๑.๒ คำขวัญหมู่บ้าน

“แหล่งเหมืองมหัสจรรย์ ป่าเบญจพรรณเขียวขจี ประเพณีกำฟ้า มีดพร้าคมกล้า ภาษาไทพวน”

๔.๑.๓ สภาพทั่วไปของบ้านฝายมูล (แผนชุมชน บ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลปากา อำเภอกำแพง จังหวัดน่าน, ม.ป.ป.)

๑) ที่ตั้ง

บ้านฝายมูล ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑ ตำบลปากา อำเภอกำแพง จังหวัดน่าน ตรงกับทางหลวงหมายเลข ๑๐๘๐ สายน่าน-ทุ่งช้าง ระหว่างกิโลเมตรที่ ๓๙

๒.) อาณาเขต

บ้านฝายมูลมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	ลำน้ำย่างและตำบลจอมพระ
ทิศใต้	ติดกับ	บ้านสบย่าง
ทิศตะวันออก	ติดกับ	ถนนน่าน-ทุ่งช้าง กม.๓๙ และแนวป่าชุมชนจรดตำบลจอมพระ
ทิศตะวันตก	ติดกับ	ถนนวรนครสายเก่า บ้านดอนชัยและบ้านต้นฮ้าง

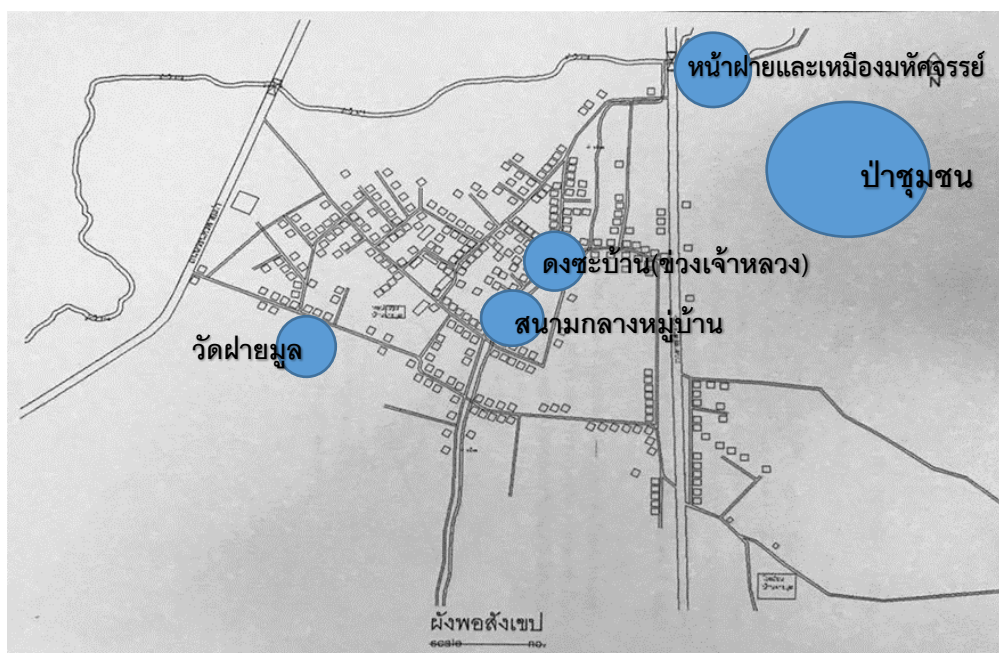
๓.) ลักษณะภูมิประเทศ

บ้านฝายมูล มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำย่างไหลผ่านทางทิศเหนือ และมีลำห้วยต่างๆไหลผ่าน เช่นห้วยแม่เหล็ก ห้วยแม่ณา ห้วยนกคุ้ม เป็นต้น

๔.) ประชากร (ปายทำเนียบผู้ใหญ่บ้านบ้านฝายมูล. (๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม).

หอประชุมประจำหมู่บ้านบ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลปากา อำเภอกำแพง จังหวัดน่าน).

บ้านฝายมูลมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น ๓๓๘ ครัวเรือน มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น ๑,๒๗๙ คน เป็นชาย ๖๑๙ คน และหญิง ๖๖๐ คน ซึ่งถือว่าเป็นหมู่บ้านที่มีขนาดใหญ่ มีจำนวนประชากรมาก

รูปที่ ๔.๑ แสดงที่ตั้งบ้านเรือนและสถานที่สำคัญของบ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าคา

อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา. (ม.ป.ป.), หน้า ๙.)

๕.) การเมืองการปกครอง

บ้านฝายมูลแบ่งการปกครองตามรูปแบบการปกครองของส่วนกลาง และมีรูปแบบการปกครองย่อยตามวิถีทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

๕.๑.) การปกครองตามแบบส่วนกลาง โดยมีการแบ่งหน้าที่ ดังนี้

๑.) นายคำหล้า อะทะ	ตำแหน่ง	กำนันตำบลป่าคา
๒.) นายศิริ ธิมา	ตำแหน่ง	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
๓.) นายผล อะทะ	ตำแหน่ง	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
๔.) นายจรัส ไชยมีง	ตำแหน่ง	สมาชิก อบต.
๕.) นายมนู ทิลา	ตำแหน่ง	สมาชิก อบต.

๕.๒.) การปกครองย่อยภายในหมู่บ้าน (สภาวัฒนธรรมบ้านฝายมูล และ องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา. (๒๕๕๑), หน้า ๑๘.)

ในหมู่บ้านฝ่ายมูลมีการแบ่งการปกครองออกเป็น ๖ หมวด ดังนี้

หมวด ๑	นายเทียน ยาวีไชย	หัวหน้าหมวดชาย
	นางคณินิจ วิชา	หัวหน้าหมวดหญิง
หมวด ๒	นายมนู หล้าด้อย	หัวหน้าหมวดชาย
	นางเจนจิรา คำเขียว	หัวหน้าหมวดหญิง
หมวด ๓	นายเปลี่ยน ยาวีไชย	หัวหน้าหมวดชาย
	นางจม จิณะปัน	หัวหน้าหมวดหญิง
หมวด ๔	นายอรุณ อะทะ	หัวหน้าหมวดชาย
	นางเอี้ยง ธิลาว	หัวหน้าหมวดหญิง
หมวด ๕	นายเชิด ไชยมีง	หัวหน้าหมวดชาย
	นางศศิธร ธิลาว	หัวหน้าหมวดหญิง
หมวด ๖	นายประสาท วงศ์ลาว	หัวหน้าหมวดชาย
	นางอรุณี เทพอาจ	หัวหน้าหมวดหญิง

ซึ่งหัวหน้าหมวดต่าง ๆ ในหมู่บ้านจะถูกคัดเลือกมาจากลูกหมวด มีหน้าที่ดูแลความเป็นอยู่ของลูกหมวด ทำงานประสานกับหมวดอื่น ๆ และแบ่งหน้าที่ในการทำกิจกรรมในหมู่บ้านให้กับลูกหมวดตามที่ได้รับมอบหมายจากผู้ใหญ่บ้าน หรือจากผู้นำจากการแต่งตั้งของส่วนกลาง

๖.) สภาพทางเศรษฐกิจและรายได้

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม จำนวน ๒๐๒ ครัวเรือน พื้นที่หมู่บ้านทั้งหมด ๓,๗๐๐ ไร่ แยกเป็นพื้นที่ทำนา ๒๐๐ ไร่ พื้นที่ทำไร่ ๓,๒๐๐ ไร่ พื้นที่ทำสวน ๕๐ ไร่ พื้นที่อยู่อาศัย ๑๕๐ ไร่ และอื่นๆ ๑๐๐ ไร่ นอกจากนั้นจะเป็นการประกอบอาชีพส่วนตัว เช่น อุตสาหกรรมภายในครัวเรือน (ตีเหล็ก,ทอผ้า, แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร) เลี้ยงสัตว์ รับราชการ และพนักงานเอกชน เป็นต้น

๗.) สถานที่สำคัญในหมู่บ้าน

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	จำนวน ๑ แห่ง
วัด	จำนวน ๑ แห่ง
ที่อ่านหนังสือพิมพ์	จำนวน ๑ แห่ง
หอกระจายข่าว	จำนวน ๑ แห่ง
สนามกีฬา	จำนวน ๑ แห่ง

โทรศัพท์สาธารณะ	จำนวน ๑ แห่ง
บ่อน้ำตื้น	จำนวน ๑๗ บ่อ
ประปา	จำนวน ๑ แห่ง

จากที่กล่าวมาใน ๔.๑.๓ จะเห็นได้ว่าสภาพทั่วไปของบ้านฝายมูล เป็นหมู่บ้านที่มีที่ตั้งเหมาะสม มีแม่น้ำและลำห้วยไหลผ่านเหมาะแก่การอยู่อาศัยและทำการเกษตร อีกทั้งมีการเดินทางที่สะดวก ติดกับถนนสายหลักของจังหวัด มีสิ่งอำนวยความสะดวก และสาธารณูปโภคครบครัน

ทั้งหมดใน ๔.๑ แสดงให้เห็นถึงข้อมูลทั่วไปทางกายภาพของชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูล ทั้งประวัติความเป็นมา ที่ตั้งชุมชน จำนวนประชากร รูปแบบการตั้งบ้านเรือน การเมืองการปกครองภายในชุมชน เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างความเข้าใจในหัวข้อต่อไป

๔.๒ ทรัพยากรภายในชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูล

ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงรายละเอียดของแหล่งทรัพยากรที่มีในบ้านฝายมูล ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในการศึกษาเพิ่มขึ้น และสามารถใช้เป็นข้อมูลในการจัดการอัตลักษณ์ของชุมชนในบทต่อไป โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติถือเป็นปัจจัยสำคัญในการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ในชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลก็มีทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนของตนเองได้ คือ

๑.) แม่น้ำย่าง (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ น่าน. (ม.ป.ป.), หน้า ๗.)

แม่น้ำสายสำคัญของชาวบ้านฝายมูล ไหลผ่านทางทิศเหนือของหมู่บ้าน มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาภูคา ไหลผ่านตำบลศิลาเพชร อำเภอปัว ไหลผ่านตำบลจอมพระ ตำบลท่าวังผา และตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา และไหลมาบรรจบกับแม่น้ำน่านที่บ้านสบย่าง ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

๒.) ป่าชุมชน (องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน. (ม.ป.ป.), หน้า ๕.)

บ้านฝายมูลมีป่าชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีเนื้อที่ประมาณ ๒,๕๐๐ ไร่ เดิมเป็นที่จับจองทำไร่ของคนในชุมชน และเมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๙ หมู่บ้านได้มีมติที่จะหยุดการทำไร่เลื่อนลอย และช่วยกันอนุรักษ์ผืนป่าแห่งนี้ จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๖ กองทัพอากาศที่ ๓ ได้มีการจัดตั้งราษฎรอาสาพิทักษ์ป่า และพร้อมใจกันน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายผืนป่าแห่งนี้เป็นพระราชกุศลแด่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และเป็นแหล่งอาหารและแหล่งรายได้ที่สามารถหล่อเลี้ยงคนในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ป่าชุมชนแห่งนี้เป็นป่าที่ยังคงความสมบูรณ์ ปัจจุบันมีการใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เหมาะแก่การเดินป่าเพื่อศึกษาและชื่นชมธรรมชาติ จะเป็นทางเดินทางกว้าง ๑ เมตร เป็นถนนคอนกรีตสลับกับทางลูกรังเป็นบางช่วง และมีศาลาหกลเหลี่ยมไว้พักผ่อนหย่อนใจถึง ๓ แห่ง และมีการก่อสร้างศาลาชมวิวป่าและลำห้วย หอคอยเฝ้าระวัง พร้อมกับมีเรือแคนู และจักรยานปั่นในน้ำไว้คอยบริการแก่นักท่องเที่ยว เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้และพักผ่อนหย่อนใจของบุคคลทั่วไป (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ม.ป.ป.)

๓.) ต้นฉำฉาใหญ่ (จามจุรี) ที่ลานกลางหมู่บ้าน (สภาวัดนธรรมบ้านฝายมูล และองค์การบริหารส่วนตำบลปากา. ๒๕๕๑, หน้า ๖๒-๖๓.)

ต้นฉำฉาด้านนี้ตามคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ได้เล่าให้ฟังว่ามีคนนำมาปลูกหรือเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติประการใดไม่ทราบแน่ชัด เพราะในบริเวณที่ต้นฉำฉาด้านนี้ตั้งอยู่เป็นบริเวณลำเหมืองห่าง (เหมืองที่น้ำแห้งใช้การไม่ได้แล้ว, ผู้ศึกษา.)

พ.ศ.๒๔๘๓ ครูซั้ว มหายศนันท์ ได้มีการย้ายนักเรียนจากโรงเรียนบ้านสบยาง (หมู่บ้านสบยางอยู่ทางทิศใต้ของบ้านฝายมูล, ผู้ศึกษา) มาสอน ณ บริเวณนี้ ซึ่งเป็นครูใหญ่คนแรก และคนเดียวที่ทำการสอน ณ โรงเรียนแห่งนี้ ต่อมาเมื่อ พ.ศ.๒๔๙๑ ผู้เรียบเรียง (นายอภัย ธิมา) ได้รับการเกณฑ์เข้าเรียนในชั้นมูล ก เมื่ออายุได้ ๙ ขวบ ก็เห็นต้นฉำฉาด้านนี้ตั้งแต่ต้นยังขนาดเล็ก (ปัจจุบัน พ.ศ.๒๕๖๑ นายอภัย ธิมา อายุ ๗๙ ปี, ผู้ศึกษา) ชาวบ้านมักจะใช้ประโยชน์จากต้นฉำฉานี้เป็นค้ำเลื่อยตั้ง โดยอาศัยง่ามไม้เป็นที่รองรับไม้แวงค้ำเลื่อย และเพิ่มเสาค้ำเลื่อยอีก ๓ ต้น โดยมีพ่อยง ตาลาว เป็นส่เลื่อยตั้งด้านบน และพ่อสล่านะ จิณะปัน เป็นส่เลื่อยตั้งด้านล่าง

ต่อมาเมื่อ พ.ศ.๒๕๐๗ ทางโรงเรียนได้ทำการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่รอบโรงเรียนและทำการถมร่องเหมืองห่างให้ขยายกว้างขึ้น เพื่อรองรับอาคารเรียนที่จะสร้างขึ้นใหม่ในอนาคต แต่ก็ยังคงดูแลรักษา และอนุรักษ์ต้นฉำฉาด้านนี้ไว้เพื่อเป็นร่มเงาให้แก่เด็กนักเรียน และประชาชนภายในหมู่บ้าน

ในปี พ.ศ.๒๕๑๒ ทางโรงเรียนได้รับงบประมาณจากทางราชการสร้างอาคารเรียนแบบ ป.๑ ข จำนวน ๔ ห้องเรียน

เมื่อ พ.ศ.๒๕๑๙ ทางหมู่บ้านได้ย้ายโรงเรียนไปยังที่ตั้งแห่งใหม่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน ทำให้บริเวณนี้มีการปรับเปลี่ยนการใช้งาน โดยกลายเป็นสนามกลางของหมู่บ้าน เพื่อจัดกิจกรรมต่างๆที่ยังประโยชน์แก่คนในชุมชน และชาวบ้านยังคงรักษาต้นฉำฉานี้ไว้จนตราบเท่าทุกวันนี้ และมีการนำเอาต้นฉำฉาด้านนี้เข้าประกวดได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ ๑ ในระดับจังหวัดน่านอีกด้วย โดยในปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๖๑) ต้นฉำฉาด้านนี้มีอายุไม่น้อยกว่า ๘๕ ปีแล้ว

“เป็นเอาไปประกวดในงานหยั่งจำปีได้แล้ว ปรากฏว่าเอาได้อันดับ ๒ ในจังหวัดน่าน ที่ ๑ เป็นแก้มะขามที่น่าน้อย คือเอาไปประกวดพันธุ์ไม้ใหญ่สวยงาม แล้วก็อายุ...”(อภัย ธิมา. (๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม). ชาวพวนบ้านฝายมูล. สัมภาษณ์.)

รูปที่ ๔.๒ แสดงต้นฉำฉา (จามจุรี) ใหญ่ ที่อยู่บริเวณลานกลางของหมู่บ้าน
ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์ ถ่ายเมื่อวันที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๐.

จากที่กล่าวมาใน ๔.๒.๑ จะเห็นได้ว่าในชุมชนบ้านฝายมูล มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญคือแม่น้ำและป่าไม้ คนในชุมชนที่สามารถพึ่งพิงอิงอาศัยเพื่อใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้เป็นอย่างดี ทรัพยากรธรรมชาติในบ้านฝายมูลถือว่ามีความเป็นอัตลักษณ์ไม่เหมือนกับในชุมชนอื่น ๆ อาทิ

เช่น แม่น้ำยางในพื้นที่ของบ้านฝายมูลจะถูกกั้นด้วยฝายน้ำยาง ทำให้มีน้ำตลอดปี เกิดความสวยงามตามธรรมชาติ เหมาะแก่การเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของผู้คน ป่าชุมชนจะอยู่บริเวณใกล้ฝายเป็นป่าเบญจพรรณ เนื่องจากลักษณะทางธรณีวิทยาของพื้นที่บริเวณนี้เป็นหินผา ทำให้พืชพันธุ์ที่ขึ้นอยู่ในป่าชุมชนมีความแตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง ทั้งเป็นแหล่งที่มาของวัตถุดิบอาหารท้องถิ่นในแต่ละฤดูกาล เช่น หน่อไม้ เห็ด ไข่มดแดง เป็นต้น รวมไปถึงพื้นที่บริเวณฝายน้ำยางและป่าชุมชนจะมีเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ที่ปัจจุบันก็มีเหล่าลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาดของโรงเรียนต่างๆ ในอำเภอท่าวังพาใช้เป็นเส้นทางเดินทางไกล รวมไปถึงต้นฉำฉายักษ์ที่คนในชุมชนช่วยกันดูแลรักษาถือเป็นต้นไม้ที่เป็นศูนย์รวมของชุมชน เนื่องจากตั้งอยู่บนสนามกลางของหมู่บ้าน และสามารถให้ร่มเงาเมื่อมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ทั้งส่วนรวม เช่น ในงานประเพณีของชุมชน รวมไปถึงงานส่วนบุคคลของชาวพวนบ้านฝายมูลก็มักจะใช้พื้นที่ใต้ต้นฉำฉายักษ์ในการจัดงาน เช่น งานแต่งงาน เป็นต้น

๔.๒.๒ ทรัพยากรวัฒนธรรม

ทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการทางการใช้งานและจิตใจ เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความแตกต่างที่เป็นอัตลักษณ์ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยชาวพวนบ้านฝายมูลมีทรัพยากรวัฒนธรรมที่อยู่ในชุมชนของตนเองมากมาย ซึ่งในที่นี้จะแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ ทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรมและทรัพยากรวัฒนธรรมทางวัตถุ

๑.) ทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรม

แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะมีจารีตประเพณีและภูมิปัญญาที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนกลายเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ชาวพวนบ้านฝายมูลก็เช่นกันที่มีทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ต่างจากกลุ่มคนอื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน โดยทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรมที่โดดเด่นของชาวพวนบ้านฝายมูลมีดังนี้

- ประเพณีกำมาฮั่ว มาฮาย (ฝ่ายมาตรฐานพัฒนาสังคม ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ ๒๕ จังหวัดน่าน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ม.ป.ป., หน้า ๒๓.)

ประเพณีกำมาฮั่ว มาฮาย เป็นประเพณีที่คล้ายคลึงกับการกำฟ้า กล่าวคือ เป็นการหยุดทำกิจกรรมต่างๆ ที่มีเสียงดัง เช่น การตีเหล็ก ต่ำข้าว ทอหูก ปั่นฝ้าย แต่จะออกไปหาอาหารตามที่ตนถนัดเท่านั้น ซึ่งความต่างกับประเพณีกำฟ้าก็คือช่วงความถี่ในประเพณีนี้จะกำในวันขึ้น ๘ ค่ำ ขึ้น ๑๕ ค่ำ และวันแรม ๘ ค่ำ แรม ๑๔ ค่ำ หรือแรม ๑๕ ค่ำ ของทุกเดือน ต่างจากประเพณีกำฟ้าที่ปีหนึ่งๆ จะมีการกำแค่ ๓ ครั้ง

- ประเพณีกำเกียง หรือกำไลยี่ไล่เกียง(ฝ่ายมาตรฐานพัฒนาสังคม ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ ๒๕ จังหวัดน่าน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (ม.ป.ป.), หน้า ๒๓.)

ชาวพวนบ้านฝายมูลจะกำเกียงในวันขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๑๐ เหนือ (หรือเดือน ๑๐ ปัว) ของทุกปี โดยที่ในตอนเช้าของวันนั้น ๆ จะไม่ทำกิจการงานใดให้เกิดเสียงดัง เช่นการตีเหล็ก ต่ำ ข้าว ปั่นฝ้าย ทอหูก จนกระทั่งทานอาหารเช้าเสร็จจึงจะทำกิจการงานใดๆ ก็ได้

- ประเพณีกำฟ้า(สภาวัฒนธรรมไทยพวนบ้านฝายมูล. (๒๕๔๔), หน้า ๓-๔)
ประเพณีกำฟ้าเกิดจากตำนานเจ้าที่ชมพู่ ซึ่งเป็นเจ้าเมืองพวน เชียงขวาง ลำดับที่ ๔๓ (ครองราชย์ พ.ศ. ๒๓๒๕ สิ้นพระชนม์ พ.ศ.๒๓๔๔ รวมครองราชย์ทั้งสิ้น ๑๙ ปี) เป็นเจ้าเมืองที่สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่เมืองพวนเชียงขวาง ครั้งหนึ่งเจ้ากรุงสยามได้มีโองการให้เจ้าชมพู่ไปตีเมืองหลวงพระบางร่วมกับเจ้าเวียงจันทน์ และสามารถตีได้สำเร็จ ต่อมาเจ้าชมพู่แข็งเมืองต่อเจ้าเวียงจันทน์ เจ้านันทแห่งเวียงจันทน์สั่งแม่ทัพชื่อเขียวไปปราบเมืองพวน ให้จับเจ้าชมพู่ไปยังเวียงจันทน์ และเจ้านันทได้สั่งให้ประหารชีวิตเจ้าชมพู่ ขณะเพชฌฆาตกำลังจะประหารชีวิตนั้น ได้เกิดปาฏิหาริย์ฟ้าผ่าหอกเพชรฆาตจนหักสะบั้น เจ้านันทเห็นว่าเจ้าชมพู่เป็นผู้มีบุญบารมี จึงสั่งให้ปล่อยตัวและกลับไปครองเมืองพวนดังเดิม จากเหตุการณ์ครั้งนั้นจึงทำให้เกิดประเพณีกำฟ้าขึ้นในกลุ่มคนพวน (ยุพิน เข้มมุกด์. (๒๕๕๖), หน้า ๑๙๐.) ทำให้ชาวพวนมีการนับถือฟ้ามาถึงปัจจุบัน ตามคำบอกเล่านั้นจะบอกว่าเมื่อถึงวันกำฟ้าจะต้องหยุดทำการงานต่างๆ มาร่วมกันทำบุญและเล่นสนุกในการละเล่นต่างๆ ถ้าผู้ใดไม่เชื่อฟังไปทำการงานอาจถูกฟ้าผ่าตายได้

ประเพณีกำฟ้าของบ้านฝายมูลจะมีกำหนดกำ ๓ ครั้ง ในเดือน ๔ เหนือ (เดือน ๔ ปัว) ดังนี้

ประเพณีกำฟ้าครั้งที่ ๑ จะกำในคืนวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๔ ตั้งแต่เวลาอาหารเย็น จนถึงกลางคืน เมื่อถึงวันขึ้น ๔ ค่ำ เมื่อทานอาหารเย็นเสร็จก็จะพ้นจากการกำฟ้าครั้งที่ ๑

ประเพณีกำฟ้าครั้งที่ ๒ จะกำในวันขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๔ ตั้งแต่เวลาอาหารเย็น จนถึงเวลาอาหารกลางวันของวันขึ้น ๑๐ ค่ำ ก็จะพ้นจากการกำฟ้าครั้งที่ ๒

ประเพณีกำฟ้าครั้งที่ ๓ จะกำในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ ตั้งแต่เวลาอาหารเย็น จนถึงเวลาอาหารเช้าของวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๔ ก็จะพ้นจากการกำฟ้าครั้งที่ ๓

สำหรับประเพณีกำฟ้าทั้ง ๓ ครั้งนั้น ชาวไทยพวนบ้านฝายมูลจะไม่มีการทำกิจการงานใดๆ นอกจากไปหาอาหารตามความถนัด เช่น ล่าเนื้อ ทอดแห หาปลา สำหรับหนุ่มสาวก็จะมีการเล่นเพื่อความสนุกสนาน เช่น เล่นสบบ้า เล่นมรกอน เป็นต้น โดยในวันกำฟ้านั้น จะเริ่มตั้งแต่รุ่ง

เข้าไปจนคำ ผู้เฒ่าจะพูดกับวัยรุ่นว่า “สุขอย่าฟ้าน้ำ อยู่สุขอย่าแสบ อยู่ดีมีแสงแดด เอ้อ (พูดเองเอง)”

ประเพณีกำฟ้าของแต่ละปีชาวพวนจะคอยฟังเสียงฟ้าว่าฟ้าร้องทางทิศไหน เพราะมีความเชื่อว่าเสียงฟ้าร้องคือเสียงฟ้าเปิดประตูน้ำเพื่อให้ชาวนามีน้ำทำนา โดยมีการทำนายว่า ถ้าฟ้าร้องทางทิศเหนือหรืออีสานฝนจะตกหนัก ฟ้าร้องทางทิศใต้ฝนจะแล้งน้ำทำไม่บริบูรณ์ การทำนาจะเสียหาย ถ้าฟ้าร้องทางทิศตะวันออกฝนจะตกปานกลางข้าวกล้าจะสมบูรณ์ และถ้าฟ้าร้องทางทิศตะวันตกจะมีความไม่แน่นอนอาจเกิดความแห้งแล้งขึ้นได้

แต่อย่างไรก็ตามประเพณีกำฟ้าของชาวไทพวนบ้านฝายมูลในรายละเอียดจะมีความเป็นอัตลักษณ์ แตกต่างจากประเพณีกำฟ้าของชาวไทพวนพื้นที่อื่นๆในประเทศไทย กล่าวคือ การกำฟ้าของชาวไท-พวนบ้านฝายมูลจะเป็นเพียงการหยุดงาน มีการละเล่นเล็กๆ น้อยๆ หน้าบ้านหรือบนถนนในชุมชน และฟังเสียงฟ้าร้องเท่านั้น แต่ไม่มีการทำบุญพระแม่โพสพ การจัดงานที่มีมหรสพ งานรื่นเริงยิ่งใหญ่ หรือประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอย่างชาวไทพวนในพื้นที่อื่นๆ ในประเทศไทย

- ประเพณีที่บ้าน (สภาวัฒนธรรมไทยพวนบ้านฝายมูล. (๒๕๔๔), หน้า ๔-๕.)

ประเพณีที่บ้านจะจัด ๓ ปีต่อ ๑ ครั้ง หรือที่เรียกว่าสองปีสาม สามปีไขว่ ซึ่งจะจัดขึ้นหลังจากประเพณีกำฟ้าเสร็จสิ้น ไม่มีกำหนดวันที่แน่นอนตามแต่การตกลงของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนในครั้งนั้น ๆ โดยการจัดงานจะแบ่งเป็น ๓ วัน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

วันที่ ๑ ตั้งแต่เวลา ๐๗.๐๐ น. จะทำการปิดตาแหลว (เฉลว/ผู้ศึกษา) ปากทางเข้าหมู่บ้านทุกจุด โดยมีคำกล่าวว่า “คนในห้ามออก คนนอกห้ามเข้า” ถ้าบุคคลภายนอกจำเป็นต้องเข้ามาในชุมชนจะต้องเสียค่าผ่านทางคนละ ๒๐ บาท (พ.ศ.๒๕๕๘) โดยในคืนแรกนั้นคนในชุมชนจะมีการรับประทานอาหารแบบขันโตกร่วมกันบริเวณสนามกลางของหมู่บ้าน และแต่ละหมวดบ้านจะมีการจัดการแสดงรื่นเริง เช่น การแสดงฟ้อน การแสดงตลก รวมไปถึงการแสดงการจำลองวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวพวน เป็นต้น เพื่อสร้างความสนุกสนานและความสามัคคีของคนในชุมชน

วันที่ ๒ เวลา ๐๖.๐๐ น. ชาวบ้านฝายมูลทุกหลังคาเรือนจะไปพร้อมกันที่ “บ้านข้าวเจ้า” (ผู้นำการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของหมู่บ้าน, ผู้ศึกษา.) จากนั้นจะมีการแห่เครื่องบวงสรวงสังเวทยะพุดดาบ้านไปยังหลักเสื่อบ้าน โดยเครื่องบวงสรวงสังเวทยะจะประกอบไปด้วย ขันข้าวตอกดอกไม้ น้ำอบน้ำหอม, หมู (จะมีการส้อน (ซ้อน) นำขบวนไป ๑ ตัว), ไก่ จำนวน ๔ ตัว และเหล่าชาวนาจำนวน ๑ ไห (๓๖ ขวด)

เมื่อขบวนแห่เดินทางไปถึงหลักเสื่อของหมู่บ้าน ก็จะมีการนำเอาเครื่องบวงสรวงสังเวยไปยื่นให้แก่เทพยดา ณ ศาลเจ้าหลวงเหมยฟ้า เสร็จแล้วชาวบ้านผู้ชายที่ได้รับหน้าที่ก็จะมีการฆ่าและชำแหละหมูและไก่ เพื่อนำมาประกอบอาหาร เมื่ออาหารสุกแล้วก็จะนำมาสังเวยเทพยดาอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นก็จะนำอาหารปรุงสุกที่เหลือนำมาเลี้ยงคนในชุมชนทุกคนถือเป็นอันเสร็จพิธีกรรม

เวลา ๙.๐๐ น. หลังจากทุกคนในชุมชนรับประทานอาหารเรียบร้อยแล้วจะมีการจัดขบวนแห่ของหมวดต่าง ๆ ในหมู่บ้านทั้ง ๖ หมวด เพื่อประกวดประชันกันอย่างสนุกสนาน ซึ่งกิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่จัดทำขึ้นในยุคหลังเนื่องจากทำให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีและเสริมสร้างความเข้มแข็งของคนในชุมชน ซึ่งขบวนแห่ของหมวดต่างๆจะแห่รอบหมู่บ้านและแห่เข้าสู่สนามกลางของหมู่บ้าน

เวลา ๑๐.๐๙ ประธานกล่าวเปิดงาน และหลังจากนั้นจะมีส่งตัวแทนแต่ละหมวดมาเล่นการละเล่นต่าง ๆ ทั้งการละเล่นพื้นบ้าน เช่น วิ่งสามขา ชักเย่อ ลิงตีกอล์ฟ ลิงชิงธง กินลำบาก เป่าลูกโป่ง วิ่งกระสอบ ปิดตาตีปิ๊บ มวยทะเล ฯลฯ และแข่งฟุตบอล จนกระทั่งช่วงเย็นเมื่อการละเล่นเสร็จลงจะมีการรวมคณะและมอบรางวัลให้แก่หมวดต่าง ๆ เป็นอันเสร็จสิ้นกิจกรรมในวันที่ ๒

วันที่ ๓ เวลา ๖.๐๐ น. เป็นวันตัวแหล ชาวบ้านจะมารวมตัวกันเพื่อนำเครื่องบวงสรวงสังเวยอันประกอบไปด้วย หัวหมูต้มสุก ๑ หัว ไก่ต้มสุก ๔ ตัว และไข่ เป็ด ๑ ตัว ไก่ ๑ คู่ เพื่อนำไปปล่อยยังหลักเสื่อ ต่อมาเวลา ๘.๐๐ น. จะมีการจัดสำหรับอาหารเพื่อเลี้ยงชาวบ้านที่เข้ามาร่วมประกอบพิธี หลังจากนั้นจะนำเอาหัวเป็ดและหัวไก่ที่ต้มสุกนั้นนำไปฝังไว้บริเวณปากทางหมู่บ้านที่มีตาแหล นำตาแหลออกและมีการยิงปืน ๓ นัด เพื่อบอกให้ทราบโดยทั่วกันว่าประเพณีที่บ้านได้สำเร็จลุล่วงลงแล้ว

แต่อย่างไรก็ตาม วัน เวลา และรูปแบบในการจัดงานที่บ้านอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงให้เกิดความเหมาะสมในแต่ละครั้งที่มีการจัดงาน ขึ้นอยู่กับความพร้อมของชุมชน และฤกษ์ยามที่เหมาะสม เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ในปัจจุบันชาวไทยพวนบ้านฝายมูลจะมีการให้ความสำคัญกับประเพณีที่บ้าน โดยมีการจัดงานอย่างยิ่งใหญ่ ซึ่งแตกต่างกับชาวไทยพวนในพื้นที่อื่นของประเทศไทยที่ให้ความสำคัญหรือจัดงานประเพณีที่บ้าน (ฮีบ่านตามภาษาอีสาน) ไม่ยิ่งใหญ่มากนัก เพราะรูปแบบการจัดการงานประเพณีของชาวไทยพวนบ้านฝายมูลได้เกิดการปรับประสานกับความเชื่อในท้องถิ่นและให้เกิดความเหมาะสมกับยุคสมัยมากขึ้นดังจะได้วิเคราะห์ในบทต่อไป

- ประเพณีการแต่งงานฮิลลาว (สภาวัฒนธรรมไทยพวนบ้านฝายมูล. (๒๕๔๔), หน้า ๖-๗)

ประเพณีการแต่งงานฮิลลาวของชาวพวนบ้านฝายมูลจะแตกต่างจากการแต่งงานทั่วไปคือ ในวันแต่งงานจะมีขบวนแห่ “พ่อเสื่อ (พ่อใช้) แม่เสื่อ (แม่ใช้)” จากบ้านเจ้าบ่าวไปยังบ้านเจ้าสาว โดยมีของที่ใช้ในการแห่คือ หมูเช่า (สองหมู) ๑ ตัว ขนาด ๘-๙ กิโลกรัม สามารถเลี้ยงแขกในงานได้ และเหล้าหาม ๑ เท (๓๖ ขวด)

พ่อเสื่อ (พ่อใช้) จะสะพายถุงย่ามแดง ในถุงจะมีขันหมาก ในขันหมากจะมีครีวหมาก มีเงินน้ำหกโถ่งาม มีเงินน้ำสามโถ่งาม มีมิดฮ่อมโฮง คือ มิด ๒ เล่มอยู่ในฝักเดียวกัน เงินเผ่าเงินแก่ เงินเปื่องฝั้ง เงินแฝงน้ำนม และของขวัญสำหรับลูกสาวตาของเจ้าสาว ส่วนแม่เสื่อ (แม่ใช้) จะมีหาบในหาบจะมีหมากมัด พลุกรวย มีอ้อยท่อนชั้น มีมันท่อนส้วย มีชิง มีข่า มีถั่ว มีงา มีผักบัว หัวหอม มีห่อเมาะหมู ห่อเมาะไก่ (ห่อหนึ่งไก่, ผู้ศึกษา.)

โดยพ่อเสื่อจะมีคำกล่าวต่อฝ่ายเจ้าสาวว่า “เออดีแหละเผ่าแก่ลูกตาฝ่ายทางเจ้าบ่าว มีหมูเช่าเหล้าหามาอับมาแห่กับเผ่าแก่ลูกตาฝ่ายทางนี้ กระทบมอด” ทางญาติผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวก็จะถามกลับว่า “สัจจะสี่เค็งอะหยังพ่องจา” ญาติผู้ใหญ่ทางฝั่งเจ้าบ่าวก็จะตอบว่า “อยากได้เพื่อนางกลางเอือนกับฝ่ายปายทางนี้ กระทบมอด” จากนั้นเมื่อเผ่าแก่ฝ่ายเจ้าสาวได้ตรวจดูว่ามีของครบเรียบร้อยแล้ว พ่อเสื่อแม่เสื่อก็นำเอาของทุกอย่างกลับไปยังบ้านเจ้าบ่าวอีกครั้ง

จากนั้นจะมีการยกขบวนแห่เจ้าบ่าวไปยังบ้านของเจ้าสาว โดยมีคำกล่าวขอเขย “เผ่าแก่ลูกตาฝ่ายปายทางโน้น (ฝ่ายเจ้าสาว) ก็ได้ให้พ่อเสื่อ แม่เสื่อ ให้มาขอแก้วหน่วยแดง แสงหน่วยเหลือง กับพ่อแม่ลูกตาฝ่ายปายทางนี้ (ฝ่ายเจ้าบ่าว) กระทบมอด” จากนั้นจะมีพิธีบายศรีสู่ขวัญ ขอโชคขอลาจากผู้เฒ่าผู้แก่ เสร็จแล้วกินเหล้าร่วมจอก กินไข่ร่วมมอน

ต่อมาเจ้าบ่าวเจ้าสาวจะหยิบท่อนห่อเมาะพร้อมกันเพื่อเสี่ยงทาย โดยห่อเมาะที่ใช้ในพิธีส่วนใหญ่จะมีการนำเนื้อไก่มาปรุงรสทำเป็นห่อหนึ่ง จัดเป็น ๓ ห่อ ห่อที่ ๑ จะเป็นเนื้อไก่ล่วน ห่อที่ ๒ จะเป็นหัวและตีนไก่ และห่อที่ ๓ จะนำเอาโครงกระดูกไก่ โดยคำทำนายมีว่าถ้าเจ้าบ่าวเจ้าสาวหยิบดี ห่อที่ ๑ จะครองคู่กันมีความรุ่งเรือง มั่งมีศรีสุข, ถ้าเจ้าบ่าวเจ้าสาวหยิบดีห่อที่ ๒ จะครองคู่กันไม่มีความสุข มีแต่จะทะเลาะเบาะแว้งกัน, ถ้าเจ้าบ่าวเจ้าสาวหยิบดีห่อที่ ๓ จะครองคู่กันไม่มีความสุข เจริญรุ่งเรือง หากินได้ไม่พอกินพอใช้

ปัจจุบันประเพณีการแต่งงานฮิลลาวของชาวพวนบ้านฝายมูลยังมีการปฏิบัติกันอยู่อย่างเคร่งครัด โดยทางเชื้อสายตระกูลของบ้านเจ้าสาวที่มีจารีตปฏิบัติเช่นนี้ก็ยังสืบทอดมาไม่เปลี่ยนแปลง และถือเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของประเพณีแต่งงานที่เห็นได้เพียงชุมชนเดียวในพื้นที่อำเภอท่าวังผา หรือในจังหวัดน่านก็ว่าได้

“พ่อเลื้อแม่เชื่อมะเดวนี้ยังมีอยู่ แต่ถ้าบ้านไหนบ่มีฮึดก่จะบ่ยะ
ต้องเป็นตระกูลของเขา ถ้าเขามีเขาก็ยังยะอยู่ ต้องเป็นเชื้อทางฝ่ายแม่หญิง
ถ้ามีเขาก็จะเอาหมูป้านเจ้าสาว หาบไป แล้วก็ปิกมาแท้ สืบชะตา สู่ขวัญ”
(จันทร์ ไชยมิ่ง. (๒๕๖๐, ๑๕ ธันวาคม). ชาวพวนบ้านฝายมูล. สัมภาษณ์.)

รูปที่ ๔.๓ แสดงภาพวาดบริเวณกำแพงบรรพชนเกี่ยวกับประเพณีการแต่งงานฮึดลาว
ของชาวพวนบ้านฝายมูล

ทีมา เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์ ถ่ายเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๐.

- ประเพณีทานสลากห่อข้าวดำนิล (ดำดิน) (สภาวัฒนธรรมไทยพวนบ้านฝายมูล.
(๒๕๔๔), หน้า ๘-๙.)

เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษที่ตั้งถิ่นฐาน
อยู่ที่เมืองพวน โดยจะมีการทานสลากห่อข้าวดำนิล (ดำดิน) ในวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี

ที่มาของประเพณีนี้มีการบอกเล่าสืบทอดกันมามีพระมหาเถระรูปหนึ่งเดินธุดงค์
ออกจากถ้ำมาถึงชายทุ่ง มีเด็กเลี้ยงควายกลุ่มหนึ่งได้เห็นพระมหาเถระรูปนั้นจึงได้เกิดความเลื่อมใส
จึงได้ชักชวนกันนำเอาห่อข้าวของตนไปถวายแก่พระเถระรูปนั้น พระมหาเถระเห็นว่าเด็กเลี้ยงควายมี
ความเลื่อมใสเพราะประสงค์จะถวายห่อข้าวแก่ตน จึงบอกแก่เด็กเลี้ยงควายเหล่านั้นว่าให้พากันไป
ถากเปลือกไม้มาคนละแผ่นเท่าฝ่ามือมาให้ตน ต่อมาพระมหาเถระรูปนั้นได้เขียนรายชื่อบนเปลือกไม้
นั้นโดยใช้ถ่านไม้ และนำมาติดห่อข้าวของเด็กแต่ละคนเมื่อพระมหาเถระฉันเสร็จและให้พรเรียบร้อยแล้ว
แล้ว จึงได้คืนห่อข้าวแก่เด็กเลี้ยงควายที่ละคนตามรายชื่อที่ได้เขียนไว้ เพื่อให้เด็กเลี้ยงควายเหล่านั้น
นำเอาห่อข้าวของตนเองกลับไปกินต่อ

ในวันต่อมา บรรดาเด็กเลี้ยงควายได้พากันบอกแม่ของตนว่าให้ห่อข้าวมากกว่าเดิม เพื่อจะนำไปถวายแก่พระมหาเถระซึ่งเดินธุดงค์ออกมาจากถ้ำมาพักอยู่ที่ชายทุ่ง พ่อแม่ของเด็กเลี้ยงควายได้ทราบตามนั้นก็นึกประหลาดใจจึงได้ชวนกันนำเอาอาหารไปถวายร่วมกับเด็กเลี้ยงควาย พระมหาเถระเมื่อเห็นว่าพ่อแม่ของเด็กเลี้ยงควายมีความเลื่อมใส จึงได้บอกแก่พ่อแม่ของเด็กเลี้ยงควายเหล่านั้นว่าให้ทุกคนไปถากเปลือกไม้มาคนละ ๑ แผ่นเท่าฝ่ามือ แล้วพระมหาเถระก็เขียนรายชื่อพ่อแม่ของเด็กเลี้ยงควายแต่ละคน และถามว่าคิดถึงใครบ้างที่จะแผ่กุศลไปให้ พ่อแม่ของเด็กเลี้ยงควายเหล่านั้นก็บอกแก่พระมหาเถระรูปนั้นว่าคิดถึง พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง ที่ตายไปแล้ว พระมหาเถระก็เขียนชื่อให้ทีละคนโดยใช้ถ่านไม้ และอนุโมทนาให้พรโดยอุทิศส่วนกุศลไปให้แก่ญาติของเขาเหล่านั้นตามลำดับ เมื่อท่านฉันอาหารเสร็จก็อนุญาตให้พ่อแม่ของเด็กเลี้ยงควายและเด็กเลี้ยงควายได้กินอาหารนั้นต่อไป

ดังนั้น คำว่า “ดำนิล” มีการเพี้ยนมาจากคำว่า “ดำดิน” เพราะพระมหาเถระเผลอมาจากถ้ำในป่าโดยไม่รู้สาเหตุ ไม่มีใครรู้จักและไม่มีที่มาที่ไป เปรียบเหมือนกับ “ดำดิน” มานั่นเอง

สำหรับลักษณะห่อข้าวดำนิล (ดำดิน) ในอดีตเป็นห่อข้าวเหนียวที่สุกแล้วห่อในใบตองที่ลนไฟ พร้อมกับอาหารที่หาได้ตามมีตามเกิด เช่น จิ้งกุ้ง ปิ้ง จิ้งกั้ว ตัวตุ่น ปลาอย่าง และมีผลไม้ เช่น ส้มโอ ส้มเกลี้ยง มะเฟือง มะพร้าว กล้วย อ้อย บุหรี่ เมี่ยง หมาก พลุ เป็นต้น ใส่ลงในชะลอมหรือกำย

ต่อมาประเพณีการทานสลากห่อข้าวดำนิล (ดำดิน) ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป กล่าวคือ มีห่อข้าวเช่นเดิม แต่อาหารที่นำมาใส่ก็จะเปลี่ยนไปบ้าง เช่น เนื้อย่าง ไช้ แคนหมู จิ้นส้ม ใส่ลงในชะลอมหรือกำยที่สานด้วยตอกไม้ไผ่รูปทรงกระบอก โดยจะมีการเตรียมงานในวันแรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๐ เหนือ พอรุ่งเช้าของวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐ เหนือ คนในชุมชนก็จะมีการหิ้วหรือหาบห่อข้าวเหล่านั้นไปถวายทานที่วัดเพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้แก่พ่อแม่ญาติพี่น้องของตนที่ล่วงลับไปแล้ว เมื่อเสร็จพิธีทางศาสนา พระก็จะอนุญาตให้ศรัทธาญาติโยมนำข้าวไปโปรยหว่านในนาข้าวของตนที่ดำนาเสร็จแล้ว โบราณจะเชื่อว่าจะทำให้ต้นข้าวเจริญงอกงาม ไม่มีโรค มีผลผลิตเต็มเม็ดเต็มหน่วย

รูปที่ ๔.๔ แสดงห่อข้าวดำนิล (ดำดิน) ของชาวพวนบ้านฝายมูล

ที่มา: <https://www.facebook.com/1536925909912381/photos/a.1536937043244601.1073741828.1536925909912381/1990019431269691/?type=3&theater>.

เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

- ภาษาไทพวน

ชาวพวนบ้านฝายมูลได้มีการนำเอาภาษาไทพวนติดตัวมาด้วยตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษที่อพยพเข้ามายังดินแดนของประเทศไทย ปัจจุบันชาวพวนบ้านฝายมุลยังมีการใช้ภาษาไทพวนในการสื่อสารในชีวิตประจำวันกันตั้งแต่วัยเด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ (มนู ทิลาวัณย์, ๒๕๕๙, ๒๖ ตุลาคม), สัมภาษณ์.)

ตารางแสดงตัวอย่างภาษาไทพวนที่มีการใช้ในชีวิตประจำวันของชาวพวนบ้านฝายมูล

ภาษาพวน	คำอ่าน	ภาษาไทย
มากับเผอ	มา-กั๊บ-เผอ	มากับใคร
มามะเลอ	มา-ม๊ะ-เลอ	มาเมื่อไหร่
เอ็ดกะเลอ	เอ็ด-ก๊ะ-เลอ	ทำอย่างไร

ตารางที่ ๔.๑ แสดงตัวอย่างภาษาไทยพวนที่มีการใช้ในชีวิตประจำวันของชาวพวนบ้านฝายมูล

ที่มา : (สภาวัฒนธรรมไทยพวนบ้านฝายมูล. (๒๕๕๔), หน้า ๒.)

- ภูมิปัญญาการตีเหล็ก

ชาวพวนบ้านฝายมูลมีชื่อเสียงด้านการตีเหล็กมาตั้งแต่ครั้งอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยในบริเวณนี้ ดังจะเห็นได้จากคำบอกเล่าเรื่องประวัติความเป็นมาของชุมชน ที่อพยพเข้ามาเนื่องจากความต้องการช่างตีเหล็กเพื่อชุดเหมืองฝาย ทำให้ในครั้งอดีตชายชาวพวนบ้านฝายมูลเกือบทุกหลังคาเรือนมีทักษะในการตีเหล็กทั้งสิ้นดังจะเห็นได้ในปัจจุบันที่หลายบ้านยังคงมีเพิงที่ใช้สำหรับการตีเหล็กอยู่มากเพื่อใช้ในครัวเรือน เช่น มีด พร้า จอบ เสียม เป็นต้น อีกทั้งในอดีตคนในชุมชนอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียงยังมีการเรียกซื้อบ้านฝายมูลในเชิงล้อเลียนว่า “บ้านลาว” และเรียกคนบ้านฝายมูลว่า “ลาวขบ(กต) เหล็ก” อีกด้วย

ปัจจุบันการตีเหล็กยังสามารถพบเห็นได้ทั่วไปในชุมชน และเป็นสิ่งของที่จำเป็นสำหรับชาวพวนบ้านฝายมูลที่ต้องมีติดพราคูใจเพื่อพกพาไปไร่ไปนา และในงานสำคัญต่างๆ ของชุมชน รวมไปถึงคนทั่วไปในอำเภอท่าวังผาที่ต่างทราบดีว่าถ้าต้องการมีด พร้า จอบ เสียม เพื่อนำไปใช้ในครัวเรือน หรือแม้กระทั่งนำสิ่งของเหล่านั้นมาแลกคัม ก็จะต้องมาที่บ้านฝายมูลแห่งนี้นั่น

รูปที่ ๔.๕ แสดงภาพวาดบริเวณกำแพงบรรพชนเกี่ยวกับภูมิปัญญาการตีเหล็กของ

ชาวพวนบ้านฝายมูล

ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์ ถ่ายเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๐.

รูปที่ ๔.๖ แสดงเพิงที่พบเห็นได้ริมถนนสายน่าน-ทุ่งช้าง และบริเวณลานบ้านของชาวพวนบ้านฝายมูล
ที่สล่า (ช่าง) ตีมีดบ้านฝายมูลใช้ประกอบอาชีพตีเหล็กให้กับคนทั่วไป
ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์ ถ่ายเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๐.

รูปที่ ๔.๗ แสดงอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบในการตีเหล็กของสล่าชาวพวนบ้านฝายมูล
ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์ ถ่ายเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๐.

รูปที่ ๔.๘ แสดงชายชาวพวนบ้านฝายมูลพมิตพริมาช่วยในการจัดเตรียมงานจัดงานมงคลและ
อวมงคลของคนในหมู่บ้านด้วยเสมอ (จากภาพคือวันห้างตานแต่งงาน)
ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์ ถ่ายเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๐.

- ภูมิปัญญาการทอผ้า

ในเมื่อการตีเหล็กภูมิปัญญาของชาย การทอผ้าก็เป็นภูมิปัญญาของหญิงชาวพวนบ้านฝายมูลเช่นกัน โดยในชุมชนจะมีคำกล่าวที่ว่า “หญิงทอผ้า ชายตีเหล็ก” พวนเป็นกลุ่มชนหนึ่งที่มีความเชี่ยวชาญในการทอผ้าด้วยกรรมวิธีชิต และมัดก่าน ลักษณะการแต่งกายในชีวิตประจำวันมีความคล้ายคลึงกับชนพื้นถิ่นเหนือ ในการแต่งกายตามแบบเดิมหญิงชาวพวนนิยมใช้ผืนยาวม้วนม้วนผืนไว้ด้านหลัง ใช้ผ้าพันรอบอกแทนการสวมเสื้อ นุ่งผ้าขึ้นตีนจก หรือสีพื้นแทรกกลายขวาง บางท้องถิ่นนิยมนุ่งผ้าขึ้นม่าน ขึ้นมัดก่าน หากเป็นหญิงที่แต่งงานแล้วผ้านุ่งจะเปลี่ยนเป็นผ้าขึ้นตีนจกทอด้วยสีแดงและสลับด้วยสีดำ ส่วนชายนิยมนุ่งกางเกงขาก๊วยสีดำ สวมเสื้อ สะพายถุงย่ามผ้า (สำนักศิลปากรที่ ๗ น่าน กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. (๒๕๕๕). ผ้าพื้นเมือง งานหัตถศิลป์ถิ่นน่าน. หน้า ๕.) ซึ่งปัจจุบันนี้ชาวพวนบ้านฝายมูลมักจะทอและนุ่งห่มด้วยขึ้นม่านเป็นหลัก และมีการทอเพื่อจำหน่ายให้กับชุมชนอื่นๆที่จะมีการสั่งซื้อเข้ามาตลอด

“ชุดที่ใส่เป็นชุดไทยพวน เสื้อสีขาวกับขึ้นม่าน...” (ปอง วิชา.
(๒๕๖๑, ๒ กุมภาพันธ์), สัมภาษณ์.)

รูปที่ ๔.๙ แสดงการแต่งกายด้วยผ้าซิ่นในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุชาวพวนบ้านฝายมูล
เมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๐

ที่มา: <https://www.facebook.com/1536925909912381/photos/a.1536937043244601.1073741828.1536925909912381/1998243263780641/?type=3&theater>.

เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๑.

รูปที่ ๔.๑๐ แสดงหญิงสูงอายุชาวพวนบ้านฝายมูลที่ยังคงนั่งซิ่นในชีวิตประจำวัน แต่จะเห็นว่าซิ่น
จากโรงงานราคาถูกได้เข้ามามีอิทธิพลในชีวิตประจำวันมากขึ้น

ที่มา: เปลวเทียน เจษฏาชัยยุทธ์ ถ่ายเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๐.

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ชาวพวนบ้านฝายมูลมีทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรมอย่างหลากหลาย มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมรอบตัวและยุคสมัย ทั้งประเพณี ภาษา รวมไปถึงภูมิปัญญาอันโดดเด่นทั้งการตีเหล็กและทอผ้า สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นอัตลักษณ์ที่แสดงความเป็นตัวตนของพวกเขาทั้งสิ้น

๒.) ทรัพยากรวัฒนธรรมทางวัตถุ

เมื่อมีความเชื่อ ศาสนา ประเพณีและภูมิปัญญาต่างๆเกิดขึ้นในชุมชน สิ่งเหล่านั้นจะทำให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานที่ตอบสนองต่อความต้องการเหล่านั้นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางจิตใจและการใช้งานของคนในชุมชน โดยชาวพวนบ้านฝายมูลก็มีแหล่งทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุที่มีความสำคัญอยู่มากมาย ดังจะกล่าวต่อไปนี้

- ศาลเจ้าหลวงเหมยฟ้า (เจ้าหลวงชมพู)

ศาลเจ้าหลวงเหมยฟ้า (เจ้าหลวงชมพู) ถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพวนบ้านฝายมูล เป็นสถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญๆของหมู่บ้าน โดยเจ้าหลวงเหมยฟ้าของชาวบ้านฝายมูลมีประวัติความเป็นมาดังนี้(สภากาชาดไทยพวนบ้านฝายมูล. (๒๕๔๔), หน้า ๒๒-๒๘.)

เจ้าหลวงเหมยฟ้า หรือ เจ้าหลวงชมพู-เจ้าหลวงกำฟ้า ของชาวพวนบ้านฝายมูลนั้น คือบุคคลคนเดียวกัน ตามประวัติศาสตร์ชาวพวนที่เล่าสืบต่อกันมาว่า “เจ้าชมพู” กษัตริย์แห่งเมืองพวนได้ประกาศเอกราชจากเวียงจันทน์ ทำให้เจ้านันท กษัตริย์แห่งนครเวียงจันทน์โกรธมากได้ยกทัพไปปราบเมืองพวนและจับเจ้าชมพูได้ จึงสั่งให้ประหารเจ้าชมพู ซึ่งในขณะที่เพชฌฆาตกำลังทำพิธีประหารนั้น มีเหตุอัศจรรย์คือเกิดฟ้าผ่าถูกด้ามหอกที่จะใช้ประหาร ความทราบถึงเจ้านันทจึงสั่งให้นำเจ้าชมพูกลับไปครองเมืองพวนตามเดิม ซึ่งจากเหตุการณ์นี้เองทำให้เกิดประเพณีกำฟ้าขึ้นในหมู่ชาวไทยพวนขึ้นนั่นเอง

ด้วยเหตุนี้เมื่อชาวไทยพวนอพยพไปยังที่ใดก็นำเอาความเชื่อนี้ไปด้วย ชาวไทยพวนบ้านฝายมูลก็เช่นกันที่มีเจ้าหลวงเหมยฟ้า หรือเจ้าหลวงชมพู เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือกราบไหว้บูชา ซึ่งชาวพวนบ้านฝายมูลเรียกว่า “ผีชะบ้าน” ซึ่งเป็นที่พึ่งทางจิตใจที่สำคัญของชาวพวนบ้านฝายมูล คราใดที่ลูกหลานในหมู่บ้านเดือดเนื้อร้อนใจ หรือประสบกับเคราะห์กรรมใดๆก็จะไปบนบานศาลกล่าว ภาษาไทยพวนเรียกว่า “ไปโง้ง” ว่าขอให้หายหรือให้บรรเทาจากเคราะห์กรรมเหล่านั้น เมื่อคำขอเหล่านั้นประสบผล ก็จะมีการแก้บน ภาษาไทยพวนเรียกว่า “มาแอ็บมาแหน” ซึ่งก็คือมาเลี้ยงดูนั่นเอง หรือถ้าลูกหลานจะออกไปเรียนหนังสือ สอบแข่งขัน ทำงาน ค้าขายต่างๆนอกท้องถิ่น ก็จะไปบนบานศาลกล่าวด้วยเช่นกัน โดยจะมีเครื่องสังเวยบวงสรวง คือ

- เทียนเล่มบาท	จำนวน ๒ เล่ม
- รูปหอม	จำนวน ๙ ดอก
- ดอกไม้หลากสี	จำนวน ๑ ดอก
- สุราขาว	จำนวน ๑ ขวด
- หัวหมูต้มสุก	จำนวน ๑ หัว (พร้อมด้วยแข้ง ๔ อัน หาง ๑ หาง)
- ไก่ต้ม	จำนวน ๔ ตัว
- ผลไม้รวม (เท่าที่หาได้)	จำนวน ๑ จาน
- ขนมหวานรวม (เท่าที่หาได้)	จำนวน ๑ จาน

เมื่อเครื่องสังเวยพร้อมแล้วชาวบ้านก็จะนำไปแก้มบนที่ “หอผีชะบ้าน” ซึ่งตั้งอยู่บริเวณดงชะบ้าน และจะมีผู้เฒ่าจำนวน ๑ ท่าน ชาวไทยพวนบ้านฝายมูลเรียกว่า “ข้าวจ้ำ” เป็นผู้นำพิธีแก้มบน (ในภาคอีสานเรียกว่าจ้ำ หรือชะจ้ำ, ผู้ศึกษา) ปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๕๘, ผู้ศึกษา) ข้าวจ้ำคือ พ่อโล้งเย็น ปาติ อายุ ๖๖ ปี

ชาวพวนบ้านฝายมูลมีการขนานศาลกล่าวและแก้มบนต่อเจ้าหลวงที่หอผีชะบ้านมากกว่าร้อยปีโดยไม่มีรูปเคารพ ต่อมาประมาณปี ๒๕๔๓ จึงเกิดแนวคิดการหล่อรูปเคารพขึ้น โดยแกนนำหมู่บ้านในขณะนั้นประกอบไปด้วย นายยุทธนา ดวงประภากร กำนันตำบลปากา, ผู้นำหมู่บ้าน เช่น นายประสาท ชัยมิ่ง ประธานสภาวัฒนธรรมไทยพวนบ้านฝายมูล นายสวัสดิ์ กาวี สารวัตรกำนัน นายมนู ธิลาว ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายอภัย ธิมา เลขาธิการสภาวัฒนธรรมไทยพวนบ้านฝายมูล พร้อมกับผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน ได้พิจารณาว่าควรที่จะมีรูปเหมือนของเจ้าหลวงมาประดิษฐานไว้บนแท่นเพื่อให้ลูกหลานชาวไทยพวนบ้านฝายมูลได้กราบไหว้สักการบูชา จึงได้มีการดำเนินการดังนี้

ต้นเดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๕๓ ทางคณะกรรมการได้แจ้งความประสงค์ที่จะหล่อรูปเหมือนเจ้าหลวงกับอาจารย์บุญธรรม คำภีระวงศ์ฤทธิ บ้านพญาวัต อำเภอมืองน่าน ผู้ชำนาญในการเข้าทรงนั่งสมาธิ (นั่งทางใน) อธิษฐานจิตเพื่อขออัญเชิญดวงวิญญาณของเจ้าหลวงมาปรากฏกายให้เห็นรูปร่างหน้าตา ลักษณะท่าทาง ทรวดทรง การทรงเครื่องทรง (การนุ่งเสื้อผ้า) และถืออาวุธชนิดใด เป็นต้น

เมื่ออาจารย์บุญธรรม ได้นั่งทางในเข้าทรงอธิษฐานจิต อัญเชิญดวงวิญญาณของเจ้าหลวงมาปรากฏตัวให้เห็น ซึ่งเจ้าหลวงก็ปรากฏตัวให้เห็น คือเป็นบุรุษที่มีรูปร่างสูง ทรงเครื่องนักรบโบราณ ศีรษะโพกด้วยผ้า มือขวาถือดาบ มือซ้ายถือหอกท่าทางสง่างามสมกับเป็นนักรบที่แท้จริง และเมื่ออาจารย์บุญธรรมได้ออกจากการเข้าทรงแล้ว ก็ได้เล่าลักษณะรูปร่างหน้าตาท่าทางต่างๆ ให้กับคุณเสาร์ เลาดี ช่างประติมากรรมหล่อรูปเหมือน บ้านมิ่งเมือง เพื่อร่างแบบเจ้าหลวงและดำเนินการหล่อรูปเหมือนลักษณะเท่าคนจริง สูง ๑.๙ เมตร ส่วนทางบ้านฝายมูลนั้นก็ดำเนินการก่อแท่นเพื่อเป็นที่

ประดิษฐานรูปเหมือนเจ้าหลวงไปพร้อม ๆ กัน ณ บริเวณดงชะบ้าน ความสูงจากฐานล่างจนถึงแท่นประดิษฐาน ๑.๙ เมตร

ต่อมาเมื่อวันเสาร์ที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๓ ตรงกับวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๗ ชาวไทพวนบ้านฝายมูลจึงได้พร้อมใจกันจัดขบวนแห่ไปรับรูปเหมือนเจ้าหลวงที่บ้านคุณเสาร์ เลาคี มาที่บ้านฝายมูล เพื่ออัญเชิญขึ้นประดิษฐานบนแท่น พระสงฆ์ ๙ รูป สวดชัยมงคลคาถา ประธานลั่นฆ้องชัย ๓ ลา สร้างความปิติยินดีแก่ชาวไทยพวนบ้านฝายมูลเป็นอย่างยิ่ง

ต่อมาเมื่อวันเสาร์ที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๓ ตรงกับวันขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๗ เวลา ๑๙.๐๙ น. ได้ประกอบพิธีพุทธาภิเษกเจ้าหลวงเหมยฟ้า โดยได้รับความเมตตาจากพระเดชพระคุณหลวงพ่อดวงพรราชวิริยาภรณ์ วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร เจ้าคณะจังหวัดน่านในขณะนั้นเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ และร้อยตำรวจตรีธนะพงษ์ จักกะพาก ผู้ว่าราชการจังหวัดน่านในขณะนั้น เป็นประธานฝ่ายฆราวาส และยังได้งบประมาณจาก ส.ส.พูนสุข โลหะโชติ อีกด้วย

ซึ่งยังมีเรื่องเล่าขานเกี่ยวกับขณะก่อสร้างรูปเหมือนเจ้าหลวงเหมยฟ้าอีกด้วย เช่น ขณะที่ชาวบ้านฝายมูลได้ทำการหล่อแท่นประดิษฐานอยู่นั้น ได้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังนี้

๑. มีนกเค้าแมว (นกขี้ทูต) ๑ ตัว บินมาจากไหนไม่มีใครทราบ มาเกาะอยู่บนต้นไม้และบนบ่าของคนที่อยู่บริเวณหอดิชะบ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ใช้ก่อสร้างแท่นเจ้าหลวงฯ โดยไม่เกรงกลัวผู้คน ซึ่งหลังจากประกอบพิธีพุทธาภิเษกแล้วนกเค้าแมวนั้นก็หายไป
๒. มีงูเขียว ๑ ตัว เลื้อยมาจากไหนไม่มีใครทราบได้ จะเลื้อยอยู่บริเวณนั้นโดยไม่ทำร้ายผู้ใด จนกระทั่งเมื่อประกอบพิธีพุทธาภิเษกแล้วก็หายไปเช่นเดียวกัน
๓. เมื่อวันเสาร์ที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๓ วันที่อัญเชิญพระรูปเหมือนเจ้าหลวงเหมยฟ้าขึ้นประดิษฐานบนแท่นนั้น อาจารย์บุญธรรม คำภีระวงศ์ฤทธิ์ ได้ประกาศว่าถ้าจะสักการบูชากราบไหว้เจ้าหลวง ให้จุดเทียน ๒ เล่ม รูป ๙ ดอก ซึ่งวันนั้นตรงกับวันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล ซึ่งเลขท้าย ๒ ตัวออก ๒๙ พอดี
๔. คืนวันพุธที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๓ เวลาประมาณ ๒๒.๐๐ น. ได้เกิดฟ้าผ่าลงมาบริเวณประติมากรรมเหมือนเจ้าหลวงประดิษฐานอยู่ สายฟ้าผ่าฟาดต้นจามจุรี (ฉำฉา) จนเป็นรอยยาวไปตามต้นไม้ประมาณ ๕ เมตร แต่ปัจจุบันต้นจามจุรีต้นนี้ก็ยังไม่มีเหี่ยวแห้งและพระรูปเหมือนก็ไม่ไม่ได้เสียหายแต่ประการใดเลย ทั้งๆที่ต้นจามจุรีนั้นอยู่ห่างจากแท่นพระรูปเหมือนเพียงแค่ ๒ เมตรเท่านั้น
๕. วันเสาร์ที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๓ เป็นวันที่ประกอบพิธีพุทธาภิเษก หลังจากที่ได้รับพรให้พรอนุโมทนาเสร็จ ฝนก็ตกลงมาอย่างหนัก ทั้งที่ก่อนหน้านี้ไม่มีเค้าว่าฝนจะตก เสมือนหนึ่งเจ้าหลวงได้นำความร่มเย็นเป็นสุขมาสู่ลูกหลานทั่วทุกคนนั่นเอง

รูปที่ ๔.๑๑ แสดงประติมากรรมเจ้าหลวงเหมยฟ้า (เจ้าชมพู่)

ที่มา: <https://www.facebook.com/1536925909912381/photos/a.1536937043244601.1073741828.1536925909912381/2038589649746002/?type=3&theater> .

เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๑.

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ในปัจจุบันมีการให้คำนิยามว่าเจ้าหลวงเหมยฟ้าคือองค์เดียวกับเจ้าชมพู่ เนื่องจากชาวพวนบ้านฝายมูลได้ให้ความสำคัญกับความเชื่อเรื่องเจ้าชมพู่เป็นอย่างมาก เจ้าชมพู่ถือเป็นบุคคลที่เคยมีตัวตนจริงในประวัติศาสตร์ชาวพวนที่ต่อมาได้กลายมาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยปกป้องคุ้มครองคนในชุมชน จนกระทั่งเมื่อเวลาผ่านมามีการนำเอาชื่อ “เจ้าหลวงเหมยฟ้า” เข้ามาในชุมชนในปี พ.ศ.๒๕๔๓ ทำให้ชาวพวนบ้านฝายมูลผนวกเอาเจ้าหลวงเหมยฟ้าก็คืออีกชื่อหนึ่งของเจ้าชมพู่ บ้างก็อธิบายว่าเจ้าหลวงเหมยฟ้าคือทหารเอกในเจ้าชมพู่ เพื่อผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมเข้ากับความเชื่อใหม่ที่ได้รับเข้ามาใช้ภายในชุมชน

- กำแพงบรรพชน

กำแพงบรรพชน ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ของดงชะบ้าน หรือในปัจจุบันเรียกว่าช่วงเจ้าหลวง หลังศาลเจ้าหลวงเหมยฟ้าและหลักเสื่อบ้าน วัตถุประสงค์ของการสร้างคือ เป็นกำแพงภาพวาดตามจินตนาการของคนในชุมชนเพื่อแสดงให้เห็นถึงประวัติการอพยพเข้ามาของชาวพวนบ้านฝายมูล รวมไปถึงอาชีพ ประเพณีและการละเล่นดั้งเดิมของชาวพวนบ้านฝายมูล เช่น ประเพณีแต่งงาน ฮีตลาว การเล่นบั้งไฟ การแข่งเรือ เป็นต้น

“กำแพงบรรพชน คือจินตนาการการอพยพของชาวพวน อาชีพ การละเล่น ประเพณี ตอนนี้อยู่กำลังอยู่กับคณะกรรมการหมู่บ้านว่าจะเข้ามาปรับปรุงใหม่...” (อภัย ธิมา. (๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม), สัมภาษณ์.)

- หลักเสื่อบ้าน

ความเชื่อเรื่องหลักเสื่อบ้าน เป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวลาวทั่วไปมาตั้งแต่อดีต ทางอีสานจะเรียกว่า “หลักป้อบ้าน” คำนี้มาจาก สายป้อ (สะตือ) หมายถึง บริเวณกึ่งกลางของหมู่บ้าน ธรรมเนียมการฝังหลักบ้านที่เรียกกันว่า “ป้อบ้าน” มีคติความเชื่อเดียวกันกับการฝังหลักเมืองคือการสร้างสัญลักษณ์อันเชื่อกันว่าเป็นที่สถิตของผีผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติเพื่อให้ปกป้องคุ้มครองคนในบ้านเมือง (จักรมนตรี ชนะพันธ์. (๒๕๖๐, ๒๐ เมษายน.) เข้าถึงได้จาก https://www.silpamag.com/club/miscellaneous/article_8407.)

หลักเสื่อบ้านของชาวพวนบ้านฝายมูล ตั้งอยู่ทางด้านหลังของศาลเจ้าหลวงเหมยฟ้า (เจ้าชมพู) ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ตั้งอยู่กลางชุมชน โดยใช้ไม้เนื้อแข็ง ๓ ท่อนปักลงไปในดิน เป็นสัญลักษณ์ของการตั้งมั่นของชุมชนบนพื้นที่บริเวณนี้

“หลักเสื่อบ้านนี้หนา เป็นฮ้องว่าเสื่อบ้านเสื่อเมือง หลักเสื่อบ้านนี้ เป็นที่ที่ลาวพวนของเฮมาตั้งรกรากในสมัยพระเจ้าล้าน เจ้าอนันตวรฤทธิเดช...” (อภัย ธิมา. (๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม). ชาวพวนบ้านฝายมูล. สัมภาษณ์.)

ปัจจุบันบนที่ตั้งของหลักเสื่อบ้าน มีการนำเอารูปประติมากรรมเจ้าหลวงเหมยฟ้า บ้านจำลองไทพวน และกำแพงบรรพชนมาไว้ในบริเวณเดียวกัน เพื่อเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวพวนบ้านฝายมูล

รูปที่ ๓.๑๒ แสดงหลักเสื่อบ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าคา อำเภอน้ำหนาว จังหวัดน่าน
ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์ ถ่ายเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๐.

รูปที่ ๓.๑๓ แสดงที่ตั้งของหลักเสื่อบ้านในปัจจุบัน มีสิ่งก่อสร้างที่ใช้ในความเชื่อและพิธีกรรมเพิ่มขึ้น
โดยขวามือคือศาลาสำหรับเซ่นไหว้ ตรงกลางเป็นประติมากรรมเจ้าหลวงเหมยฟ้า (เจ้าชมพู) และซ้าย
สุดของภาพคือบ้านจำลองไทพวน โดยมีหลักเสื่อบ้านอยู่ด้านหลังของประติมากรรมเจ้าหลวงฯ
ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๑.

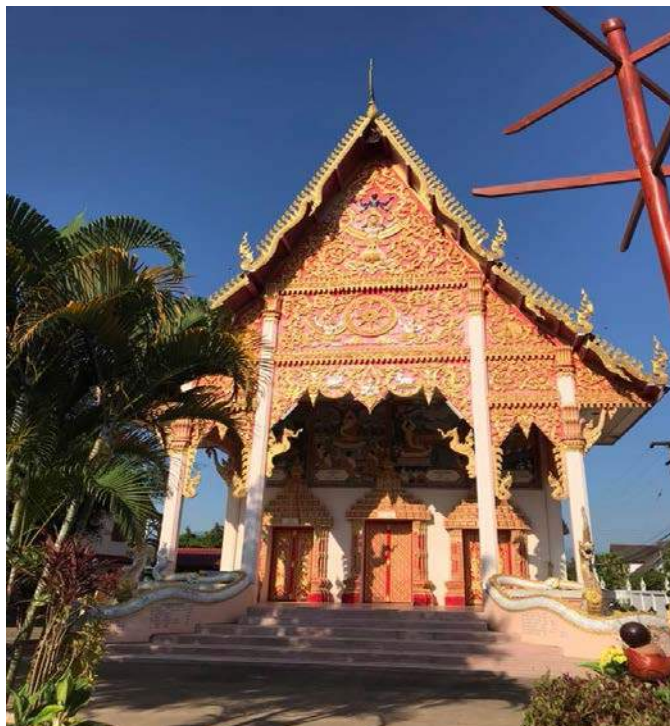
- บ้านจำลองไทพวน

บ้านจำลองไทพวนสร้างประมาณปี พ.ศ.๒๕๔๓ เพื่อใช้สำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้เรือนโบราณไทพวนของชาวพวนบ้านฝายมูล ที่ในปัจจุบันบ้านเรือนดั้งเดิมในชุมชนแทบจะไม่มีหลงเหลืออยู่แล้ว โดยสร้างขึ้นตามรูปแบบที่เกิดจากความต้องการของคนในชุมชน มีการใช้ส่วภายในชุมชนก่อสร้างเป็นอาคารไม้ชั้นเดียวใต้ถุนสูง มีเสामั้ ฝาสาณด้วยไม้ไผ่ ด้านบนเปิดโล่งเป็นห้องเดียว ในอดีตหลังคาเป็นแป้นเกล็ดปัจจุบันมุงกระเบื้อง โดยมีการรื้อสร้างใหม่ในปี พ.ศ.๒๕๕๘-๒๕๕๙ เนื่องจากมีปลวกกินเนื้อไม้ทำให้บ้านไม่มีความแข็งแรง ปัจจุบันบ้านจำลองไทพวนหลังนี้ใช้เป็นที่ประกอบกิจกรรมในงานประเพณีที่จัดขึ้นบริเวณดงชะบ้าน (ช่วงเจ้าหลวง)

“แบ่งเมื่อ พ.ศ.๒๕๔๓ ที่จะแบ่งเพราะเขาเห็นว่าบ้านของไทพวนนี้มันจะบมีละเนื้อ แต่ก่อนบ้านก็เป็นเสामั้ ฝาก็ฝาสาณ...แล้วทีนี้ก็มาปรับปรุงเพิ่มเพื่อจะห้อมนกว้างขวางไว้จัดกิจกรรม คนแบ่งก็ส่วบ้านเขา...วัตถุประสงค์บ้านนี้ก็เพื่อที่จะห้อมนเป็นเอกลักษณ์ของบ้านฝายมูลเขา จะเอาไว้เป็นสถานที่เรียนรู้ เป็นพิพิธภัณฑ์เก็บสิ่งต่างๆ...”(อภัย ธิมา. (๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม). ชาวพวนบ้านฝายมูล. สัมภาษณ์.)

- วัดฝายมูล (เจียรชาย อักษรดิษฐ์ และคณะ. ๒๕๖๐)

วัดฝายมูล ตั้งอยู่บ้านฝายมูล เลขที่ ๑๑๕ บ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ภาค ๖ สังกัดนิกายมหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ ๖ ไร่ ๓ งาน ๗ ตารางวา สร้างเมื่อปี พ.ศ.๒๓๒๐ โดยคณะศรัทธาบ้านฝายมูลได้ร่วมการสร้างวัดขึ้นเพื่อเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๒ กันยายน พ.ศ.๒๔๘๒ มีเขตวิสุงคามสีมากว้าง ๑๔.๓๐ เมตร ยาว ๒๘.๗๐ เมตร

รูปที่ ๔.๑๔ แสดงวัดฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลปากคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน
ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์ ถ่ายเมื่อวันที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๐.

รายนามเจ้าอาวาสวัดฝายมูลเท่าที่มีหลักฐานปรากฏจากอดีตถึงปัจจุบัน

๑. ครูบาปือก	
๒. พระอธิการกรรณิกา ปสาธโร	
๓. พระใบฎีกาอินหวั่น สีลวณโณ	พ.ศ.๒๕๑๑
๔. พระครูอมรสิริธรรม	พ.ศ.๒๕๑๒-๒๕๑๗
๕. พระครูกิตตินันทคุณ	พ.ศ.๒๕๑๘-๒๕๔๙
๖. พระครูวิบูลนันทการ	พ.ศ.๒๕๕๑-ปัจจุบัน

ปูชนียวัตถุที่สำคัญภายในวัดฝายมูล

๑. พระพุทธรูปไม้โบราณปางห้ามญาติ
๒. พระพุทธรูปหิน แบบลังกาปางแสดงธรรม จำนวน ๒ องค์
๓. พระพุทธรูปไม้โบราณ

- พระธาตุไทพวนศรีฝายมูล (สภาวัฒนธรรมบ้านฝายมูล และองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา.๒๕๕๑, ๕๙-๖๑.)

พระธาตุไทพวนศรีฝายมูล เกิดจากแนวคิดของคณะศิษย์พระศรีสมโพธิ ซึ่งมีอาจารย์ทวิ พิชะ เป็นประธาน ได้มองเห็นว่าครูบาอาจารย์อดีตเจ้าอาวาสวัดฝายมูลที่ล่วงลับไปแล้วที่คณะศรีทธาบ้านฝายมูลได้สร้างกุฏิขึ้น ๔ กุฏิ เพื่อเป็นสถานที่เก็บอัฐิไว้ที่มุกำแพงด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้เป็นที่อับ คับแคบไม่สง่างาม กอรปกับทางวัดได้รับความอนุเคราะห์จากท่านสมนึก เองตระกูล ปลัดกระทรวงการคลัง ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสนิทชิดเชื้อกับพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระราชรัตนเมธีเป็นอย่างดี ได้มีการนำผ้าพระกฐินมาทอดถวาย ณ วัดฝายมูลในปี พ.ศ.๒๕๔๑ เพื่อก่อสร้างศาลาการเปรียญ ณ บริเวณดังกล่าว ทางคณะศิษย์จึงได้ปรึกษาร่วมกับญาติๆของครูบาอาจารย์ทั้ง ๔ รูป ได้แก่ พ่อผู้ใหญ่คำเสาร์ ตีฆะปัญญา ท่านผู้ใหญ่เกษม สิทธิ อดีตผู้ใหญ่บ้านบ้านฝายมูล และท่านกำนันยุทธนา ดวงประภากร ตลอดถึงผู้เฒ่าผู้แก่และคณะกรรมการทุกแผนกฝ่าย และได้เสนอเข้าสู่ที่ประชุมประจำหมู่บ้านเมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๒ ที่ประชุมมีมติเป็นเอกฉันท์สร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ดังนี้

๑. เพื่อเป็นสถานบรรจุอัฐิของครูบาอาจารย์ ซึ่งเป็นอดีตเจ้าอาวาสวัดฝายมูลที่ล่วงลับไปแล้ว

๒. เพื่อเป็นสถานที่สักการบูชาในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันสำคัญในเทศกาลต่างๆประจำปี

๓. เพื่อเป็นอนุสรณ์สถานไว้ให้แก่ลูกหลานชาวไทพวนบ้านฝายมูลได้รำลึกนึกถึงบรรพบุรุษผู้สร้างบ้านแปงเมือง อพยพมาจากเมืองพวน

พระธาตุไทพวนศรีฝายมูลได้กระทำพิธีวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ตรงกับวันพุธ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๓ เหนือ ปีเถาะ เวลา ๐๙.๐๐ น. โดยพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระราชรัตนเมธี เจ้าอาวาสวัดคฤหบดี เจ้าคณะเขตบางพลัด กรุงเทพมหานครในขณะนั้นเป็นประธานในพิธี ซึ่งตรงกับวันคล้ายวันเกิดของพระเดชพระคุณท่านครบ ๗๔ ปี ทางคณะศรีทธาบ้านฝายมูลจึงถือเอาวันดังกล่าวเป็นวันวางศิลาฤกษ์ จากวันนั้นเป็นต้นมาก็ได้เริ่มทำการวางแผนก่อสร้างโดยพ่อสล่าดำ ถาอิน และพ่อสล่าคำตัน จินปัน เป็นสล่าแก้ว (หัวหน้าช่าง, ผู้ศึกษา.) จนสำเร็จจุล่งไปได้ด้วยดี ใช้งบประมาณในการก่อสร้างทั้งหมด ๖๕,๐๐๐ บาท

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ.๒๕๔๔ ซึ่งตรงกับวันพฤหัสบดี แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๓ เหนือ ปีมะโรง เวลา ๐๙.๐๙ น. ได้กระทำพิธียกฉัตรขึ้นสู่ยอดพระธาตุ โดยพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระราชรัตนเมธีเป็นประธานในพิธี

เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ.๒๕๔๔ ทางคณะศรัทธาบ้านฝายมูลได้ว่าจ้างสล่าเสาร์บ้านมิ่งเมือง อำเภอเมืองน่าน สร้างซุ้มเพื่อบรรจุรูปเหมือนของอดีตเจ้าอาวาสวัดฝายมูล ที่ฐานพระธาตุด้านทิศตะวันตกไว้เป็นที่สักการบูชา ได้แก่

๑. ครูบากรรมนิภา ปสาทโร
๒. พระใบฎีกาอินหวั่น สีลวณโณ
๓. พระครูอมร สิริธรรม
๔. พระครูไพบูลสารเวท

สำหรับรูปเหมือนของอดีตเจ้าอาวาสทั้ง ๔ รูปดังกล่าว ได้รับแรงศรัทธาจากคุณมานะ-คุณศิริเพ็ญ พงขมานะ คหบดีจากกรุงเทพมหานครสร้างถวายเป็นจำนวนเงิน ๑๓๐,๐๐๐ บาท ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๘ พระครูกิตตินันทคุณ เจ้าอาวาสวัดฝายมูลได้ถึงแก่กรรมภาพลง และได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานเพลิงศพ เมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๙ เวลา ๑๕.๐๐ น. ณ เมรุชั่วคราววัดฝายมูล ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ทางคณะศรัทธาบ้านฝายมูลจึงดำริสร้างรูปเหมือนพระครูกิตตินันทคุณ อดีตเจ้าอาวาสวัดฝายมูลประดิษฐานไว้ทางทิศใต้ของฐานพระธาตุ ผู้มีจิตศรัทธาส่งสร้างรูปเหมือนถวายวัดฝายมูลได้แก่ คุณอมร-คุณพวงผกา ตั้งบรรยงค์ เป็นเงินจำนวน ๓๕,๐๐๐ บาท และได้บรรจุรูปเหมือนตั้งแต่วันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ.๒๕๕๐

รูปที่ ๔.๑๕ พระธาตุไทพวนศรีฝายมูล

ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์ ถ่ายเมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๑.

- ฝายกั้นลำน้ำอย่างลูกที่ ๑ และลำเหมืองมหัศจรรย์

ลำเหมืองมหัศจรรย์ถือว่าเป็นความสามารถในการสร้างสิ่งก่อสร้างของบรรพบุรุษ ที่พยายามเจาะหินผาที่ขวางแม่น้ำอย่างเพื่อสร้างเป็นเหมือง เพื่อผันน้ำหล่อเลี้ยงชาวนาใน ๓ ตำบล คือ ตำบลป่าคา ตำบลศรีภูมิ และตำบลตาลชุม กว่า ๕,๐๐๐ ไร่ ซึ่งการเจาะหินผาในอดีตนั้นทำได้ยากมากเนื่องจากไม่มีเครื่องจักรที่ทันสมัยเช่นในปัจจุบัน โดยมีรายละเอียด ดังนี้ (สภาวัฒนธรรมไทยพวน บ้านฝายมูล. ๒๕๔๔, หน้า ๒๙-๓๒.)

ฝายกั้นน้ำลูกที่ ๑ ตามประวัติที่ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าสืบต่อกันมาว่าสร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ.๒๓๗๗ เป็นฝายกั้นน้ำขนาดใหญ่เพื่อกั้นลำน้ำอย่างเข้าสู่เมือง (ลำเหมืองมหัศจรรย์) เพื่อใช้ในการเกษตรของชาวนาทั้ง ๓ ตำบล แต่เดิมลักษณะของฝายเป็นฝายไม้ถมด้วยดินเพื่อกั้นน้ำเข้าสู่ลำเหมือง ซึ่งชาวนาได้ใช้ฝายแห่งนี้มากร้อยปี ตามการบอกเล่าทำให้ทราบว่าได้มีการซ่อมแซมฝายทุกปีช่วงใกล้ฤดูฝนก่อนการทำนา เพราะถ้าฝนตกหนักกระแสน้ำไหลเชี่ยวฝายก็จะพังทลายลงมาทุกปี

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.๒๔๗๕ ชาวนาได้พร้อมใจกันสร้างฝายให้แข็งแรงทนทานขึ้นใหม่ โดยใช้ไม้เนื้อแข็งขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๔ นิ้ว ยาว ๔ เมตร จำนวนประมาณ ๑๐๐ ท่อน แต่ละท่อนเจาะรู ๓ รู แล้วใช้ไม้เนื้อแข็งเส้นผ่านศูนย์กลาง ๒ นิ้ว ยาว ๑.๕๐ เมตร เสียบลงไปในรูให้ครบ ๑๐๐ ท่อน แล้วตอกเข้ากับหิน มีการถมด้วยหิน ทราย ขนาดความหนาของฝาย ๖ เมตร กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๔๒ เมตร มีการใช้งานมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๗๕ และในปีเดียวกันนี้เองได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเหมืองฝายเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับเหมืองฝาย และมีการจัดตั้งบุคคลที่เห็นสมควรเป็นผู้ดูแลเหมืองฝาย เรียกว่า “นายฝาย” ให้เป็นผู้ควบคุมดูแลประสานงานกับคณะกรรมการเหมืองฝายมาตั้งแต่บัดนั้น

ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๐๔ เนื่องจากฝายแห่งนี้มีการใช้งานมากกว่า ๒๙ ปี ทำให้ไม้ที่ฝังอยู่ในหินและทรายได้ผุพัง หินทรายที่ถมฝายก็กร่อนลง กอปรกับถูกกระแสน้ำที่พัดแรงมาโดยตลอดทำให้ฝายลูกนี้พังทลายลงมาอีกครั้งหนึ่ง ทำให้ในปี พ.ศ.๒๕๐๕ คณะกรรมการเหมืองฝายพร้อมด้วยชาวนาทั้ง ๓ ตำบลได้พร้อมใจกันสร้างฝายคอนกรีตเสริมเหล็ก ขนาดเส้นฝายหนา ๖ เมตร กว้าง ๖ เมตร ยาว ๔๒ เมตร งบประมาณที่ใช้ในการก่อสร้างฝายได้รับความร่วมมือจากคณะกรรมการและชาวนาที่ได้รับผลประโยชน์จากฝายแห่งนี้ โดยคิดเป็นไร่ละ ๑๕ บาท รวมได้เงินทั้งสิ้น ๖๐,๐๐๐ บาท (หกหมื่นบาทถ้วน) พร้อมทั้งขอแรงงานจากชาวนาเพื่อดำเนินการก่อสร้างและสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ซึ่งในการสร้างฝายในครั้งนี้ไม่ได้รับเงินงบประมาณจากทางราชการแต่ประการใด

นับตั้งแต่การก่อสร้างฝายมาเมื่อปี พ.ศ.๒๕๐๕ มาจนถึงปัจจุบันก็ได้มีการซ่อมแซมเสริมความแข็งแรงสันฝายอยู่เป็นประจำทุกปี โดยอาศัยเงินจากชาวนาเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น กล่าวได้ว่าฝายลูกนี้เป็นฝายที่สร้างมาจากความร่วมมือของประชาชนโดยแท้จริง

ในปี พ.ศ.๒๕๒๘ คณะกรรมการเหมืองฝายน้ำอย่างลูกที่ ๑ บ้านฝายมูล ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ได้ส่งฝายเข้าประกวดตามโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กดีเด่น ประจำปี พ.ศ.๒๕๒๘ ภาคเหนือ ประเภทฝายน้ำล้น ของสำนักงานคณะกรรมการประสานงานและเร่งรัดพัฒนาแหล่งน้ำ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ได้รับรางวัลที่ ๒ เงินรางวัล ๕๐,๐๐๐ บาท พร้อมโล่และใบประกาศเกียรติคุณ

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ คณะกรรมการเหมืองฝายน้ำอย่างลูกที่ ๑ บ้านฝายมูล ได้ส่งฝายเข้าประกวดตามโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กดีเด่น ประจำปี พ.ศ.๒๕๔๐ ภาคเหนือ ประเภทฝายน้ำล้น ของสำนักงานคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ได้รับรางวัลที่ ๑ เงินรางวัล ๓๐๐,๐๐๐ บาท พร้อมโล่ประกาศเกียรติคุณ

รูปที่ ๔.๑๖ ฝายน้ำอย่างลูกที่ ๑ บ้านฝายมูล (ด้านหลังเป็นป่าชุมชน)
ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์ ถ่ายเมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๑.

เหมืองมหัศจรรย์ ตามคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ได้เล่าสืบต่อกันมาว่า ลำเหมืองสายนี้ได้สร้าง (ขุดเจาะ) มาพร้อมกับฝายลูกที่ ๑ (ฝายน้ำอย่าง) คือเมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๓๗๗ ต้นเหมือง (ปากเหมือง) จะอยู่ติดกับฝายทางทิศตะวันออก ลักษณะของลำเหมืองสูง (ลึก) ๓ เมตร กว้าง ๒.๕๐ เมตร ลำเหมืองจะขนานไปกับลำน้ำยาวประมาณ ๑,๐๐๐ เมตร ซึ่งเป็นช่วงที่มีการขุดเจาะดานหินเผาเผาให้เป็นลำเหมือง ซึ่งนับเป็นสิ่งมหัศจรรย์ในความสามารถของบรรพบุรุษที่สามารถขุดเจาะดานหินผาซึ่งแข็งแกร่งให้เป็นลำเหมืองได้ เพราะในอดีตนั้นยังไม่มีเครื่องยนต์กลไก หรือเทคโนโลยีที่

ทันสมัยเช่นในปัจจุบัน จากคำบอกเล่าพบว่า วิธีการในการขุดเจาะลำเหมืองจะต้องใช้ผู้คนจำนวนมาก และมีการใช้เครื่องมือเครื่องมือที่มีตามสภาพ เช่น จอบ เสียม เหล็กแหลม และใช้ซุงแหว่งสอดเข้าไปในช่องว่างของชั้นหินเพื่อให้หินเหล่านั้นแตกออกมานั่นเอง

โดยที่มาของชื่อ “ลำเหมืองมหัศจรรย์” นั้น มีที่มาจากนายพูน มีทองคำ นายอำเภอท่าวังผา ณ ขณะนั้น (ประมาณปี พ.ศ.๒๕๒๐) ได้ไปตรวจเยี่ยมการซ่อมแซมเหมืองฝายในครั้งนั้น และได้แสดงความคิดเห็นว่านับเป็นสิ่งมหัศจรรย์ของบรรพบุรุษที่สร้างลำเหมืองแห่งนี้ จึงได้กรุณาตั้งชื่อลำเหมืองแห่งนี้ว่า “ลำเหมืองมหัศจรรย์” นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ต่อจากลำเหมืองมหัศจรรย์ดังกล่าวแล้ว ก็จะมีลำเหมืองติดต่อกันไปจากสะพานคอนกรีตลำนํ้าย่างไปทางทิศใต้ ผ่านบ้านฝายมูล ไปสิ้นสุดที่บ้านตาลชุม ตำบลตาลชุม ระยะทาง ๓,๐๐๐ เมตร ซึ่งเป็นลำเหมืองเส้นเดียวกับเหมืองมหัศจรรย์ที่หล่อเลี้ยงชีวิตเกษตรกรรวม ๓ ตำบล ๑๔ หมู่บ้าน ดังนี้ ตำบลป่าคา ๑.บ้านฝายมูล, ๒.บ้านต้นฮ้าง, ๓.บ้านสบย่าง, และ ๔.บ้านหนองม่วง ตำบลศรีภูมิ ๑.บ้านม่วงใต้, ๒.บ้านดอนตัน, ๓.บ้านดอนมูล, และ ๔.บ้านห้วยเตือ ตำบลตาลชุม ๑.บ้านตาลชุม, ๒.บ้านสบหนอง (เก่า), ๓.บ้านดอนแก่ง, ๔.บ้านป่าเมียง ๕.บ้านสบหนอง (ใหม่) และ ๖.บ้านปาง

รายนามนายฝายที่รับผิดชอบเหมืองฝาย มีดังนี้

๑. นายอินทอง หมั่นดี	พ.ศ.๒๕๒๕-๒๕๘๕
๒. นายสงค์ วิชา	พ.ศ.๒๕๘๕-๒๕๘๗
๓. นายคำเสาร์ ดิษะปัญญา	พ.ศ.๒๕๘๗-๒๕๒๒
๔. นายกำ ตาลาว	พ.ศ.๒๕๒๒-๒๕๒๗
๕. นายเกษม สิทธิ	พ.ศ.๒๕๒๗-๒๕๓๙
๖. นายยุทธนา ดวงประภากร	พ.ศ.๒๕๓๙-ปัจจุบัน

ล่าสุดในปี พ.ศ.๒๕๕๙ ในการประชุมชลประทานโลกครั้งที่ ๒ ในเดือน พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๕๙ ที่ จ.เชียงใหม่ ประเทศไทยได้คัดเลือกสิ่งก่อสร้างทางชลประทาน ๓ แห่งเข้าร่วมแสดงในการประชุมครั้งนี้ ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ “ลำเหมืองมหัศจรรย์” ด้วยความที่มีประวัติความเป็นมา และมีภูมิปัญญาการก่อสร้างที่น่าสนใจ รวมไปถึงการเอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่นนั่นเอง (ข่าวภาคเหนือ NBT Chiangmai (ผู้ผลิต). (๒๕๕๙, ๒๙ กันยายน). รายงาน เหมืองมหัศจรรย์สู่การประชุมชลประทานโลก. [รายการโทรทัศน์]. เชียงใหม่: NBT CHIANGMAI.)

รูปที่ ๔.๑๗ เมืองมัทศจรย์ จากภาพจะเห็นได้ว่าตัวเมืองมาจากการขุดเจาะหินผา
ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์ ถ่ายเมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๑.

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า เมืองฝายบ้านฝายมูล เป็นเมืองฝายที่มีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง มีการใช้ภูมิปัญญาจากชาวไทพวนในการขุดเจาะ ต่างจากเมืองในพื้นที่อื่นๆของจังหวัดน่าน หรือแม้กระทั่งในภาคเหนือ เนื่องจากไม่ได้มีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่ยากลำบากในการก่อสร้าง ทำให้ไม่ต้องใช้ภูมิปัญญาของช่างตีเหล็กเข้าไปประกอบในการสร้างเมืองฝาย

- เรือแข่งบ้านฝายมูล

ประเพณีแข่งเรือ เป็นประเพณีท้องถิ่นของคนอำเภота่วังผา โดยชาวพวนบ้านฝายมูลเมื่อได้อพยพเข้ามาอยู่ที่ท่าวังผาแล้วนั้น ก็ได้รับเอาวัฒนธรรมการแข่งเรือเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางวัฒนธรรมในชุมชนด้วย โดยมีรายละเอียดดังนี้ (สภาวัฒนธรรมไทยพวนบ้านฝายมูล. ๒๕๕๔, ๓๖-๓๗.)

บ้านฝายมูลเป็นหมู่บ้านที่มีการส่งเสริมประเพณีการแข่งขันเรือมาตั้งแต่อดีต จากการบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ได้ความว่า บ้านฝายมูลเคยขุดเรือมาแล้วถึง ๒ ลำ ในสมัยครูบาสุมนันต๊ะ ซึ่งเป็นครูบารูปที่ ๓ ของวัดฝายมูล ผู้ซึ่งมีความรู้ความสามารถทางการช่าง

เรือลำที่ ๑ ครูบาสุন্নันตะเป็นสลาเก่า (หัวหน้าช่าง,ผู้ศึกษา) เป็นเรือไม้ตะเคียน นำไม้มาจากห้วยสะลอน ปัจจุบันอยู่ในเขตตำบลจอมพระ ขุดโดยพ่อโหล้งหน้อย ฆะปัญญา และพ่อโหล้งคุณ ตาลาว ต่อมาเรือลำนี้ได้ขายให้กับบ้านท่าคำ ปัจจุบันหัวและข้อต่อของเรือลำนี้อยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่

เรือลำที่ ๒ เป็นเรือไม้ประดู่แก่นล่อน (ยืนต้นตาย,ผู้ศึกษา) นำไม้มาจากห้วยแหลว ปัจจุบันอยู่ในเขตตำบลจอมพระเช่นกัน ต่อมาได้ขายให้กับบ้านอ้อเชียงคาน อำเภอเชียงกลาง จากนั้นบ้านฝายมูลก็วางแผนต่อการมีเรือแข่งมาสำกระยะหนึ่ง

ต่อมาในสมัยครูบาอินทวัน สีสวัสดิ์โน พร้อมด้วยคณะศรัทธาบ้านฝายมูล โดยการนำของนายอินสงฆ์ วิชา และนายคำเสาร์ ติฆะปัญญา ได้ซื้อเรือมาจากบ้านหนองม่วง ตำบลป่าคา จนกระทั่งผูกพันไปตามกาลเวลาและอายุ ทำให้หลังจากนั้นบ้านฝายมูลก็ได้วางแผนจากการมีเรือแข่งไปอีกกว่า ๓๕ ปี ซึ่งหลังจากนั้นชาวพวนบ้านฝายมูลได้มีการรื้อฟื้นการมีเรือแข่งในหมู่บ้านอีกครั้ง โดยมีประวัติเรือแข่งลำต่างๆ ดังนี้

เรือมัลลไทยพวน ๑ (สภาวัฒนธรรมบ้านฝายมูล และองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา. ๒๕๕๑,หน้า ๕๓-๕๔.)

สืบเนื่องจากการประชุมประจำเดือน วันที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๓๙ ที่ประชุมได้ปรึกษาหารือกันว่า บ้านฝายมูลเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ทำให้เกิดมติเห็นชอบให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการสืบเสาะหาซื้อเรือมาไว้ประจำหมู่บ้าน

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๓๙ ตรงกับวันจันทร์ ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๑๐ เหนือ คณะศรัทธาบ้านฝายมูลโดยการนำของนายยุทธนา ดวงประภากร ผู้ใหญ่บ้านฝายมูลในขณะนั้น ได้ซื้อเรือมาจากบ้านศรีบุญเรือง อำเภอเมืองน่าน เป็นจำนวนเงิน ๙๐,๐๐๐ บาท เดิมชื่อว่า “มัลลทอง” นำไม้มาจากดอยปู่ข้าวหวด บ้านก้อ อำเภอแม่จริม เมื่อวันที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ.๒๕๓๕ ช่างขุดเรือลำนี้คือ ช่างยุทธ ร่วมกับราษฎรบ้านศรีบุญเรือง ขุดเสร็จเมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๓๕ เป็นเรือเล็ก ใช้ฝีพายไม่เกิน ๓๐ ฝีพาย เมื่อมาถึงบ้านฝายมูลก็ได้มีการปรับปรุงซ่อมแซมอีก ๓๐,๐๐๐ บาท โดยมีการให้ชื่อใหม่ว่า “มัลลไทยพวน”

รางวัลและเกียรติยศที่ได้รับ

- วันที่ ๑-๒ กันยายน พ.ศ.๒๕๔๔ ชนะที่ ๑ นัดเปิดสนามเทศบาลจังหวัดน่าน
- ปี พ.ศ.๒๕๔๔ ชนะเลิศเรือขนาดเล็ก งานแข่งเรือประเพณีอำเภอท่าวังผา
- ปี พ.ศ.๒๕๔๔ ชนะเลิศเรือขนาดเล็ก งานแข่งเรือประเพณีทวนสลากห่อข้าวดำดิน

บ้านฝายมูล

- ปี พ.ศ.๒๕๔๔ ชนะเลิศงานทานสลากภัต บ้านสบหนอง ตำบลตาลชุม อำเภอ
ท่าวังผา
- ปี พ.ศ.๒๕๔๔ รองชนะเลิศอันดับที่ ๑ งานแข่งเรือฤดูร้อน องค์การบริหารส่วน
ตำบลศรีภูมิ
- ปี พ.ศ.๒๕๔๖ รองชนะเลิศอันดับที่ ๑ งานแข่งเรือประเพณี อำเภอเวียงสา

รูปที่ ๔.๑๘ แสดงการสู้ขวัญเรือมัลลไทยพวน

ที่มา: <https://www.facebook.com/1536925909912381/photos/pcb.2004086436529657/2004086276529673/?type=3&theater>.
เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๑.

เรือเพชรไทยพวน (สภากาชาดธรรมบ้านฝายมูล และองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา.
๒๕๕๑, หน้า ๕๕.)

เรือเพชรไทยพวนเป็นเรือลำที่ ๒ ของหมู่บ้านฝายมูล โดยเมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๒ คณะกรรมการหมู่บ้านฝายมูล โดยการนำของท่านกำนันยุทธนา ดวงประภากร พร้อมด้วยสรวัดและผู้ช่วยกรรมการหมู่บ้าน ได้ไปติดต่อขอคู่มือชื่อว่าไม้นันทอง ที่ป่าห้วยไร่ ซึ่งเป็นป่าสงวนของหมู่บ้านแก่งโสภา ตำบลป่าเลว อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ.๒๕๔๓ คณะศรัทธาบ้านฝายมูล ได้นำรถบรรทุกไม้ ออกมาจากป่าห้วยไร่ดังกล่าว มาถึงบ้านฝายมูลประมาณ ๒๓ นาฬิกา โดยมีค่าใช้จ่ายในการชักลาก และบรรทุกมาถึงบ้านฝายมูลทั้งสิ้นเป็นเงิน ๘๐,๐๐๐ บาท

เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๔๓ คณะกรรมการบริหารหมู่บ้านได้มีการให้ช่างสมพร มงกุฎ ชาวอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร และช่างสมฤทธิ์ หน่อแก้ว บ้านดอนแท่น อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน มาทำการขุดเรือ โดยใช้เวลาในการขุด ๒ เดือน ๑๕ วัน มีค่าใช้จ่ายในการขุดเรือลำนี้ทั้งหมด ๑๘๒,๐๐๐ บาท โดยให้ชื่อว่าเรือ “เพชรไทยพวน” เป็นเรือขนาดกลางใช้ฝีพายไม่เกิน ๔๐ ฝีพาย

เรือมัลลย์ไทยพวน ๒ (สภาวัฒนธรรมบ้านฝายมูล และองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา. ๒๕๕๑, หน้า ๕๗.)

เรือมัลลย์ไทยพวน ๒ เป็นเรือขนาดเล็กของบ้านฝายมูล โดยเมื่อวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๖ คณะกรรมการหมู่บ้านโดยการนำของนายยุทธนา ดวงประภากร กำหนดตำบลป่าคาในขณะนั้น พร้อมด้วยसारวัตร แพทย์ ผู้ช่วย หัวหน้าหมวด และผู้เฒ่าผู้แก่ในบ้านฝายมูล ได้ไปติดต่อไม้ตะเคียนทองที่ฝายน้ำหิน บ้านศาลา ตำบลสถาน อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน โดยการแนะนำของนายสง สอนยศ ไปทำการติดต่อขอซื้อไม้ตะเคียนต้นนี้ในราคา ๓๐,๐๐๐ บาท

วันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ.๒๕๔๗ กรรมการหมู่บ้านฝายมูล นำโดยนายยุทธนา ดวงประภากร ได้ทำการชักลากไม้ออกจากฝายน้ำหินมาถึงบ้านฝายมูลเวลาประมาณ ๒๔.๐๐ น. ค่าชักลากไม้เป็นจำนวนเงิน ๙๘,๗๒๘ บาท

วันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๗ ตรงกับวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๗ เหนือ ได้มีการตกลงว่าจ้างนายโน รวยรินทร์ ชาวอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร เป็นช่างขุดเรือลำนี้จนแล้วเสร็จเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๔๗ ตรงกับวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๙ เหนือ ใช้เวลาในการขุดทั้งสิ้น ๑ เดือน ค่าใช้จ่ายในการขุดเป็นเงิน ๑๑๕,๐๐๐ บาท

เรือลำนี้มีความยาว ๑๐ วา ๙ นิ้ว บรรจุฝีพาย ๒๙ คน หลังจากขุดเสร็จจึงทำการตกแต่งลงสีขัดเงาเป็นเงิน ๒๘,๖๕๐ บาท สำหรับหัวเรือและหางวัน (ดกเรือ) ได้รับความอนุเคราะห์จากนายผจญ ไชยมิ่ง ที่ได้ติดต่อช่างจากอำเภอเวียงสา ทำการแกะสลักลวดลายและตกแต่งเป็นจำนวนเงิน ๔,๐๐๐ บาท รวมค่าใช้จ่ายในการขุดเรือลำนี้เป็นเงินทั้งสิ้น ๒๗๖,๓๗๘ บาท (สองแสนเจ็ดหมื่นหกพันสามร้อยเจ็ดสิบแปดบาทถ้วน)

โดยเรือลำนี้เมื่อเข้าร่วมในการแข่งขันงานทานสลากห่อข้าวดำดิน ปี พ.ศ.๒๕๔๗ ให้ชื่อว่า “มัลลย์ไทยพวน ๓” ต่อมาได้เข้าร่วมแข่งเรือนัดเปิดสนามของอำเภอเมืองน่านเปลี่ยนมาใช้ชื่อว่า “มัลลย์ไทยพวน ๒”

จะเห็นได้ว่า ชาวพวนบ้านฝายมูลมีเรือแข่งมาตั้งแต่ในอดีต แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวทางวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน เพราะอำเภอท่าวังผาถือว่าการแข่งเรือเป็นประเพณีที่สำคัญ ซึ่งชาวพวนบ้านฝายมูลได้ส่งเรือในชุมชนของตนเองเข้าร่วมในการแข่งขันด้วย อีกทั้งลักษณะทางกายภาพของเรือ

ก็บ่งบอกถึงความเชื่อท้องถิ่นของชาวพื้นเมืองน่านได้ชัดเจน (ห้วนาค หางวัน) ต่างจากชาวพวนที่อยู่ในพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศไทยที่ไม่มีเรือแข่งในชุมชนแต่อย่างใด

ในปัจจุบันชาวพวนบ้านฝายมูลยังคงมีการดำเนินชีวิตตามรูปแบบประเพณีและวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวพวนที่มีมาแต่อดีต เช่น ภาษาพุด ชาวพวนที่บ้านฝายมูลยังคงใช้ภาษาพวนในการพูดคุย ติดต่อกันสื่อสารกันภายในชุมชนตั้งแต่วัยเด็ก-วัยชรา ภูมิปัญญาเชิงช่าง ภูมิปัญญาที่แสดงความเป็นอัตลักษณ์อย่างเด่นชัดของชาวบ้านฝายมูลคือการตีมีด เป็นภูมิปัญญาที่ชาวพวนบ้านฝายมูลสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษที่อพยพเข้ามาในคราวแรก ในอดีตทุกบ้านจะมีพื้นที่ที่ใช้สำหรับตีมีด ปัจจุบันลดน้อยลงไปมาก แต่ชาวบ้านยังคงมีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็ง และประกอบอาชีพตีเหล็กจำหน่ายกันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน รวมไปถึงภูมิปัญญาการทอผ้า หญิงชาวพวนบ้านฝายมูลในอดีตล้วนทอผ้าเป็น แต่ในปัจจุบันเหลือแต่ผู้สืบทอดภูมิปัญญาที่มีอายุ แต่ในชุมชนก็ยังมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทอผ้าจำหน่ายโดยมักจะมีคำกล่าวว่าชาวพวนบ้านฝายมูลคือ “ชายตีเหล็ก หญิงทอผ้า” (ฝ่ายมาตรฐานพัฒนาสังคม ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ ๒๕ จังหวัดน่าน กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. มปป, หน้า ๒๒.) นอกจากนั้นก็ยังมีการมีภูมิปัญญาในด้านอื่นๆ เช่น การทำเกษตร เป็นต้น

และสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นอีกอย่างหนึ่งของชาวพวนบ้านฝายมูลคือการสืบทอดประเพณีและความเชื่อ ประเพณีที่สำคัญของชาวพวนโดยทั่วไปจะยึดถือตามฮีต ๑๒ คอง ๑๔ แต่จากการศึกษาพบว่าชาวพวนที่บ้านฝายมูลจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจคือเจ้าหลวงเหมยฟ้า (ซึ่งชาวพวนบ้านฝายมูลเชื่อว่าเป็นองค์เดียวกับเจ้าชมพู่ เจ้าผู้ครองเมืองพวนในอดีต) รวมไปถึงมีการปฏิบัติตามประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวพวนอย่างสม่ำเสมอ เช่น การเลี้ยงผี ทานสลากห่อข้าวดำดิน และประเพณีที่สำคัญที่สุดของชาวพวนก็คือประเพณีกำฟ้า ซึ่งชาวพวนบ้านฝายมูลก็ได้ยึดถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษแต่มีการปรับให้มารวมกับประเพณีที่บ้านที่เน้นความเชื่อในเรื่องผีเป็นหลัก ซึ่งปัจจุบันชาวบ้านฝายมูลมีการนำเอาประเพณีนี้มาใช้ยึดโยงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองให้แน่นแฟ้น และยังมีการจัดการประเพณีนี้เพื่อให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และเชื่อมโยงกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ใกล้เคียงได้อย่างกลมกลืน ดังจะได้อธิบายต่อไป

บทที่ ๕

การจัดการอัตลักษณ์ชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูล

ในบทที่ ๕ นี้จะเป็นการรวบรวมและวิเคราะห์วิธีการจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูล โดยแบ่งการวิเคราะห์การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลออกเป็น ๓ ด้านด้วยกัน คือ

- ๕.๑ การจัดการอัตลักษณ์ของชาวพวนบ้านฝายมูลผ่านทรัพยากรวัฒนธรรมทางรูปธรรม
- ๕.๒ การจัดการอัตลักษณ์ของชาวพวนบ้านฝายมูลผ่านทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรม
- ๕.๓ การจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูลโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดดังนี้

๕.๑ การจัดการอัตลักษณ์ของชาวพวนบ้านฝายมูลผ่านทรัพยากรวัฒนธรรมทางรูปธรรม

ทรัพยากรวัฒนธรรมทางรูปธรรมถือเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมของคนในแต่ละชุมชนแต่ละวัฒนธรรมที่แสดงออกมาผ่านทางวัตถุ หรือการจัดตั้งกลุ่มองค์กรทางวัฒนธรรม เพื่อนำไปใช้ในการจัดการเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยชาวพวนบ้านฝายมูลมีการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมเพื่อคงความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพวนไว้หลายด้านด้วยกัน ดังจะอธิบายต่อไปนี้

๕.๑.๑ การจัดตั้งกลุ่มทางวัฒนธรรมโดยคนในชุมชน

การรวมกลุ่มกันของมนุษย์เป็นผลผลิตทางสำนึกของตนเองว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน สังคม และวัฒนธรรมนั้น ๆ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความเห็นพ้องต้องกันในการยอมรับความเป็นวัฒนธรรมร่วมของกลุ่มตนเองได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยชาวพวนบ้านฝายมูลได้มีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งองค์กรทางวัฒนธรรมของตนเองขึ้นมาดังจะได้อธิบายต่อไปนี้

๑.) สภาวัฒนธรรมไทยพวนบ้านฝายมูล (ประสาธน์ ชัยมิ่ง เรียบเรียง. ๒๕๕๔, หน้า ๑๖-๒๑.)

หลักการและเหตุผล: วัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่นที่เป็น

เจ้าของวัฒนธรรมนั้น ๆ อันเป็นมรดกตกทอด สัมผัสและสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษหลายยุคหลายสมัย จากอดีตจนถึงปัจจุบันและยังโยงไปถึงอนาคต จากกระแสการเปลี่ยนแปลงภาวะของสังคมยุคโลกาภิวัตน์อันเป็นไปอย่างรวดเร็ว ยังผลกระทบให้มีวัฒนธรรมใหม่ๆเกิดขึ้น ซึ่งขาดการศึกษาอย่างถ่องแท้ และไม่ได้เลือกสรรให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่นอันจะเป็นผลเสียแก่วัฒนธรรมดั้งเดิม

ดังนั้น ทางชาวไทยพวนบ้านฝายมูลได้ตระหนักถึงเรื่องนี้เป็นอย่างมาก จึงได้มีการเคลื่อนไหวและสนับสนุนให้เกิดการรวมตัวกันขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่ออนุรักษ์ จรรโลง สืบสานวัฒนธรรมอันดีงามของชาวไทยพวนไว้ชั่วลูกชั่วหลาน เยาวชนรุ่นหลังสืบต่อไปในอนาคต อันจะนำมาซึ่งศักดิ์ศรีเกียรติภูมิ ตลอดจนสร้างความมีวินัย พัฒนาค่านิยมที่ถูกต้อง ลักษณะนิสัยที่ดี อันจะนำไปสู่การมีคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกต่อหน้าที่ ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา ศาสนา ส่งเสริมอาชีพ เสริมสร้างคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการท่องเที่ยวของชาวไทยพวนต่อไป

ชาวไทยพวนบ้านฝายมูล โดยกลุ่มองค์กรเครือข่ายอันเข้มแข็งต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติและภูมิปัญญาของตนเอง ได้มีมติโดยพร้อมเพรียงกันกำหนดให้ตั้ง “สภาวัฒนธรรมไทยพวนบ้านฝายมูล” ขึ้น เพื่อเป็นองค์กรกลางในการดำเนินงานทางวัฒนธรรมทั้งปวงของชาวไทยพวนบ้านฝายมูล เมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๒ ณ หอประชุมประจำหมู่บ้านฝายมูล

วัตถุประสงค์ของสภาวัฒนธรรมไทยพวนบ้านฝายมูล

๑. เพื่อเป็นศูนย์รวมเครือข่ายองค์กรต่าง ๆ ในบ้านฝายมูล ในการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และแนวความคิดในการดำเนินงานสภาวัฒนธรรมไทยพวนบ้านฝายมูล
๒. เพื่อปลูกฝัง อนุรักษ์ ส่งเสริม พัฒนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา ศาสนา อาชีพ ศิลปวัฒนธรรม คุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อมของชาวไทยพวนบ้านฝายมูล และส่งเสริมการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย
๓. เพื่อพัฒนาวิถีชีวิตของชาวไทยพวนบ้านฝายมูลให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบันที่ถูกต้องและเหมาะสม

คณะกรรมการวัฒนธรรมไทยพวนบ้านฝายมูล คณะกรรมการที่ปรึกษาและอุปถัมภ์
(แรกก่อตั้ง พ.ศ.๒๕๕๒, ผู้ศึกษา.)

๑. พระราชรัตนเมธี	เจ้าอาวาสวัดคฤหบดี เจ้าคณะเขตบางพลัด
กรุงเทพมหานคร
๒. พระครูกิตตินันทคุณ	เจ้าอาวาสวัดฝายมูล เจ้าคณะตำบลปากา
๓. พระครูปลัดสมชาย ธีรปัญญา	เลขานุการวัดคฤหบดี กรุงเทพมหานคร
๔. พระมหาสมบัติ ปัญญาทีโป	เจ้าอาวาสวัดน้ำไคร้ เจ้าคณะตำบลยมจอมพระ

เขต ๒

๕. นายยุทธนา ดวงประภากร	กำนันตำบลป่าคา
๖. นายบุญชาญ หมั่นดี	อดีตผู้ใหญ่บ้านฝ่ายมูล
๗. นายเกษม สิทธิ	อดีตผู้ใหญ่บ้านฝ่ายมูล
๘. นายทวี พียะ	ข้าราชการบำนาญ
๙. นายสำเนียง อีระทนต์	พนักงานธนาคารกรุงเทพ สาขาหัวลำโพง
๑๐. นายสมศักดิ์ ธิมา	นายช่างโครงการชลประทาน จังหวัดนครราชสีมา
๑๑. นางเบญจวรรณ ธรรมชัย	เจ้าหน้าที่ประเมินสินค้า ด้านศุลกากรจังหวัดเชียงใหม่
๑๒. น.ท.สุมิตร สิทธิ (ร.น.)	สำนักงานปลัดบัญชีกองทัพเรือ

คณะกรรมการบริหารงาน สภาวัฒนธรรมไทยพวนบ้านฝ่ายมูล (แรกก่อตั้ง พ.ศ. ๒๕๔๒, ผู้ศึกษา.)

๑. นายประสาธ ชัยมิ่ง	ประธานสภาวัฒนธรรมไทยพวนบ้านฝ่ายมูล
๒. นายมนู ธิลาว	รองประธาน
๓. นายสวัสดิ์ กาวี	รองประธาน
๔. นางจารุพันธุ์ พียะ	ฝ่ายวิชาการ
๕. นายศักดิ์ชัย หมั่นดี	ฝ่ายวิชาการ
๖. นายอดิศักดิ์ พียะ	ฝ่ายวิชาการ
๗. นายบัญชา ทะนิตะ	ฝ่ายวิชาการ
๘. นายอรุณ ฆะปัญญา	ฝ่ายประชาสัมพันธ์
๙. นางประนอม จักรแก้ว	ฝ่ายประชาสัมพันธ์
๑๐. ประธานกลุ่มองค์กรเครือข่ายต่างๆ	กรรมการ
๒๐ องค์กรในบ้านฝ่ายมูล	
๑๑. นายอภัย ธิมา	เลขานุการ
๑๒. นายสาคร อริยะบุรุษ	รองเลขานุการ
๑๓. นายอินคำ วิชา	ฝ่ายการเงิน
๑๔. นายมนัส ฆะปัญญา	ฝ่ายการเงิน
๑๕. นายสมาน วิชา	ฝ่ายการเงิน

องค์กรเครือข่ายต่างๆที่สังกัดสภาวัฒนธรรมไทยพวนบ้านฝายมูล (แรกก่อตั้ง พ.ศ.
๒๕๔๒, ผู้ศึกษา.)

ตารางแสดงกลุ่มองค์กรเครือข่ายที่สังกัดสภาวัฒนธรรมไทยพวนบ้านฝายมูล (ข้อมูลเมื่อแรกก่อตั้งสภา
วัฒนธรรมฯ ปี พ.ศ.๒๕๔๒)

ที่	ชื่อกลุ่มองค์กรเครือข่าย	สมาชิก(คน)	ผู้นำองค์กร	งานที่รับผิดชอบ
๑	กลุ่มตีเหล็ก	๕๐	นายสุทัศน์ ตาลาว	พัฒนาวิชาชีพตีเหล็ก
๒	กลุ่มทอผ้า	๔๐	นางทองพูน อ้อดลาว	พัฒนาวิชาชีพการทอผ้า
๓	กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า	๔๔	นางอำพร พลเล็ก	พัฒนาวิชาชีพการตัดเย็บ
๔	กลุ่มดนตรีพื้นเมือง	๒๐	นายคำ ถาอิน	อนุรักษ์ศิลปปะดนตรี พื้นบ้าน
๕	ชมรมสมุนไพรร	๑๐๐	นางบานเย็น ชัยมิ่ง	อบ,ประคบ,นวดตัวเพื่อ สุขภาพ
๖	กลุ่มเพาะเห็ด	๑๐	นายแปลง ตาลาว	พัฒนาอาชีพการเพาะ เห็ด
๗	กลุ่มทำแคบหมู	๓๐	นางจินดา อูปรี่	พัฒนาอาชีพการทำ แคบหมู(ภูมิปัญญา ท้องถิ่น)
๘	กลุ่มทำขนม	๒๖	นางสมปอง พิยะ	พัฒนาอาชีพการทำขนม
๙	กลุ่มข้าวซ้อมมือ	๒๐	นางชั้นธรัตน์ ดวง ประภากร	พัฒนาอาชีพข้าวซ้อมมือ
๑๐	กลุ่มจักสาน	๒๐	นายคั่น จิณะปัน	พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น
๑๑	กลุ่มเย็บชุน	๑๐๐	นายพรชัย อะทะ	พัฒนาคน
๑๒	กลุ่มผู้สูงอายุ	๑๑๐	นายเกษม สิทธิ	พัฒนาคุณภาพชีวิต
๑๓	กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน	๓๐๐ (ครัวเรือน)	นายบุญนักร ปรารมภ์	อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
๑๔	กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ	๓๐๐ (ครัวเรือน)	นายยุทธ ธิลาว	อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ที่	ชื่อกลุ่มองค์กรเครือข่าย	สมาชิก(คน)	ผู้นำองค์กร	งานที่รับผิดชอบ
๑๕	กลุ่มผู้ใช้น้ำประปาชุมชน	๓๐๐ (ครัวเรือน)	นายอภัย ธิมา	พัฒนาคุณภาพชีวิต
๑๖	กลุ่มผู้ใช้น้ำเหมืองฝาย	๓๐๐ (ครัวเรือน)	นายเกษม สิทธิ	พัฒนาการเกษตร
๑๗	กลุ่มสาธิตการตลาด	๒๑๕	นายเสน่ห์ ธิลาว	พัฒนาคุณภาพชีวิต
๑๘	กลุ่มสงเคราะห์ราษฎร	๓๐๐ (ครัวเรือน)	นายอรุณ ฆะปัญญา	พัฒนาคุณภาพชีวิต
๑๙	ส วิ ส ตี ก า ร ก อ ง ทู น ฌาปนกิจ	๓๐๐ (ครัวเรือน)	นายสว่าง วิชา	ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
๒๐	อาสาสมัครสาธารณสุข	๒๐	นายชูศักดิ์ ธิลาว	พัฒนาคุณภาพชีวิต
๒๑	ธนาคารหมู่บ้าน	๒๔๐	นายพงษ์ศักดิ์ ยาวี ไชย	ออมทรัพย์

ตารางที่ ๕.๑ แสดงกลุ่มองค์กรเครือข่ายที่สังกัดสภาวัฒนธรรมไทยพวนบ้านฝายมูล

(ข้อมูลเมื่อแรกก่อตั้งสภาวัฒนธรรมฯ ปี พ.ศ.๒๕๔๒)

ที่มา: ประสาท ชัยมิ่ง เรียบเรียง. ๒๕๔๔, หน้า ๒๑.

ปัจจุบันสภาวัฒนธรรมไทยพวนบ้านฝายมุลยังคงเป็นกลุ่มองค์กรหลักที่คอยขับเคลื่อนงานทางด้านวัฒนธรรมของหมู่บ้าน เช่น การจัดงานประเพณีต่าง ๆ การรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนออกมาเป็นหนังสือ แผ่นพับ เพื่อใช้แจกจ่ายให้กับคนในชุมชนและผู้สนใจ โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลปากคามมาโดยตลอด

ทางด้านกลุ่มย่อยต่างๆที่เป็นกลุ่มองค์กรเครือข่ายนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เช่น ไม่มีกลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มทำขนม กลุ่มจักสาน กลุ่มข้าวซ้อมมือแล้ว เนื่องจากคนในชุมชนเลิกผลิต แต่อย่างไรก็ตามก็มีการรวมกลุ่มใหม่ ๆ เกิดขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัย และมีคนรุ่นใหม่ขึ้นมาบริหารจัดการ เช่น กลุ่มข้าวอินทรีย์ และกลุ่มโคขุน เป็นต้น แต่การรวมกลุ่มที่เป็นคนในชุมชนร่วมมือกันมาตั้งแต่ต้นก็คือกลุ่มตีเหล็กและทอผ้านั่นเอง

“กลุ่มบางกลุ่มก็หายไป อย่างกลุ่มจักสาน เพาะเห็ด ทำขนม ข้าวซ้อมมือก็หายไปละบางเตี๊ยมิเพิ่ม อย่างกลุ่มโคขุนกับข้าวอินทรีย์นี้ก็เพิ่มเข้ามา มี อบต. มาส่งเสริม...”(สุทัศน์ หมั่นดี. (๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม), สัมภาษณ์.)

“กลุ่มมะเก่ามะเดิมที่บ้านเฮามีอยู่แล้วก็คือกลุ่มตีเหล็กกับกลุ่มทอผ้า เป็นหลักเลย...”(สุพิน ทิลาว. (๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม), สัมภาษณ์.)

“กลุ่มที่ยุบไปคือเพาะเห็ด เพราะมันบใช้อาชีพดั้งเดิมของเฮา...”
(อำพร พลเล็ก. (๒๕๖๑, ๒๖ มกราคม), สัมภาษณ์.)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การเกิดขึ้นของสภาวัฒนธรรมไทยพวนบ้านฝายมูลถือเป็นจุดเริ่มต้นของแนวความคิดการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่เกิดจากความประสงค์ของคนในชุมชนที่เห็นถึงคุณค่าของวัฒนธรรมตนเอง ทำให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างเป็นทางการขึ้นภายในหมู่บ้านฝายมูลแห่งนี้ และมีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการกับทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมรวมอยู่ในสภาวัฒนธรรมไทยพวนบ้านฝายมูลด้วย

๒.) การแบ่งการปกครองภายในชุมชน

จากข้อมูลทั่วไปของชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลในบทที่ ๔ หัวข้อ ๔.๑.๓ ข้อ ๔.) จะเห็นได้ว่าบ้านฝายมูล ถือว่าเป็นหมู่บ้านที่มีขนาดใหญ่ มีจำนวนประชากรมากกว่าหนึ่งพันคน แต่ชาวพวนบ้านฝายมูลไม่ได้มีการแบ่งหมู่บ้านออกเป็นหมู่บ้านย่อยสองหรือสามหมู่บ้านเช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่น ๆ ในพื้นที่เดียวกัน ที่มีการแบ่งเป็นหลายหมู่ อันเนื่องมาจากระบบการปกครองของรัฐที่มีการให้งบประมาณคิดเป็นหมู่บ้าน ไม่ได้คิดเป็นหลังคาเรือนหรือจำนวนประชากรภายในหมู่บ้าน ทำให้หมู่บ้านที่มีจำนวนประชากรมากได้รับเงินเท่ากับหมู่บ้านที่มีจำนวนประชากรน้อย ทำให้หลาย ๆ หมู่บ้านในอำเภอท่าวังผามีการแยกตัวออกเป็นหมู่ต่าง ๆ อีกมาก ยกเว้นบ้านฝายมูล ที่ชาวบ้านเชื่อว่าการแยกหมู่บ้านจะทำให้ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของพวกเขาลดน้อยลง (กลุ่มแม่บ้านหมู่ ๔. (๒๕๔๘, ๓๑ มกราคม), สัมภาษณ์แบบกลุ่ม.)

บ้านฝายมูล จึงมีการจัดการการปกครองย่อยภายในชุมชนแบบดั้งเดิมตามแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมแต่มีการจัดการอย่างเคร่งครัดและมีประสิทธิภาพสูง ซึ่งในชุมชนมีการแบ่งเป็นหมวดต่าง ๆ จำนวน ๖ หมวด มีหัวหน้าหมวดทั้งชายและหญิง เพื่อแบ่งหน้าที่การทำงานที่แตกต่างกัน แต่เอกลักษณ์ที่ช่วยยึดโยงความสัมพันธ์ของคนในแต่ละหมวดเข้าไว้ด้วยกันที่ต่างจากหมู่บ้านอื่น ๆ คือชาวพวนบ้านฝายมูลแต่ละหมวดจะมี “หอผี” หรือ “เก้าผี” ซึ่งหอผีแต่ละหมวดจะมี “ผี” ที่คอยปกป้องรักษาคนในหมวดนั้น ๆ ซึ่งความเชื่อเรื่องผีของแต่ละหมวดนี้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสานของไทยในปัจจุบัน และในแต่ละปีนอกจากการเข้าร่วมกิจกรรมในส่วนกลางของหมู่บ้านแล้ว แต่ละหมวดจะมีการกลับมาเลี้ยงผีของหมวดตัวเองด้วย (กลุ่มแม่บ้านหมู่ ๔. ชาวพวนบ้านฝาย

มูล, วันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๘.) สิ่งเหล่านี้ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนที่มีในชุมชนขนาดใหญ่ และความแน่นแฟ้นเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ในชุมชนอีกชั้นหนึ่งเพื่อสะดวกต่อการปกครอง

โดยในแต่ละหมวดจะมีชื่อกลุ่มอย่างเป็นทางการ ชื่อเรียกตามสภาพทางภูมิศาสตร์ (ทิศที่อยู่ของหมวด เป็นชื่ออย่างไม่เป็นทางการที่ชาวบ้านใช้เรียกกันเอง, ผู้ศึกษา.) และชื่อผีประจำหมวด ดังนี้

ตารางแสดงการแบ่งการปกครองย่อยของชาวพวนบ้านฝายมูล

หมวดที่	ชื่อเรียกอย่างเป็นทางการ	ชื่อที่เรียกในชุมชน(ภาษาไทพวน)	ชื่อหอผีหรือเก้าผีประจำหมวด
๑	ศรีฝายมูล	บ้านเต้า	พ่อเจ้าย่าเมือง
๒	พลังสร้างสรรค์	บ้านกลาง	เจ้าพ่อเหมยฟ้า
๓	พิทักษ์มวลชน	บ้านเหนียว	เจ้าพ่อเหมยฟ้า(หอเล็ก)
๔	ประสานสามัคคี	บ้านโซ	เทพธิดามาตร
๕	น้ำฟ้าไทยพวน	บ้านหล่าย	เจ้าพ่อชนเหล็ก
๖	ราษฎร์พิทักษ์	บ้านหล่าย	เจ้าหลวงปู่แสง

ตารางที่ ๕.๒ แสดงการแบ่งการปกครองย่อยของชาวพวนบ้านฝายมูล

ที่มา: กลุ่มแม่บ้านหมู่ ๔. ชาวพวนบ้านฝายมูล. สัมภาษณ์แบบกลุ่ม,
วันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๘. รวบรวมโดยผู้ศึกษา.

โดยการจัดการของแต่ละหมวดจะเป็นเอกเทศต่อกัน หัวหน้าหมวดแต่ละหมวดจะมีอำนาจในการตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ตาม หัวหน้าหมวดจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการคัดเลือกมาจากลูกหมวดนั้น ๆ ซึ่งเมื่อมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน แต่ละหมวดจะมารวมตัวกันที่บ้านหัวหน้าหมวด หรือบ้านที่มีหอผีหรือเก้าผี (โสภา ตาลาว. (๒๕๖๑, ๒ กุมภาพันธ์.), สัมภาษณ์.) โดยผู้ศึกษาพบว่า แต่ละหมวดจะมีการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ต่างๆเป็นของตนเอง เช่น โต๊ะ เก้าอี้ เติ้นท์ จาน ชาม อุปกรณ์ประกอบอาหาร ฯลฯ อีกด้วย แต่เมื่อถึงคราวจัดงานใหญ่ภายในชุมชน หัวหน้าหมวดแต่ละหมวดก็จะเป็นผู้ประสานกับผู้ใหญ่บ้านและลูกหมวดของตนเองเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างพร้อมเพรียง เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และสะดวกรวดเร็ว

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าชาวพวนบ้านฝายมูลได้นำเอารูปแบบการปกครองแบบดั้งเดิมมาใช้ในการบริหารจัดการชุมชนที่มีขนาดใหญ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทันสมัย และสามารถใช้ได้จริงโดย

อาศัยความร่วมมือร่วมใจที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประสานสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยปกป้องรักษาแต่ละหมวด คือ “เก๊าผี” ซึ่งแสดงถึงความเป็นครอบครัวเดียวกันได้อย่างแน่นแฟ้น ทำให้การจัดกิจกรรมต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีถึงแม้จำนวนประชากรในชุมชนจะมีเป็นจำนวนมากก็ตาม อีกทั้งยังพึ่งพางบประมาณจากภาครัฐน้อย เพราะคนในชุมชนมีการจัดการตนเองได้อย่างเข้มแข็ง

๒) การเข้าร่วมชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทยของชาวพวนบ้านฝายมูล

จากการที่ในปี ๒๕๑๘ ชาวลาวพวนได้ร่วมกันจัดตั้ง "ชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทย" ขึ้นเป็นครั้งแรก โดยมีนายไพบูลย์ นพคุณเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งครั้งแรก มีการเชิญ พลเอก สายหยุด เกิดผล มาเป็นที่ปรึกษาและเป็นผู้ที่เสนอให้เรียกขาน "ลาวพวน" เป็น "ไทยพวน" ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (ประชา บุรพาวิถี. ๒๕๕๗, ๑๘ เมษายน). เข้าถึงได้จาก <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/575979>) จากนั้นได้มีการจัดงานสังสรรค์ติดต่อกันมาทุก ๆ ปี โดยผู้แทนจากจังหวัดต่าง ๆ หรือประธานชมรมไทยพวนเป็นประธานจัดงาน โดยชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทยมีการประชุมใหญ่สามัญประจำปีละ ๑ ครั้งและสังสรรค์ “ร้อยใจไทยพวน” ภายในเดือนธันวาคม ของทุกปี มีการ "ทอดผ้าป่าประจำปี" และสืบสานวัฒนธรรมประเพณี โดยมีแต่ละจังหวัดหมุนเวียนเป็นเจ้าภาพในแต่ละปีระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม และมีการจัดโบว์ลิ่งการกุศล ประจำปีระหว่างเดือนสิงหาคม-กันยายนของทุกปี นอกจากนี้ ยังมีการมอบทุนการศึกษาให้กับนักเรียนเชื้อสายไทยพวนแต่ละจังหวัด กับทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับสมาชิกไทยพวนที่เสียชีวิต ประจำปีที่วัดอมรินทราราม อีกด้วย

รูป ๕.๑ แสดงตราประจำชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทย

ที่มา: <https://www.facebook.com/thaipuansoceity/photos/a.526276230720209.134415.489196851094814/757004247647405/?type=1&theater>.

เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

โดยชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งชมรมคือ

๑. เพื่อเป็นศูนย์กลางที่จะได้รู้จัก พบประสังสรรค์ประสานความสามัคคี ตลอดจนความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างชาวไทยพวน และญาติมิตร
๒. เพื่อช่วยเหลือสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน
๓. เพื่อส่งเสริมการศึกษา และการสังคมสงเคราะห์ตลอดจนบำเพ็ญกุศลสาธารณประโยชน์
๔. เพื่อส่งเสริมฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงาม
๕. ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง(ชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทย. (๒๕๕๖, ๒๕

ธันวาคม). จาก <https://www.facebook.com/thaipuansoceity/photos/a.526276230720209.13415.489196851094814/757004247647405/?type=1&theater>)

จากการรวมกลุ่มดังกล่าวทำให้กลุ่มชาติพันธุ์พวนที่กระจัดกระจายกันตั้งถิ่นฐานอยู่กว่า ๑๙ จังหวัดในประเทศไทยได้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งพร้อมที่จะอนุรักษ์สืบสานประเพณีวัฒนธรรม พิธีกรรมและความเชื่อที่บรรพบุรุษไทพวนได้หวงแหนมา ให้คงอยู่คู่สังคมที่มีชาวไทพวนอาศัยอยู่ตลอดไป

โดยชาวพวนบ้านฝายมูลก็ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทย อย่างเป็นทางการในช่วงปี พ.ศ.๒๕๔๖ โดยมีการประชุมหมู่บ้านและสอบถามความสมัครใจในการเข้าร่วมของคนในชุมชนเสียก่อน เมื่อชาวบ้านมีมติในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของชมรมก็จะมีการติดต่อไปยังสำนักงานชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทย ณ วัดอมรินทราราม ติดกับโรงพยาบาลศิริราช กรุงเทพฯ โดยมีนายยุทธนา ดวงประภากรเป็นผู้ประสานงาน และหลังจากนั้นชาวพวนบ้านฝายมูลก็ได้เข้าร่วมกิจกรรมกับทางชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทยตลอดมาจนกระทั่งปัจจุบัน โดยทางชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทยก็มีการนำผ้าป่ามาถวาย ณ วัดฝายมูลในวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๑ และวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ.๒๕๕๑ (สุจิตร์ งานสืบสานประเพณีวัฒนธรรมไทยพวนครั้งที่ ๕๗ ประจำปี ๒๕๕๘ ณ วัดหนองเค็ด ต.ท่าถ่าน อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา, ม.ป.ป.)

“เข้ามาได้ ๑๐ กว่าปีแล้วก่อนหน้าปี ๕๑ สัก ๔-๕ ปีแล้ว...ชาวบ้านเขาก็จะมาประชุมกัน ตกลงเข้า คนประสานงานก็มีกำนันยุทธ...”(อภัย ธิมา.
(๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม), สัมภาษณ์.)

รูปที่ ๕.๒ ชาวพวนบ้านฝายมูลเข้าร่วมการแสดงบนเวทีในงานสืบสานวัฒนธรรมประเพณีไทยพวน ๒๓ จังหวัด จัดที่บ้านหาดเสี้ยว อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย เมื่อวันที่ ๑๗-๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑
ที่มา:<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1065170496958552&set=a.630177837124489.1073741827.100003968368490&type=3&theater>.

เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ชาวพวนบ้านฝายมูลมีการเข้าร่วมกับชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นชมรมที่มีการดำเนินงานเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในระดับประเทศ เป็นการสร้างเครือข่ายความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็น และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน รวมไปถึงเชื่อมโยงความเป็นชาวพวนให้แน่นแฟ้นขึ้นนั่นเอง

๕.๑.๒ การจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมของคนในชุมชน

เมื่อมนุษย์รวมตัวกันเป็นสังคมก็มักจะมีการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ในการอยู่ร่วมกัน ทั้งตอบสนองความต้องการด้านความเชื่อ ด้านสุนทรียะ และเพื่อเหตุผลทางเศรษฐกิจสมัยใหม่ก็เป็นได้ โดยในชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลก็ได้มีการจัดการพื้นที่เหล่านี้ให้ใช้งานเหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไปเช่นเดียวกัน โดยจะอธิบายดังต่อไปนี้

๑.) การจัดการเหมืองมหัศจรรย์

ชาวพวนบ้านฝายมูลถือว่าเหมืองมหัศจรรย์ถือเป็นผลงานที่แสดงให้เห็นถึงความชาญฉลาดของบรรพบุรุษของพวกเขาที่สามารถเจาะหินผาโดยใช้เครื่องมือที่มาจากภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์คือ “การตีเหล็ก” อีกทั้งเหมืองแห่งนี้ยังเป็นสิ่งสำคัญในการทำการเกษตรในชุมชนดังนั้นเหมืองมหัศจรรย์จึงได้รับการดูแลเป็นอย่างดีโดยคนในชุมชน โดยชาวพวนบ้านฝายมูลมีการจัดการเหมืองมหัศจรรย์ในสองด้านด้วยกัน กล่าวคือ

ด้านแรก เป็นการจัดการกับตัวเหมือง กล่าวคือจะมีการช่วยกันเฝ้าระวังในชุมชนเพื่อทำความสะอาด ตัดหญ้าและขุดลอกเหมืองเป็นประจำทุกปี และด้านที่สอง เป็นการจัดการพื้นที่บริเวณหน้าฝายและป่าชุมชนรอบ ๆ เหมืองฝาย โดยมีการสร้างสิ่งก่อสร้างเพื่อพักผ่อนหย่อนใจและเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่ชุมชนจะมีการจัดการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวในอนาคต กล่าวคือ ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๙ มีการสร้างทางเดินทางกว้าง ๑ เมตร เป็นถนนคอนกรีตสลับกับทางลูกรังเป็นบางช่วง และมีศาลาพักผ่อน ๓ แห่ง มีการก่อสร้างศาลาชมวิวป่าและลำห้วย หอคอยเฝ้าระวัง พร้อมกับมีเรือแคนูและจักรยานปั่นในน้ำไว้คอยบริการแก่นักท่องเที่ยวอีกด้วย

รูปที่ ๕.๓ แสดงสิ่งก่อสร้างเพื่อใช้พักผ่อนบริเวณฝายน้ำอย่างและเหมือนมัทศจรย์
ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

รูปที่ ๕.๔ แสดงการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลผ่านสื่อสังคมออนไลน์
ที่มา: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1743118739293096&id=1536925909912381. เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๑.

๒.) การจัดการพื้นที่บริเวณดงชะบ้าน หรือช่วงเจ้าหลวง

ดงชะบ้านหรือช่วงเจ้าหลวงถือเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์กลางหมู่บ้านที่ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่ใช้ตอบสนองความเชื่อและมีการใช้ประกอบพิธีกรรมของคนในชุมชน ในอดีตพื้นที่บริเวณนี้เป็นป่าดิบ มีเพียงหิ้งศาลเล็ก ๆ และหลักเสื่อบ้านที่ทำขึ้นอย่างง่าย ๆ โดยไม้เนื้อแข็ง อยู่ท่ามกลางต้นไม้ใหญ่ ต่อมาเมื่อหมู่บ้านมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น มีการขยายพื้นที่อยู่อาศัยทำให้ในปัจจุบันพื้นที่บริเวณนี้ถูกรายรอบไปด้วยบ้านเรือนของคนในชุมชน และมีการสร้างสิ่งก่อสร้างเพิ่มเติมขึ้นมาเพื่อรับใช้ชุมชนมากขึ้น ดังที่ได้กล่าวไปในบทที่ ๓ เช่น ศาลเจ้าหลวงเหมยฟ้า (เจ้าหลวงชมพู), กำแพงบรรพชน, บ้านจำลองไทยพวน เป็นต้น

โดยในปัจจุบัน (ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๐) ได้มีการก่อสร้างศาลาเลี้ยงผีเจ้าหลวงหลังใหม่ทางทิศเหนือของประติมากรรมเจ้าหลวงเหมยฟ้า (เจ้าหลวงชมพู), ซึ่งแล้วเสร็จภายในสิ้นเดือนมกราคม พ.ศ.๒๕๖๑ เพื่อที่จะให้ทันกับงานบวงสรวงเจ้าหลวงชมพูที่จะเกิดขึ้นในประเพณีกำฟ้าที่บ้านประจำปี พ.ศ.๒๕๖๑ นี้

“แปรงศาลาเลี้ยงผีใหม่ จะหื้อแล้วต๋นก่อนงานที่บ้านเดือนหน้า...” (ยุทธนา ดวงประภากร. (๒๕๖๐, ๑๕ ธันวาคม), สัมภาษณ์.)

รูป ๕.๕ แสดงการก่อสร้างอาคารหลังใหม่ในเดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๐
ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๐.

นอกจากนั้น ในอนาคตกลุ่มผู้นำและคนในชุมชนจะมีการพัฒนากำแพงบรรพชนเนื่องจากภาพที่เขียนบนกำแพงชำรุดทรุดโทรมลงไปตามกาลเวลา รวมถึงมีแผนที่จะสร้างหลักเสือบ้านขึ้นใหม่ โดยใช้เสาเช่นเดียวกับเสาหลักเมือง (เสาเดียว) และมีแนวคิดในการพัฒนาบ้านจำลองไทยพวนให้เป็นพิพิธภัณฑ์เก็บเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของชาวพวนบ้านฝายมูลในอดีตอีกด้วย

“จะมีการฉลองหลักเสื่อ ละก็จะยะใหม่เหมือนศาลหลักเมืองแต่มีหลักเก้านั้นเป็นฐาน...กำแพงบรรพชนก็คือจินตนาการการอพยพของชาวพวน อาชีพ การละเล่น ประเพณี กำลังอยู่กับคณะกรรมการหมู่บ้านว่าจะมาปรับปรุง...บ้านจำลองก็แบ่งมาประมาณสิบกว่าปี อยากเก็บรูปแบบบ้านดั้งเดิมประการที่ ๑ ประการที่ ๒ ก็จะเก็บวัสดุอุปกรณ์เป็นพิพิธภัณฑ์หมู่บ้าน...” (อภัย จิมา. (๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม). ชาวพวนบ้านฝายมูล. สัมภาษณ์.)

รูปที่ ๕.๖ แสดงกำแพงบรรพชนและหลักเสือบ้านที่ชำรุดทรุดโทรมที่คนในชุมชนมีแผนที่จะพัฒนาในอนาคต

ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๑.

รูปที่ ๕.๗ แสดงบ้านจำลองไทพวน ที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของประติมากรรมเจ้าหลวงหมยฟ้า (เจ้าชมพู)
ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๑.

๓.) การจัดการวัตถุทางวัฒนธรรมอื่น ๆ

นอกจากชาวพวนบ้านฝายมูลจะมีการจัดการสิ่งก่อสร้างที่ตอบสนองความเชื่อ และใช้ในพิธีกรรมแล้ว ในชุมชนยังมีการนำเอาสินค้าภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนคือ “พริ้วฝายมูล” จำลอง ไปจัดวางตามทางเข้าหมู่บ้าน หรือริมถนนสายหลักทั้งถนนน่านทุ่งช้าง และ ถนน วรนคร เพื่อเป็นการแสดงถึงตัวตนของกลุ่มคนในชุมชนอีกด้วย ดังจะเห็นได้ในรูปที่ ๕.๒๔

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าชาวพวนบ้านฝายมูลมีการจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมในชุมชนของตนเองเพื่อความเหมาะสมกับยุคสมัยและการใช้งานที่มีความหลากหลายมากขึ้น อาทิเช่น มีการพัฒนาฝายน้ำให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยว การสร้างถาวรวัตถุเพื่อตอบสนองความต้องการใช้งานของคนในชุมชนที่เปลี่ยนไปรวมไปถึงการสร้างถาวรวัตถุที่แสดงความเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเพื่อให้คนทั่วไปได้รับรู้ เป็นต้น

๕.๑.๓ วิเคราะห์ศักยภาพ สภาพปัญหา และแนวทางของการจัดการกลุ่มและพื้นที่ทางวัฒนธรรมในชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลในอนาคต

จากข้อมูลใน ๕.๑ และ ๕.๒ ทำให้ทราบว่าชาวพวนบ้านฝายมูลมีกระบวนการในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยการใช้ความร่วมมือประสานงานกันในรูปแบบของกลุ่มที่ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็น

ทางการ ซึ่งในหัวข้อที่ ๔.๑.๓ นี้ จะได้มีการวิเคราะห์ถึงศักยภาพ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น และแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการการรวมกลุ่มทางวัฒนธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูลต่อไป

๑.) ศักยภาพ จาก ๕.๑.๑ และ ๕.๑.๒ จะพบว่า ศักยภาพที่สำคัญของการจัดการกลุ่มทางวัฒนธรรมและพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลคือ “คนในชุมชน” กล่าวคือ คนในหมู่บ้านมีความกระตือรือร้นในการจัดการกับทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชน ดังจะเห็นได้จากความพยายามในการสร้างสภาพวัฒนธรรมไทยพวนบ้านฝายมูล ความพยายามในการเข้าร่วมกิจกรรมกับชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทย รวมไปถึงการที่คนในชุมชนมีความเห็นพ้องต้องกันในการไม่แยกเป็นหมู่บ้านย่อยๆเพื่อรับเงินช่วยเหลือที่มากขึ้นจากส่วนกลางที่อาจนำไปสู่การแยกหมู่บ้านออกจากกัน โดยมีการใช้การปกครองในแบบดั้งเดิมเข้ามาช่วยบริหารจัดการชุมชนให้เป็นไปอย่างมีระเบียบเรียบร้อยแทน อีกทั้ง เมื่อมีการจัดการ สร้างสิ่งก่อสร้าง หรือขอความร่วมมือจากคนในชุมชนให้เข้าไปช่วยพัฒนา บริจาคเงินและทำความสะอาดสิ่งก่อสร้างเหล่านั้น คนในชุมชนก็จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ดังรายละเอียดใน ๕.๑.๑ และ ๕.๑.๒

ศักยภาพด้านที่สองคือ “ทรัพยากรทางธรรมชาติ” ไม่ว่าจะเป็นเหมืองมหัศจรรย์หน้าฝาย ล้วนแล้วแต่เป็นอัตลักษณ์ที่ชุมชนอื่นๆไม่มี สามารถพัฒนาเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจได้เป็นอย่างดี

และศักยภาพด้านที่สาม คือ สิ่งก่อสร้างทางวัฒนธรรม เช่น บ้านจำลองไทพวน กำแพงบรรพชน สิ่งเหล่านี้ก็ถือเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่คนในชุมชนได้สร้างขึ้นเพื่อให้ลูกหลานได้เรียนรู้

๒.) สภาพปัญหาของการรวมกลุ่มและพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูล

จากการศึกษาพบปัญหาที่เกิดขึ้นกับการจัดการใน ๕.๑.๑ และ ๕.๑.๒ คือ

- การจัดการกับพื้นที่ทางวัฒนธรรมเป็นไปอย่างไม่ต่อเนื่อง ขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และขาดการประชาสัมพันธ์ ดังจะเห็นได้จากในปัจจุบันพื้นที่บริเวณเหมืองฝายที่เคยมีการจัดการเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีการใช้งบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลปากคาเพื่อจัดซื้อจักรยานน้ำ เรือแคนู และมีการสร้างศาลาพักผ่อนไว้หลายจุด ซึ่งในปัจจุบันสิ่งของเหล่านั้นไม่ได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่าเท่าที่ควร เนื่องจากขาดคนดูแล ขาดการประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปได้รับรู้ ทำให้เมื่องบประมาณถูกใช้ไปหมดก็ไม่มีผู้ใดเข้ามาบริหารจัดการต่อ ทำให้สิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นปัจจุบันถูกทิ้งร้าง และอาจเป็นแหล่งมั่วสุมได้ เนื่องจากอยู่ห่างไกลจากชุมชน และเปลี่ยวอาจทำให้ผู้ที่ต้องการเดินทางเข้ามาเพื่อชื่นชมธรรมชาติและพักผ่อนหย่อนใจรู้สึกไม่ปลอดภัย

- สิ่งก่อสร้างทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนยังใช้งานได้อย่างไม่เต็มศักยภาพ โดยเฉพาะบ้านจำลองไทพวนที่มีการก่อสร้างมากกว่าสิบปีนั้น ในช่วงเวลาหนึ่งถูกทิ้งร้างทำให้ปลวกกัดกิน ก่อนจะไต่งบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคามาปรับปรุง แต่ในปัจจุบันบ้านจำลองไทพวนจะถูกใช้งานเฉพาะช่วงกิจกรรมกำฟ้าที่บ้าน โดยเป็นพื้นที่ปรุงอาหาร หรือนั่งรับประทานอาหารเท่านั้น ทำให้บ้านจำลองไทพวนมีการใช้งานอย่างไม่คุ้มค่าเท่าที่ควร

- การสร้างสิ่งก่อสร้างใหม่จำเป็นต้องศึกษาความเป็นของแท้ดั้งเดิมของสิ่งก่อสร้างนั้นด้วย เพื่อที่จะไม่ทำให้เมื่อเกิดการสร้างขึ้นใหม่แล้วจะทำให้สูญเสียอัตลักษณ์ดั้งเดิมไป อาทิเช่น การสร้างหลักเสื่อบ้าน ควรศึกษาของแท้ดั้งเดิมว่าเป็นรูปแบบใด มีกี่เสา และควรก่อสร้างตามหลักฐานดั้งเดิมที่มีอยู่เป็นหลัก ไม่ควรนำเอารูปแบบจากที่อื่นมาใช้

๓.) แนวทางการจัดการปัญหาของการรวมกลุ่มและพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชุมชน ชาวพวนบ้านฝายมูล เนื่องด้วยบ้านฝายมูลมีคนในชุมชนเป็นจุดแข็ง ด้วยความรักพวกพ้อง สามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สิ่งเหล่านี้สามารถนำมาจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ โดยเมื่อจะมีการจัดการใดๆกับทรัพยากรต่างๆ เช่น การจัดการท่องเที่ยวเหมืองฝาย หรือ การใช้ประโยชน์กับอาคารบ้านจำลองไทพวนให้คุ้มค่าย่อมสามารถทำได้ ด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานส่วนท้องถิ่นกับคนในชุมชนอย่างแท้จริง อาทิเช่น การสอบถามความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชนก่อนการจัดการ การสร้างความเป็นเจ้าของร่วมกัน การค้นหาข้อมูลให้ละเอียดก่อนการจัดการ และแผนการดูแลรักษา หลังจากจัดการกับแหล่งเหล่านั้นแล้วเสร็จ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาใน ๕.๑.๓ จะเห็นได้ว่าศักยภาพของชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลคือ การที่คนในชุมชนมีความเข้มแข็งและรักวัฒนธรรมของตนเอง ดังจะเห็นได้จากการร่วมกันก่อตั้งกลุ่ม และเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มวัฒนธรรมระดับชาติ รวมไปถึงการสร้างและพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรม อยู่เสมอ รวมไปถึงการมีทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่าง สามารถพัฒนาได้ในอนาคต แต่อย่างไรก็ตาม ยังคงมีอุปสรรคในการจัดการที่ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ซึ่งก็สามารถจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้จากจุดแข็งที่มีอยู่ของชุมชน

โดยข้อมูลใน ๕.๑ นั้นชี้ให้เห็นถึงความพยายามที่จะจัดการกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูลอย่างเป็นรูปธรรม เช่นการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ การแต่งตั้งคนในชุมชนขึ้นมาดูแลอย่างชัดเจน รวมไปถึงการจัดการกับวัตถุทางวัฒนธรรมในชุมชนซึ่งแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น

๕.๒ การจัดการอัตลักษณ์ของชาวพวนบ้านฝายมูลผ่านทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรม

ทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรมถือเป็นสิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทุกคน ทุกวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า แต่สามารถสัมผัสได้ทางใจและสามารถช่วยในการจรรโลงสังคม โดยในชุมชนพวนบ้านฝายมูลได้มีการนำเอาทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรมมาจัดการให้เกิดประโยชน์เพื่อคงความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองเอาไว้ได้อย่างน่าสนใจ ดังจะอธิบายต่อไปนี้

๕.๒.๑ การจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านประเพณีชุมชน

จากการศึกษาพบว่า การจัดงานประเพณีในชุมชนถือเป็นหัวใจหลักในการสืบทอดอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของชาวพวนบ้านฝายมูล เนื่องจากในงานประเพณีจะมีการทำกิจกรรมร่วมกันของคนทุกเพศทุกวัย และมีความสนุกสนาน ดึงดูดให้ลูกหลานที่อยู่ต่างจังหวัด หรือแม้กระทั่งเด็กและวัยรุ่นวัยเรียนในชุมชนอยากกลับเข้ามาร่วมทำกิจกรรมกับคนสูงวัยหรือผู้ใหญ่

จากที่กล่าวมาในบทที่ ๔ บ้านฝายมูลเป็นชุมชนชาวพวนที่มีประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์อยู่หลายประเพณี โดยแต่ละประเพณีจะมีแนวทางการสืบทอดแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

-ประเพณีที่บ้าน

ประเพณีที่บ้านถือเป็นประเพณีของชาวพวนบ้านฝายมูลเพียงแห่งเดียวเท่านั้น ชาวพวนในพื้นที่อื่นๆ ของไทยไม่ได้มีประเพณีนี้แต่อย่างใด ประเพณีที่บ้านมีที่มาจากความเชื่อเรื่องเจ้าชมพูที่เป็นผีบรรพบุรุษหรือวีรบุรุษของชาวพวนบ้านฝายมูล มาผสมผสานกับความเชื่อของคนพื้นถิ่นอำเภอท่าวังผา ซึ่งก็คือชาวไทลื้อ ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีมากที่สุดและมีวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ชัดเจนในอำเภอท่าวังผา อีกทั้งชาวไทลื้อยังมีการตั้งบ้านเรือนอยู่รายรอบชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูล ทำให้บ้านฝายมูลมีการนำเอาวัฒนธรรมเหล่านี้มาผสมผสานกันจนกระทั่งกลายเป็นประเพณีที่บ้าน หรือ “สองปีฮาม สามปีไขว่” ที่มีการจัดการคล้ายคลึงกับประเพณีบูชาเจ้าหลวงเมืองลำของชาวไทลื้อ บ้านต้นฮ่าง หนองบัว และดอนมูล ที่มีการจัดงาน “สามปีสี่รวงข้าว บวงสรวงเจ้าหลวงเมืองลำ” หรือ “ก้ำเมือง, ก้ำเมิง” ที่มีการจัดงาน ๓ ปี ต่อ ๑ ครั้ง และมีการปิดตาแหลวเพื่อ “คนโน้นห้ามออก คนนอกห้ามเข้า” เพื่อประกอบพิธีกรรมภายในชุมชน

ซึ่งตามความเชื่อเรื่องการที่บ้านของชาวพวนบ้านฝายมูลถือเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อเรื่องการกวาดล้างสิ่งที่ไม่ดีออกไปจากชุมชน และการแสดงความกตัญญูต่อเจ้าหลวงชมพู่โดยการบวงสรวงซึ่งรับรูปแบบการจัดงานพิธีมาจากชาวไทยลื้อจากเมืองลำน้ำเอง โดยมีการจัดงานหลังจากการกำฟ้าเสร็จสิ้น ทำให้มีการดึงเอาอัตลักษณ์ความเป็นชาวพวนคือ “ประเพณีกำฟ้า” เข้ามาร่วมด้วย โดยใช้ชื่องานประเพณีนี้ว่า “งานประเพณีกำฟ้าที่บ้าน” ซึ่งในปี พ.ศ.๒๕๖๑ ตรงกับวันที่ ๓ เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑ โดยทางหมู่บ้านฝายมูลได้กำหนดจัดงานในช่วงวันที่ ๑-๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑

“เป็นประเพณีของบ้านลาวเขาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ บ้านอื่นบมีบ้านอื่นมีแต่กำฟ้า แต่บมีที่บ้าน ที่บ้านมีแต่บ้านฝายมูลอย่างเดียว ที่มีที่บ้านเพราะที่คือหุ้มที่ บหื้อมีพยาธิดาพาร บหื้อมีโรคภัย หมายความว่าทำพิธีกวาดล้างสิ่งเสนียดจัญไรออกจากบ้านไป”(อภัย ธิมา. (๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม), สัมภาษณ์.)

“ด้วยหมู่บ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ต.ป่าคา อ.ท่าวังผา จ.น่าน มีบรรพบุรุษเป็นชาวไทยพวน โดยชาวไทยพวนบ้านฝายมูลนั้น จะมีภาษาพูดเป็นเอกลักษณ์ของตนเองเรียกว่า “ภาษาพวน” และอาชีพที่บรรพบุรุษได้สืบทอดและยึดถือปฏิบัติประกอบอาชีพจนถึงปัจจุบัน คือ ตีเหล็กและทอผ้า และจะมีประเพณีที่สำคัญของชาวไทยพวนนั้นคือ ประเพณีกำฟ้าที่บ้าน ทุกๆ ๓ ปี (๒ ปีฮาม ๓ ปีไขว่) ในวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ประมาณต้นเดือนกุมภาพันธ์ เพื่อบวงสรวงเจ้าหลวงเหมยฟ้า (เจ้าชมพู่) ในปีนี้มีการสร้างหอบูชาและศาลาที่พักขึ้นมาใหม่พร้อมกับตั้งองค์ผ้าป่าสามัคคี ๑ กอง เพื่อเป็นการทำบุญเฉลิมฉลองพร้อมทั้งรักษาประเพณีอันดีงามของชาวไทยพวนที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ รวมถึงการแสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวทิต่อบรรพบุรุษ ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ผู้ใหญ่บ้านฝายมูลโดยความเห็นชอบของที่ประชุมประจำเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ครั้งที่ ๑/๒๕๖๑ ลงวันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๑ จึงขอแต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานประเพณีกำฟ้าที่บ้านและกำหนดการ ดังนี้...”(คำสั่งบ้านฝายมูล ที่ ๐๐๑/๒๕๖๑ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานประเพณีกำฟ้าที่บ้านปี พ.ศ.๒๕๖๑, ม.ป.ป. หน้า ๑.)

รูปที่ ๔.๘ แสดงรูปแบบการจัดงานประเพณีที่บ้านของชาวพวนบ้านฝายมูลที่มีการใช้ “ตาแหลว” มาปิดทางเข้าทุกทางของหมู่บ้าน โดยคนในห้ามออกคนนอกห้ามเข้า เช่นเดียวกับประเพณีบูชาเจ้าหลวงเมืองลำของชาวไทลื้อทั้งสามหมู่บ้านในอำเภอท่าวังผา
ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

ปัจจุบัน ประเพณีที่บ้านถือเป็นประเพณีที่แสดงความสามัคคีของชาวพวนบ้านฝายมูลอย่างเด่นชัด โดยการจัดการของคนในชุมชนเองอย่างเป็นระบบ มีการใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อจัดงานอย่างยิ่งใหญ่ ที่มีการจัดเพียง ๓ ปีต่อ ๑ ครั้ง ทำให้คนในชุมชนตั้งตารอและมีความเต็มใจในการช่วยจัดงานประเพณีนี้ทุกคร้ວ່ร โดยการจัดงานนั้นในปัจจุบันมีการจัดการอย่างเป็นทางการ โดยมีกระบวนการการดำเนินงานดังนี้

๑.) การประชุมจัดงานและกำหนดหน้าที่การทำงาน

การจัดประเพณีที่บ้านถือเป็นงานใหญ่ ดังนั้น จะมีการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน ร่วมกับที่ปรึกษาหมู่บ้าน หัวหน้าหมวด รวมถึงชาวบ้านฝายมูลทุกหลังคาเรือน เรื่องวันและเวลาในการจัดงาน กิจกรรมที่จะต้องดำเนินการ รวมถึงการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดงานอย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากในปี พ.ศ.๒๕๖๑ ได้มีการออกหนังสือ “คำสั่งบ้านฝายมูล ที่ ๐๐๑/๒๕๖๑ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานประเพณีกำฟ้าที่บ้านปี พ.ศ.๒๕๖๑” ขึ้นมา โดยมีการกำหนดภาระหน้าที่ในการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน ดังนี้

๑. คณะกรรมการที่ปรึกษา เป็นบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิและวัยวุฒิภายในชุมชน ประกอบไปด้วยพระ พ่ออาจารย์ ผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีความรู้ในการจัดงานประเพณี ผู้สูงอายุ รวมไปถึงผู้นำ

ชุมชนอย่างเป็นทางการ เป็นต้น มีหน้าที่ให้คำปรึกษาและให้การสนับสนุนคณะกรรมการชุดต่างๆ ให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ

๒. คณะกรรมการดำเนินงานประกอบไปด้วยผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการสภาวัฒนธรรมบ้านฝายมูล ชุมรมต่าง ๆ หัวหน้าหมวดทั้งชายและหญิงทุกหมวด กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มเยาวชน มีหน้าที่วางแผนการดำเนินงาน พิจารณาแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานฝ่ายต่าง ๆ ตลอดจนถึงกำกับดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพและบรรลุตามวัตถุประสงค์

๓. คณะกรรมการฝ่ายปฎิคม ประกอบด้วยคณะกรรมการร่วมกับกลุ่มสตรีแม่บ้านบ้านฝายมูล มีหน้าที่ประสานงาน เตรียมความพร้อม ดูแลอาหารว่าง เครื่องดื่ม และอาหารกลางวันให้คณะกรรมการทุกแผนกฝ่าย รวมถึงแขกผู้มาร่วมงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

๔. คณะกรรมการจัดทำเวทีการแสดง จะเป็นคณะกรรมการร่วมกับกลุ่มพ่อบ้านบ้านฝายมูลทุกคน มีหน้าที่จัดสถานที่ เวทีการแสดง ประสานงาน เตรียมความพร้อมวัสดุอุปกรณ์การจัดทำป้ายหรือข้อความบนเวที และตกแต่งสถานที่

๕. คณะกรรมการฝ่ายการเงิน มีหน้าที่ ดำเนินงานเกี่ยวกับรายรับ-รายจ่าย การเบิกจ่ายเงินในการจัดงานประเพณีกำฟ้าที่บ้าน

๖. คณะกรรมการฝ่ายพิธีกร-พิธีการ มีหน้าที่ดำเนินงานตามลำดับขั้นตอนในด้านพิธีการ และเป็นพิธีกรในการจัดงานประเพณีกำฟ้าที่บ้าน และจัดให้มีคำกล่าวเปิด-ปิด งาน

๗. คณะกรรมการฝ่ายจัดหารางวัล มีหน้าที่จัดหารางวัลสำหรับการแข่งขันกีฬาพื้นบ้านงานประเพณีกำฟ้าที่บ้าน

๘. คณะกรรมการฝ่ายเทคนิคด้านสื่อ อุปกรณ์แสงสี เครื่องเสียง มีหน้าที่จัดเตรียมความพร้อมด้านการติดตั้งเครื่องเสียง ประสานงานควบคุมดูแลเครื่องเสียง อุปกรณ์ที่ให้แสงสว่างในงานประเพณีกำฟ้าที่บ้าน

๙. คณะกรรมการฝ่ายพิธีกรรมบวงสรวงเจ้าหลวงเหมยฟ้า (เจ้าชมพู) ประกอบไปด้วยคณะกรรมการและกรรมการผู้สูงอายุชาย-หญิง ทุกท่าน มีหน้าที่เตรียมความพร้อมและดำเนินการในช่วงพิธีบวงสรวงเจ้าหลวงเหมยฟ้า (เจ้าชมพู) ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามจารีตประเพณี

๑๐. คณะกรรมการฝ่ายรักษาความปลอดภัย ประกอบด้วยคณะกรรมการและอาสาสมัคร อ.ป.พ.ร. บ้านฝายมูลทุกคน มีหน้าที่ดูแลรักษาความปลอดภัยให้กับผู้เข้าร่วมงาน จัดการจราจร สถานที่จอดรถ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวภายในบริเวณงาน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

๑๑. คณะกรรมการฝ่ายจัดหาอาหารและเครื่องดื่ม ประกอบด้วยคณะกรรมการและหัวหน้าหมวดชาย-หญิงทุกหมวด มีหน้าที่ประสานร้านค้าเพื่อดำเนินการจัดหาอาหารและเครื่องดื่ม เตรียมให้กับคณะกรรมการฝ่ายปฏิบัติ

๑๒. คณะกรรมการดำเนินการจัดการแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน มีหน้าที่จัดหาและเตรียมอุปกรณ์ในการแข่งขันให้เป็นไปตามระยะเวลาและความเหมาะสมตามที่กำหนด ตลอดจนตัดสินการแข่งขันด้วยความยุติธรรม

๑๓. คณะกรรมการสรุปผลการแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน มีหน้าที่บันทึกผลการแข่งขันแต่ละประเภท และสรุปผลการแข่งขัน

๑๔. คณะกรรมการฝ่ายพยาบาล ประกอบด้วยคณะกรรมการและ อ.ส.ม. บ้านฝายมูลทุกท่าน มีหน้าที่จัดเตรียมกระเป๋ายา ดูแลผู้เข้าร่วมงานประเพณีกำฟ้าที่บ้าน

จากการศึกษาพบว่าคณะกรรมการแต่ละฝ่ายทางผู้นำชุมชนจะมีการเลือกจากคนในชุมชนที่มีความถนัดหรือมีอาชีพที่เกี่ยวข้องและเหมาะสมกับหน้าที่ที่ได้รับ โดยชาวบ้านทุกหลังคาเรือนจะมีส่วนร่วมในงานนี้ทั้งสิ้น เมื่อคนในชุมชนได้รับหน้าที่แล้วก็จะมีการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มกำลังความสามารถ ทั้งเตรียมงาน จัดงาน และเข้าร่วมการแสดงบนเวที โดยชาวบ้านหนึ่งคนจะมีหน้าที่สองส่วนคือ หน้าที่โดยรวมของหมู่บ้าน และหน้าที่ของแต่ละหมวด ดังจะเห็นได้จากผลงานที่เกิดขึ้นในวันจัดงานประเพณีที่มีการจัดอย่างยิ่งใหญ่และสวยงาม

รูปที่ ๕.๙ แสดงบรรยากาศของงานกำฟ้าที่บ้านช่วงกลางคืน (กินข้าวแลง แยกประเพณี)

ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

“...ไปได้ไปขายของ แม่หยุดมา ๒-๓ วันละ มาซอยเขา” (แหวน ไชยมิ่ง.
(๒๕๖๑, ๒ กุมภาพันธ์), สัมภาษณ์.)

จะเห็นได้ว่า ในปัจจุบันการจัดงานประเพณีที่บ้านเป็นไปอย่างเป็นทางการ มีการแบ่งหน้าที่การทำงานอย่างชัดเจน เนื่องจากเป็นงานใหญ่ที่สุดของชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลที่มีเพียง ๑ ครั้งในช่วงเวลา ๓ ปี แสดงให้เห็นถึงความสมัคสมานสามัคคีของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี เพราะทุกคนในชุมชนได้เสียสละเวลาในการทำมาหากินเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณี และในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ นี้ทางชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา นำโดยนายยุทธนา ดวงประภากร นายกองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา ซึ่งเป็นคนในชุมชนพวนบ้านฝายมูล ได้มีการเชิญนายอำเภอท่าวังผาและผู้นำการปกครองส่วนท้องถิ่นของอำเภอท่าวังผาเข้าร่วมด้วย ทำให้งานนี้มีใช้เป็นงานภายในชุมชนอย่างเดียวยังอีกต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม การเชิญบุคคลภายนอกเข้าร่วมอาจเป็นข้อดีในการเผยแพร่และสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูลให้ประจักษ์แก่สายตาคนทั่วไปได้ไม่มากนักน้อยเช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากรูปแบบเวที การแสดงบนเวที การเดินขบวนรวมไปถึงการจัดนิทรรศการของแต่ละหมวดล้วนแล้วแต่มาจากแนวคิดและความต้องการนำเสนออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนทั้งสิ้น ดังจะได้อธิบายในหัวข้อต่อไป

- ประเพณีกำมาฮั่ว มาฮาย

จากที่ได้อธิบายรายละเอียดของประเพณีกำมาฮั่ว มาฮายไปแล้วในบทที่ ๔ นั้น จะเห็นได้ว่า ประเพณีกำมาฮั่ว มาฮาย คือการหยุดทำงานเช่นเดียวกับการกำฟ้า โดยจะกำในวันขึ้น ๘ ค่ำ ขึ้น ๑๕ ค่ำ และวันแรม ๘ ค่ำ แรม ๑๔ ค่ำ หรือแรม ๑๕ ค่ำ ของทุก ๆ เดือน ในวันกำมาฮั่ว มาฮาย จะไม่มีการทำกิจกรรมใด ๆ ที่ทำให้เกิดเสียงดัง เช่น การตีเหล็ก ต่ำข้าว ทอหูก ปั่นฝ้าย แต่จะออกไปหาอาหารตามที่ตนถนัดเท่านั้น เพราะในอดีตชาวพวนบ้านฝายมูลทำงานทุกวันไม่มีวันหยุดจึงทำให้เกิดประเพณีนี้ขึ้น

ซึ่งในปัจจุบันชาวพวนบ้านฝายมูลได้ยกเลิกประเพณีปฏิบัตินี้แล้ว เนื่องจากสภาพทางสังคมและอาชีพของคนในชุมชนที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติตามประเพณีได้จริงอีกต่อไป ด้วยประเพณีนี้จำเป็นจะต้องหยุดทำงานหลายครั้งในระยะเวลาหนึ่งเดือนทำให้ไม่เหมาะสมกับยุคสมัย เพราะปัจจุบันมักจะใช้วันเสาร์-อาทิตย์ เป็นวันหยุดทั่วไป ครั้นจะหยุดตามประเพณีกำมาฮั่ว มาฮายเพิ่มอีกอาจจะทำให้ชาวพวนบ้านฝายมูลเสียการเสียนงานได้นั่นเอง

“ประเพณีของลาวที่มีมาตั้งแต่พ่ออุ๊ยแม่หม่อนก็มี ๑ กำมาฮั่ว มาฮาย
ละก็กำเกียง จะเป็นกำเดือน ๑๒ ค่ำ มีปีละเตื่อ แต่กำมาฮั่ว มาฮายนี้มีทุกวันพระ

วันสี่ล จะหยุดทุกอย่าง หยุดปั่นฝ้ายทอผ้า กำคือ ไม่กระทำการอันใด...แล้วทีนี้
ทำไมกำมาฮั่ว มาฮายถึงยัง เพราะว่ามันกำหมั้น ๗ คำ ๘ คำ ก็กำ บางทีติดกับ
วันศุกร์-เสาร์-อาทิตย์ มันติดๆกัน กำนางานก็จะเสียไป เพราะว่าเดี๋ยวนี้มันบ่เหมือน
เมื่อก่อน...(อภัย ธิมา. (๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม), สัมภาษณ์.)

จะเห็นได้ว่าชาวพวนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ขยันขันแข็งและมักจะทำงานทุกวันจนไม่มีวันหยุด
พัก ทำให้เกิดประเพณีนี้ขึ้นมา แต่ในปัจจุบันชาวพวนบ้านฝายมูลก็มีความจำเป็นที่จะต้องลดทอนบาง
ประเพณีที่ไม่เหมาะสมกับยุคสมัยออกไปเช่นเดียวกัน เนื่องจากมีวันหยุดตามแบบสากลเข้ามาแทนที่
ในการใช้ชีวิตประจำวันที่คล้ายคลึงกับคนทั่วไปในสังคมนั่นเอง

-ประเพณีกำฟ้า

ประเพณีกำฟ้าของชาวพวนโดยทั่วไปถือเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่และจะมีการจัดกัน
อย่างใหญ่โต มีการเข้าวัดทำบุญ เฒ่าชาวลาม เป็นต้น ซึ่งแตกต่างจากประเพณีกำฟ้าของชาวพวน
บ้านฝายมูลที่จะมีเพียงการหยุดทำงานเท่านั้น ไม่มีพิธีของสงฆ์ หรือการจัดกิจกรรมที่ยิ่งใหญ่แต่อย่าง
ใด รวมไปถึงการใช้ปฏิทินล้านนาในการกำหนดวันกำฟ้าอีกด้วย

แต่อย่างไรก็ดี เมื่อคราวครบรอบ ๓ ปีของประเพณีที่บ้าน ชาวพวนบ้านฝายมูลก็จะ
นำเอากำฟ้าเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชื่อการจัดงาน แต่การกำฟ้าก็ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการ
ที่บ้านแต่อย่างใด เพียงแต่ช่วงเวลาของการกำฟ้าจะเกิดขึ้นก่อนการจัดงานที่บ้านเพียงไม่กี่วันเท่านั้น

“...กำฟ้าจะมี ๓ คำ ๘ คำ ๙ คำ ๑๔-๑๕ คำ ๓ คำ จะกินไปหา ๔ คำ
พรุ่งนี้เต็มวัน เป็นอ้งว่ากำวันขึ้น ๓ คำ เดือน ๔ ปีว ตามปฏิทินล้านนา แต่
เดี๋ยวนี้กำฟ้าบ่เหมือนกัน อย่างว่าที่เมืองแพร่ก็ก่อนเฮา แต่ที่นี้บ้านลาวเฮากำมา
ตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ คือขึ้น ๓ คำเดือน ๔ อย่างวันนี้ ๓ คำ พูกจะเอ็ดงานบ่ได้
เอ็ดโตบๆตาบๆได้ แต่อยู่บ้านบ่ใช้อยู่บ่ตาย ไปโละว่าหากิน ไปซุดเขียดซุดปู
ไปจับหมูจับพานในป่าได้ หากินได้ ละก็กำครั้งที่สอง ๘ คำ ๙ คำ นั้นกินข้าวตอน
แล้วก็เสร็จ แต่ก่อนก็จะบ่หื้อดำข้าว ดีเหล็ก...”(อภัย ธิมา. (๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม),
สัมภาษณ์.)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่ารูปแบบการจัดประเพณีกำฟ้าของชาวพวนบ้านฝายมูลจะมี
อัตลักษณ์เฉพาะตัวที่ต่างจากประเพณีกำฟ้าของชาวพวนในพื้นที่อื่นๆในประเทศไทยอย่างชัดเจน แต่
ประเพณีกำฟ้าก็ถูกดึงเข้ามาใช้ร่วมกับประเพณีที่บ้านที่มีการจัดอย่างยิ่งใหญ่ในระยะเวลาทุกๆ ๓ ปี

แทน ทำให้ประเพณีกำฟ้าของชาวพวนบ้านฝายมูลยังคงมีความสำคัญต่อคนในชุมชนอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน

-ประเพณีทานสลากห่อข้าวดำนิล (ดำดิน)

จากที่กล่าวมาในบทที่ ๔ ประเพณีทานสลากห่อข้าวดำนิล (ดำดิน) คือกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ คือการให้ทานแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วของกลุ่มชาติพันธุ์พวน ที่กิจกรรมดั้งเดิมของประเพณีนี้คือ มีการนำเอาห่อข้าวเหนียวที่สุกแล้ว ห่อในใบตองที่ลนไฟ พร้อมกับอาหารที่ทำได้ตามมีตามเกิด เช่น จี๋กั้งบั้ง จี๋กั้งคั่ว ตัวตุ่น ปลาย่าง และมีผลไม้ เช่น ส้มโอ ส้มเกลี้ยง มะเฟือง มะพร้าว กล้วย อ้อย บุหรี่ เมี่ยง หมาก พลู เป็นต้น ใส่ลงในชะลอมหรือกำย โดยจะมีการเตรียมงานในวันแรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๐ เหนือ พอรุ่งเช้าของวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐ เหนือ คนในชุมชนก็จะมีการหิ้วหรือหาบห่อข้าวเหล่านั้นไปถวายทานที่วัดเพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้แก่พ่อแม่ญาติพี่น้องของตนที่ล่วงลับไปแล้ว เมื่อเสร็จพิธีทางศาสนา พระก็จะอนุญาตให้ศรัทธาญาติโยมนำข้าวไปโปรยหว่านในนาข้าวของตนที่ดำนาเสร็จแล้ว โบราณจะเชื่อว่าจะทำให้ต้นข้าวเจริญงอกงาม ไม่มีโรค มีผลผลิตเต็มเม็ดเต็มหน่วย

ส่วนในปัจจุบัน ประเพณีการทานสลากห่อข้าวดำนิล (ดำดิน) ได้ถูกนำไปผูกโยงกับประเพณีท้องถิ่นของชาวอำเภอกำแพงแสนคือการแข่งเรือ กล่าวคือ ไม่ได้จัดกันเฉพาะภายในชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลแต่อย่างเดียวนั้น แต่มีความพยายามที่จะสื่อสารงานประเพณีนี้ไปยังคนนอกวัฒนธรรมอีกด้วย โดยมีวิธีการเชื่อมโยงโดยใช้ประเพณีหลักของคนในท้องถิ่นคือการแข่งเรือเป็นตัวเชื่อมต่อทางวัฒนธรรม ในปีแรกๆที่มีการแข่งเรือร่วมด้วยจะมีการจัดงานอย่างยิ่งใหญ่ ที่บริเวณสะพานพัฒนาภาคเหนือ (สะพานท่าคำ) มีการเชิญเรือแข่งจากหมู่บ้านต่างๆเข้าร่วมแข่งมากมาย โดยใช้ชื่อว่า “ประเพณีแข่งเรือทานสลากห่อข้าวดำนิล (ดำดิน) บ้านฝายมูล”

แต่อย่างไรก็ดี เนื่องจากการจัดงานใหญ่นั้นมีการใช้งบประมาณในการจัดงานมาก ต่อมามีการจัดงานให้เล็กลง ประหยัดและคล่องตัวมากขึ้น โดยชาวพวนบ้านฝายมูลทำห่อข้าวไปทานสลากกันที่ริมลำเหมืองมหัศจรรย์ (ฝายน้ำยาง) มีพิธีสงฆ์ ณ ที่นั้น เมื่อเสร็จพิธีสงฆ์ชาวบ้านฝายมูลก็จะมีการแสดงทางประเพณีและวัฒนธรรมของคนในชุมชน เช่น ฟ้อน, ดนตรีพื้นเมือง ร่วมกับการแข่งเรือที่ลดขนาดของเรือและฝีพายลง อาจจะมีเรือเล็กของหมู่บ้านอื่น ๆ มาร่วมสนุกด้วยบ้าง และมีการประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปได้เข้าร่วมชมด้วย

“แข่งเรือทานสลากห่อข้าวดำดินเริ่มตอนสมัยกำนันยุทธนาเป็นผู้ใหญ่บ้าน แล้วมีความคิดที่จะมีประเพณีการแข่งเรือก็เลยไปทำการแข่งที่บ้านท่าคำ ต่อมาได้ ๓-๔ ปีก็ย้าย ปีแล้วปีก่อนมาแข่งที่บ้านฝายมูลนี้ หน้าฝาย อยู่ปูนลงทุนแต่ละ

ปีเลี้ยงเป็นแสน บ่คุ้มค่า ถ้าอยู่บ้านเฮาแข่งกันเอง แต่ไปป่วนเป็นสนามอำเภอ
ก็ต้องไปเชิญเป็น เฮาก่อต้องหารางวีรางวัลถือเป็น มันสิ้นเปลือง แต่เดี๋ยวนี้นี้ทุกปี
แข่งที่หน้าฝายบ้านเฮา...”(อภัย ธิมา. (๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม), สัมภาษณ์.)

รูปที่ ๕.๑๐ แสดงกิจกรรมในการแข่งเรือในประเพณีทานสลากห่อข้าวดำดินบ้านฝายมูล ณ
แม่น้ำย่าง (บริเวณเหมืองมหัศจรรย์)

ที่มา: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=530753643674577&set=a.205211006228844.49756.100002198393789&type=3&theater>

เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๑.

จะเห็นได้ว่าชาวพวนบ้านฝายมูลได้มีความพยายามนำเอาประเพณีดั้งเดิมของตนเองเข้าไป
ผนวกรวมกับประเพณีของท้องถิ่น โดยมีการเพิ่มกิจกรรมการแข่งขันเรือประเพณีเข้าไป มีการเชิญ
เรือจากต่างหมู่บ้านเข้าร่วมในกิจกรรมนี้อย่างยิ่งใหญ่ว่าแต่อย่างไรก็ตามเมื่อมีการจัดกิจกรรมที่ใหญ่โต
สิ่งที่จะตามมาคือการใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก ทำให้ชุมชนมีการปรับประยุกต์อีกครั้งเพื่อให้
เกิดความเหมาะสม ซึ่งก็คือมีการย้ายมาจัดบริเวณฝายน้ำย่างที่ไม่ใช่สนามใหญ่ แต่มีความเกี่ยวข้องกับ
กับประวัติศาสตร์ชุมชน และลดขนาดของเรือและจำนวนฝีพายให้น้อยลง เน้นความสนุกสนานของ

กิจกรรมร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและสวดแพร่วัฒนธรรมต่างๆ มากขึ้น ซึ่งหลังจากนั้นก็มีการจัด เช่นนี้เรื่อยมาทุกปีจนกระทั่งปัจจุบัน

๕.๒.๒ การจัดการอัตลักษณ์วัฒนธรรมทางภาษาของชาวพวนบ้านฝายมูล

ภาษาถือว่าเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สามารถเป็นตัวแทนของความคิดของคนในแต่ละกลุ่มวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน ชาวพวนบ้านฝายมูลก็มีความตระหนักในเรื่องนี้ เช่นเดียวกัน โดยมีความพยายามในการอนุรักษ์และสืบทอดภาษาไทยพวนไว้หลากหลายวิธี ดังจะกล่าวต่อไป

๑.) การอนุรักษ์และสืบทอดโดยตรง

จากการสัมภาษณ์และการสังเกตของผู้ศึกษาพบว่าปัจจุบันวัยผู้ใหญ่ในชุมชนพวนบ้านฝายมูลทั้งหมดสามารถพูดภาษาไทยพวนได้ ส่วนวัยรุ่นและเด็กๆ ส่วนใหญ่ก็ยังคงพูดภาษาไทยพวนในชีวิตประจำวัน ยกเว้นเด็กบางคนที่มีพ่อหรือแม่เป็นคนต่างถิ่น เนื่องด้วยในปัจจุบันชาวพวนบ้านฝายมูลวัยทำงานได้ย้ายถิ่นฐานไปยังเมืองใหญ่และแต่งงานกับคนนอกวัฒนธรรมเป็นจำนวนมาก ทำให้ลูกหลานส่วนหนึ่งไม่มีการสืบทอดภาษาไทยพวน โดยพ่อแม่หรือปู่ย่าตายายจะพูดภาษากลางกับเด็กๆ แทนภาษาไทยพวน ถึงแม้ว่าจะมีการนำมาเลี้ยงดูภายในชุมชนก็ตาม

“คนบ้านเฮาก็ยังอยู่ได้อยู่”(มนู ทิลา. (๒๕๕๙, ๒๖ ตุลาคม), สัมภาษณ์.)

“ละอ่อนบ้านเฮาก็อยู่ลาวอยู่”(สุพิน ทิลา. (๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม), สัมภาษณ์.)

จะเห็นได้ว่า ภาษาถือว่าเป็นเครื่องบ่งชี้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ชัดเจนที่สุดของมนุษย์ก็ได้ ซึ่งในปัจจุบันชาวพวนบ้านฝายมูลก็ยังคงสามารถรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนี้เอาไว้ได้ผ่านการใช้งานจริง มีการใช้ภาษาไทยพวนพูดคุยกันภายในชุมชน เป็นการอนุรักษ์และสืบทอดอย่างไม่เป็นทางการแต่ได้ผลดีในทางปฏิบัติ

๒.) การอนุรักษ์และสืบทอดทางอ้อม

จากการลงพื้นที่และการสังเกตกิจกรรมภายในชุมชนพบว่า ชาวพวนบ้านฝายมูลมีความพยายามในการสืบทอดภาษาไทยพวนทางอ้อมหลายวิธีด้วยกัน ดังจะเห็นได้จากใน

ชุมชนจะมีการสอดแทรกวัฒนธรรมทางภาษาลงไปในสุภาษิตพจนานุกรมที่ติดอยู่ถาวรในบริเวณต่างๆ ของชุมชน ทำให้คนในชุมชนได้อ่านและได้เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ดังภาพ

รูปที่ ๕.๑๑ แสดงสุภาษิตของชาวพวนบ้านฝายมูลที่มีการนำมาติดตั้งอย่างถาวรในชุมชน
ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๐.

นอกจากนั้นในการจัดงานประเพณีกำฟ้าที่บ้านที่มีการจัดอย่างยิ่งใหญ่เพียง ๓ ปีต่อ ๑ ครั้ง ก็มีการนำเอาภาษาและสุภาษิตคำสอนไทพวนดั้งเดิมมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการตกแต่งเวทีหรือซุ้มของหมวดต่าง ๆ เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้และไม่ลืมคำศัพท์ไทพวนดั้งเดิมที่ในปัจจุบันมีการใช้ลดน้อยลงเนื่องจากมีการใช้ภาษาพื้นเมืองหรือภาษากลางเข้ามาแทนที่ ดังภาพ

รูปที่ ๕.๑๒ แสดงการนำเอาคำศัพท์ภาษาไทยพจนมาประกอบเวทีในการจัดงานกำฟ้าที่บ้าน

พ.ศ.๒๕๖๑

ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๑.

รูปที่ ๕.๑๓ แสดงการนำเอาคำศัพท์ภาษาไทยพจนพร้อมคำแปลเป็นภาษาไทยมาประกอบเวทีการตกแต่ง

ซุ้มของหมวด ๒ ในการจัดงานกำฟ้าที่บ้านประจำปี พ.ศ.๒๕๖๑

ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

รูปที่ ๕.๑๔ แสดงการนำเอาสุภาษิตพวนมาประกอบการตกแต่งซุ้มของหมวด ๖ ในการจัดงานกำฟ้า
ที่บ้านประจำปี พ.ศ.๒๕๖๑

ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

จะเห็นได้ว่า ชาวพวนบ้านฝายมูลมีความพยายามปลูกฝังและสร้างการเรียนรู้เรื่องภาษา
ไทพวนให้กับคนในชุมชนรุ่นใหม่ผ่านการจัดกิจกรรมหรือสุภาษิตต่างๆที่มีการเผยแพร่อยู่รอบๆชุมชน
ทำให้คนในชุมชนได้พบเจอในชีวิตประจำวัน มีการซึมซับและนำไปใช้ได้จริง

จากที่กล่าวมาใน ๕.๒.๒ พบว่าชาวพวนบ้านฝายมูลมีความพยายามในการจัดการอัตลักษณ์
ทางภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ตัวเองได้เป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ตามภาษาของกลุ่มชาวพวนบ้านฝายมูลก็
ได้รับผลกระทบจากวัฒนธรรมภายนอกเช่นกันด้วยเหตุผลทางด้านสังคม การศึกษา การออกไป
ทำงานต่างถิ่น และการแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรมต่างชาติพันธุ์ เป็นต้น

๕.๒.๓ การจัดการอาชีพที่เป็นอัตลักษณ์ดั้งเดิมของชาวพวนบ้านฝายมูล

จากที่กล่าวมาแล้วว่าภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวพวนบ้านฝายมูลตั้งแต่อพยพเข้ามาตั้ง
ถิ่นฐาน ณ บริเวณบ้านฝายมูลในปัจจุบันคือการตีเหล็ก และการทอผ้าซึ่งเป็นงานที่ผู้หญิงในอดีต
ทุกคนต้องทอเป็น ปัจจุบันภูมิปัญญาเหล่านี้ก็ยังคงมีการปฏิบัติสืบทอดมาจนกลายเป็นอาชีพเลี้ยง
ปากท้องของชาวพวนบ้านฝายมูล

แต่เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทำให้ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่กลายมาเป็นอาชีพที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวพวนบ้านฝายมูลนี้สั่นคลอนไปมาก แต่อย่างไรก็ดี ชาวพวนบ้านฝายมูลก็ยังคงมีความพยายามในการจัดการอาชีพที่เป็นอัตลักษณ์ และเป็นภูมิปัญญาที่ถือว่าเป็นความภาคภูมิใจของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเอาไว้ ดังจะเห็นได้จากการรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มตีเหล็ก และกลุ่มทอผ้า ซึ่งถือเป็นกลุ่มอาชีพขนาดใหญ่และเข้มแข็งที่สุดในชุมชน การนำเอาร้านผ้าทอ ร้านตีเหล็กเช่นพรว้าเช่นมิด (ลับคม) ไปตั้งริมถนนสายนาน-ทุ่งช้างเพื่อให้คนที่ผ่านไปมาได้มาใช้บริการสะดวกกว่าการเข้ามาซื้อหรือใช้บริการในหมู่บ้าน การนำเอาผ้าทอและเหล็กที่ดีได้ไปออกร้านตามงานสำคัญต่างๆทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชน การขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าโอท็อป (OTOP) ของตำบล รวมถึงความพยายามในการขายสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์ของผู้ผลิตแต่ละราย เป็นต้น

“อย่างทอผ้าเป็นก็มีเอาไปออกร้าน ที่เมืองทอง ที่กรุงเทพฯ มีขายในเน็ตฯ บางเต็อกก็จะไปของไฟของมัน บางเต็อกก็จะไปในนามกลุ่มตวย...”(สุพิน ทิลาว. (๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม), สัมภาษณ์.)

“ปกติก็ขายได้ ขายได้เรื่อยๆ แต่ที่ตีคือเช่นพรว้า เขาเอามาลงมาซ่อมใหม่ ของแม่โ齡ก็มีตูบอยู่ฮิมถนน หมู่คนที่เขาอยู่เขาก็เข้ามาซื้อ เอาพรว้ามาเช่นกัน”(สุพรรณทิมา. (๒๕๖๑, ๒ กุมภาพันธ์), สัมภาษณ์.)

รูปที่ ๕.๑๕ แสดงมีดพรว้าและผ้าทอที่ชาวบ้านนำมาวางจำหน่ายให้กับคนที่เข้ามาศึกษาดูงาน
ภายในชุมชน

ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

รูปที่ ๕.๑๖ แสดงกลุ่มดีเหล็กบ้านฝายมูลในเว็บไซต์ไทยตำบลดอทคอม
ที่มา: <http://www.thaitambon.com/shop/00914142517-กลุ่มดีเหล็กบ้านฝายมูล>
เข้าถึงเมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

รูปที่ ๕.๑๗ แสดงข้อมูลกลุ่มทอผ้าบ้านฝายมูลในเว็บไซต์ไทยตำบลดอทคอม
ที่มา: <http://www.thaitambon.com/shop/00914142517-กลุ่มทอผ้าบ้านฝายมูล>
เข้าถึงเมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

รูปที่ ๕.๑๘ การจำหน่ายมีดพร้าบนสื่อออนไลน์ของสล่าตีเหล็กบ้านฝายมูล

ที่มา: <https://www.facebook.com/SanFaNgamBoVy/>.

เข้าถึงเมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

อย่างไรก็ดี ถึงแม้ว่าปัจจุบันชาวพวนบ้านฝายมูลจะมีผู้สืบทอดภูมิปัญญา รวมถึงในปัจจุบันคนรุ่นใหม่จะหันมาใส่ใจชุดพื้นเมืองในงานประเพณี และวันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ มากขึ้น และมีความพยายามในการจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมทางด้านอาชีพเหล่านี้เอาไว้ผ่านทางช่องทางสมัยใหม่ แต่ปัญหาหลักของการจัดการอัตลักษณ์นี้คือผู้สืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าและตีเหล็ก ซึ่งผู้ศึกษาพบว่าผู้ที่ประกอบอาชีพนี้ในปัจจุบันส่วนใหญ่อายุมาก เพราะอาชีพเหล่านี้เป็นอาชีพที่ต้องฝึกฝน ไม่เห็นผลทันทีและเป็นงานหนัก ถึงแม้ว่าอาชีพนี้จะสามารถสร้างรายได้ แต่จากเหตุผลข้างต้นก็ยังคงทำให้คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสนใจในการฝึกฝนและสืบทอดเท่าที่ควร ถึงแม้ว่าหน่วยงานส่วนท้องถิ่นจะเข้ามาผลักดัน ส่งเสริม หรือฝึกอบรมให้กับคนทั้งในและนอกชุมชนที่สนใจแล้วก็ตาม แต่ก็เป็นไปได้ในระยะเวลาอันสั้น ไม่มีความต่อเนื่อง อีกทั้งชาวพวนบ้านฝายมูลรุ่นใหม่ได้รับการศึกษาตามระบบการศึกษาสมัยใหม่ เมื่อเรียนจบก็ไปเรียนต่อและทำงานในเมืองใหญ่ ทำให้ปัจจุบันอาชีพที่เป็นภูมิปัญญาที่สำคัญของชาวพวนบ้านฝายมูลขาดคนรุ่นใหม่สืบทอด ถึงแม้ว่าจากการศึกษาจะพบว่าอาชีพตีเหล็กและทอผ้าสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้อย่างเพียงพอไม่ขาดสน ดังจะเห็นได้จากตาราง ๕.๑

“เช่นพริกก็ได้ประมาณวันละ ๑๐ เล่ม ส่วนที่ขายบางวันขายได้ ๓-๔ เล่มแต่บางวันก็ไม่ได้ขาย เฉลี่ยๆแล้วก็ได้ขายวันละเล่มได้อยู่...”
(เดช สุทรหลวง.(๒๕๖๑,๑๑ สิงหาคม), สัมภาษณ์.)

“ผ้านี้มีคนสั่งตลอด บ่พอขายเลย ขอหื้อทอหื้อไหวขายได้หมด
ผืนหนึ่งก็ขาย ๕๐๐...” (จันทร์ จิณะปัน. (๒๕๖๑, ๑๑ สิงหาคม), สัมภาษณ์.)

ตารางแสดงรายได้จากอาชีพทอผ้าและตีเหล็กของชาวพวนบ้านฝายมูล

อาชีพ	จำนวนผู้ประกอบอาชีพในปัจจุบัน	จำนวนที่ผลิตได้โดยประมาณของแต่ละครัวเรือนในแต่ละเดือน	ราคาต่อหน่วย (1ชิ้น)	รายได้ทางเศรษฐกิจต่อเดือน (๑ ครัวเรือน)	รายได้ทางเศรษฐกิจต่อเดือน (ทั้งชุมชน)
ตีเหล็ก	๑๕ ครัวเรือน	-๓๐ ชิ้น(ตีมีด พริก จอบ และเสียม) -๒๐๐ ด้าม(รับลักคมมีด)	-๒๕๐ บาท โดยประมาณ -๕๐ บาทต่อชิ้น/ครั้ง	-ตีเหล็ก ๗,๕๐๐ บาท -ลักคม ๑๐,๐๐๐ บาท	-ตีเหล็ก ๑๑๒,๕๐๐ บาท -ลักคม ๑๕๐,๐๐๐ บาท
ทอผ้า	๒๐ ครัวเรือน	๓๐ ผืน โดยประมาณ	๕๐๐ บาท	-๑๕,๐๐๐ บาท	-๓๐๐,๐๐๐ บาท

ตารางที่ ๕.๓ แสดงรายได้จากอาชีพทอผ้าและตีเหล็กของชาวพวนบ้านฝายมูล
ที่มา : เพลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์, วันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๖๑.

จากตารางแสดงให้เห็นได้ว่าอาชีพที่มาจากภูมิปัญญาทั้ง ๒ อาชีพมีการหมุนเวียนรายได้ในแต่ละเดือนมากกว่า ๕๐๐,๐๐๐ บาท ตัวเลขเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลและชุมชนใกล้เคียงที่นำเอาวัตถุดิบในการผลิตสินค้าทางวัฒนธรรมเหล่านี้มาจำหน่ายยังบ้านฝายมูล เป็นการสร้างรายได้และอาชีพให้กับผู้คนในท้องถิ่นได้เป็นจำนวนมาก

“เดี๋ยวนี้ไปวัดไปวาคนรุ่นใหม่ก็นุ่งขึ้น ใส่เสื้อขาวไปวัด ช่วงกลางพรรษาก็นุ่งขึ้นไปวัด...” (ปรานอม ตาลาว. (๒๕๖๑, ๒ กุมภาพันธ์), สัมภาษณ์.)

“...ป้ายสมาชิกนี้เขียนไว้เมื่อสิบปีที่แล้ว เดี่ยวนี้สมาชิกนุ่งขึ้น แต่ส่วนใหญ่สมาชิกอายุ ๔๐ ขึ้น แต่ก็มือบรรมละอ่อนเป็นรุ่นๆ แต่ละอ่อนเขาก็ไปเขียนหนังสือละก็ไปทำงานบริษัทหรือไปฮั้วราชการกันหมด บ่มีไผ่ปีกมายะ...ไปบรรมหื้อเขาหลายครั้ง หื้อชาวบ้านหื้อประชาชนทั่วไปที่อื่นด้วย เขาก็มานอนนี้ ๓-๗ วัน เช่นที่จากน่าน้อยก็มา บางเตื่อเขาก็ไปสอนเขาที่บ้านเลยก็ได้ แต่หมู่บ้านหมู่บ้านช่วงแรกๆเขาก็ยะ เมินไปเขาก็บ่ยะ...ฝีกอาชีพอัดังบมาเขาก็ยะ บ่ได้งบก็เลิกยะยะเองบ...” (สุทัศน์ ตาลาว. (๒๕๕๘, ๒๖ มกราคม), สัมภาษณ์.)

“...ก็ไปเขียนต่อกันหมดนี้น้อ แต่ก่อนเขาไปเขียนบ่ไกลแต่ก็เอ็ดอยู่ เดี่ยวนี้ไปเขียนไกล ก็ไปเขียนอยู่กรุงเทพฯ กันหมด ก็เลยละตางนี้ ก็มีแต่แม่โ齡กับพ่อโ齡นี้แหละ แต่ถ้าว่าถ้ามีพวามาเช่นหลายแม่โ齡ก็ช้อย แต่ถ้าเจียรละก็ฝนก็พ่อโ齡มาตีมือเลอถ้าคนหลายแม่โ齡ก็จะช้อยเจียรช้อยฝน แต่คนเดี๋ยวนี้อีตั้นก้อย คนชื้อก็นักก้อย แต่บ่มีไผมาเอ็ดต่อเฮา”(สุพรรณ ทิมา. (๒๕๖๑, ๒ กุมภาพันธ์), สัมภาษณ์.)

“...คนส่วนมากก็ทอกันอยู่ หลายบ้าน มีกลุ่มทอผ้าอยู่ รุ่น ๕๐-๖๐ ยังมีทออยู่ แต่ ๗๐ ป้ายก็ยั้งกันละ แม่ทองป็นก็ทออยู่ อายุ ๖๐ กว่าแล้ว...” (สุกิจ ตาลาว. (๒๕๖๑, ๒ กุมภาพันธ์), สัมภาษณ์.)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าอาชีพตีเหล็กและทอผ้าถือเป็นอาชีพที่แสดงถึงความเป็นตัวตนชาวพวนบ้านฝายมูลอย่างชัดเจน โดยในปัจจุบันชาวพวนบ้านฝายมูลยังคงสืบทอดภูมิปัญญาอันเป็นอัตลักษณ์เหล่านี้เอาไว้ และเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัวให้มีพออยู่พอกินได้โดยไม่ขัดสน แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากเป็นอาชีพที่ต้องฝึกฝนและใช้แรงมาก รวมไปถึงระบบการศึกษาในสังคมสมัยใหม่ที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการสืบทอดภูมิปัญญาดั้งเดิม ทำให้คนรุ่นใหม่สนใจที่จะฝึกฝนและนำเอาภูมิปัญญานี้ไปสร้างเป็นอาชีพของตนเองลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัดดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น

๕.๒.๔ การจัดการอัตลักษณ์วัฒนธรรมอาหารชาวพวนบ้านฝายมูล

วัฒนธรรมอาหารก็ถือเป็นอีกหนึ่งอัตลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ได้เป็นอย่างดี ชาวพวนบ้านฝายมูลมีการสืบทอดภูมิปัญญาทางด้านอาหารที่เป็นของตนเองมา

ตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยทั่วไปชาวพวนบ้านฝายมูลจะมีการประกอบอาหารของชาติพันธุ์ตนในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการสืบทอดวัฒนธรรมตามธรรมชาติจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามเมื่อมีประเพณีสำคัญต่าง ๆ ชาวพวนบ้านฝายมูลก็ได้นำเอาอาหารที่เป็นอัตลักษณ์ของตนเองเข้ามาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการแสดงความเป็นตัวตนของพวกเขาด้วย

ดังจะเห็นได้จากการจัดงานประเพณีกำฟ้าที่บ้านประจำปี พ.ศ.๒๕๖๑ ที่ผ่านมา ที่ชาวพวนบ้านฝายมูลได้นำเอาอาหารประจำชาติพันธุ์ต่าง ๆ มาใช้เป็นเมนูหลักในขันโตกที่ใช้จัดเพื่อให้แขกที่มีการเชิญมาจากภายนอกชุมชนได้รับประทาน อาทิเช่น โชะจาน (น้ำพริกหน่อไม้ดอง), ฝอไก่ (แกงแคไก่แต่ไม่ใส่ผักใบเขียว), เจียวมะแขว่น (น้ำพริกมะแขว่น) และตำมันเพา (ส้มตำแต่ใช้มันแกวแทนมะละกอ) เป็นต้น ซึ่งอาหารเหล่านี้จะหารับประทานได้เฉพาะในชุมชนพวนบ้านฝายมูลเท่านั้น โดยจะเห็นว่ามีการเชิญผู้นำในท้องถิ่นต่าง ๆ มาร่วมรับประทานอาหารขันโตกในครั้งนี้ อาทิเช่น นายอำเภอสมาชิกสภาจังหวัด นายกองค์การบริหารส่วนตำบลและข้าราชการส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นการจัดการอัตลักษณ์ผ่านทางอาหาร โดยอาหารเหล่านี้ได้กลายเป็นที่รู้จักของคนนอกวัฒนธรรมมากขึ้น และกลุ่มแม่บ้านชาวพวนบ้านฝายมูลจะรู้สึกภาคภูมิใจเมื่อได้รับคำชมจากแขกว่าอาหารของพวกเขานั้นมีรสชาติดี

“คุณนาย สจ. เป็นว่าเจียวมะแขว่นล่า เป็นขอห่อปีกบ้าน...” (กลุ่มแม่บ้านบ้านฝายมูล. (๒๕๖๑, ๒ กุมภาพันธ์), สัมภาษณ์แบบกลุ่ม.)

“โชะจานก็คือหน่อไม้ดอง ละก็มีฝอไก่ เหมือนแกงแค แต่บ้านเฮาฮ้องฝอ ก็คือแกงแคบใส่ผัก ฝอไก่ใส่ข้าวคั่ว ใส่มะถั่วมะเขือ ละก็มีลาบไทพวนหรือลาบอีสาน ละก็มีตำมันเพา บ้านเฮาฮ้องมันเพาก็คือมันแกว คนเมียงฮ้องมะแก่วะละแวกเป็นตำยะเหมือนตำส้ม...” (แหวน ไชยมิ่ง. (๒๕๖๑, ๒ กุมภาพันธ์), สัมภาษณ์.)

รูปที่ ๕.๑๙ แสดงรายการอาหารวันงานประเพณีกำฟ้าที่บ้านประจำปี ๒๕๖๑
ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

จากที่กล่าวมาใน ๕.๒.๔ จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมอาหารของชาวพวนบ้านฝายมูลมีอัตลักษณ์เป็นของตัวเองอย่างเด่นชัด เนื่องจากจะสามารถหารับประทานได้ภายในชุมชนนี้เท่านั้น อาหารถือเป็นภูมิปัญญาที่กลายเป็นสิ่งที่แสดงถึงตัวตนของชาวพวนบ้านฝายมูล ที่คนในชุมชนต้องการจะนำเสนอให้กับคนทั่วไปได้รู้จักซึ่งในอนาคตถ้ามีการจัดการที่ดี อาหารเหล่านี้ก็จะสามารถนำไปสร้างทั้งคุณค่าและมูลค่าต่อชุมชนได้อีกไม่มากนัก

๕.๒.๕ การสร้างความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเองของชาวพวนบ้านฝายมูล

วิธีการคงความเป็นชุมชนอย่างหนึ่งคือการสร้างความรัก ความหวงแหนและความภาคภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ของตน โดยในชุมชนบ้านฝายมูลมีการสร้างความภาคภูมิใจในความเป็น “ชาวพวน” ไว้ในหลายด้านด้วยกัน ดังจะได้อธิบายต่อไปนี้

๑.) บุคคลสำคัญในชุมชน

บุคคลที่ประสบความสำเร็จที่เป็นลูกหลานของคนในชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลถือว่าเป็นความภาคภูมิใจของคนทั้งหมู่บ้าน อีกทั้งเมื่อบุคคลนั้นได้กลับเข้ามาช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนให้มีการพัฒนา ทำให้บุคคลนั้นกลายเป็นที่เคารพนับถือ เป็นศูนย์รวมทางจิตใจ เป็นที่ภาคภูมิใจของคนกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนที่ถูกคนกลุ่มอื่นเรียกว่าลาว ภายใต้กระแสการดูถูกในความหลากหลายทางวัฒนธรรมในอดีต โดยบุคคลสำคัญที่สุดของชาวพวนบ้านฝายมูลคือพระราชรัตนเมธี (บุญลอย รัตนโชโต) โดยมีรายละเอียดดังนี้ (สภาวะวัฒนธรรมบ้านฝายมูล และองค์การบริหารส่วนตำบลปากา. ๒๕๕๑, หน้า ๗-๑๐.)

รูปที่ ๕.๒๐ พระราชรัตนเมธี

ที่มา: <https://www.facebook.com/1536925909912381/photos/a.1536937043244601.1073741828.1536925909912381/1670895966515374/?type=3&theater>.

เข้าถึงเมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

พระราชรัตนเมธี (บุญลอย รตนโชโต) นามเดิม บุญลอย นามสกุล หมั่นดี เกิดวันที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ.๒๔๖๙ บิดาชื่อนายทองดี หมั่นดี มารดาชื่อ นางเขียว หมั่นดี เกิดที่บ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลปากคา อำเภอบ้านฝาง จังหวัดน่าน

บรรพชาเมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๘๓ ณ วัดฝายมูล อำเภอบ้านฝาง จังหวัดน่าน โดยมีพระสมุห์จันทร์ วัดหนองบัว อำเภอบ้านฝาง จังหวัดน่าน เป็นพระอุปัชฌาย์ อุปสมบทเมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๙๐ ณ วัดฝายมูล อำเภอบ้านฝาง จังหวัดน่าน โดยมีพระครูศีลคุณธาดา วัดหนองบัว อำเภอบ้านฝาง จังหวัดน่าน เป็นพระอุปัชฌาย์

การศึกษา

พ.ศ.๒๔๘๘	สอบได้นักธรรมชั้นเอก วัดมิ่งเมือง สำนักเรียนจังหวัดน่าน
พ.ศ.๒๔๘๙	สอบได้ ป.๕.๔ วัดพระธาตุช้างค้ำ สำนักเรียนวัดช้างค้ำ คณะจังหวัดน่าน
พ.ศ.๒๕๐๐	สมัครสอบความรู้ ม.๘ ได้
พ.ศ.๒๕๐๑	สอบครูพิเศษมัธยม (พ.ม.) ได้
พ.ศ.๒๕๐๔	สำเร็จการศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ พุทธศาสตร์บัณฑิต (พธ.บ.) จากมหา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ กรุงเทพฯ

งานด้านการศึกษา

- พ.ศ.๒๔๙๑ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมสำนักเรียนวัดช้างค้ำ จังหวัดน่าน
- พ.ศ.๒๔๙๑ เป็นกรรมการตรวจข้อสอบธรรมสนามหลวง จนกระทั่งมรณภาพ
- พ.ศ.๒๕๐๑ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมสำนักศาสนาศึกษา วัดสังเวชวิศยาราม
- พ.ศ.๒๕๐๖ ร่วมนำข้อสอบธรรมสนามหลวงไปเปิดสอบที่รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย
- พ.ศ.๒๕๐๘ เป็นอาจารย์สอนวิชาพุทธศาสนาโรงเรียนวัดสังเวชวิศยารามเป็นเวลา ๒๒ ปี
- พ.ศ.๒๕๑๗ ร่วมนำข้อสอบธรรมสนามหลวงไปเปิดสอบที่วัดยาง เขตพระโขนง และได้จัดตั้งมูลนิธิเพื่อการสอบธรรมสนามหลวง คณะสงฆ์เขตพระโขนง
- พ.ศ.๒๕๓๒ ได้รับอนุมัติจากมหาเถรสมาคมให้เป็นสำนักเรียนพระปริยัติธรรมวัดคฤหบดี
การจัดการเรียนการสอนมีพระภิกษุสามเณรสอบได้ประโยค ๑-๒ ถึง
ประโยค ป.ธ.๙ การศึกษาสงเคราะห์
- พ.ศ.๒๕๑๔ ตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนเรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ชื่อทุนพระศรี
สมโพธิ ที่โรงเรียนวัดสังเวชบางลำพู กรุงเทพมหานคร
- พ.ศ.๒๕๒๒ เป็นประธานดำเนินการสร้างโรงเรียนบ้านฝายมูล (ศรีสมโพธิอุปถัมภ์)
อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน
- พ.ศ.๒๕๒๘ ตั้งทุนการสงเคราะห์นักเรียนในระดับต่างๆที่วัดคฤหบดี
- ระดับประถมศึกษา ๒๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท
 - ระดับมัธยมศึกษา ๔๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท
 - ระดับอุดมศึกษา ๗๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท
- พ.ศ.๒๕๓๑ ตั้งมูลนิธิส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมประจำสำนักเรียนวัดคฤหบดี
ปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๕๑) มีเงินมูลนิธิ ๒,๗๗๐,๐๐๐ บาท

ทางด้านการส่งเสริมการศึกษานี้ ได้มีการวางแผนการเรียนการสอน มีการจัดหา
อุปกรณ์ที่จำเป็น จัดหาครูที่มีวุฒิการศึกษาและมีประสบการณ์ในการสอน จัดนิยัตยภัตรถวายอาจารย์
ผู้ทำการสอน จัดอบรมนักเรียนก่อนสอบ จัดหารางวัลส่งเสริมนักเรียนที่สอบได้ มอบสิ่งของเครื่องใช้
และปัจจัยเป็นประจำทุกปี

งานเผยแผ่

- พ.ศ.๒๕๐๘ เป็นหัวหน้าพระธรรมจาริก รุ่นที่ ๑ อบรมชาวเขาเผ่ามูเซอ จังหวัดตาก
- พ.ศ.๒๕๐๙ จัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จนถึงปัจจุบัน
- พ.ศ.๒๕๒๕ เป็นผู้บรรยายระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดงานวัด ในการประชุม
พระสังฆาธิการระดับแขวง ณ วัดไตรมิตรวิทยาราม
- พ.ศ.๒๕๒๘ เป็นผู้บรรยายระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการเพิ่มคำอนุโมทนาเป็น
ภาษาไทยก่อนอนุโมทนาเป็นภาษาบาลี ในการอบรมพระสังฆาธิการระดับ
วัดและแขวง ณ วัดหัวลำโพง
- พ.ศ.๒๕๒๙ แสดงธรรมและปาฐกถาทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรม
ประชาสัมพันธ์เป็นประจำ
- พ.ศ.๒๕๓๔ เป็นประธานหน่วยอบรมเสริมความรู้พิเศษแก่พระนวกะเขตบางพลัด
หน่วยที่ ๒๐ ณ วัดคฤหบดี เขตบางพลัด เป็นประจำทุกวัน

งานปกครอง

- พ.ศ.๒๔๙๓-๒๕๐๖ เป็นเลขานุการเจ้าคณะอำเภอปัว จังหวัดน่าน
- พ.ศ.๒๕๐๑-๒๕๐๕ - เป็นเลขานุการเจ้าคณะตรวจการภาค ๙
- เป็นเลขานุการสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง
- พ.ศ.๒๕๑๔-๒๕๒๕ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสังเวชวิศยาราม
- พ.ศ.๒๕๑๙-๒๕๓๓ เป็นเจ้าคณะเขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร
- พ.ศ.๒๕๑๙-ปัจจุบัน (ณ ขณะนั้น) เป็นพระอุปัชฌาย์
- พ.ศ.๒๕๒๕-ปัจจุบัน (ณ ขณะนั้น) ได้รับบัญชามาเป็นเจ้าอาวาสวัดคฤหบดี
- พ.ศ.๒๕๓๒-ปัจจุบัน (ณ ขณะนั้น) เป็นเจ้าสำนักเรียนวัดคฤหบดี
- พ.ศ.๒๕๓๓-ปัจจุบัน (ณ ขณะนั้น) ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะเขตบางพลัด

งานสาธารณูปการ

ได้ทำการก่อสร้างกุฏิ โรงเรียนพระปริยัติธรรม สร้างรั้ววัด หอฉัน ช่อม้าน้ำ ช่อม้านพระ
ประธาน ช่อมธรรมาสน์ของหลวง ถมดิน สร้างหอนัน ตั้งแต่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดคฤหบดีเมื่อ
วันที่ ๒๗ มีนาคมเป็นต้นมา รวมเป็นเงิน ๑,๖๗๑,๘๕๙,๔๐๐ บาท

สรุปจำนวนเงินก่อสร้าง ตั้งทุนนิตี และมูลนิธิต่างๆ ที่ดำเนินงานมา ดังนี้

๑.สร้างสาธารณูปการในพระอาราม สิ้นเงิน ๑๖,๗๑๘,๕๕๔ บาท

๒. จัดตั้งทุนนิธิและมูลนิธิ เป็นเงิน	๒,๖๖๘,๐๐๐	บาท
๓. งานก่อสร้างสาธารณกุศลต่างๆ สิ้นเงิน	๑๔๐,๐๐๐	บาท
๔. เชิญชวนพสกนิกรถวายความจงรักภักดี	๑๔๒,๐๐๐	บาท
รวมทั้งหมด	๑๙,๖๖๗,๘๐๓	บาท

สมณศักดิ์

พ.ศ.๒๕๐๕	เป็นพระครูปลัดสุวัฒนสุตคุณ ฐานานุกรมในพระธรรมวโรดม (ทรัพย์ โสโก)
พ.ศ.๒๕๑๔	เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ “พระศรีสมโพธิ”
พ.ศ.๒๕๓๖	เป็นพระราชาคณะชั้นราชที่ “พระราชรัตนเมธี” พระราชรัตนเมธี ศรีปาพจนาลงกรณ์มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

จะเห็นได้ว่าพระราชรัตนเมธีถือเป็นบุคคลสำคัญที่เป็นขวัญกำลังใจให้กับชาวพวนบ้านฝายมูลในยุคที่กระแสแห่งการดูถูกความแตกต่างทางวัฒนธรรมกำลังเป็นไปอย่างรุนแรง เนื่องจากท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับทั้งในอำเภอท่าวังผาและในกรุงเทพมหานครดังจะเห็นได้จากประวัติและผลงานที่กล่าวมา อีกทั้งท่านยังได้พัฒนาชุมชนเล็กๆ แห่งนี้หลายประการ ทั้งสร้างสิ่งก่อสร้าง สิ่งอำนวยความสะดวกให้กับวัดฝายมูลและในชุมชน โดยการนำเอาภินันท์จากลูกศิษย์ของท่านที่เป็นเศรษฐีและคหบดีจากกรุงเทพมหานครมาถวายที่วัดฝายมูลอยู่เป็นนิจ จนในปัจจุบันวัดฝายมูลถือเป็นวัดที่สำคัญในอำเภอท่าวังผาที่เมื่อมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา วัดฝายมูลจะได้รับให้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมเสมอ เนื่องจากสถานที่มีความพร้อมรับรองคนจำนวนมากได้ เช่น การจัดกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปี การจัดอบรมเข้าค่ายพักแรมทางพระพุทธศาสนาแก่นักเรียนและบุคคลทั่วไป เป็นต้น

“...เป็นเอาภินันท์จากกรุงเทพมหานครมาถวาย ตั้งแต่เมื่อนามละ จัดใหญ่มาก มีฉายาหนึ่งกลางแปลง มีมหรสพหลายคืน...” (อภัย ธิมา. (๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม), สัมภาษณ์.)

รูปที่ ๕.๒๑ การจัดงานสวดมนต์ข้ามปีภายในวัดฝายมูล

ที่มา: <https://www.facebook.com/1536925909912381/photos/a.1536937043244601.1073741828.1536925909912381/1697713913833579/?type=3&theater>.

เข้าถึงเมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

รูปที่ ๕.๒๒ แสดงการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้นักเรียนภายในวัดฝายมูล

ที่มา: <https://www.facebook.com/1536925909912381/photos/a.1536937043244601.1073741828.1536925909912381/1700768703528100/?type=3&theater>.

เข้าถึงเมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

นอกจากการสร้างสิ่งก่อสร้างและสาธารณูปโภคที่เป็นไปอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว ท่านยังเป็นผู้อนุรักษ์ทางด้านการศึกษาให้กับลูกหลานชาวพวนบ้านฝายมูลให้ได้รับการศึกษาที่สูง โดยรับเด็กชายที่บวชเณร หรือพระไปอาศัยอยู่ด้วยที่วัดในกรุงเทพมหานครเพื่อเล่าเรียนหนังสือ มีการให้ทุนการศึกษา ตลอดจนที่พักจนกระทั่งกลับมาเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนต่อมาจนกระทั่งปัจจุบัน อาทิเช่น อาจารย์ทวี พิชะ และอาจารย์อภัย ธิมา เป็นต้น ทำให้พระราชรัตนเมธีเป็นพระที่ทุกคนในชุมชนบ้านฝายมูลเคารพรัก และกลายเป็นบุคคลที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพวนบ้านฝายมูลตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ถึงแม้ว่าท่านจะมรณภาพไปตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๕๒ แล้วก็ตาม

“เป็นเอาละอ่อนบ้านเฮาเข้าไปเขียนหนังสือที่กรุงเทพฯ มีทุนหื้อ มีที่พักหื้อ
อย่างอาจารย์ทวี อย่างพ่อโง้งก็เคยไปบวชเขียนอยู่กับเป็น แล้วเฮาก็ปึกมารับราชการ...”
(อภัย ธิมา. (๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม), สัมภาษณ์.)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าพระราชรัตนเมธีถือเป็นบุคคลสำคัญที่เป็นศูนย์รวมทางจิตใจ เป็นผู้ที่แสดงให้เห็นว่าความเป็น “คนลาว” ที่คนเมืองล้อเลียนนั้นไม่ได้ด้อยไปกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมแต่อย่างใด ทำให้คนลาว บ้านลาว ซึ่งก็คือบ้านฝายมูลเกิดการพัฒนาและเกิดความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนมาจนกระทั่งปัจจุบัน

๒.) การนำภาษาพวนไปใช้ตั้งชื่อร้านอาหาร ชื่อซอยในชุมชน ชื่อเรือแข่ง รวมไปถึงแสดงตัวตนบนสื่อสังคมออนไลน์

ปัจจุบันชาวพวนบ้านฝายมูลได้มีการแสดงอัตลักษณ์ของตัวเองอย่างชัดเจนผ่านการตั้งชื่อร้านค้าร้านอาหาร รวมไปถึงชื่อในสังคมออนไลน์ที่แสดงออกให้เห็นถึงตัวตนและความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของพวกเขาอย่างชัดเจน ตรงไปตรงมา เช่น ชื่อร้านค้าในชุมชน ผู้ศึกษาพบว่า มีการตั้งชื่อร้านเป็นภาษาพวนหรือสื่อถึงความเป็นชาติพันธุ์ อาทิเช่น ร้านเอ็ดกะเลอจุ่ม และร้านก้วยเดี่ยวคนพวน เป็นต้น

“คำว่าเอ็ดกะเลอ คือ ยะจะได ที่ตั้งชื่อเพราะว่าเป็นสัญลักษณ์ ถ้ารู้ว่า
ร้านเอ็ดกะเลอก็ทำจะอยู่ที่บ้านฝายมูลละ...”(นุช พรหมปัญญา. (๒๕๖๐, ๑๔ ธันวาคม),
สัมภาษณ์).

อีกทั้งซอยต่างๆ ภายในชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลยังใช้ชื่อที่แสดงถึงอัตลักษณ์ความเป็นชาวพวนอย่างชัดเจน เช่น ถนนพวนพัฒนา ถนนเหมยฟ้าพาสสุข ถนนไทยพวน เป็นต้น

รวมไปถึงเรือแข่งของบ้านฝายมูลใน ๔.๒.๒ ข้อ ๒.) จะเห็นได้ว่าชื่อของเรือแข่งที่นำไปแข่งยังสนามต่างๆทั้งในอำเภอท่าวังผา และตัวเมืองน่าน มีการใช้ชื่อเรือที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อย่างชัดเจน คือ มาลัยไทยพวน ๑, มาลัยไทยพวน ๒ และเพชรไทยพวน เป็นต้น

รูปที่ ๕.๒๓ แสดงการตั้งชื่อร้านในภาษาไทพวนของชาวพวนบ้านฝายมูล
ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๐.

รูปที่ ๕.๒๔ แสดงชื่อร้านก๊วยเตี่ยวคนพวน ชื่อถนนพวนพัฒนา ๑ และพำฝายมูล
ตั้งอยู่ริมถนนวรนคร ทางเข้าหมู่บ้านทางทิศตะวันตกเฉียงใต้
ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

นอกจากนั้นในปัจจุบันสื่อสังคมออนไลน์ได้เข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิตของคนสมัยใหม่เป็นอย่างมาก ซึ่งชาวพวนบ้านฝายมูลจำนวนไม่น้อยก็มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์เหล่านั้นเช่นกัน ทำให้ในปัจจุบันมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์เหล่านั้นมาแสดงความเป็นตัวตนมากขึ้น อีกทั้งยังช่วยกระตุ้นเตือนความรัก ความภาคภูมิใจ และการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนผ่าน web page ของชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลอีกด้วย

โดยชาวพวนบ้านฝายมูลมักจะเลือกใช้ชื่อที่แสดงถึงความเป็นชาวพวนมาตั้งชื่อ account หรือแม้กระทั่งมีการสร้างกลุ่มต่างๆบนสื่อสังคมออนไลน์เพื่อใช้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และรายงานสถานการณ์หรือกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นภายในชุมชน เพื่อให้ชาวพวนบ้านฝายมูลที่อยู่ต่างถิ่นได้รับรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไปพร้อมๆกับคนที่อยู่ในชุมชน ณ เวลานั้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

รูปที่ ๕.๒๕ แสดงเฟซบุ๊กชื่อวิถีชีวิตไทยพวน บ้านฝายมูล
ที่มา: <https://www.facebook.com/วิถีชีวิตไทยพวน บ้านฝายมูล>.
เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๑.

รูปที่ ๕.๒๖ แสดงกลุ่มสังคมออนไลน์ของชาวพวนบ้านฝายมูล

ที่มา: https://www.facebook.com/search/str/%E0%B8%9D%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%A1%E0%B8%B9%E0%B8%A5/keywords_groups?see_more_ref=eyJzaWQiOilwLjUzMzUwOTgwMTIwMzY3MyIsInJlZil6InNlZV9tb3JlIn0%3D.

เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๑.

รูปที่ ๕.๒๗ แสดงหน้าเฟซบุ๊กของสล่าตีเหล็กบ้านฝายมูล ที่มีการซื้อขายสินค้าทางออนไลน์ร่วมด้วย

ที่มา: [https://www.facebook.com/คนตีเหล็ก ช่างวิจิตร ไชยมิ่ง บ้านฝายมูล อ.ท่าวังผา จ.น่าน](https://www.facebook.com/คนตีเหล็ก%20ช่างวิจิตร%20ไชยมิ่ง%20บ้านฝายมูล%20อ.ท่าวังผา%20จ.น่าน).

เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๑

รูปที่ ๕.๒๘ แสดงการใช้ชื่อบนเฟซบุ๊กของชาวพวนบ้านฝายมูล

ที่มา: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100009976816717>.

เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๑.

รูปที่ ๕.๒๙ แสดงการการกระตุ้นเตือนเพื่อทำให้เกิดความภาคภูมิใจในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนผ่านสื่อ

สังคมออนไลน์ที่สร้างขึ้นโดยชาวพวนบ้านฝายมูล

ที่มา: <https://www.facebook.com/1536925909912381/photos/a.1537657263172579.1073741830.1536925909912381/1563193237285648/?type=3&theater>.

3741830.1536925909912381/1563193237285648/?type=3&theater.

เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๑.

รูปที่ ๕.๓๐ แสดงการรายงานกิจกรรมภายในงานประเพณีกำฟ้าที่บ้านประจำปี พ.ศ.๒๕๖๑ ของ
เฟซบุ๊กวิถีชีวิตไทยพวน บ้านฝายมูล

ที่มา: <https://www.facebook.com/1536925909912381/photos/pcb.2071388129799487/2071387929799507/?type=3&theater>. เข้าถึงเมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

๓.) บทเพลงที่แต่งโดยชาวพวนบ้านฝายมูล

เนื่องจากในปัจจุบันลูกหลานชาวพวนบ้านฝายมูลได้ออกไปทำงานหรือใช้ชีวิตในเมืองใหญ่ หรือนอกชุมชนกันเกือบทั้งหมด ลูกหลานเหล่านี้มีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย ทั้งรับราชการ รัฐวิสาหกิจ ทำงานกับบริษัทเอกชน ค้าขาย หรือแม้กระทั่งเป็นศิลปิน เป็นต้น ซึ่งลูกหลานเหล่านี้ยังคงสำนึกในความเป็นไทยพวน ดังจะเห็นได้จากการแสดงออกมาในรูปแบบต่างๆ ในที่นี้ผู้ศึกษาจะวิเคราะห์จากบทเพลงที่ลูกหลานชาวพวนบ้านฝายมูลได้แต่งขึ้นมาเพื่อเผยแพร่ ดังนี้

ชื่อเพลง: แร่ไฟไทยพวน (ฝายมูล)

ผู้แต่งและขับร้อง: วังผา ภูตะวัน (ชาญณรงค์ อะทะ)

เนื้อเพลง:

*แหล่งเหมืองมหัศจรรย์ ป่าเบญจพรรณเขียวขจี ประเพณีกำฟ้า มีดีพรั้ม
กล้า ภาษาไทยพวน ภาษาไทยพวน ภาษาไทยพวน (ซ้ำทั้งหมด)

สมัยนั้น ตอนที่ผมยังเป็นผู้เฒ่า บ้านผมก็อยู่ลุ่มคอยฮ้องว่าบ้านหลาย และผมก็ยังเป็นคนทีนอนหลับเด็กลูกขวย แต่ก็ยังทันกินข้าววายได้ต้นก่อนตอน มื้อเช้าอี่แม่ก็นั่งข้าวเอ็ดกับข้าวร่อ ส่วนอี่พ่อก็ตื่นแต่เช้าเพื่อเอางัวไปแหล่ง ซักกำก็หอมกลิ่นที่อี่แม่เอ็ดแกง มื้อนี้น่าจะเป็นแกงหน่อไม้เสื่อน้ำปู ได้กลิ่นแล้วก็เอ็ดเหอนิกถึงแคบหมู ได้ยินเสียงเล่าขานมาหลายปากมาหลายหู ว่าแคบหมูเกอล่า ว่าหิบบาลองสักคำ แคบหมูพอสาทแม่ดาวมันลำนาคต้องซื้อไปฝากเพื่อนกรุงเทพฯ เป็นประจำ แม่แล้วครับ อี่แม่แล้วก็ย่างแอ่วไปแถวกลุ่มตีเหล็ก ไปแถวกลุ่มทอผ้า หรือว่าภาษาบ้านเฮาเพิ่นฮ้องว่าตำหูก ถ้าเกิดว่าเฮาฮ้อนเฮาก็ไปนอนแจ่น้ำ ไหนจะทำพ่อโล้งเปลี่ยน เล่นมาแต่น้อยต่อแล้ว ไหนจะทำพ่อแก่บ้าน ฟองก็ลักไปหัวเมือง เจ้าย่า ปากอก เพิ่นก็โชคดีที่บ้านเฮามีน้ำเหมืองไหลผ่าน คิดแล้วก็ต้องขอบคุณบรรพบุรุษตั้งแต่สมัยโบราณ ที่ซ่อยกันลงแรงซุด ที่ซ่อยกันลงมือทำ จนเอ็ดเหอเหมืองแห่งนี้กลายเป็นเหมืองในตำนานไว้

*ซู้

ฝ่ายมูล ตระกูลผมมีถิ่นกำเนิดอยู่ที่หมู่บ้านฝ่ายมูล และผมภูมิใจที่ได้เกิดมาเป็นพี่น้องฝ่ายมูล น้ำเหมืองไหลผ่านนั่นคือแม่น้ำย่างบ่แม่ น้ำมูล หมู่เฮานั้นมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเกื้อกูล สุดท้ายก็อยากจะชวนเหอสุลองมาแอ่วกัน แล้วผมจะเอ็ดกับข้าวเหอกินนั่นคือโซะจานเมืมนานมาแล้วตั้งแต่สมัยโบราณ โซะจานนั่นคือตำนานอาหารของบ้านเฮา เหล้าก็ต้องได้ลองเหล้าเถื่อนเหล้าขาว เมาแล้วจะพาไปย่างเบ็งสาว ๆ ขาว คล้า ดำ แทน ก็มีอยู่หันหมด หรือว่าอยากได้แมนๆ แสนสุกกายแล้วแต่สบายหัวใจ มื้อเลอถ้ามีโอกาสคิดแล้วก็อยากปิกไป บ่เกยจะลืมนาคคนเฒ่าคนแก่เป็นว่าเอาไว้ ก็เพราะว่าที่แห่งนี้มันคือที่สุดของหัวใจ

*ซู้

จากบทเพลงจะเห็นได้ว่าการนำเอาคำขวัญของหมู่บ้านฝ่ายมูลมาใช้เป็นท่อนแร็ป และเนื้อเพลงแสดงให้เห็นถึงทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นภาษา วิถีชีวิต วัฒนธรรมอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์พวน อาชีพของบรรพบุรุษที่สำคัญคือตีเหล็กและทอผ้า รวมไปถึงการทำแคบหมู เนื่องจากในชุมชนชาวพวนบ้านฝ่ายมูลตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีอาชีพการทำเชียงหมูและเนื้ออยู่หลายครอบครัว รวมไปถึงน้ำเหมืองที่เป็นเสมือนความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษของชาวพวนบ้านฝ่ายมูล

รูปที่ ๕.๓๑ แสดงการเล่นน้ำเหมืองของเด็กชาวพวนบ้านฝายมูล

ที่มา: <https://www.facebook.com/1536925909912381/photos/a.1536937043244601.1073741828.1536925909912381/1678128282458809/?type=3&theater>.

เข้าถึงเมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

ปัจจุบันบทเพลงนี้ได้รับการตอบรับและเป็นที่รู้จักมากขึ้นจากชาวพวนบ้านฝายมูลทั้งเด็กและผู้ใหญ่ จะเห็นได้จากการเล่าปากต่อปากของคนเฒ่าคนแก่ที่อาจฟังเพลงแร็ปได้ไม่เข้าใจเท่าใดนัก แต่ก็พอจะจับใจความสำคัญในเรื่องเหล่านี้ได้ โดยมีการชื่นชมผู้แต่งและขับร้องซึ่งเป็นลูกหลานชาวพวนบ้านฝายมูล อีกทั้งวัยรุ่นในชุมชนยังเอาบทเพลงนี้มาเปิดแสดงในงานกำฟ้าที่บ้านปี พ.ศ.๒๕๖๑ ที่ผ่านมานี้ด้วย

“เพลงเป็นภาษาบ้านเฮาหมดเลย เอาคำขวัญเอาอะยังไปแต่ง
บอกผู้เฒ่าเอาไปเปิดวันงานได้เลย...ลูกสลาผลบ้านหลาย” (จิตร หมั่นดี.
(๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม), สัมภาษณ์.)

๔.) การปลูกฝังคนรุ่นใหม่ให้รักและภาคภูมิใจในความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง
จากการที่ผู้ศึกษาได้เข้าร่วมสังเกตการณ์การจัดประเพณีที่บ้านในปี พ.ศ.๒๕๕๘

และ พ.ศ.๒๕๖๐ นั้นจะเห็นได้ว่าผู้นำชุมชนได้ให้ความสำคัญกับเด็กและเยาวชนเป็นอย่างมาก เพราะเด็กและเยาวชนจะเป็นผู้ที่สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมในอนาคต โดยมีการเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ได้แสดงความสามารถต่างๆ ซึ่งจะทำให้เกิดการสืบทอดและสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง โดยในชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลมีกลุ่มเยาวชนซึ่งมีการจัดการเป็นกลุ่มอย่างเป็นทางการ จะมีการทำกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมในงานประเพณีครั้งนี้ด้วย

รูปที่ ๕.๓๒ การแสดงฟ้อนไทพวนของกลุ่มเยาวชนทั้งชายและหญิงบ้านฝายมูล
ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

รูปที่ ๕.๓๓ การแสดงชุดแร้วไทพวน (บ้านฝายมูล) ของกลุ่มเยาวชนบ้านฝายมูล
ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

นอกจากเยาวชนที่เป็นวัยรุ่นแล้ว เด็กๆ ภายในชุมชนยังมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การเล่นดนตรีพื้นบ้านในช่วงการบวงสรวงเจ้าหลวง การแสดงบนเวทีภาคกลางคืน และการเดินขบวนของหมวดต่างๆ โดยพ่อแม่จะมีการให้เด็กๆ แต่งกายตามรูปแบบวัฒนธรรมชาวพวน และร่วมเดินขบวนไปกับผู้ปกครองด้วย สิ่งเหล่านี้เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัยได้เป็นอย่างดี

รูปที่ ๕.๓๔ เด็กภายในชุมชนเล่นดนตรีพื้นเมืองร่วมกับผู้เฒ่าผู้แก่ในงานบวงสรวงเจ้าหลวงหมยฟ้า (เจ้าชมพู่)

ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

รูปที่ ๕.๓๕ เด็กภายในชุมชนเข้าร่วมการแสดงทางวัฒนธรรมบนเวทีในงานกำฟ้าที่บ้าน

ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

รูปที่ ๕.๓๖ เด็กและเยาวชนภายในชุมชนมีการแต่งกายตามประเพณี และเข้าร่วมเดินขบวน
ในงานกำฟ้าที่บ้าน

ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

๕.) การสร้างความภาคภูมิใจในอาชีพดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์

ชาวพวนถือได้ว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีพื้นฐานเป็นสังคมเกษตรกรรม มีการทำนาปลูกข้าว และหาอยู่หากินกับธรรมชาติรอบตัวมาตั้งแต่อดีต ดังนั้น ในปัจจุบันถึงแม้ว่าลูกหลานชาวพวนบ้านฝายมูลจะมีการทำนายน้อยลง แต่อย่างไรก็ตามชาวพวนบ้านฝายมูลก็ยังคงภาคภูมิใจในอาชีพดั้งเดิมของพวกเขา ดังจะเห็นได้จากในการจัดขบวนแห่ของหมวดต่างๆทั้ง ๖ หมวดภายในชุมชน ที่มีการแห่รอบหมู่บ้านและผ่านถนนที่มีผู้คนสัญจรไปมานั้น ชาวพวนบ้านฝายมูลได้นำเอาอัตลักษณ์ของอาชีพของตนออกมานำเสนอได้อย่างชัดเจน อาทิเช่น อาชีพเกษตรกรรมที่เป็นอาชีพพื้นฐานของชาวพวน ภูมิปัญญา รวมไปถึงประเพณีอื่นๆ เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนก็ถูกนำมาใช้ประกอบในการเดินขบวนแห่นี้ด้วย ดังรูป

รูปที่ ๕.๓๗ แสดงการจำลองประเพณีทานสarakห่อข้าวดำดินในขบวนแห่งานประเพณีกำฟ้าที่บ้าน
ของชาวพวนบ้านฝายมูล
ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

รูปที่ ๕.๓๘ แสดงการจำลองการทอผ้าของหญิงชาวพวนบ้านฝายมูล
ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

รูปที่ ๕.๓๙ แสดงการจำลองวิถีชีวิตของเกษตรกรชาวพวนบ้านฝายมูล
ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

รูปที่ ๕.๔๐ แสดงการจำลองสัตว์เลี้ยงของชาวพวนบ้านฝายมูล
ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

จากที่กล่าวมาใน ๕.๒.๓ จะเห็นได้ว่าชาวพวนบ้านฝายมูลได้มีการสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์พวนอย่างเด่นชัด ทั้งมีบุคคลสำคัญที่สร้างคุณประโยชน์ต่อชุมชนและส่วนรวม มีการใช้ภาษาและวัฒนธรรมต่าง ๆ เพื่อสื่อให้เห็นถึงชาติพันธุ์ของตนให้กับคนทั่วไปได้รับรู้โดยไม่ต้อง

อายุเหมือนในอดีตที่ผ่านมา รวมไปถึงการปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนผ่านกิจกรรมประเพณีภายในชุมชน เป็นต้น

๕.๒.๖ นามสกุลของชาวพวนบ้านฝายมูล

การใช้นามสกุลในประเทศไทยมีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๖ เนื่องจากทำให้ทราบถึงว่าบุคคลผู้นั้นมีที่มาจากไหน บรรพบุรุษเป็นใคร โดยจะมีการใช้สืบต่อกันมาในครอบครัวหรือตระกูลของตน ดังนั้น นามสกุลจึงเป็นสิ่งบ่งบอกถึงความเป็นอัตลักษณ์ของตนเอง

ชาวพวนบ้านฝายมูลนั้นมีนามสกุลดั้งเดิมของบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมาจนถึงอัตลักษณ์ได้อย่างชัดเจน โดยมีนามสกุลดั้งเดิมที่พบในชุมชน คือ นามสกุลที่ลงท้ายด้วย “ลาว” ซึ่งมีอยู่ถึง ๕ ลาว คือ อี๊ดลาว สิงห์ลาว วงศ์ลาว ตาลาว ทิลาว รวมไปถึงสกุลอื่นๆ เช่น ไชยมิ่ง วิชา อุ่นเรือน พิชะ ฆะ ปัญญา ธิมา หมั่นดี เป็นต้น ซึ่งนามสกุลเหล่านี้ถือเป็นนามสกุลดั้งเดิมของชาวพวนบ้านฝายมูลทั้งสิ้น

“...มันมี ๕ ลาว อี๊ดลาว สิงห์ลาว วงศ์ลาว ตาลาว ทิลาว ๕ อย่าง อย่างอื่นก็มี ไชยมิ่ง วิชา อุ่นเรือน...” (สวัสดิ์ อี๊ดลาว. (๒๕๖๐, ๑๕ ธันวาคม), สัมภาษณ์.)

ปัจจุบันชาวพวนบ้านฝายมูลส่วนใหญ่ยังใช้นามสกุลดั้งเดิมของบรรพบุรุษของตนเอง ไม่เปลี่ยนแปลง ดังจะเห็นได้จากรายชื่อของชาวบ้านเกือบทั้งหมดในชุมชนยังเป็นนามสกุลเหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงสายสัมพันธ์ความเป็นญาติพี่น้องอย่างแน่นแฟ้น แต่อย่างไรก็ตามชาวพวนบ้านฝายมูลบางครอบครัวได้เปลี่ยนนามสกุลของตนไปบ้างด้วยความเชื่อส่วนบุคคลหรือเพื่อแก้เคล็ด เป็นต้น ซึ่งเป็นสิทธิส่วนบุคคลของครอบครัวนั้น ๆ

๕.๒.๗ วิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา และแนวทางการจัดการอัตลักษณ์ของชาวพวนบ้านฝายมูลผ่านทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรม

จาก ๕.๒.๑-๕.๒.๖ จะเห็นได้ว่าชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลมีทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรมมากมาย และมีการจัดการโดยคนในชุมชนในหลากหลายวิธี ซึ่งในหัวข้อ ๕.๒.๗ นี้จะมีการวิเคราะห์ให้เห็นถึงศักยภาพ ปัญหา และแนวทางการจัดการกับทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรมเหล่านี้ ดังนี้

๑.) ศักยภาพของอัตลักษณ์ทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูล จากข้อมูลใน ๕.๒.๑-๕.๒.๖ จะพบว่า ด้วยความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนที่มีอยู่เพียงหมู่บ้านเดียวในอำเภอท่าวังผา และเป็น ๑ ใน ๒ หมู่บ้านในจังหวัดน่าน ทำให้ในบ้านฝายมูลมีทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรมที่แตกต่างหลากหลาย เช่น ประเพณี ภาษา อาชีพ อาหาร เป็นต้น สิ่งเหล่านี้

ถือเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถสร้างความสุข สร้างรายได้ให้กับชาวพวนบ้านฝายมูลได้ถ้ามีการจัดการได้อย่างเหมาะสม รวมถึง การที่คนในชุมชนพยายามสร้างความภาคภูมิใจให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับคนทุกช่วงวัยในชุมชน ทั้งบุคคลสำคัญ กิจกรรมในชีวิตประจำวัน การสอดแทรกเข้าไปในงานประเพณี หรือการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อสร้างความรักความสามัคคีและรับรู้ข่าวสารภายในชุมชนร่วมกัน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถือเป็นจุดเด่นของความพยายามในการจัดการอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์โดยคนในชุมชน

๒.) ปัญหาที่เกิดขึ้นกับอัตลักษณ์ทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูล ปัญหาหลักที่เห็นได้ชัดต่ออัตลักษณ์วัฒนธรรมทางนามธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูล คือ

- การสืบทอดอาชีพทางภูมิปัญญาลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด เช่น การตีเหล็ก และทอผ้า ที่ถึงแม้ว่าจะเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับเจ้าของภูมิปัญญาให้อยู่ได้อย่างไม่ขัดสน แต่ด้วยขั้นตอนที่ย่างยาก การที่ต้องใช้เวลาในการฝึกฝนนาน รวมไปถึงสภาวะการทำงานที่ต้องทนกับความเหนื่อย ความร้อน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่สนใจสืบทอดอาชีพเหล่านี้ อีกทั้งการศึกษาสมัยใหม่ที่บังคับให้เด็กต้องเรียนสูง ๆ เมื่อเรียนจบก็ต้องการไปทำงานตามสิ่งที่เล่าเรียนมาในโรงเรียนและมหาวิทยาลัย

- การใช้ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ของคนในชุมชน ปัจจุบันถึงแม้ว่ายังมีการใช้ภาษาพวนทั่วไปในชุมชน แต่บางครั้งรอบครัวเมื่อลูกหลานแต่งงานกับคนภายนอกชุมชน หรือคนต่างจังหวัดก็จำเป็นที่จะต้องสอนลูกหลานของตนพูดภาษาไทยกลางกันเสียส่วนใหญ่ รวมถึงการได้รับการศึกษาจากส่วนกลางทำให้เด็กรุ่นใหม่จำนวนหนึ่งในชุมชนไม่สามารถพูดภาษาพวนได้

- ความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงเกี่ยวกับแก่นของประเพณี รวมไปถึงองค์ความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชน สิ่งที่น่าเป็นห่วงอีกประการหนึ่งของการจัดการทางด้านประเพณี คือ คนรุ่นใหม่ไม่ทราบความหมายที่แท้จริงและรายละเอียดของพิธีกรรมต่างๆในงานประเพณี อาทิ เช่น งานประเพณีกำฟ้าที่บ้าน ที่พิธีกรรมสำคัญ ๆ มักจะเป็นช่วงเช้ามืด จากการสังเกตและพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับคนรุ่นใหม่ในชุมชนพบว่า ช่วงที่ประกอบพิธีกรรมแทบจะไม่มีคนรุ่นใหม่อยู่เลยเนื่องจากเป็นช่วงเวลาเช้าตรู่ที่คนรุ่นใหม่ให้เหตุผลว่ายังไม่ตื่น จึงไม่ได้เข้าร่วมพิธีกรรมเหล่านั้น และมักจะเข้าร่วมงานในช่วงสาย หรือกิจกรรมรื่นเริงในช่วงเย็นเท่านั้น นอกจากนั้นในชุมชนมีชื่อของ “เจ้าหลวงเหมยฟ้า” ซึ่งถือว่าเป็นชื่อใหม่ที่ไม่เคยพบในประวัติศาสตร์ชุมชนมาก่อน ดังนั้นต้องมีการจัดการกับสิ่งเหล่านี้ให้ชัดเจนเพื่อไม่ให้เกิดความเข้าใจผิดในประวัติชุมชน เนื่องจากการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการพบว่า คนรุ่นใหม่จำนวนหนึ่งไม่รู้จักเจ้าชมพู่ ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูล

- การเปลี่ยนนามสกุลที่เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูล จากการสังเกตพบว่าปัจจุบันชาวพวนบ้านฝายมูลบางครอบครัวมีการเปลี่ยนนามสกุล ซึ่งถือเป็นสิทธิส่วนบุคคลของคนทั่วไป เนื่องจากอาจเปลี่ยนเพื่อทำให้เกิดความสบายใจ หรือสอดคล้องกับความเชื่อของเจ้าของนามสกุลก็ดี แต่อย่างไรก็ตาม นามสกุลก็สามารถแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์กับชุมชน และทำให้เกิดความรู้สึถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้เช่นกัน

- การยกเลิกประเพณีกำมาฮั่ว ม่าฮาย ประเพณีถูกยกเลิกด้วยความเห็นพ้องต้องกันของคนในชุมชนเนื่องจากไม่เหมาะสมกับยุคสมัย เนื่องจากปัจจุบันในชุมชนยึดวันหยุดตามแบบสากล ทำให้เมื่อจะหยุดตามประเพณีจะทำให้วันหยุดของคนในชุมชนมีมากเกินไปอาจทำให้เสียหน้าที่การทำงานได้

๓.) แนวทางการจัดการกับอัตลักษณ์ทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูล

- ควรมีการจัดเก็บข้อมูลทางด้านอาชีพดั้งเดิมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนไว้อย่างเป็นระบบ เนื่องจากในปัจจุบันเราไม่สามารถเปลี่ยนแปลงทิศทางของกระแสสังคมสมัยใหม่ได้มากนัก แต่อย่างไรก็ดี การจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพทางภูมิปัญญาเหล่านี้ก็จะทำให้ลูกหลานชาวพวนในชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาของตนเองได้ และอาจมีผู้ที่สนใจอยากเรียนรู้ภูมิปัญญาเหล่านี้ในอนาคต

- เห็นควรให้มีการอนุรักษ์การใช้ภาษาพวนในชีวิตประจำวันกับคนทุกเพศทุกวัย เนื่องจากภาษาเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้ชัดเจนที่สุด

- มีการให้ความรู้ความเข้าใจกับประเพณีหรือพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชนกับเยาวชนอยู่เสมอ โดยมีการแทรกองค์ความรู้เหล่านี้ไปในกิจกรรมต่าง ๆ จากการสังเกตพบว่าผู้ใหญ่มีความพยายามในการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีกำฟ้าที่บ้านในงานกำฟ้าเช่นกัน โดยวิธีการเล่าผ่านเครื่องกระจายเสียงขณะประกอบกิจกรรมทางวัฒนธรรม หรือการเขียนออกมาเป็นเอกสาร เป็นต้น ซึ่งเป็นการดีและควรปฏิบัติต่อไปในอนาคต อีกทั้งควรชำระประวัติศาสตร์ชุมชนให้ชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดความเข้าใจผิดหรือคลุ้มคลั่งกับคนรุ่นใหม่

- การเปลี่ยนนามสกุลและการยกเลิกประเพณีบางอย่างที่ไม่สมสมัย ถือเป็นความต้องการส่วนบุคคลและการเห็นพ้องต้องกันในชุมชนว่าดีแล้ว ซึ่งถือเป็นกระบวนการหนึ่งในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

จากที่กล่าวมาใน ๕.๒ จะเห็นได้ว่าชาวพวนบ้านฝายมูลมีการจัดการกับทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรมภายในชุมชนของตนเองมาโดยตลอด มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดความ

เหมาะสม และสามารถใช้ประโยชน์ได้ร่วมสมัย รวมไปถึงสายสัมพันธ์ความเป็นเชื้อสายเดียวกัน ทำให้ชาวพวนบ้านฝายมูลสามารถดำรงความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรมของกลุ่มตนเองได้มาจนกระทั่งปัจจุบัน

๕.๓ การจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูลโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

หน่วยงานทางราชการถือเป็นอีกหนึ่งช่องทางในการจัดการอัตลักษณ์ของชุมชน โดยในประเทศไทยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมอยู่หลายหน่วยงานด้วยกัน ทั้งหน่วยงานส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เป็นกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ดังจะอธิบายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเข้ามาจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูลดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา

องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาถือเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ใกล้ชิดกับชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลมากที่สุด ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการอัตลักษณ์ชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลในหลายวาระด้วยกัน อาทิเช่น

๑.) การจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้ในงานประเพณีในชุมชน

ปัจจุบันจะปฏิเสธไม่ได้ว่าเงินคือปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการจัดการงานประเพณีภายในชุมชน ซึ่งนอกจากคนในชุมชนจะมีการเก็บเงินในแต่ละครัวเรือนเพื่อนำมาใช้ในงานประเพณีแล้ว ยังมีการของบประมาณในการจัดงานไปยังองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาเพื่อช่วยเหลือในอีกทางหนึ่งด้วย โดยในยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาจะมีการจัดสรรงบประมาณทางด้านนี้อยู่แล้ว เช่น ในยุทธศาสตร์ที่ ๔ การพัฒนาด้านศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีรายละเอียดคือ ส่งเสริมการจัดงานประเพณี การละเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ ตลอดจนอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และสนับสนุนสภาวัฒนธรรมตำบลป่าคาในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ด้านวัฒนธรรม ภายใต้อำนาจ หน้าที่ ตามระเบียบกฎหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน. (ม.ป.ป.). แผนพัฒนาท้องถิ่น ๔ ปี (พ.ศ.๒๕๖๑-๒๕๖๔), หน้า ๓๑.)

ซึ่งในการจัดงานสืบสานประเพณีกำฟ้าที่บ้านตำนานไทยพวนในวันที่ ๑-๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑ องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาได้มีการจัดสรรงบประมาณจำนวน ๕๐,๐๐๐ บาท เพื่อร่วมในการจัดงานประเพณีครั้งนี้ รวมไปถึงการดึงเอาหน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่นที่มาศึกษาดูงานภายในท้องถิ่นให้เข้ามาเยี่ยมชมและเลือกซื้อสินค้าทางวัฒนธรรมภายในหมู่บ้านฝายมูล เพื่อให้ชุมชนเป็นที่รู้จักและเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนอีกทางหนึ่ง

“งานที่บ้าน อบต.หือมา ๕ หมื่น เฮาเขียนโครงการไปหือเป็นว่าเฮาจะดำเนินการอะหย่งต่างๆ ว่าเฮาจะจัดอะหย่งพ้องเกี่ยวกับการอบรมหือความรู้กับจาวบ้านจาวจอง กับเยาวชน ตลอดถึงคนต่างบ้าน เพื่อที่จะเผยแพร่ความรู้เผยแพร่ขนบธรรมเนียมประเพณีของลาวพวนเฮานี้ หือจาวบ้านจาวจองเขาได้ฮู้...”
(อภัย ธิมา. (๒๕๖๑, ๗ มีนาคม), สัมภาษณ์.)

รูปที่ ๕.๔๑ แสดงภาพเมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑ คณะศึกษาดูงานจากสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดชลบุรี และเทศบาลตำบลเกล็ดแก้ว อ.สัตหีบ จ.ชลบุรี ในการจัดโครงการศึกษาดูงานการบริหารจัดการขยะของตำบลป่าคา โดยมีท่านนายกองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา พร้อมด้วยทีมบริหารและพนักงานของ องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาให้การต้อนรับ
ที่มา: <https://www.facebook.com/องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา>.

เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

๒.) การจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้ในการเดินทางไปร่วมงานประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ภายนอกชุมชน

นอกจากการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมภายในชุมชนที่องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาได้ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดีแล้วนั้น เมื่อถึงคราวที่ชาวพวนบ้านฝายมูลจะมีการเดินทางไปร่วมประเพณีสามัคคีสัมพันธ์ของชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทย ทางองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาก็ได้มีการสนับสนุนอย่างเต็มที่เช่นเดียวกัน โดยการสนับสนุนนั้นจะมาในรูปแบบของงบประมาณการเดินทางเพื่อเข้าร่วมประกอบกิจกรรมทางวัฒนธรรม โดยทางหมู่บ้านจะมีการทำหนังสือไปขอความอนุเคราะห์งบประมาณในการเดินทางบางส่วน และอีกส่วนหนึ่งชาวพวนบ้านฝายมูลที่สมัครใจเดินทางไปร่วมกิจกรรมจะมีการออกเงินกันเองเพื่อเดินทางไปร่วมประเพณีในครั้งนี้ด้วยความเต็มใจ

“อบต. ท้องคำรมา ๔ หมื่นปาย ปีนี้จัดที่สุโขทัย ไปเช้ากลับค่ำ ไปแสดง แล้วก็ปักตอน ๔ ทุ่ม มาถึงบ้านก็ตี ๑ ตี ๒ แต่จาวบ้านไปก็ออกกันคนละ ๔๐๐ เป็นค่ากินค่าแอมในตัวเอง...บ้านเขาก็ไปอยู่ ๖๐ กว่าคน มีรถปิคอัพ รถส่วนตัว รถตู้ก็ไป ๒-๓ คัน รถตู้ก็ออกเงินกันเอง หมู่ผู้ใหญ่ กำนัน ก็เอารถไปเองเป็นขบวน เลย (อภัย ธิมา. (๒๕๖๑, ๗ มีนาคม), สัมภาษณ์.)

๓.) การจัดโครงการต่างๆ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาได้เข้ามาจัดการเกี่ยวกับโครงการที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ ระบบสาธารณสุขโรคและสาธารณสุขการต่างๆ เช่น การขุดลอกเหมืองฝาย โครงการพัฒนาอาชีพต่างๆ เช่นกลุ่มโคขุน และกลุ่มข้าวอินทรีย์, ระบบสาธารณสุขโรคพื้นฐาน เช่น ถนน น้ำสะอาด และการกำจัดขยะ เป็นต้น ซึ่งเป็นการจัดการเพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่พื้นฐานของคนในชุมชนตามหน้าที่ของหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น

“...อย่างกลุ่มโคขุน กับข้าวอินทรีย์ นี่ก็เพิ่มเข้ามา อบต.เขามาส่งเสริมหื้อไปอบรม”(สุทัศน์ หมั่นดี. (๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม), สัมภาษณ์.)

๔.) การจัดโครงการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวชุมชน

นอกจากนั้นทางองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาได้มีการผลักดันให้หมู่บ้านต่างๆ ที่อยู่ในความปกครองของตำบลป่าคาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเนื่องจากตำบลป่าคาเป็นตำบลที่มีความโดดเด่นด้านแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ดังที่กล่าวไปในรายละเอียดในบทที่ ๒ แล้ว

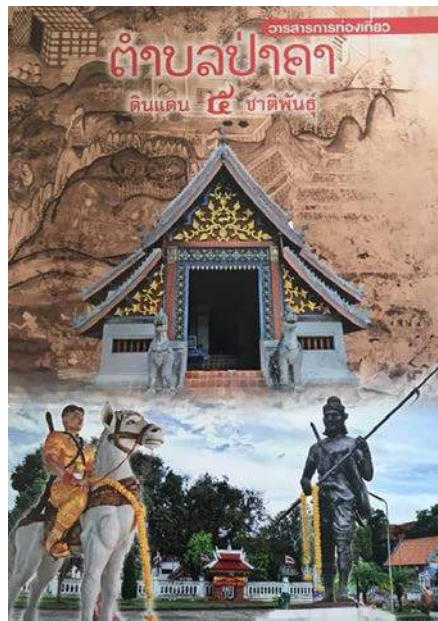
ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีถึง ๕ ชนิดพันธุ์ คือ ไทพวน ไทลื้อ ไทจีน ไทยวน และชนพื้นเมืองดั้งเดิม อีกทั้งการที่ในตำบลมีโบราณสถานที่สวยงามและมีชื่อเสียงอยู่แล้ว คือ วิหารและจิตรกรรมฝาผนังที่วัดหนองบัว ทำให้ตำบลปาคามีต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยว สามารถเสริมสร้างเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนและครัวเรือนในตำบลปาคาได้นั่นเอง

สิ่งเหล่านี้ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลปาคามีการจัดสรรเงินงบประมาณเพื่อจัดทำสื่อต่าง ๆ เพื่อแนะนำการท่องเที่ยวภายในตำบลรวมถึงภายในชุมชนพวนบ้านฝายมูลด้วย โดยมีการนำสื่อเหล่านี้เผยแพร่ตามช่องทางต่าง ๆ เช่น เฟซบุ๊ก และเว็บไซต์ขององค์การบริหารส่วนตำบลปาคา รวมไปถึงการจัดพิมพ์หนังสือและวารสารเพื่อแจกฟรีแก่บุคคลทั่วไป โดยนำไปวางไว้ตามสถานที่ที่มีผู้คนผ่านไปมา เช่น ตามแหล่งท่องเที่ยว หรือร้านกาแฟ เป็นต้น

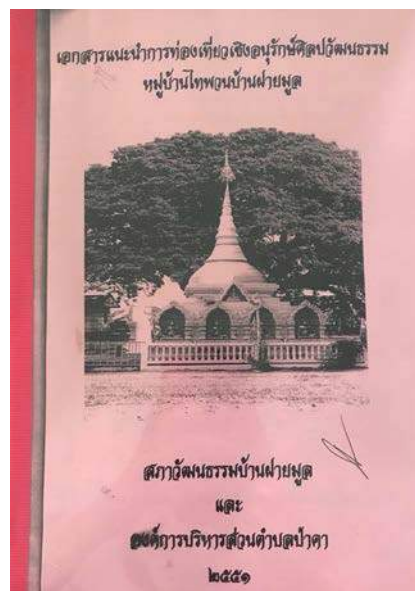
“หนังสือแนะนำการท่องเที่ยวเล่มนี้ อบต.เป็นก็หึ่งบมาพิมพ์แจก
ตอนงานผ้าป่าไทพวน ปีห้าหนึ่ง...”(อภัย ธิมา. (๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม). ชาวพวน
บ้านฝายมูล. สัมภาษณ์.)

รูปที่ ๕.๔๒ แสดงสินค้าทางวัฒนธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูลบนเว็บไซต์ ของ
องค์การบริหารส่วนตำบลปาคา
ที่มา: www.pakha.go.th

รูปที่ ๕.๔๓ วารสารเพื่อการท่องเที่ยวของตำบลดำปลาที่จัดทำโดยองค์การบริหารส่วนตำบลดำปลา ผู้ศึกษาพบว่าเป็นเอกสารแจกฟรีอยู่ที่ร้านกาแฟ gems coffee อำเภอปัว จังหวัดน่าน
ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

รูปที่ ๕.๔๔ แสดงเอกสารแนะนำการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมหมู่บ้านไทพวนบ้านฝายมูล ที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนการจัดพิมพ์เพื่อแจกในงานทอดผ้าป่าไทยพวนโดยชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทยในปี พ.ศ.๒๕๕๑ ณ บ้านฝายมูล
ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑.

จากที่กล่าวมาใน ๕.๓.๑ จะเห็นได้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูลหลายด้าน ทั้งทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี การส่งเสริมและสร้างความเข้มแข็งในอาชีพ รวมไปถึงการเสริมสร้างเศรษฐกิจผ่านการผลักดันเรื่องการท่องเที่ยวภายในชุมชนอีกด้วย

๕.๓.๒ หน่วยงานอื่น ๆ

ชุมชนบ้านฝายมูลเป็นชุมชนที่มีความโดดเด่นด้านงานศิลปหัตถกรรมและอุตสาหกรรมในครัวเรือน ทำให้มีหน่วยงานต่างๆ ให้งบประมาณเข้ามาเพื่อดำเนินการจัดการทรัพยากร วัฒนธรรมเหล่านี้ให้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรม เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน เช่น กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมโดยกระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทยโดยกรมการพัฒนาชุมชน กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ตาม หน่วยงานเหล่านี้ก็เข้ามาเพื่อทำโครงการเป็นครั้งคราว ไม่ต่อเนื่อง ดังที่ได้กล่าวไปในหัวข้อก่อนหน้านี้ ทำให้ท้ายที่สุดชาวบ้านในชุมชนก็มักจะหาวิธีการจัดการสินค้าเหล่านี้ด้วยตัวเองเป็นหลัก

“ก่อนปี ๒๕๑๘ ก็ดีเหลืกกันอยู่แล้ว แต่เป็นกลุ่มเป็นก้อน พอรวมกลุ่มก็มี หน่วยงานมาช่วย เป็นก็หื้อเงินมาหื้อกุ่มาช่วยสมาชิก มีตั้งประธาน เลขา การเงิน...” (อภัย ธิมา. (๒๕๖๑, ๔ กุมภาพันธ์), สัมภาษณ์.)

รูปที่ ๕.๔๕ แสดงที่ตั้งกลุ่มทอผ้าบ้านฝายมูล โดยได้รับการสนับสนุนจากกรมพัฒนาสังคม และสวัสดิการ

ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๐.

รูปที่ ๕.๔๖ แสดงที่ตั้งกลุ่มดีเหล็กบ้านฝายมูล ที่ได้รับการส่งเสริมโดยกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม
กระทรวงอุตสาหกรรม

ที่มา: เปลวเทียน เจษฎาชัยยุทธ์. ถ่ายเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๐.

จากที่กล่าวมาใน ๕.๓.๒ จะเห็นได้ว่ามีหน่วยงานต่างๆได้เข้ามาจัดการกับทรัพยากร วัฒนธรรมในชุมชน โดยการก่อตั้งเป็นกลุ่มอาชีพต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มทอผ้าและดีเหล็ก แต่อย่างไรก็ตามเมื่อมีการเปลี่ยนรัฐบาลหรือเปลี่ยนนโยบายการบริหารจัดการ การจัดการกับทรัพยากรวัฒนธรรมเหล่านี้จึงไม่มีความต่อเนื่อง เท่าที่ควร

๕.๓.๓ วิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา และแนวทางการจัดการอัตลักษณ์ของชาวพวนบ้านฝายมูลผ่านหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาใน ๕.๓ ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการจัดการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑.) ศักยภาพของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการอัตลักษณ์ของชาวพวนบ้านฝายมูล

หน่วยงานที่สำคัญที่สุดในการจัดการชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลคือองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา ซึ่งมีความใกล้ชิดและรับรู้ความต้องการของคนในชุมชนเป็นอย่างดี อีกทั้งหน่วยงานส่วนท้องถิ่นนี้มีงบประมาณในการบริหารจัดการเป็นจำนวนมาก สิ่งเหล่านี้ถือเป็นจุดแข็งของหน่วยงานที่สามารถจะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการบริหารจัดการทรัพยากรต่างๆในชุมชนได้เป็นอย่างดี

๒.) ปัญหาที่เกิดขึ้นกับการจัดการอัตลักษณ์ของชาวพวนบ้านฝายมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ปัญหาที่เห็นได้ชัดเจนนี้อาจเป็นความไม่ต่อเนื่องของโครงการที่เข้ามาภายในชุมชน และการบริหารจัดการโครงการที่ขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของคนในชุมชน ทำให้โครงการส่วนใหญ่ของหน่วยงานต่างๆมักจบลงที่การไม่มีการดำเนินการต่อเมื่อเงินหมดลง

๓.) แนวทางการจัดการอัตลักษณ์ของชาวพวนบ้านฝายมูลอย่างเหมาะสมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ก่อนที่จะหน่วยงานต่างๆจะเข้ามาจัดโครงการหรือกิจกรรม ควรสอบถามความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชนทุกครั้ง และให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการตั้งแต่เริ่มต้น สิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดความยั่งยืนไม่ฉาบฉวย

จากผลการศึกษาในหัวข้อ ๕.๓ การจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูลโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นั้นจะเห็นได้ว่าหน่วยงานทางราชการที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานทางวัฒนธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูลที่ชัดเจนที่สุดจะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่ตั้งอยู่ภายในท้องถิ่น อีกทั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคายังมาจากคนในชุมชนเอง ทำให้การดำเนินการของงบประมาณเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมทั้งภายในและภายนอกชุมชนเป็นไปโดยง่าย ส่วนหน่วยงานอื่น ๆ ก็ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการสร้างอาชีพเป็นหลัก

จากข้อมูลทั้งหมดในบทที่ ๕ จะเห็นได้ว่าชาวพวนบ้านฝายมูลมีการจัดการกับอัตลักษณ์ของตนเองได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากรูปแบบการบริหารจัดการภายในชุมชนที่คนในชุมชนทั้งเด็กผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการตัดสินใจและการทำงานต่างๆ เช่น การจัดตั้งกลุ่มทางวัฒนธรรม การกระจายอำนาจในการบริหารงานชุมชนที่มีขนาดใหญ่ ความร่วมแรงร่วมใจในการจัดงานประเพณี และการหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนให้คงอยู่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลได้อย่างชัดเจน ซึ่งภาครัฐเพียงแค่นี้เป็นหน่วยงานที่คอยสนับสนุนเท่านั้น และสิ่งเหล่านี้สามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดการกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมได้เป็นอย่างดี

บทที่ ๖

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “การจัดการอัตลักษณ์ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนบ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบล ปาคา อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดน่าน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา พัฒนาการทาง วัฒนธรรม และแหล่งทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูล เพื่อ ทราบถึงวิธีการจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนบ้านฝายมูลที่ทำให้เกิดการสืบทอด อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และความเข้มแข็งของชุมชน

โดยในการศึกษานี้จะใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ มีวิธีการในการศึกษา คือ การศึกษาจาก เอกสาร เช่นการค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับชาวพวน และประวัติศาสตร์เมืองน่าน ที่เกี่ยวข้องกับการเข้ามาของชาวพวนบ้านฝายมูล เป็นต้น และการศึกษาจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ และการสัมภาษณ์บุคคลเกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมาของชุมชน พัฒนาการทางการจัดการกับแหล่งทรัพยากรวัฒนธรรม รวมไปถึง รูปแบบและวิธีการจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนในชุมชน

ด้านกลุ่มตัวอย่างที่มีการให้ข้อมูลในการศึกษา จะทำการศึกษาชาวพวนบ้านฝายมูลที่มีส่วน เกี่ยวข้องกับการจัดการอัตลักษณ์ชุมชนทุกเพศทุกวัย เช่น ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ ผู้นำชุมชนที่ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ประกอบอาชีพที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน รวมไปถึงชาวบ้านทั่วไปในชุมชน อีกทั้ง หน่วยงานราชการและหน่วยงานส่วนท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการอัตลักษณ์ชุมชนชาวพวน บ้านฝายมูล

ซึ่งจากการศึกษาทำให้ได้ทราบถึงประวัติ พัฒนาการ การสร้าง รักษา และสืบทอดอัตลักษณ์ ทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูล ทำให้เกิดการนำเอาข้อมูลที่ได้มารวบรวม วิเคราะห์ และจัดหมวดหมู่เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการอัตลักษณ์ของชุมชนอื่นๆต่อไป อีกทั้งยังทำให้คนใน ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์และวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของตนเองตามวัตถุประสงค์ของ การศึกษา โดยสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

๖.๑ สรุปผลการศึกษา

สรุปผลการศึกษา ประวัติความเป็นมา พัฒนาการทางวัฒนธรรม และแหล่งทรัพยากรทั้งทาง ธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูล และวิธีการจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ของคนในชุมชนบ้านฝายมูลที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน คือ

๖.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของบ้านฝายมูล

บ้านฝายมูลถือว่าเป็นหมู่บ้านที่มีการเข้ามาอยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์พวนหมู่บ้านเดียวในอำเภอท่าวังผา และเป็นหนึ่งในสองหมู่บ้านในจังหวัดน่าน คือบ้านหลักมีนพรวน อำเภอเวียงสา และบ้านฝายมูล อำเภอท่าวังผา โดยในอดีตการเข้ามาตั้งถิ่นฐานมีความเกี่ยวข้องกับเจ้าผู้ครองนครน่านองค์ที่ ๖๓ คือพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช ซึ่ง ณ ขณะนั้นยังดำรงตำแหน่งเจ้าสุริยะ ได้เกณฑ์ชาวพวนที่ถูกกวาดต้อนมาจากเมืองพวนครั้งกบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ที่เมืองน่านได้ร่วมรบกับกองทัพของสยามในสมัยรัชกาลที่ ๓ มาตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณบ้านนาท้อในปัจจุบัน ชาวพวนเหล่านี้มีความสามารถในการเชิงช่าง คือการตีเหล็ก ทำให้เจ้าสุริยะเลือกชาวพวนที่มีฝีมือในการตีเหล็กมาสร้างเหมืองฝายเพื่อใช้ในการเกษตรบนที่ดินของพระองค์บริเวณเมืองศรีพรหม (ปัจจุบันคือบริเวณบ้านหนองม่วง บ้านม่วงใต้ บ้านดอนมูล และบ้านดอนตัน) ที่ในฤดูทำนามักจะมีน้ำไม่เพียงพอสำหรับการเพาะปลูก ทำให้ชาวพวนจำนวน ๑๕ ครอบครัวได้เข้ามาขุดเหมืองฝายและตั้งถิ่นฐานลงบนพื้นที่บ้านฝายมูลที่อยู่ทางทิศใต้ของเหมืองฝาย โดยมีแสนหลวงวิชาเป็นหัวหน้าคนลาวมาตั้งรกรากเป็นครั้งแรก

สภาพที่ตั้งของชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลในปัจจุบันถือว่าอยู่ใกล้กับตัวอำเภอ มีถนนสายหลักคือถนนน่าน-ทุ่งช้าง และถนนวรรณคร ตัดผ่านหมู่บ้าน ตัวหมู่บ้านมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำย่างไหลผ่านทางด้านทิศเหนือ และมีลำห้วยต่างๆไหลผ่าน เช่น ห้วยแม่เหล็ก ห้วยแม่นา ห้วยนกกุ่ม เป็นต้น

ปัจจุบันชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น ๓๓๘ ครัวเรือน มีจำนวนประชากรทั้งหมด ๑,๒๗๙ คน เป็นชาย ๖๑๙ คน และหญิง ๖๖๐ คน มีการปกครองทั้งแบบผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งจากหน่วยงานภาครัฐ และมีผู้นำที่ได้รับการคัดเลือกจากคนในชุมชน มีการแบ่งการปกครองภายในเป็นหมวดต่างๆที่มีการจัดการกันอย่างเข้มแข็ง ทางด้านอาชีพ มีการทำเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ รวมไปถึงอาชีพที่มาจากภูมิปัญญาดั้งเดิมคือการตีเหล็กและทอผ้า

๖.๑.๒ ทรัพยากรที่เป็นอัตลักษณ์ภายในชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูล

จากการศึกษาพบว่าในหมู่บ้านฝายมูลมีทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอยู่อย่างมากมาย โดยจะแบ่งได้ดังนี้

- ทรัพยากรธรรมชาติ ในชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลมีทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสมต่อการอยู่อาศัยของมนุษย์ กล่าวคือ บ้านฝายมูลมีแม่น้ำย่าง เป็นแม่น้ำสายหลักที่มีเหมืองฝายเพื่อใช้ผันน้ำในการทำการเกษตรและอุปโภคบริโภคภายในชุมชนได้ตลอดทั้งปี มีป่าชุมชนที่อุดมสมบูรณ์กว่า ๒,๕๐๐ ไร่ มีต้นไม้หลากหลายชนิดและมีสัตว์ป่าขนาดเล็ก-ขนาดกลางอาศัยอยู่ ทำให้ป่าชุมชนแห่งนี้เป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชน เช่น เห็ด หน่อไม้ เป็นต้น อีกทั้งพื้นที่บริเวณสนามกลาง

ของหมู่บ้านยังมีต้นไม้ใหญ่ที่เป็นร่มเงาในการประกอบกิจกรรมต่างๆในชุมชน คือ ต้นฉำฉา(จามจุรี) ยักษ์ ที่มีอายุกว่า ๘๕ ปี ปัจจุบันชาวบ้านยังคงรักษาเอาไว้และนำไปประกวดจนได้รับรางวัลมาแล้ว อีกด้วย

- ทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรม บ้านฝายมูลเป็นหมู่บ้านไทพวนที่มีการสืบทอด วัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมมาจากบรรพบุรุษชาวไทพวนจนกลายเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแตกต่าง จากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในอำเภอท่าวังผา คือ

๑.) ประเพณีกำมาฮั่ว มาฮาย จะเป็นการหยุดทำงานหรือทำกิจกรรมที่มีเสียงดัง เช่น การตีเหล็ก ทอหูก ปั่นฝ้าย แต่จะออกไปหาอาหารตามที่ตนถนัดได้ โดยจะกำหนดในวันขึ้น ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และวันแรม ๘ ค่ำ แรม ๑๔ ค่ำ หรือแรม๑๕ ค่ำของทุกเดือน

๒.) ประเพณีกำเกียง หรือกำไล่ไล่เกียง โดยจะเป็นการหยุดทำงานหรือทำกิจกรรม ที่มีเสียงดังเช่นเดียวกับการกำมาฮั่ว มาฮาย แต่จะจำเกียงในวันขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๑๐ เหนือ (หรือ เดือน ๑๐ ปีว) ของทุกปี

๓.) ประเพณีกำฟ้า การกำฟ้าของชาวพวนบ้านฝายมูลเป็นผลมาจากตำนานเจ้า ชมพู ซึ่งโดยทั่วไปชาวพวนทั่วประเทศจะมีการเข้าวัดทำบุญและจัดงานประเพณีอย่างยิ่งใหญ่ แต่ต่าง จากชาวพวนบ้านฝายมูลที่จะมีการหยุดทำงานหรือกิจกรรมที่มีเสียงดัง นอกจากไปหาอาหารที่ตน ถนัดเท่านั้น และอาจมีการละเล่นเพื่อความสนุกสนาน เช่น สะบ้า เล่ามาก่อน เป็นต้น โดยการกำฟ้า จะมีกำหนดกำ ๓ ครั้ง ในเดือน ๔ เหนือ และจะมีการฟังเสียงฟ้าร้องเพื่อทำนายปริมาณน้ำที่ใช้ใน การเกษตรในปีนั้น ๆ ด้วย

๔.) ประเพณีหีบ่าน เป็นประเพณีที่เกิดขึ้นเพื่อบวงสรวงเจ้าหลวงหมยฟ้า (เจ้าชมพู) โดยจะมีการจัด ๓ ปีต่อ ๑ ครั้ง หรือที่เรียกว่าสองปีฮาม สามปีไขว่ โดยจะจัดขึ้นหลังกำฟ้าเสร็จสิ้น มี กำหนดการจัดงานหลัก ๆ ๓ วัน คือ วันแรกจะมีการปิดทางเข้าออกหมู่บ้านทุกทางด้วยตาแหลว (เถลว) มีการรับประทานอาหารเย็นและร่วมการแสดงทางวัฒนธรรมบนเวทีของแต่ละหมวดอย่าง สนุกสนาน เช่น การฟ้อนไทพวน การจ้อย การเล่นดนตรีพื้นเมือง การแสดงตลกขบขัน เป็นต้น วันที่ ๒ เมื่อเช้ามีดจะมีการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อคือการบวงสรวงเจ้าหลวงหมยฟ้า (เจ้าชมพู) มี การรับประทานอาหารร่วมกัน และจากนั้นจะมีการเดินขบวนของแต่ละหมวด เพื่อเข้าร่วมแข่งขัน กีฬาพื้นบ้านบริเวณสนามกลางของหมู่บ้านกระทั่งเย็น เป็นวันตัวแหลว ชาวบ้านจะมารวมตัวกันเพื่อ นำเครื่องบวงสรวงสังเวยอันประกอบไปด้วย หัวหมูต้มสุก ๑ หัว ไก่ต้มสุก ๔ ตัว และไข่ เป็ด ๑ ตัว ไก่ ๑ คู่ เพื่อนำไปปล่อยยังหลักสี่ มีการจัดสำหรับอาหารเพื่อเลี้ยงชาวบ้านที่เข้ามาร่วมประกอบพิธี หลังจากนั้นจะนำเอาหัวเป็ดและหัวไก่ที่ต้มสุกนั้นนำไปฝังไว้บริเวณปากทางหมู่บ้านที่มีตาแหลว นำตา แหลวออกและมีการยิงปืน ๓ นัด เพื่อบอกให้ทราบโดยทั่วกันว่าประเพณีที่บ่านได้สำเร็จลุล่วงลงแล้ว

๕.) ประเพณีการแต่งงานฮิลลาว ประเพณีการแต่งงานฮิลลาวของชาวพวนบ้านฝายมูลจะแตกต่างจากการแต่งงานทั่วไปคือ ในวันแต่งงานจะมีขบวนแห่ “พ่อเสื่อ (พ่อใช้)แม่เสื่อ (แม่ใช้)” จากบ้านเจ้าบ่าวไปยังบ้านเจ้าสาว โดยมีของที่ใช้ในการแห่คือ หมูเช้า (สองหมู) ๑ ตัว ขนาด ๘-๙ กำ สามารถเลี้ยงแขกในงานได้ และเหล้าหาม ๑ เท (๓๖ ขวด) อีกทั้งเจ้าบ่าวเจ้าสาวจะต้องหยิบห่อเมอะ (ห่อหนึ่งไก) มาเพื่อเสี่ยงทายเรื่องชีวิตคู่ในอนาคตอีกด้วย

๖.) ประเพณีทานสลากห่อข้าวดำนิล (ดำดิน) เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองพวน โดยจะมีการทานสลากห่อข้าวดำนิล (ดำดิน) ในวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี โดยมีที่มาจากตำนานพระอัฐงค์และเด็กเลี้ยงควาย ซึ่งประเพณีนี้แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว อีกทั้งเมื่อมีการทานสลากเรียบร้อยแล้วพระก็จะอนุญาตให้ศรัทธาญาติโยมนำข้าวไปโปรยหว่านในนาข้าวของตนที่ดำนาเสร็จแล้ว โบราณจะเชื่อว่าจะทำให้ต้นข้าวเจริญงอกงาม ไม่มีโรค มีผลผลิตเต็มเม็ดเต็มหน่วยอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับสภาพสังคมของชาวพวนที่เป็นสังคมเกษตรกรรม

๗.) ภาษาไทพวน เป็นภาษาที่ติดตัวชาวพวนบ้านฝายมูลมาตั้งแต่ครั้งอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในจังหวัดน่าน ปัจจุบันชาวพวนบ้านฝายมูลมีการใช้ภาษาไทพวนในชีวิตประจำวัน เช่น เอ็ดกะเลอ (ทำอะไร) มากับผอ (มากับใคร) อ้อ (หรือ) เป็นต้น

๘.) ภูมิปัญญาการตีเหล็ก เป็นภูมิปัญญาที่ติดตัวมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษและกลายเป็นอัตลักษณ์ที่เด่นชัดที่สุดของชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูล เนื่องจากตั้งแต่แรกตั้งชุมชน ณ บริเวณบ้านฝายมูลนี้ชาวพวนที่เป็นเพศชายทุกคนสามารถตีเหล็กได้ ทำให้ในปัจจุบันชายชาวพวนบ้านฝายมุลยังคงมีการสืบทอดภูมิปัญญานี้อยู่หลายครัวเรือน

๙.) ภูมิปัญญาการทอผ้า การทอผ้าถือเป็นหน้าที่ที่มีความจำเป็นของหญิงชาวพวนมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งหญิงชาวพวนบ้านฝายมูลก็ได้มีการสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้านี้ไว้เช่นเดียวกัน โดยเรียกเป็นภาษาไทพวนว่าการ “ทอหูก” หรือ “ตำหูก” ซึ่งในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าในหลายครัวเรือนจะมีหูกทอผ้าได้ถนัดบ้าน และมีการทอเพื่อใช้ในงานประเพณี รวมไปถึงจำหน่ายให้กับชาวบ้านและนักท่องเที่ยวอีกด้วย

- ทรัพยากรวัฒนธรรมทางวัตถุ ชาวพวนบ้านฝายมูลมีการสร้างสิ่งก่อสร้างที่เป็นถาวรวัตถุเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต ตอบสนองต่อความเชื่อ ศาสนา รวมไปถึงแสดงตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ ดังต่อไปนี้

๑.) ศาลเจ้าหลวงเหมยฟ้า (เจ้าชมพู) ตั้งอยู่บริเวณดงชะบ้าน (ปัจจุบันเรียกข่งเจ้าหลวง) ถือเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนมาตั้งแต่อดีต ศาลเจ้าหลวงเหมยฟ้า (เจ้าหลวงชมพู) ถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพวนบ้านฝายมูล เป็นสถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญๆของหมู่บ้านเจ้าหลวงเหมยฟ้า หรือ เจ้าหลวงชมพู-เจ้าหลวงกำฟ้า ของชาวพวนบ้านฝายมูล

นั่นคือบุคคลคนเดียวกัน ซึ่งชาวพวนบ้านฝายมูลเรียกว่า “ผีชะบ้าน” ซึ่งเป็นที่พึงทางจิตใจที่สำคัญของชาวพวนบ้านฝายมูล คราใดที่ลูกหลานในหมู่บ้านเดือดเนื้อร้อนใจ หรือประสบกับเคราะห์กรรมใดๆ ก็จะไปบนบานศาลกล่าว ภาษาไทยพวนเรียกว่า “ไปโจ้ง” ว่าขอให้หายหรือให้บรรเทาจากเคราะห์กรรมเหล่านั้น เมื่อคำขอเหล่านั้นประสบผล ก็จะมีการแก้บน ภาษาไทยพวนเรียกว่า “มาแอ็บมาแห่น” ซึ่งก็คือมาเลี้ยงดูนั่นเอง หรือถ้าลูกหลานจะออกไปเรียนหนังสือ สอบแข่งขัน ทำงาน ค้าขาย ต่างๆ นอกท้องถิ่น ก็จะไปบนบานศาลกล่าวด้วยเช่นกัน ชาวพวนบ้านฝายมูลมีการบนบานศาลกล่าว และแก้บนต่อเจ้าหลวงที่หอผีชะบ้านมากกว่าร้อยปีโดยไม่มีรูปเคารพ ต่อมาประมาณปี ๒๕๔๓ จึงเกิดแนวคิดการหล่อรูปเคารพขึ้นดังที่เห็นในปัจจุบัน

๒.) กำแพงบรรพชน เป็นกำแพงบริเวณดงชะบ้านมีการวาดภาพตามจินตนาการ เพื่อแสดงให้เห็นถึงประวัติการอพยพเข้ามาของชาวพวนบ้านฝายมูล รวมไปถึงอาชีพ ประเพณีและการละเล่นดั้งเดิมของชาวพวนบ้านฝายมูลในช่วงเวลาเดียวกับการก่อสร้างประติมากรรมรูปเคารพเจ้าหลวงหมอยฟ้า (เจ้าชมพู)

๓.) หลักลี้อบ้าน ถือเป็นสิ่งก่อสร้างดั้งเดิมที่ตั้งอยู่บริเวณดงชะบ้าน โดยเป็นการใช้ไม้เนื้อแข็ง ๓ ท่อน ฝังลงในดินกลางหมู่บ้านเป็นเหมือนสัญลักษณ์ของการตั้งบ้านเรือนลงบนพื้นที่บ้านฝายมูลนี้ตั้งแต่อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนในอดีต

๔.) บ้านจำลองไทพวน เป็นสร้างประมาณปี พ.ศ.๒๕๔๓ เพื่อใช้สำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้เรือนโบราณไทพวนของชาวพวนบ้านฝายมูล ที่ในปัจจุบันหาได้ยาก อีกทั้งผู้นำชุมชนยังมีแนวคิดที่จะใช้เป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อเก็บข้าวของเครื่องใช้ทางวัฒนธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูลอีกด้วย แต่ในปัจจุบันบ้านจำลองหลังนี้ไม่ได้มีการใช้งานอย่างเต็มศักยภาพเท่าใดนัก จะมีการเข้าไปใช้ประโยชน์บ้างเมื่อจัดงานกำฟ้าที่บ้าน เป็นต้น

๕.) วัดฝายมูล สร้างเมื่อปี พ.ศ.๒๓๒๐ โดยคณะศรัทธาบ้านฝายมูลได้ร่วมการสร้างวัดขึ้นเพื่อเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๒ กันยายน พ.ศ.๒๔๘๒

๖.) พระธาตุไทพวนศรีฝายมูล สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๓ แล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ เพื่อเป็นสถานที่บรรจุอัฐิของอดีตเจ้าอาวาสวัดฝายมูลที่ล่วงลับไปแล้ว ใช้เป็นที่สักการบูชาในวันสำคัญต่างๆ รวมถึงเพื่อเป็นอนุสรณ์ให้กับลูกหลานชาวไทพวนบ้านฝายมูลได้รำลึกถึงบรรพบุรุษที่อพยพมาจากเมืองพวน

๗.) ฝายกั้นลำน้ำย่างและเหมืองมัทศจรรย์ ฝายกั้นน้ำลูกที่ ๑ สร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ.๒๓๗๗ เป็นฝายกั้นน้ำขนาดใหญ่เพื่อกั้นลำน้ำย่างเข้าสู่เหมือง (ลำเหมืองมัทศจรรย์) เพื่อใช้ในการเกษตรของชาวนา ๓ ตำบลในอำเภอท่าวังผาเดิมลักษณะของฝายเป็นฝายไม้ถมด้วยดินเพื่อกั้นน้ำเข้าสู่ลำเหมือง โดยมีการซ่อมแซมฝายทุกปีช่วงใกล้ฤดูฝนก่อนการทำนา ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.๒๕๗๕

ชาวนาได้พร้อมใจกันสร้างฝายให้แข็งแรงทนทานขึ้นใหม่ โดยใช้ไม้เนื้อแข็งตอกเข้ากับหิน มีการถมด้วยหิน ทราย ขนาดความหนาของฝาย ๖ เมตร กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๔๒ เมตร มีการใช้งานมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๗๕ มี “นายฝาย” เป็นผู้ควบคุมดูแลเหมืองฝาย ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๐๔ ฝายลูกนี้ได้พังทลายลงอีกครั้ง ทำให้ในปี พ.ศ.๒๕๐๕ คณะกรรมการเหมืองฝายพร้อมด้วยชาวนาทั้ง ๓ ตำบลได้พร้อมใจกันสร้างฝายคอนกรีตเสริมเหล็กขึ้น โดยงบประมาณที่ใช้ในการก่อสร้างฝายได้รับความร่วมมือจากคณะกรรมการและชาวนาที่ได้รับผลประโยชน์จากฝายแห่งนี้ พร้อมทั้งขอแรงงานจากชาวนาเพื่อดำเนินการก่อสร้าง ซึ่งในการสร้างฝายในครั้งนี้ไม่ได้รับเงินงบประมาณจากทางราชการแต่ประการใด ซึ่งฝายแห่งนี้ได้มีการนำไปประกวดและได้รับรางวัลมากมายจากการใช้ประโยชน์ได้จริงและจากประวัติการก่อสร้างที่เป็นการใช้ภูมิปัญญาไม่พึ่งพางบประมาณจากภาครัฐ ส่วนเหมืองมหัศจรรย์นั้นเป็นส่วนที่ใช้ผันน้ำออกจากฝายลูกที่ ๑ ลำเหมืองสายนี้ได้สร้าง (ขุดเจาะ) มาพร้อมๆ กับฝายลูกที่ ๑ (ฝายน้ำยาง) คือเมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๓๗๗ ต้นเหมือง (ปากเหมือง) จะอยู่ติดกับฝายทางทิศตะวันออก ลักษณะของลำเหมืองสูง (ลึก) ๓ เมตร กว้าง ๒.๕๐ เมตร ลำเหมืองจะขนานไปกับลำน้ำ ยาวประมาณ ๑,๐๐๐ เมตร ซึ่งเป็นช่วงที่มีการขุดเจาะดานหินเผาไฟให้เป็นลำเหมือง ซึ่งนับเป็นสิ่งมหัศจรรย์ในความสามารถของบรรพบุรุษที่สามารถขุดเจาะดานหินผาซึ่งแข็งแกร่งให้เป็นลำเหมืองได้ เพราะในอดีตนั้นยังไม่มีเครื่องยนต์กลไก หรือเทคโนโลยีที่ทันสมัยเช่นในปัจจุบัน โดยใช้ผู้คนจำนวนมากและมีการใช้เครื่องมือเครื่องมือที่มีตามสภาพ เช่น จอบ เสียม เหล็กแหลม และใช้ซุงแทงสอดเข้าไปในช่องว่างของชั้นหินเพื่อทำให้หินเหล่านั้นแตกออกมาปัจจุบัน เหมืองแห่งนี้ยาวกว่า ๓ กิโลเมตร ส่งน้ำให้กับเกษตรกร ๓ ตำบล ๑๔ หมู่บ้านในอำเภอท่าวังผา

๘.) เรือแข่งบ้านฝายมูล เรือแข่งถือเป็นวัฒนธรรมของคนที่นี่อาศัยอยู่ลุ่มแม่น้ำน่าน เมื่อชาวพวนบ้านฝายมูลได้เข้ามาตั้งบ้านเรือนบริเวณอำเภอท่าวังผา ทำให้รับวัฒนธรรมการแข่งเรือเข้ามาในชุมชนด้วย โดยในชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลมีเรือแข่งอยู่หลายช่วงเวลาและหลายลำด้วยกัน ในอดีตชาวพวนบ้านฝายมูลมีการขุดเรือเพื่อใช้แข่งขันในท้องถิ่นอยู่หลายลำ ซึ่งไม่มีการบันทึกเวลาในการสร้างแน่ชัด แต่มีการบอกเล่าว่ามีถึง ๓ ลำด้วยกัน ต่อมาในช่วงปี พ.ศ.๒๕๓๙ ชาวพวนบ้านฝายมูลได้ริเริ่มการแข่งขันเรือแข่งอีกครั้ง คือเรือ “มาลัยไทยพวน” ต่อมาก็มีการซื้อเรือ “เพชรไทยพวน” ในปี ๒๕๔๒ และล่าสุดมีการซื้อเรือ “มาลัยไทยพวน ๒” ในปี พ.ศ.๒๕๔๖ ทั้ง ๓ ลำมีการนำมาใช้เข้าร่วมการแข่งขันทั้งสนามท้องถิ่นและสนามในระดับจังหวัด

๖.๒ การวิเคราะห์รูปแบบการจัดการอัตลักษณ์ชาวพวนบ้านฝายมูล

ในหัวข้อนี้จะมีการสรุปเกี่ยวกับวิธีการในการจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูล โดยผู้ศึกษาได้แยกวิเคราะห์ออกเป็น ๓ ด้านด้วยกันคือ

๖.๒.๑ การจัดการอัตลักษณ์วัฒนธรรมทางรูปธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูล

โดยในชุมชนบ้านฝายมูลมีการจัดการหลายรูปแบบ เช่น

๑.) การจัดตั้งกลุ่มทางวัฒนธรรม

- สภาวัฒนธรรมไทพวนบ้านฝายมูล เกิดขึ้นในปี พ.ศ.๒๕๔๔ โดยคนในชุมชนเองที่เห็นควรว่าควรมีกลุ่มเพื่อเข้ามาดูแลงานทางด้านวัฒนธรรมในชุมชนของตนเอง โดยตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากกระแสโลกาภิวัตน์ มีวัตถุประสงค์หลักในการรวมเอากลุ่มเครือข่ายต่างๆ ในชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน, ปลุกฝัง อนุรักษ์ ส่งเสริม พัฒนาขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา ศาสนา อาชีพ ศิลปวัฒนธรรม คุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อมในชุมชน และเพื่อพัฒนาวิถีชีวิตของชาวพวนบ้านฝายมูลให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบันอย่างถูกต้องเหมาะสม

- การแบ่งการปกครองภายในชุมชน เนื่องจากชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลเป็นชุมชนใหญ่ มีจำนวนประชากรมากกว่าหนึ่งพันคน ทำให้การบริหารจัดการให้ทั่วถึงเป็นไปได้ยาก ชาวพวนบ้านฝายมูลได้รับเอาวัฒนธรรมการจัดการปกครองภายในแบบดั้งเดิมมาจากชาวพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในอำเภอท่าวังผาและนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยจะมีการแบ่งการปกครองเป็นหมวดต่างๆ ๖ หมวด มีหัวหน้าหมวดที่ได้มาจากการคัดเลือกจากลูกหมวด มีการทำงานที่เป็นอิสระต่อกัน อีกทั้งแต่ละหมวดจะมี “ผี” ที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยปกป้องคุ้มครองผู้ที่อาศัยอยู่ในหมวดนั้นๆ ให้อยู่เย็นเป็นสุข เปรียบเสมือนชุมชนเล็กๆ ที่อยู่ภายใต้ชุมชนใหญ่อีกชั้นหนึ่ง โดยหัวหน้าหมวดแต่ละหมวดจะมีการรับงานมาจากผู้ใหญ่บ้านอีกครั้ง ทำให้การปฏิบัติกิจกรรมในชุมชนเป็นไปได้ด้วยความสะดวก รวดเร็ว

- การเข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรมไทพวนแห่งประเทศไทยของชาวพวนบ้านฝายมูล เนื่องจากในประเทศไทยมีชาวพวนอพยพเข้ามาอยู่อาศัยยังบริเวณต่างๆ ในประเทศไทยหลายจังหวัด จึงเกิดการรวมตัวกันเป็นชมรมไทพวนแห่งประเทศไทยขึ้น ชาวพวนบ้านฝายมูลก็ได้มีการจัดประชุมเพื่อสอบถามความคิดเห็นของคนในชุมชนในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของชมรมฯ โดยมีมติในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ.๒๕๔๖ และจากนั้นชาวพวนบ้านฝายมูลก็มีการเข้าร่วม

กิจกรรมของชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทยอย่างสม่ำเสมอทุกปี ทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายเพื่อ
ความเข้มแข็งของกลุ่มชาติพันธุ์ได้อีกทางหนึ่ง

๒.) การจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูล

- การจัดการเหมืองมหัศจรรย์ ปัจจุบันชาวพวนบ้านฝายมูลมีการจัดการเหมืองมหัศจรรย์
ออกเป็น ๒ ด้านด้วยกันคือ ด้านแรก เป็นการจัดการการใช้ประโยชน์จากตัวเหมืองโดยตรง คือ ยังมี
การใช้น้ำจากเหมืองเพื่อผันเข้าพื้นที่ทางการเกษตรดังในอดีต โดยมีการบำรุงรักษาอย่างสม่ำเสมอจาก
คนในชุมชน เช่น การทำความสะอาด ตัดหญ้า ขุดลอกเหมืองฝาย เป็นต้น และด้านที่สอง เป็นการ
จัดการพื้นที่บริเวณหน้าฝายและป่าชุมชนรอบๆเหมืองฝายให้เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจและรองรับ
การท่องเที่ยวภายในชุมชน กล่าวคือ มีการสร้างสิ่งก่อสร้างเพื่ออำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น การ
สร้างทางเดินศึกษาธรรมชาติ ศาลาชมวิว รวมถึงมีเรือแคนูและจักรยานปั่นในน้ำไว้ให้บริการอีกด้วย

- การจัดการพื้นที่บริเวณดงชะบ้าน (ช่วงเจ้าหลวง) ในอดีตดงชะบ้านเป็นเพียงพื้นที่ป่า
ศักดิ์สิทธิ์กลางหมู่บ้าน ไม่มีสิ่งก่อสร้างอันใดมากมาย เป็นเพียงหอผีเล็กๆ และหลักเสื่อบ้านที่ทำขึ้น
ง่ายๆเพื่อให้คนในชุมชนกราบไหว้เท่านั้น ต่อมา มีการจัดการพื้นที่เพื่อรองรับกิจกรรมทางความเชื่อ
มากขึ้น เช่น การก่อสร้างศาลเจ้าหลวงชมพู (เจ้าหลวงเหมยฟ้า) กำแพงบรรพชน บ้านจำลองไทพวน
และศาลาเลี้ยงผีหลังใหม่ขึ้น อีกทั้งปัจจุบันผู้นำชุมชนยังมีแนวคิดในการซ่อมแซมและพัฒนา
สิ่งก่อสร้างเหล่านี้ให้เกิดประโยชน์มากขึ้น เช่น การพัฒนาบ้านจำลองฯ ให้เป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชน เป็น
ต้น

- การจัดการวัตถุทางวัฒนธรรมอื่นๆ เช่น มีการนำมรดกผ้าจำลองที่มีขนาดใหญ่กว่าของ
จริง ที่เป็นผลิตผลทางภูมิปัญญาของชาวพวนบ้านฝายมูลไปติดตั้งไว้ตามทางเข้าชุมชน เพื่อสื่อให้เห็น
ถึงความเป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัวในอำเภอท่าวังผา

๓.) ศักยภาพ สภาพปัญหา และแนวทางการจัดการกับทรัพยากรวัฒนธรรมทางรูปธรรม ของชาวพวนบ้านฝายมูล

บ้านฝายมูลมีจุดแข็งที่สำคัญคือคน ที่ช่วยกันจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมทาง
รูปธรรมต่างๆ อย่างเต็มใจ อีกทั้งพื้นที่ของชุมชนประกอบไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายต่าง
จากชุมชนอื่นๆ ทั้งเหมืองฝาย ป่าชุมชน แม่น้ำ สิ่งเหล่านี้สามารถนำไปใช้จัดการได้อีกมาก แต่อย่างไร
ก็ดีเนื่องจากบางโครงการไม่ได้รับการจัดการให้ต่อเนื่องทำให้สิ่งก่อสร้างทางวัฒนธรรมต่างๆ ถูกทิ้ง
ร้างหรือไม่ได้ทำให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพ ทำให้ต้องมีการจัดการที่เหมาะสมและสอดคล้อง
ต่อความต้องการของคนในชุมชนด้วย

๖.๒.๒ การจัดการอัตลักษณ์วัฒนธรรมทางนามธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูล

ในชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลมีทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรมอย่างหลากหลาย โดยจะสรุปเป็นข้อๆ ดังนี้

๑.) การจัดการประเพณีของชาวพวนบ้านฝายมูล ชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูลมีประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์อยู่หลายประเพณี ซึ่งแต่ละประเพณีก็จะมีจัดการให้เกิดความเหมาะสมกับยุคสมัยอยู่เสมอ คือ

- ประเพณีที่บ้าน ถือเป็นประเพณีที่เป็นของชาวพวนบ้านฝายมูลโดยเฉพาะ เป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่และสำคัญที่สุด จะจัดเพียง ๓ ปีต่อ ๑ ครั้ง ประเพณีนี้เกิดจากความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษและผีวีรบุรุษคือเจ้าชมพู ผสมผสานกับประเพณีท้องถิ่นของชาวไทลื้อในอำเภอท่าวังผา ทำให้เกิดประเพณีที่บ้านขึ้น ซึ่งก็คือการบวงสรวงบูชาบรรพบุรุษ และในปัจจุบันมีการนำเอาประเพณีกำฟ้าซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชาวพวนทั่วไปเข้ามาร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการที่บ้านด้วย ปัจจุบันการจัดการประเพณีที่บ้านทำกันอย่างเป็นทางการมากขึ้น มีการจัดเวทีและการแสดงอย่างยิ่งใหญ่ มีการเชิญผู้นำทางการปกครองในจังหวัดน่านเข้าร่วมด้วย เช่น สมาชิกสภาจังหวัด นายอำเภอ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆใกล้เคียง เป็นต้น

- ประเพณีกำมาฮั่ว มาฮาย เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการหยุดทำงานของชาวพวนบ้านฝายมูลเช่นเดียวกับประเพณีกำฟ้า แต่ในปัจจุบันประเพณีนี้ได้ถูกยกเลิกไปเนื่องจากไม่เหมาะสมกับยุคสมัย เพราะในปัจจุบันชาวพวนบ้านฝายมูลมีวันหยุดตามสากล ครั้นจะมีการหยุดตามประเพณีกำมาฮั่ว มาฮายที่ต้องหยุดทุกวันพระอีกก็จะทำให้เสียการเสียงานได้

- ประเพณีกำฟ้า การกำฟ้าชาวพวนบ้านฝายมูลจะไม่เหมือนกับชาวพวนกลุ่มอื่นๆที่มีการจัดกิจกรรมทางศาสนาต่างๆ แต่ที่นี่จะมีเพียงการหยุดทำงานที่มีเสียงดังเท่านั้น เนื่องจากประเพณีกำฟ้าของที่นี่ไม่ได้มีการจัดกิจกรรมใดๆ ทำให้ชาวพวนบ้านฝายมูลได้มีการรวมเอาประเพณีกำฟ้าเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีที่บ้าน โดยการกำฟ้าจะเกิดขึ้นก่อนประเพณีที่บ้านเพียงไม่กี่วัน และไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกันก็ว่าได้ แต่อาจเป็นกุศโลบายของคนในชุมชนที่พยายามจัดการกับประเพณีกำฟ้าให้มีมิติทางวัฒนธรรมมากขึ้นก็เป็นได้

- ประเพณีทานสลากห่อข้าวดำนิล (ดำดิน) เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในศาสนาพุทธและความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ในอดีตเป็นเพียงการนำห่อข้าวไปถวายพระที่วัดเพื่ออุทิศให้ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว แต่ในปัจจุบันชาวพวนบ้านฝายมูลได้มีการเพิ่มกิจกรรมทางวัฒนธรรมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีด้วย เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและเพิ่มความสุขสนุกสนานให้เกิดขึ้นกับประเพณี คือ มีการจัดการแข่งเรือทานสลากห่อข้าวดำนิล (ดำดิน) โดยเชิญหมู่บ้านอื่นๆเข้าร่วม

แข่งขัน รวมไปถึงมีการแสดงต่างๆ เช่นฟ้อนไทพวน การบรรเลงดนตรีพื้นเมืองของคนในชุมชน เป็นต้น

๒.) การจัดการวัฒนธรรมทางภาษาของชาวพวนบ้านฝายมูล ชาวพวนบ้านฝายมูลมีการใช้ภาษาของตนเอง คือภาษาพวนในการติดต่อสื่อสารกันภายในชุมชน แต่เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาภายในชุมชนกระทบต่อการใช้ภาษาพวนของคนรุ่นใหม่ ทำให้เกิดการจัดการวัฒนธรรมด้านภาษาขึ้น โดยแบ่งได้ดังนี้

- การอนุรักษ์และสืบทอดโดยตรง ในอดีตชาวพวนบ้านฝายมูลทุกคนใช้ภาษาพวนในการติดต่อสื่อสาร แต่ในปัจจุบันเกิดความเปลี่ยนแปลงมีการแต่งงานกับคนนอกวัฒนธรรมมากขึ้น ทำให้ชาวพวนบ้านฝายมูลส่วนหนึ่งมีการใช้ภาษาไทยกลางและภาษาพื้นเมืองน่านในการสื่อสารกับญาติพี่น้อง หรือแม้กระทั่งลูกหลานมากขึ้น แต่คนในชุมชนส่วนใหญ่ก็ยังสามารถพูดภาษาพวนได้ และยังใช้ในการติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวันเช่นเดิม

- การอนุรักษ์และสืบทอดทางอ้อม ปัจจุบันชาวพวนบ้านฝายมูลมีความพยายามในการสืบทอดภาษาไทพวนทางอ้อมหลายวิธีด้วยกัน ดังจะเห็นได้จากในชุมชนจะมีการสอดแทรกวัฒนธรรมทางภาษาลงไปในสุภาษิตพวนที่ติดอยู่ถาวรในบริเวณต่างๆ ของชุมชน ทำให้คนในชุมชนได้อ่านและได้เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา รวมถึงในการจัดงานกำฟ้าที่บ้านทุกครั้งที่มีการสอดแทรกสุภาษิตคำศัพท์ต่างๆ มาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการตกแต่งเวทีหรือซุ้มของหมวดต่างๆ เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้และไม่ลืมคำศัพท์ไทพวนดั้งเดิมที่ในปัจจุบันมีการใช้ลดน้อยลงเนื่องจากมีการใช้ภาษาพื้นเมืองหรือภาษาไทยกลางเข้ามาแทนที่

๓.) การจัดการอาชีพที่เป็นอัตลักษณ์ดั้งเดิมของชาวพวนบ้านฝายมูล ชาวพวนมีอาชีพที่เป็นอัตลักษณ์สำคัญๆ คือ การตีเหล็กและทอผ้า ในปัจจุบันทั้งสองอาชีพยังคงมีการสืบทอดกันภายในชุมชน แต่ก็ได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ทำให้กลุ่มผู้ผลิตและจำหน่ายสินค้าทางวัฒนธรรมเหล่านี้ต้องปรับตัว กล่าวคือมีการรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มตีเหล็ก และกลุ่มทอผ้า ซึ่งถือเป็นกลุ่มอาชีพขนาดใหญ่และเข้มแข็งที่สุดในชุมชน การนำเอาร้านค้าทอ ร้านรับตีเหล็ก เช่นพริ้งเช่นมิด(ลับคม)ไปตั้งริมถนนสายน่าน-ทุ่งช้างเพื่อให้คนที่ผ่านไปมาได้มาใช้บริการสะดวกกว่าการเข้ามาซื้อหรือใช้บริการในหมู่บ้าน การนำเอาผ้าทอและเหล็กที่ดีได้ไปออกร้านตามงานสำคัญต่างๆ ทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชน การขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าโอท็อป (OTOP) ของตำบล รวมถึงความพยายามในการขายสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์ของผู้ผลิตแต่ละราย เป็นต้น

๔.) การจัดการวัฒนธรรมอาหารของชาวพวนบ้านฝายมูล โดยทั่วไปชาวพวนบ้านฝายมูลจะมีการประกอบอาหารของชาติพันธุ์ตนในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการสืบทอดวัฒนธรรมตามธรรมชาติจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามเมื่อมีประเพณีสำคัญต่างๆ ชาวพวนบ้านฝายมูลก็นำเอาอาหารที่เป็นอัตลักษณ์ของตนเองเข้ามาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการแสดงความเป็นตัวตนของพวกเขาด้วย เช่นในประเพณีกำฟ้าที่บ้านประจำปี พ.ศ.๒๕๖๑ ที่ผ่านมา ที่ชาวพวนบ้านฝายมูลได้นำเอาอาหารประจำชาติพันธุ์ต่างๆ มาใช้เป็นเมนูหลักในขันโตกที่ใช้จัดเพื่อให้แขกที่มีการเชิญมาจากภายนอกชุมชนได้รับประทาน อาทิเช่น โขะจาน, ฝ่อไก่, เจียวมะแขว่นและตำมันเพา เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นการเผยแพร่ภูมิปัญญาทางด้านอาหารให้กลายเป็นที่รู้จักของคนนอกวัฒนธรรมมากขึ้น

๕.) การสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ของชาวพวนบ้านฝายมูล นอกจากการจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ชาวพวนบ้านฝายมูลได้มีวิธีการจัดการอัตลักษณ์ของตนเองเพื่อให้เกิดการยอมรับในสังคมที่ตนเป็นคนต่างกลุ่มและต่างวัฒนธรรม ทำให้ในอดีตชาวพวนบ้านฝายมูลต้องเผชิญกับการดูถูกทางวัฒนธรรมจากชาวพื้นเมืองและชาวไทลื้อที่อาศัยอยู่ก่อนและมีจำนวนมาก อย่างไรก็ตามในปัจจุบันการดูถูกทางวัฒนธรรมน้อยลง แต่ชาวพวนบ้านฝายมูลก็ต้องต่อสู้กับกระแสโลกาภิวัตน์อีกครั้ง ทำให้ชาวพวนบ้านฝายมูลปรับตัวกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยมีวิธีการจัดการคือ

- บุคคลสำคัญในชุมชน บุคคลสำคัญในชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูล คือ พระราชรัตนเมธี (บุญลอย รตนโชโต) เป็นพระที่เป็นลูกหลานชาวพวนบ้านฝายมูลที่ประสบความสำเร็จในทางสงฆ์ โดยท่านถือว่าเป็นความภาคภูมิใจของคนทั้งหมู่บ้าน อีกทั้งท่านยังได้กลับมาช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนให้มีการพัฒนา อาทิเช่น มีการนำภิกษุมาทอดที่วัดฝายมูล มีการให้ทุนการศึกษาและที่พักพิงให้กับลูกหลานชาวพวนบ้านฝายมูลที่ไปเรียนต่อยังกรุงเทพฯ เป็นต้น ทำให้ท่านเป็นที่เคารพนับถือ เป็นศูนย์รวมทางจิตใจ เป็นที่ภาคภูมิใจของชาวพวนบ้านฝายมูลเป็นอย่างมาก

- การนำภาษาพวนไปใช้ตั้งชื่อร้านอาหาร ชื่อชอยในชุมชน รวมไปถึงแสดงตัวตนบนสื่อสังคมออนไลน์ ปัจจุบันชาวพวนบ้านฝายมูลได้มีการแสดงอัตลักษณ์ของตัวเองอย่างชัดเจนผ่านการตั้งชื่อร้านค้าร้านอาหาร รวมไปถึงชื่อในสังคมออนไลน์ที่แสดงออกให้เห็นถึงตัวตนและความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของพวกเขาอย่างชัดเจน ตรงไปตรงมา เช่น การตั้งชื่อตัวในเฟซบุ๊กที่แสดงถึงความเป็นชาวพวน การตั้งชื่อร้านอาหารในชุมชนเป็นภาษาไทพวน การตั้งชื่อถนน ตรอกชอกชอยต่างๆ ในชุมชน รวมไปถึงชื่อเรือแข่งที่แสดงถึงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน เป็นต้น

- บทเพลงที่แต่งโดยชาวพวนบ้านฝายมูล ปัจจุบันมีลูกหลานชาวพวนบ้านฝายมูลได้ทำงานในวงการบันเทิงและมีการแต่งเพลงที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองขึ้น โดยมีการสอดแทรกวัฒนธรรมทางภาษา อาหาร อาชีพ ลงไปในเนื้อเพลงนั้นด้วย

- การปลูกฝังคนรุ่นใหม่ให้รักและภาคภูมิใจในความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ชาวพวนบ้านฝายมูลให้ความสำคัญกับเด็กและเยาวชนในการสืบทอดวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการให้เด็กและเยาวชนเป็นส่วนหนึ่งในที่มีหน้าที่ในการรับผิดชอบการจัดงานประเพณี เช่น รับผิดชอบการแสดง และเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในงานเหล่านั้น เช่น เข้าร่วมเดินขบวน มีการแต่งกายตามรูปแบบวัฒนธรรมของชุมชน เป็นต้น รวมไปถึงการมีกลุ่มเยาวชนเพื่อขับเคลื่อนชุมชน

- การสร้างความภาคภูมิใจในอาชีพดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ ชาวพวนบ้านฝายมูลมีการจัดการโดยนำเอาอาชีพของบรรพบุรุษเหล่านั้นมาแสดงให้คนทั่วไปได้เห็นผ่านการจัดงานประเพณี โดยในช่วงการเดินขบวน แต่ละหมวดจะนำเอาอาชีพดั้งเดิมเหล่านั้นมาใช้จัดแสดงเพื่อให้คนทั่วไปได้รับชม

๖.) นามสกุลของชาวพวนบ้านฝายมูล นามสกุลถือเป็นอีกหนึ่งสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความ เป็นกลุ่มเครือญาติ ซึ่งนามสกุลของชาวพวนบ้านฝายมูลนอกจากจะบ่งบอกสิ่งเหล่านี้แล้วยังสามารถสื่อถึงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ได้อย่างชัดเจน เช่น นามสกุลที่ลงท้ายด้วยคำว่า “ลาว” คือ ทิลาว ตาลาว อ้อดลาว สิงห์ลาว และวงศ์ลาว เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันเราสามารถพบเห็นนามสกุลนี้ทั่วไปในบ้านฝายมูล

๗.) ศักยภาพ สภาพปัญหา และแนวทางการจัดการกับทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูล

บ้านฝายมูลมีทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรมที่หลากหลาย แต่ทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรมต่างๆก็มีความเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่อย่างไรก็ดีจะเห็นได้ว่าคนในชุมชนมีความพยายามในการหาแนวทางการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมทางนามธรรมของตนได้อย่างเข้มแข็งและน่าชื่นชม

๖.๒.๓ การจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูลโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ในหมู่บ้านฝายมูลมีหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชน แบ่งเป็น ๒ ข้อหลักๆ ดังนี้

๑.) องค์การบริหารส่วนตำบลปากคา ถือเป็นหน่วยงานส่วนท้องถิ่นที่มีบทบาทในการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการบริหารจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในหมู่บ้านฝายมูลอย่างชัดเจน ดังนี้

- การจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้ในงานประเพณีในชุมชน เมื่อบ้านฝายมูลมีการจัดงานประเพณีต่าง ๆ จะมีการเขียนหนังสือเพื่อของบประมาณในการสนับสนุนการจัดงานประเพณีอย่างสม่ำเสมอ และทางองค์การบริหารส่วนตำบลปากคาก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

- การจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้ในการเดินทางไปร่วมงานประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ภายนอกชุมชน เมื่อชาวพวนจะเดินทางเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมกับชนมไทยพวนแห่งประเทศไทยก็จะมีการทำหนังสือขอค่าเดินทางในการเข้าร่วมกิจกรรมในทุกๆปี

- การจัดโครงการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมในสังคม ถือเป็นหน้าที่หลักของหน่วยงานส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาอาชีพ คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม โดยในหมู่บ้านฝายมูลได้รับงบประมาณมาพัฒนาสิ่งเหล่านี้อยู่เสมอ เช่น การอบรมสร้างอาชีพ การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค รวมไปถึงการขุดลอกลำเหมือง เป็นต้น

- การจัดโครงการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวชุมชน โดยองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคาได้คัดเลือกหมู่บ้านฝายมูลเป็นหนึ่งในหมู่บ้านท่องเที่ยวของตำบล ทำให้มีการใช้งบประมาณเพื่อจัดการการท่องเที่ยวชุมชน อาทิเช่น การพิมพ์หนังสือท่องเที่ยวชุมชนเพื่อแจกฟรี หรือการเผยแพร่ผ่านสื่อออนไลน์ เป็นต้น

๒.) หน่วยงานอื่น ๆ เป็นหน่วยงานของภาครัฐที่เข้ามาดำเนินงานเกี่ยวกับอาชีพที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวพวนบ้านฝายมูล คือ การตีเหล็กและทอผ้า เป็นหลัก จากการศึกษาพบว่าหน่วยงานเหล่านี้จะเข้ามาทำโครงการหรือจัดกิจกรรมตามงบประมาณที่ได้รับมา และเมื่อไม่มีงบประมาณก็จะไม่มีการสานต่อกิจกรรมนั้นๆ แต่อย่างใด เช่น กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมโดยกระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทยโดยกรมการพัฒนาชุมชน กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม เป็นต้น

๓.) ศักยภาพ สภาพปัญหา และแนวทางการจัดการกับทรัพยากรวัฒนธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากบ้านฝายมูลมีอาชีพทางภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์ ทำให้มีหลายหน่วยงานที่เข้ามาส่งเสริมอาชีพเหล่านี้ โดยเฉพาะอาชีพตีเหล็กและทอผ้า แต่อย่างไรก็ตาม หน่วยงานเหล่านี้มักเข้ามาจัดโครงการตามข้อบังคับของหน่วยงาน และเมื่องบประมาณหมดก็กลับออกไปภายในระยะเวลาอันสั้น ทำให้การทำงานไม่มีความต่อเนื่องและขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ดังนั้นหน่วยงานต่างๆ ควรคำนึงถึงความต้องการของคนในชุมชนก่อนที่จะเข้ามาจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของพวกเขา และสร้างการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการ เพื่อทำให้เกิดความยั่งยืนในการจัดการอาชีพภูมิปัญญาเหล่านี้

๖.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัย ผู้ศึกษาได้เห็นถึงการจัดการที่เกิดขึ้นภายในชุมชน และมีข้อเสนอแนะที่คาดว่าจะมีประโยชน์ต่อการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมภายในชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูล ดังนี้

๖.๓.๑). ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

- ชาวพวนบ้านฝายมูลมีการจัดการอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างเข้มแข็ง แต่การพัฒนาทั้งทางด้านการเปิดให้ผู้มีอำนาจจากภาครัฐ รวมถึงบุคคลคนทั่วไปเข้าร่วมประเพณีนั้นมีทั้งข้อดีคือ ทำให้คนในชุมชนภาคภูมิใจในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง เกิดความรักสามัคคี แต่อย่างไรก็ตามถ้าให้ความสำคัญกับคนนอกมากเกินไปก็อาจเกิดการลดทอนคุณค่าทางวัฒนธรรมได้เช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้นการจัดการทุกครั้งควรเป็นไปอย่างระมัดระวังและรู้เท่าทัน

- การสร้างสิ่งก่อสร้างที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อต้องเป็นไปอย่างระมัดระวัง เนื่องจากอาจส่งผลกระทบต่อการบิดเบือนทางประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนได้

๖.๓.๒.) ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

- จากการศึกษาพบว่า ชาวพวนบ้านฝายมูลเห็นด้วยในการเปิดให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นควรให้มีการศึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูล

- ชาวพวนบ้านฝายมุลยังคงต้องการสืบค้นองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์และสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชุมชนอีกหลายแห่ง เช่น ชื่อเรียกพื้นที่ต่างๆ ในชุมชนที่เป็นชื่อดังเดิมและมีความต้องการรู้ความหมาย ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นควรให้มีการร่วมกันจัดการพื้นที่ทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ให้ชัดเจน

- ชาวพวนบ้านฝายมูลมีความต้องการที่จะจัดทำพิพิธภัณฑ์ชุมชนเพื่อเก็บรักษาวัตถุทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากมีบ้านจำลองไทพวนที่ยังใช้งานได้ไม่เต็มศักยภาพ แต่ขาดองค์ความรู้เรื่องการจัดพิพิธภัณฑ์ ผู้วิจัยเห็นควรว่าควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนชาวพวนบ้านฝายมูล

บรรณานุกรม

หนังสือและวิทยานิพนธ์

- กรมศิลปากร. (๒๕๓๐). **เมื่อน่าน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ และศิลปะ**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- กาญจนา แก้วเทพ. (๒๕๔๔). **ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ. (๒๕๔๒). **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดน่าน**. กรุงเทพฯ : กระทรวงมหาดไทย : กระทรวงศึกษาธิการ : กรมศิลปากร.
- จุฑาพรรธ (จามจุรี) ผดุงชีวิต. (๒๕๕๐). **วัฒนธรรม การสื่อสาร และอัตลักษณ์**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท แอคทีฟ พรินท์ จำกัด.
- เจนสุดา สมบัติ. (๒๕๔๘). **“ความเป็นพวน” ในปรากฏการณ์ความเป็นไทยร่วมสมัย**. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เจ้าคำหลวง หน่อคำ. (๒๕๕๕). **ประวัติศาสตร์เมืองพวน จากฉบับภาษาลาว ชื่อ ประวัติศาสตร์อาณาจักรพวน โดย เจ้าคำหลวง หน่อคำ ประธานราชวงศ์พวน**. (พันธุ์ทิพย์ ชีระเนตร, สมชาย นิลอาธิ, แปล). กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (๒๕๔๕). **คนกับอัตลักษณ์**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. เอกสารประกอบการประชุมประจำปีศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ชนะ เข้มมุกด์. (๒๕๕๖). **ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของไทยพวนบ้านหาดเลี้ยว**. ช่วงพญา: รวมบทความมานุษยวิทยา ฉบับ ๘๙ ปี ราชภัฏเชียงใหม่ (ฉบับที่ ๘). ม.ป.ท.
- ชาตรี เจริญศิริ, บรรณาธิการ. (๒๕๔๙). **นครน่าน พัฒนาการแห่งนครรัฐ**. คณะทำงานเอกลักษณ์น่าน. (ม.ป.ท.).
- ทวิช จตุรพฤษ. (๒๕๕๑). **“อัตลักษณ์ชาติพันธุ์และกระบวนการกลายเป็นสินค้า : การเมืองวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทการท่องเที่ยว”** ใน **อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ : การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย 2**, ๑๗๑-๑๘๒. ยศ สันตสมบัติ บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

ธนิก เลิศชาญฤทธ์. เอกสารประกอบการสอนวิชา ๓๕๗๕๑๑ CONCEPTS AND THEORIES IN CULTURAL RESOURCE MANAGEMENT แนวคิดและทฤษฎีการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๒. สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. (อัดสำเนา)

เจียรชาย อักษรดิษฐ์ และคณะ. (๒๕๖๐). ลวดลายพุทธศิลป์นาน.(พิมพ์ครั้งที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐). เชียงใหม่ : เจริญปริ้นท์เอ็กซ์เพรส.

นิลณี หนูพินิจ. (๒๕๕๑). ภาพยนตร์ไทยกับการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนภาคใต้=Film and identity : a social construction of southern Thailand. วิทยานิพนธ์วารสาร ศาสตรมหา

บัณฑิต (สื่อสารมวลชน) คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บังอร ปิยะพันธ์. (๒๕๕๑). ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (๒๕๕๗). ราชอาณาจักรลาว. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ: ศยาม.

ประพันธ์ รักดีกุล และคณะ. (๒๕๕๙). รูปแบบและปัจจัยในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ไอเดียสแควร์.

ประสาธ ชัยมิ่ง เรียบเรียง. (๒๕๕๔). ประวัติไทยพวนบ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน. (จัดพิมพ์ครั้งแรก มกราคม ๒๕๕๔). ม.ป.ท.

ประสิทธิ์ ลิปรีชา. (๒๕๕๑). การค้า พื้นที่และอัตลักษณ์ม้งดอยปู่. ใน อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ : การเมืองวัฒนธรรมของรัฐบาลในสังคมไทย 2, ๑๑๙-๑๖๙. ยศ สันตสมบัติ บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

_____. (๒๕๕๗). การสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง. ใน วาทกรรมอัตลักษณ์, ๓๑-๓๒. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

ปรีตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล, บรรณาธิการ. (๒๕๕๕). คนใน ประสบการณ์ภาคสนามของนักมานุษยวิทยาไทย. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮาส์.

ปิยะพร วามะสิงห์. (๒๕๓๘). ความสำนึกในชาติพันธุ์ของลาวพวน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร. ฝ่ายมาตรฐานพัฒนาสังคม ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ ๒๕ จังหวัดน่าน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (ม.ป.ป.). ป่าคาตำบลต้นแบบ การพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคม. ม.ป.ท.

พิศิษฐ์ คุณวโรตม์. “อัตลักษณ์และกระบวนการต่อสู้เพื่อชีวิตของผู้ติดเชื้อ HIV.” ใน อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ความเป็นชายขอบ, ๓๐๓-๓๔๘.

พิสิฐ เจริญวงศ์. (๒๕๓๒). **วัฒนธรรมโบราณที่บ้านเชียง**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว.

โพธิ์ แคมลำเจียก. (๒๕๓๓). **ตำนานไทยพวน : เล่าเรื่องราวเก่าแก่**. กรุงเทพฯ : สามัคคีสาร
(ดอกหญ้า).

ยุพิน เข้มมุกต์. (๒๕๕๖). **จากลำนานสู่เมืองพวนเชิงขวางและชำเหนือ**. ช่วงพญา : รวมบทความ
ลำนานศึกษา ฉบับ ๘๙ ปี ราชภัฏเชียงใหม่ (ฉบับที่ ๘). ม.ป.ท.

เรืองฟ้า บุราคร. (๒๕๕๐). **การสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์ “กะเทย” ในพื้นที่คาบารัตโซว์**.
วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต (สื่อสารมวลชน) คณะวารสารศาสตร์และ
สื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิริยา วิฑูรย์สัญชัยศิลป์. (๒๕๔๘). **การศึกษาอัตลักษณ์คนชั้นกลางไทยผ่านการเล่าเรื่องในสื่อ
หนังสือบันทึกการเดินทาง**. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต (สื่อสารมวลชน) คณะ
วารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วีระพงศ์ มีสถาน. (๒๕๓๙). **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ : พวน**. นครปฐม : สถาบันวิจัยภาษาและ
วัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล. หน้า ๕.

สภาวัฒนธรรมไทยพวนบ้านฝายมูล. (๒๕๔๔). **ประวัติไทยพวนบ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าคา
อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน**. ม.ป.ท.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย**.

สร้อยดี อ่องสกุล. (๒๕๓๙). **ประวัติศาสตร์ลำนาน** (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ : อมรินทร์บุ๊คเซนเตอร์.
_____. (๒๕๓๙). **พื้นเมืองน่านฉบับวัดพระเกิด**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์วิชาการ.

สว่าง เลิศฤทธิ์. (๒๕๔๗). “การจัดการทรัพยากรโบราณคดี : ภาพรวมแนวคิด.” ใน **การจัดการ
ทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน**, ๑-๒๔. บรรณาธิการ. นครปฐม :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สายันต์ ไพรัชญจิตร. (๒๕๔๘). **กระบวนการโบราณคดีชุมชน : การวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบ
มีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร
วัฒนธรรมในจังหวัดน่าน**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา และภาควิชาการพัฒนา
ชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

_____. (๒๕๕๐). **การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน**. โครงการหนังสือ
โบราณคดีชุมชน. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภารพิมพ์.

_____. (๒๕๔๘). **การจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถาน โดย
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**. เอกสารวิชาการลำดับที่ ๒๑ วิทยาลัยพัฒนาการปกครอง
ท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า. นนทบุรี : บริษัท ศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์ จำกัด.

- _____. (๒๕๕๓). “Management Commercialization of Culture การจัดการวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์.” เอกสารประกอบการบรรยายในรายวิชา ๓๕๗๒๒๔ Management Commercialization of Culture การจัดการวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์. ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๓. สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. (อัครา) (อัครา)
- _____. (๒๕๕๗). การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์ : แนวคิด วิธีการ และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- _____. (๒๕๕๕). รายงานการวิจัย เรื่อง ทรัพยากรวัฒนธรรมในล้านนาและศักยภาพชุมชนท้องถิ่นในการจัดการอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (๒๕๕๒). “METHODOLOGY FOR CULTURAL RESOURCE MANAGEMENT ระเบียบวิธีวิจัยด้านการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม.” เอกสารประกอบการบรรยายในรายวิชา ๓๕๗๕๑๕ METHODOLOGY FOR CULTURAL RESOURCE MANAGEMENT ระเบียบวิธีวิจัยด้านการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๒ สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. (อัครา) (อัครา)
- สายนต์ ไพรัชเจริญ และคณะ. (๒๕๕๔). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ กระบวนการเรียนรู้และจัดการความรู้ของชุมชนด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- สำนักงานคณะกรรมการอนุรักษและพัฒนามรดกวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน. (ชาติรี เจริญศรี เรียบเรียง), (๒๕๕๔). นานยุคก่อนประวัติศาสตร์ เรื่องราวก่อนมีการบันทึกด้วยตัวอักษร. (ม.ป.ท.).
- สำนักศิลปากรที่ ๗ น่าน กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. (๒๕๕๕). ผ้าพื้นเมือง งานหัตถศิลป์ถิ่นน่าน. (ม.ป.ท.).
- สำนักศิลปากรที่ ๗ น่าน สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. (๒๕๕๔). ภูมิหลังเมืองน่าน รายงานเบื้องต้นโครงการสืบค้นแหล่งวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำน่าน-แม่น้ำว้า โดยประชาชนมีส่วนร่วม. (ม.ป.ท.).
- องค์ บรรจุน. (๒๕๕๓). สยาม : หลากเผ่าหลายพันธุ์. (พิมพ์ครั้งที่ ๑). กรุงเทพฯ : มติชน.
- องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน. (ม.ป.ท.). ตำบลป่าคา ดินแดน ๕ ชาติพันธุ์. (ม.ป.ท.)

อนุสรณ์งานบำเพ็ญพระราชกุศลออกพระเมรุ พระราชทานเพลิงศพ พระเทพนันทาจารย์ (บุญชู ธรรมสารมหาเถร) อดีตเจ้าคณะจังหวัดน่าน เจ้าอาวาสวัดพญาภูพระอารามหลวง ๑ เมษายน ๒๕๔๓. (๒๕๔๓). **พงศาวดารเมืองน่าน**. (ม.ป.ท.)

อนันตดา ต่ายทอง. (๒๕๕๔). **การเสริมสร้างอัตลักษณ์ไทยพวนของเทศบาลตำบลหนองพยอม อำเภอดงพวน จังหวัดพิจิตร**. รายงานการศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อาณัติ อนันตภาค. (๒๕๕๘). **ประวัติศาสตร์ลาว ดินแดนแห่งหุบเขาและความเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพฯ: ยิปซี กรุ๊ป.

บทความจากเว็บไซต์

สุจิตต์ วงศ์เทศ. (๒๕๖๐, ๑๕ ตุลาคม). **คอลัมน์ สยามประเทศไทย**. เข้าถึงได้จาก <http://m.matichon.co.th/readnews.php?newsid=1424232256>.)

บทความ

บุญยสฤกษ์ อเนกสุข และอารีรัตน์ เรืองกำเนิด. (๒๕๕๒). **พลวัตประเพณีบุญกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์พวนกับบริบทการท่องเที่ยวของประเทศไทย**. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ปีที่ ๕ (ฉบับที่ ๒).

เว็บไซต์

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (ม.ป.ป.). **เหมืองมัทศรรย์**. เข้าถึงได้จาก <http://info.dla.go.th/public/travel.do?cmd=goDetail&id=213241&random=1386690431062>

กระทรวงวัฒนธรรม. (ม.ป.ป.). **ประวัติหมู่บ้าน หมู่บ้านลับมื่นพรวน**. เข้าถึงได้จาก http://www.m-culture.in.th/album/183490/ประวัติหมู่บ้าน_หมู่บ้านลับมื่นพรวน_อำเภอเวียงสา

ข่าวสารการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (๒๕๕๕, ๒๑ ธันวาคม). **ททท. สำนักงานแพร่ ขอเชิญร่วมงาน “ประเพณีกำฟ้า ประจำปี ๒๕๕๖”**. เข้าถึงได้จาก <http://www.tatnewsthailand.org/detail.php?newsID=2970>. **คนตีเหล็ก ช่างวิจิตร ไชยมีง บ้านฝายมูล อ.ท่าวังผา จ.น่าน**. เข้าถึงได้จาก

<https://www.facebook.com/%E0%B8%84%E0%B8%99%E0%B8%95%E0%B8%B5%E0%B9%80%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B9%87%E0%B8%81-%E0%B8%8A%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%88%E0%B8%B4%E0%B8%95%E0%B8%A3-%E0%B9%84%E0%B8%8A%E0%B8%A2%E0%B8%A1%E0%B8%B4%E0%B9%88%E0%B8%87-E0%B8%9A%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%9D%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%A1%E0%B8%B9%E0%B8%A5-%E0%B8%AD%E0%B8%97%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%9C%E0%B8%B2-%E0%B8%88%E0%B8%99%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%99-847562285318684/>

คนเมืองพวน บ้านฝายมูล. (๒๕๖๑, ๑๗ กุมภาพันธ์). **งานสืบสานวัฒนธรรมประเพณีไทยพวน ๒๓ จังหวัด**. เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1065170496958552&set=a.630177837124489.1073741827.100003968368490&type=3&theater>.

ครูไผ่กันตพงษ์ หมั่นดี. (๒๕๕๖, ๔ กันยายน). **แฮดแท็ลเก่ งานประเพณีทานสลากห่อข้าวดำดิน บ้านฝายมูล ครบ**. เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=530753643674577&set=a.205211006228844.49756.100002198393789&type=3&theater>.

ค. เมืองพวน. เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/profile.php?id=100009976816717> จักรมนตรี ชนะพันธ์. (๒๕๖๐, ๒๐ เมษายน.) **หลักบื้อบ้าน : ลึงค์ศักดิ์สิทธิ์คู่ชุมชนอีสาน**. เข้าถึงได้จาก https://www.silpa-mag.com/club/miscellaneous/article_8407.

จังหวัดสระบุรี. **ประเพณีกำฟ้า จังหวัดสระบุรี**. เข้าถึงได้จาก <http://www.stou.ac.th/Offices/rdec/nakornnayok/Main/OnlineExhibitions/Saraburi/SaraburiPage3.html>.

ชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทย. (๒๕๕๖, ๒๕ ธันวาคม). **ประวัติความเป็นมาของชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทย(๓)**. เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/thaipuansociety/photos/a.526276230720209.13415.489196851094814/757004247647405/?type=1&theater>

ชาวไทยพวน จังหวัดอุดรธานี. (๒๕๕๖, ๑๔ กุมภาพันธ์). **การเล่นนางวัก**. เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/422583464484732/photos/a.422588754484203.95200.422583464484732/422592811150464/?type=3&theater>.

ชุมเห็ดไทย. เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/Dhamma/ViewNews.aspx?NewsID=9570000149617&Html=1&TabID=3&>

ไทยตำบลดอทคอม. กลุ่มตีเหล็กบ้านฝายมูล. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaitambon.com/shop/00914142517-กลุ่มตีเหล็กบ้านฝายมูล>.

ไทยตำบลดอทคอม. กลุ่มทอผ้าบ้านฝายมูล. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaitambon.com/shop/00914142517-กลุ่มทอผ้าบ้านฝายมูล>.

บ้านหลับมีนพรวน. เข้าถึงได้จาก : <https://www.google.co.th/maps/searchบ้านหลับมีนพรวน>.

ประชา บุรพาวิถี. (๒๕๕๗, ๑๘ เมษายน). **ขุนศึกลาวพวน.** เข้าถึงได้จาก

<http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/575979>

แผนที่-แขวงเชียงขวาง. เข้าถึงได้จาก [http://www.mapnall.com/th/แผนที่เชียง](http://www.mapnall.com/th/แผนที่เชียงขวาง_1104205.html)

[ขวาง_1104205.html](http://www.mapnall.com/th/แผนที่เชียงขวาง_1104205.html).

วิถีชีวิตไทยพวน บ้านฝายมูล. เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%96%E0%B8%B5%E0%B8%8A%E0%B8%B5%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%95%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B8%A2%E0%B8%9E%E0%B8%A7%E0%B8%99-%E0%B8%9A%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%9D%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%A1%E0%B8%B9%E0%B8%A5-1536925909912381/>.

ฝายมูล. เข้าถึงได้จาก https://www.facebook.com/search/str/%E0%B8%9D%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%A1%E0%B8%B9%E0%B8%A5/keywords_groups?see_more_ref=eyJzaWQiOilwLjUzMzUwOTgwMTIwMzY3MyIsInJlZi6lnNLZV9tb3JlIn0%3D.

วิถีชีวิตไทยพวน บ้านฝายมูล. (๒๕๕๘, ๑๔ มีนาคม). **ตำนานลาวขบเหล็ก.** เข้าถึงได้จาก

<https://www.facebook.com/1536925909912381/photos/a.1537657263172579.1073741830.1536925909912381/1563193237285648/?type=3&theater>

วิถีชีวิตไทยพวน บ้านฝายมูล. (๒๕๕๘, ๕ ตุลาคม). **พระเดชพระคุณที่หลวงพ่อดีสร้างเหือบ้านเฮา**

ตราตรึงอยู่ในใจของพี่น้องบ้านเฮาอยู่เสมอสวัสดีเช้าวันพระเด้อ. เข้าถึงได้จาก

<https://www.facebook.com/1536925909912381/photos/a.1536937043244601.1073741828.1536925909912381/1670895966515374/?type=3&theater>.

วิถีชีวิตไทยพวน บ้านฝายมูล. (๒๕๕๘, ๓๑ ธันวาคม). **สวดมนต์ข้ามปี วัดฝายมูล.** เข้าถึงได้จาก

<https://www.facebook.com/1536925909912381/photos/a.1536937043244601.1073741828.1536925909912381/1697713913833579/?type=3&theater>

- วิถีชีวิตไทยพวน บ้านฝายมูล. (๒๕๕๙, ๙ มกราคม). **การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้แก่
นักเรียนภายในวัดฝายมูล.** เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/1536925909912381/photos/a.1536937043244601.1073741828.1536925909912381/1700768703528100/?type=3&theater>.
- วิถีชีวิตไทยพวน บ้านฝายมูล. (๒๕๕๙, ๑๗ เมษายน). **มาเต๋อ แอ่วหน้าฝาย....** เข้าถึงได้จาก https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1743118739293096&id=1536925909912381.
- วิถีชีวิตไทยพวน บ้านฝายมูล. (๒๕๕๙, ๓๑ ตุลาคม). **การเล่นน้ำเหมืองของเด็กชาวพวนบ้านฝาย
มูล.** เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/1536925909912381/photos/a.1536937043244601.1073741828.1536925909912381/1678128282458809/?type=3&theater>.
- วิถีชีวิตไทยพวน บ้านฝายมูล. (๒๕๖๐, ๒๑ สิงหาคม). **ทานสลากห่อข้าวดำนิล.** เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/1536925909912381/photos/a.1536937043244601.1073741828.1536925909912381/1990019431269691/?type=3&theater>.
- วิถีชีวิตไทยพวน บ้านฝายมูล. (๒๕๖๐, ๘ กันยายน). **แม่หม่อน แม่เลี้ยง.....สูบเก่าเอามาเล่าเมื่อ
บวชป่าปี ๒๕๕๐.** เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/1536925909912381/photos/a.1536937043244601.1073741828.1536925909912381/1998243263780641/?type=3&theater>.
- วิถีชีวิตไทยพวน บ้านฝายมูล. (๒๕๖๐, ๒๐ กันยายน). **สู่ขวัญเรือ.** เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/1536925909912381/photos/a.1536937043244601.1073741828.1536925909912381/2004086276529673/?type=3&theater>.
- วิถีชีวิตไทยพวน บ้านฝายมูล. (๒๕๖๐, ๑ ธันวาคม). **เจ้าหลวงเหมยฟ้า.** เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/1536925909912381/photos/a.1536937043244601.1073741828.1536925909912381/2038589649746002/?type=3&theater>.
- วิถีชีวิตไทยพวน บ้านฝายมูล. (๒๕๖๑, ๒ กุมภาพันธ์). **มาเต๋อ...กำลังม่วน...กินข้าวแสงแยง
ประเพณี** เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/1536925909912381/photos/pcb.2071388129799487/2071387929799507/?type=3&theater>.
- สันฟางามโบวี.** เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/SanFaNgamBoVy/>
องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา. **ตราประจำองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา.** เข้าถึงได้จาก <http://services.totiti.net/appstore/?p=7643>

องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา. **สินค้าทางวัฒนธรรมของชาวพวนบ้านฝายมูลบนเว็บไซต์ ของ
องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา.** เข้าถึงได้จาก www.pakha.go.th.

องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา. (๒๕๕๙, ๒๑ กันยายน). **รูปภาพประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวตำบล
ป่าคา.** เข้าถึงได้จาก [https://www.facebook.com/681199461923191/
photos/a.797263450316791.1073741846.681199461923191/116108206060159
3/?type=3&theater](https://www.facebook.com/681199461923191/photos/a.797263450316791.1073741846.681199461923191/1161082060601593/?type=3&theater).

องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา. (๒๕๖๑, ๕ กุมภาพันธ์). **อบต.ป่าคาให้การต้อนรับคณะศึกษาดู
งาน.** เข้าถึงได้จาก [https://www.facebook.com/pg/%E0%B8%AD%E0
%B8%87%E0%B8%84%E0%B9%8C%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3
E0%B8%9A%E0%B8%A3%E0%B8%B4%E0%B8%AB%E0%B8%B2%E0%B8%A3
%E0%B8%AA%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%99%E0%B8%95%E0%B8%B3
%E0%B8%9A%E0%B8%A5%E0%B8%9B%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%84
%E0%B8%B2681199461923191/photos/?tab=album&album_id=164948233509
4894](https://www.facebook.com/pg/%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B9%8C%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9A%E0%B8%A3%E0%B8%B4%E0%B8%AB%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%AA%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%99%E0%B8%95%E0%B8%B3%E0%B8%9A%E0%B8%A5%E0%B8%9B%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%B2681199461923191/photos/?tab=album&album_id=1649482335094894).

โสตทัศนวัสดุ

ข่าวภาคเหนือ NBT Chiangmai (ผู้ผลิต). (๒๕๕๙, ๒๙ กันยายน). **รายงาน เหมืองมหัศจรรย์สู่การ
ประชุมชลประทานโลก.** [รายการโทรทัศน์]. เชียงใหม่: NBT CHIANGMAI.

สัมภาษณ์

กลุ่มแม่บ้านบ้านฝายมูล. (๒๕๖๑, ๒ กุมภาพันธ์). **ชาวพวนบ้านฝายมูล.** สัมภาษณ์แบบกลุ่ม.

กลุ่มแม่บ้านหมู่ ๔. (๒๕๕๘, ๓๑ มกราคม). **ชาวพวนบ้านฝายมูล.** สัมภาษณ์แบบกลุ่ม.

จันทร์ จิณะปัน. (๒๕๖๑, ๑๑ สิงหาคม). **ช่างทอผ้าบ้านฝายมูล.** สัมภาษณ์.

จันทร์ ไชยมีง. (๒๕๖๐, ๑๕ ธันวาคม). **ชาวพวนบ้านฝายมูล.** สัมภาษณ์.

จิตร หมั่นดี. (๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม). **ชาวพวนบ้านฝายมูล.** สัมภาษณ์.

เดช สุทธิหลวง. (๒๕๖๑, ๑๑ สิงหาคม). **ช่างตีเหล็กบ้านฝายมูล.** สัมภาษณ์.

นุช พรหมปัญญา. (๒๕๖๐, ๑๔ ธันวาคม). **ชาวพวนบ้านฝายมูลและเจ้าของร้านเอ็ดกะเลอจุ่ม.**

สัมภาษณ์

ปรานอม ตาลาว. (๒๕๖๑, ๒ กุมภาพันธ์). **ชาวพวนบ้านฝายมูล.** สัมภาษณ์.

ป๋อง วิชา. (๒๕๖๑, ๒ กุมภาพันธ์). **ชาวพวนบ้านฝายมูล.** สัมภาษณ์.

มนู ทิลา. (๒๕๕๙, ๒๖ ตุลาคม). **ประธานสภาวัฒนธรรมบ้านฝายมูล.** สัมภาษณ์.

ยุทธนา ดวงประภากร. (๒๕๖๐, ๑๕ ธันวาคม). ชาวพวนบ้านฝายมูลและนายกองค์การบริหารส่วน

ตำบลปากา. สัมภาษณ์.

สวัสต์ อ้อดลาว. (๒๕๖๐, ๑๕ ธันวาคม). ชาวพวนบ้านฝายมูล. สัมภาษณ์.

สุกิจ ตาลาว. (๒๕๖๑, ๒ กุมภาพันธ์). ชาวพวนบ้านฝายมูล. สัมภาษณ์.

สุทัศน์ ตาลาว. (๒๕๕๘, ๒๖ มกราคม). หัวหน้ากลุ่มดีเหล็กบ้านฝายมูล. สัมภาษณ์.

สุทัศน์ หมั่นดี. (๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม). ชาวพวนบ้านฝายมูล. สัมภาษณ์.

สุพรรณ ทิมา. (๒๕๖๑, ๒ กุมภาพันธ์). ชาวพวนบ้านฝายมูล. สัมภาษณ์.

สุพิน ทิลาว. (๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม). ชาวพวนบ้านฝายมูล. สัมภาษณ์.

โสภา ตาลาว. (๒๕๖๑, ๒ กุมภาพันธ์). ชาวพวนบ้านฝายมูล. สัมภาษณ์.

แหวน ไชยมิ่ง. (๒๕๖๑, ๒ กุมภาพันธ์). ชาวพวนบ้านฝายมูล. สัมภาษณ์.

อภัย ธิมา. (๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม). ชาวพวนบ้านฝายมูล. สัมภาษณ์.

_____. (๒๕๖๑, ๔ กุมภาพันธ์). ชาวพวนบ้านฝายมูล. สัมภาษณ์.

_____. (๒๕๖๑, ๗ มีนาคม). ชาวพวนบ้านฝายมูล. สัมภาษณ์.

อำพร พลเล็ก. (๒๕๖๑, ๒๖ มกราคม). ชาวพวนบ้านฝายมูล. สัมภาษณ์.

อื่นๆ

คำสั่งบ้านฝายมูล ที่ ๐๐๑/๒๕๖๑ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานประเพณีกำฟ้าที่บ้านปี พ.ศ.

๒๕๖๑. (ม.ป.ป.). (ม.ป.ท.) เอกสารอัดสำเนา.

ป้ายทำเนียบผู้ใหญ่บ้านบ้านฝายมูล. (๒๕๖๑, ๒๙ มกราคม). หอประชุมประจำหมู่บ้านบ้านฝายมูล

หมู่ที่ ๑ ตำบลปากา อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดน่าน.

แผนชุมชน บ้านฝายมูล หมู่ที่ ๑ ตำบลปากา อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดน่าน. (ม.ป.ป.). (ม.ป.ท.).

เอกสารอัดสำเนา.

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ น่าน. (ม.ป.ป.). กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานใน

การปรับปรุงการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ น่าน. (ม.ป.ท.). เอกสารอัดสำเนา.

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ น่าน. (ม.ป.ป.). ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปกรรมใน

จังหวัดน่าน เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการปรับปรุงการจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์สถาน

แห่งชาติ น่าน. (ม.ป.ท.). เอกสารอัดสำเนา.

สภาวัฒนธรรมบ้านฝายมูล และองค์การบริหารส่วนตำบลปากา. (๒๕๕๑). เอกสารแนะนำการ

ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมหมู่บ้านไทพวนบ้านฝายมูล. (ม.ป.ท.). เอกสารอัด

สำเนา.

สู่จิบัตร งานสืบสานประเพณีวัฒนธรรมไทยพวนครั้งที่ ๕๗ ประจำปี ๒๕๕๘ ณ วัดหนองเค็ด

ต.ท่าถ่าน อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา. (ม.ป.ป.). (ม.ป.ท.).เอกสารอัดสำเนา.

องค์การบริหารส่วนตำบลจอมจันทร์ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ๕๕๑๑๐ โทรศัพท์ ๐๕๔-๖๘๐๐๗๘ โทรสาร ๐๕๔-๖๘๐๐๗๙ www.jomjan.go.th. (ม.ป.ป.).

ประวัติคนไทยพวนบ้านหลักมินพรวน หมู่ที่ ๕, หมู่ที่ ๖ ตำบลจอมจันทร์ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน. (ม.ป.ท.). เอกสารอัดสำเนา.

องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน. (ม.ป.ป.). แผนพัฒนาท้องถิ่น ๔ ปี (พ.ศ.๒๕๖๑-๒๕๖๔). (ม.ป.ท.). เอกสารอัดสำเนา.

องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา. (ม.ป.ป.). ประกาศองค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา เรื่อง ประกาศใช้แผนยุทธศาสตร์การพัฒน้องค์การบริหารส่วนตำบลป่าคา (พ.ศ.๒๕๕๙-๒๕๖๓). (ม.ป.ท.). เอกสารอัดสำเนา.

อำเภอท่าวังผา. (ม.ป.ป.). แผนพัฒนาอำเภอ ๔ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๔) ฉบับบททวน ปี ๒๕๖๐ อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน. (ม.ป.ท.). เอกสารอัดสำเนา.